

Nederland Handelsland

Export, import & investeringen

2021

Nederland Handelsland

Export, import & investeringen

2021

Verklaring van tekens

niets (blanco)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
0 (0,0)	het cijfer is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
*	voorlopige cijfers
**	nader voorlopige cijfers
-	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
2016-2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2004/'05-2016/'17	oogstjaar enz., 2004/'05 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Creatie, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann
Omslagfoto: ANP / Peter Hilz

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2021.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

Nederland is als klein, open handelsland sterk vervlochten met het buitenland. Dat verweven in internationale handels- en productieketens in tijden van crisis of een pandemie ook een keerzijde kan hebben, werd direct zichtbaar door een forse daling van de in- en uitvoer van goederen en diensten in 2020. Het reisverkeer – de uitgaven van buitenlandse toeristen en reizigers in Nederland en Nederlandse reizigers in het buitenland – halveerde en ook specifieke goederenstromen zoals minerale brandstoffen en vervoermaterieel waren in 2020 kleiner. De totale in- en uitvoerwaarde van goederen daalde in 2020 met respectievelijk 8 en 6 procent, voor diensten kwam dit uit op een krimp van 12 en 7 procent.

De wereldgoederenhandel veerde gaandeweg 2020 betrekkelijk snel terug. In volume groeide de Nederlandse goederenuitvoer in september zelfs weer. Voor de dienstenhandel was dit echter niet het geval. Andere internationale ontwikkelingen, zoals gestegen prijzen, tekorten aan grondstoffen en onderdelen alsook hogere vervoerskosten, hebben mogelijk een langdurigere uitwerking in internationale productieketens. Als onmisbare onderdelen plots niet meer geleverd kunnen worden, moet de productie mogelijk worden stilgelegd. Dit maakt internationale productieketens, waarin Nederland volop deelneemt, soms kwetsbaar.

Het jaar 2020 eindigde met een korte sluiting van de grenzen tussen het Verenigd Koninkrijk (VK) en de Europese Unie (EU), een vooruitzicht op een 'harde Brexit' als toekomstscenario, en de ultieme impuls voor het bereiken van een handelsakkoord. Ondanks dit akkoord zijn de betrekkingen tussen het VK en de EU – en Nederland – veranderd. Als handelspartner zakte het exportbelang van het VK in 2020 en in het eerste kwartaal van 2021 verder weg. En dat terwijl het VK een belangrijke leverancier is van goederen en met name diensten die Nederland nodig heeft in zijn exportproductie. Nederlandse bedrijven maakten in 2019 in hun exportproductie relatief vaak gebruik van Britse zakelijke diensten (zoals managementadvies-, juridische of technische diensten) en van intellectueel eigendom in handen van (of beheerd door) Britse bedrijven.

Vóór de coronacrisis dankte Nederland ongeveer een derde van het bbp en werkgelegenheid aan de export van goederen en diensten. Voorlopige cijfers laten zien dat dit aandeel in 2020 – met name door de krimp van het reisverkeer – kleiner is geworden. De welvaart die de export van goederen en diensten de Nederlandse samenleving oplevert, heeft een keerzijde, namelijk de druk die deze handelsstromen leggen op het milieu. De CO₂-uitstoot door handels- en doorvoerstromen van en naar het buitenland is tussen 2007 en 2019 met meer dan 3 procent gestegen. Met name het grensoverschrijdend wegvervoer droeg hier relatief veel aan bij. Tegenover deze stijging van de CO₂-uitstoot staat een afname van de uitstoot van stikstofoxiden en fijnstof. Ook dit zijn aspecten van Nederland als handelsland waar het CBS in de toekomst aandacht aan zal blijven besteden.

Meer nieuws en rapporten op het gebied van globalisering alsook de Internationaliseringmonitor is te vinden in ons dossier www.cbs.nl/globalisering.

Directeur-Generaal

Drs. A. Berg

Den Haag, Heerlen, Bonaire, september 2021

Inhoud

Voorwoord	3
Executive Summary	7
Nederland Handelsland 2021: export, import en investeringen – Een introductie	15
Coronabox	19

1 Dashboard 22

2 Nederlandse verdiensten aan internationale handel 25

2.1	Belangrijkste bevindingen	27
2.2	Bijdrage van de export aan het bbp	28
2.3	Het belang van de import van goederen en diensten	39
2.4	Werkgelegenheid die samenhangt met de export	41
2.5	Literatuur	46

3 Kenmerken van het internationale bedrijfsleven 47

3.1	Belangrijkste bevindingen	48
3.2	Nederlandse bedrijfsleven vanuit handelsperspectief	49
3.3	Het internationaal actieve bedrijfsleven	55
3.4	Dynamiek van exporteurs: born globals	58
3.5	Internationaal actieve ondernemers uitgelicht	61
3.6	Personeelskenmerken en importafhankelijkheid	65
3.7	Literatuur	68

4 Samenstelling van de Nederlandse handel 71

4.1	Belangrijkste bevindingen	72
4.2	Export van goederen naar type goederen	73
4.3	Export van goederen naar bedrijfstak en bedrijfsomvang	78
4.4	Samenstelling groei goederenexport in 2019	84
4.5	Import van goederen naar type goederen, bedrijfstak en grootteklasse	88
4.6	Export van diensten	92
4.7	Import van diensten	97
4.8	Literatuur	102

5 Geografische dimensie van de Nederlandse goederenhandel 104

- 5.1 Belangrijkste bevindingen **105**
- 5.2 Nederlandse goederenexport **106**
- 5.3 Nederlandse goederenimport **114**
- 5.4 Belang van Nederland als goederenleverancier voor andere landen **121**
- 5.5 Belang van Nederland als klant voor andere landen **127**
- 5.6 Literatuur **130**

6 Nederland in internationale waardeketens 133

- 6.1 Belangrijkste bevindingen **134**
- 6.2 Het gebruik van de invoer **136**
- 6.3 Samenstelling en herkomst van de goedereninvoer **138**
- 6.4 Samenstelling en herkomst van de diensteninvoer **143**
- 6.5 Het belang van de invoer voor de Nederlandse uitvoer **146**
- 6.6 Internationale verwevenheid via Nederlandse in- en uitvoer **147**
- 6.7 De aan de export verbonden import verder ontrafeld **150**
- 6.8 Welke exportproducten zijn het sterkst afhankelijk van welke invoer? **156**
- 6.9 Literatuur **159**

7 Buitenlandse investeringen en multinationals 162

- 7.1 Belangrijkste bevindingen **164**
- 7.2 Macro-overzicht directe buitenlandse investeringen **165**
- 7.3 Multinationals in Nederland **170**
- 7.4 Activiteiten van Nederlandse multinationals in het buitenland **179**
- 7.5 Literatuur **183**

8 Internationale handels- en doorvoerstromen; emissies naar lucht op Nederlands grondgebied 185

- 8.1 Belangrijkste bevindingen **187**
- 8.2 Internationale handels- en doorvoerstromen en hun uitstoot **188**
- 8.3 Emissies naar lucht gerelateerd aan internationale handels- en doorvoerstromen **191**
- 8.4 De emissiefactor voor internationale handels- en doorvoerstromen **197**
- 8.5 Literatuur **199**

Begrippenlijst **201**

Medewerkers **210**

Dankwoord **211**

Executive Summary

Dutch Trade in Facts and Figures: Exports, imports and investment provides an overview of key figures on the internationalisation of the Netherlands. Many figures were already available from various CBS publications and data tables, but had not been bundled into a single publication. At the request of the Dutch Ministry of Foreign Affairs, the CBS Expertise Centre for Globalisation therefore developed *Dutch Trade in Facts and Figures*, which appeared for the first time in 2019 and is published annually as part of the Globalisation research agenda at CBS. This publication aims to provide a broad target group with objective information on the internationalisation of the Dutch business economy and the national economy in a broad sense. Furthermore, it offers independent data for trade policy decisions at the Ministry of Foreign Affairs. Apart from the [data tables](#) with key figures, this publication contains an outline of the major trends behind these figures.

Some of the figures and trends in this publication relate to 2019, a year in which the world looked very different. Policy and international agendas then featured issues such as the climate and nitrogen crises, tensions between the United States, China and the EU, and the potentially 'hard' Brexit that was thought might take place by the end of January 2020.¹⁾ It could not have been foreseen at the time that the world, including the Netherlands, would be in the grip of a pandemic in 2020. However, the SARS-CoV-2 outbreak dealt the world a huge and very sudden blow, first of all due to the unprecedented health crisis that took hold in many countries. The measures taken by countries to contain the outbreak had a major impact on social life, society and the economy. Lockdowns caused disruptions in production and trade chains, as well as international tourism and travel, and the closure of sectors such as accommodation and food services, culture and events had a huge impact on companies and entrepreneurs in the affected industries. As the summer of 2020 progressed, world trade recovered, recouping some of the losses of Q2, but with the resurgence of the virus in the autumn and the arrival of new virus variants, 2020 ended in a new lockdown for the Netherlands. The COVID-19 crisis, Brexit and the historically low oil price in 2020 undeniably affected the international activities of the Netherlands. The effects are most readily visible in the figures for the international trade in goods and services, and in the investment figures for the Netherlands, and these are therefore prominently featured in this publication wherever possible. In other statistics, such as those relating to multinational companies or value chains, these effects will only become clear when the 2020 reporting year becomes available, and possibly even later, when support measures are brought to an end.

1) On 31 January 2020, the United Kingdom formally left the EU. A transitional period then came into effect, during which the EU and the UK negotiated the terms on which the two parties would continue their economic relationship in the future.

Listed below are some of the main findings presented in this edition²⁾:

Chapter 2: Dutch earnings from international trade

- In 2019, the value added due to exports of goods and services amounted to €272bn, accounting for 33.5% of GDP.
- Most export earnings were generated by exports of domestically produced goods (€125bn), followed by exports of services (€112bn) and re-exports (€35bn).
- The Netherlands earned the most from exports of goods and services to Germany (€51bn), followed by the United Kingdom (€28bn) and Belgium (€24bn).
- Imported goods and services are utilized to enable exports of goods and services. The greater the amount of imports that is required to produce a certain good or provide a certain service, the lower the value added will be. Earnings per euro of exports vary from one export category to another. In 2019, the Netherlands earned the most for each euro – around 62 cents – from exports of services. For domestically produced exports, the figure was 54 cents per euro and for re-exports it was 13 cents.
- In 2019, the volume growth of Dutch GDP was 1.7%. Exports of goods and services contributed 0.7 percentage point, of which 0.6 percentage point came from exports of services and 0.1 percentage point from re-exports of goods.
- In 2019, 2.5 million full-time jobs were induced by exports of goods and services, of which 1.5 million were due to direct employment by exporting companies and 1 million to employment by companies that supply exporting companies. The 2.5 million full-time jobs induced by exports of goods and services represented 32% of the total number of full-time jobs in the Netherlands in 2019.
- Most export-induced employment comes from exporting goods and services to Germany (472 thousand full-time jobs), followed by the United Kingdom (264 thousand full-time jobs) and Belgium (216 thousand full-time jobs).

Chapter 3: Characteristics of the internationally active business economy

- In 2019, around one-third of the Dutch business economy (or approximately 442 thousand companies) was an active trader. This group of active traders comprised 67% one-way importers, 10% one-way exporters and 23% two-way traders.
- The number of companies that trade internationally differs significantly between industries: 52% of companies in the wholesale and retail sector traded outside the Netherlands in 2019, while the share of international traders in the construction industry is limited to 18%. Of the independent SMEs, 33% was engaged in international trade; for the large enterprises this share was 89%. Almost 5% of all companies that trade internationally are multinationals.

²⁾ Chapter 1 comprises a dashboard with the key findings from chapters 2–8 and is not included here.

- In 2019, there were more than 445 thousand companies in the Dutch business economy that were internationally active. These are the active traders (442 thousand) as well as a small number of multinational companies that did not have any international trade in 2019 (3.1 thousand). Most companies are only active as importers, while nearly 33% of the internationally active companies also export goods and/or services.
- More than half of the companies in the internationally active business economy are active in the wholesale and retail sector or in specialised business services. Nearly 44% of the companies that operate internationally have been in existence for 10 years or longer.
- The group of companies that export goods or services abroad is extremely diverse and subject to strong dynamic forces. Every year there are new arrivals and there are companies which, voluntarily or out of necessity, close their doors, to international trade or completely. In 2019, nearly 18 thousand companies withdrew from the international market as exporters. Conversely, more than 32 thousand companies started exporting in 2019.
- A quarter of new exporters in 2019 (7.9 thousand companies) can be characterised as born global. This is a special type of new exporter: companies that start exporting goods and/or services within a year of being founded. Of the born globals, 36% are active in business services.
- There is hardly any difference between male and female entrepreneurs in terms of international trade activity. However, the median import and export value of companies headed by female entrepreneurs is lower than that of businesses led by male entrepreneurs.
- The vast majority (80%) of full-time equivalents (FTEs) in the internationally active business economy are employed by companies with a share of imports in relation to turnover of up to 25%.
- Employees at companies with a relatively high ratio of goods imports or exports to turnover (high import/export intensity) earn higher wages on average. This might be because companies that are more dependent on direct imports or exports employ older workers on average. Differences between sectors and levels of education and training, for example, could also play a role in explaining the wage gap.

Chapter 4: Composition of Dutch international trade

- The Netherlands exported goods worth close to €483bn in 2020 – a decrease of around 6.3% compared to 2019. This contraction took place mainly in Q2.
- The economy and international trade were severely affected by the COVID-19 pandemic. Lockdown measures interrupted production processes and international value chains, and hit consumer and business demand for goods and services. In addition, there were lower trade prices in 2020 due to a sharply lower oil price.
- Exports of mineral fuels saw the sharpest fall in 2020, down more than 34.4% from the previous year. Both lower demand for these products and lower oil prices played a role in this decline. If the exports of mineral fuels are excluded, the decline in goods export was 2.1% in 2020.
- Exports of chemical products increased by 1.6% in 2020. Exports of medical and pharmaceutical products in particular grew strongly.
- The value of domestic exports was more than €263bn in 2020, down 8.0% from 2019. Re-exports, with an export value of around €219bn, contracted by 4.3% compared to 2019.

- The larger contraction in domestic exports was due to the relatively large share of mineral fuels in this type of exports. Dutch-made transport equipment also experienced a major decline.
- In contrast, re-exports of chemical products grew by almost 10%. The COVID-19 pandemic, in particular, stimulated growth in medicines and other pharmaceutical products.
- Independent small and medium-sized enterprises (SMEs) accounted for nearly 20% of total goods exports and large companies for almost 52%. However, exports by independent SMEs did still increase in 2020, by 0.8%, while goods exports by large companies fell by around 5.7%.
- The Netherlands imported goods worth over €424bn in 2020, which was 7.8% less than in 2019. In the case of imports, too, the decline was mainly in mineral fuels, as well as in transport equipment (–15.8%); in 2020, considerably fewer lorries, passenger cars and parts were imported.
- However, imports of chemical products, food and beverages, as well as raw materials and natural products, increased in 2020. Machinery was still the most important import category in 2020.
- There was also a striking difference between the types of companies with regard to goods imports. The import value of independent SMEs increased slightly by about 0.6%, while that of large companies fell by 11.2% compared to 2019.
- The trade in services also had to contend with the COVID-19 pandemic and the accompanying economic downturn. Exports of services fell by 6.6% to almost €230bn in 2020. Travel was hit especially hard by the lockdowns and travel restrictions. There were noticeable consequences for travel intermediaries and transporters, too, with business services and transport services seeing their exports fall sharply compared to 2019.
- Exports of financial services and the use of intellectual property did increase in 2020. The growth in financial services was due to an increase in online payments. The rise in exports of intellectual property can be traced to streaming services of music, films and series.
- Imports of services totalled €209bn in 2020: a drop of 11.7% from the previous year. Once again, it was travel that depressed imports of services in 2020, while imports of financial services increased in relation to 2019.

Chapter 5: Goods trade between the Netherlands, the EU and the rest of the world

- In 2020, the Dutch share of worldwide exports of goods was 3.1%. The Dutch share of global exports to the EU (including the United Kingdom) was 6.6%. For countries outside the EU, the Netherlands is considerably less important and its share of global exports to non-EU countries was 1.4% in 2020.
- In 2020, the Dutch share of worldwide imports was about 2.7% and its share of global imports from the EU was 4.5%. The Netherlands accounted for 2.2% of global imports from all non-EU countries.
- In 2020, the value of Dutch goods exports was around €483bn, which was 6% less than in 2019. The EU was by far the most important market, taking a 70% share of exports. Due to increasing globalisation, this share has been declining steadily for years. Exports

within the EU in 2020 were 6% lower than in 2019, while exports to countries outside the EU decreased by 7%.

- Eight of the 10 most important export destinations belong to the EU and in 2020, most goods went to Germany (22% share) and Belgium (10% share). Exports to China and Poland grew, while exports to the other eight countries fell.
- Dutch imports of goods totalled €424bn in 2020 – a drop of 8% from 2019. More than half (53%) were imported from an EU country. The EU share of imports has remained virtually unchanged since 2015. The value of imports from EU member states decreased by 7% in 2020 compared to 2019. Imports from non-EU countries contracted by 9% in 2020.
- Among the top 10 importing countries are three from outside the EU: China, the United States and Russia. However, most goods come from the neighbouring countries Germany (18% share) and Belgium (10% share). Imports from China grew, while imports from the remaining nine countries decreased in 2020 compared to 2019.

Chapter 6: Dutch participation in global value chains

- In 2019, imports totalled €591bn, of which €426bn were goods and €165bn were services.
- Nearly half of the goods imported (€209bn) were intended for re-export. These imports for re-export were dominated by ICT products, such as machinery, computers and electronics.
- Intermediate imports totalled €278bn, the bulk of which (€100bn of goods and €83bn of services) were processed in the Netherlands in the production of goods and services that were subsequently exported.
- Petroleum and petroleum products (€25bn) and chemicals (€22bn) were the main imported goods used in export-oriented production processes. Germany (€18bn), Belgium (€12bn) and the United Kingdom (€7bn) were the principal countries of origin of goods that were incorporated into Dutch exports.
- Business services (€31bn) and fees (royalties) for the use of intellectual property (€18bn) made up the largest inputs of foreign services in exports. The United States (€13bn), the United Kingdom (€11bn) and Germany (€10bn) were the main countries of origin of services incorporated into Dutch exports.
- The Netherlands plays an important role in intraregional trade in the European Single Market. A large share of the imports that were incorporated into exports (€57.1bn, accounting for 34% of total imports for intermediate use) came from the EU-28 and went to another (or the same) EU-28 country.
- The high degree of relative dependence on imports from Europe incorporated in exports was especially true for industrial products (73%) and chemical products (71%). The EU-28 share in the Dutch import share of petroleum and petroleum products was limited and this can be explained by the large imports from other countries (such as Russia, Norway, Iraq and Nigeria).
- Imports from the United Kingdom were important (with 9% of total imports incorporated into Dutch exports). The Netherlands depended to an even higher degree on imports of services from the United Kingdom as a share of total services imports required to produce exports (12%), largely due to imports of business services.

- Outside Europe, the United States and China are shown to be important players for imports to the Netherlands processed by Dutch companies. However, despite the growing influence of China in Dutch trade figures in recent years, the Netherlands still required imports from the United States worth more than three times the value (€16.5bn) of imports from China (€5.2bn) in order to produce its exports.
- In general, exports of services relied more on foreign services inputs than was the case for goods exports. More than three-quarters (77%) of the imports used involved services. An identical pattern can be seen in goods exports, as 76% of total imports required for the exports of goods involved goods.

Chapter 7: Foreign direct investments and multinationals

- In addition to international trade flows, direct investments are an important sign of the interdependence of the Dutch economy with other countries. By investing in foreign subsidiaries, companies can for instance benefit from an increase in scale or local production factors, but tax or legal motives may also be a motive. The Netherlands plays an important role worldwide in this respect, as shown by the establishment of a large number of Special Purpose Entities (SPEs) and holding companies.
- Globally, there was a decline in foreign direct investment (FDI) in 2020 due to the COVID-19 crisis. In the Netherlands, too, there was a clear dip in both inward and outward foreign direct investment. Inward FDI fell by 2% (excluding SPEs and holding companies). Outward FDI fell by 5% to €1,851bn (excluding SPEs and holding companies).
- Nevertheless, the Netherlands remained the third largest player worldwide in terms of outward FDI in 2020, after the United States and China. Inward FDI, excluding SPEs and holding companies, was around €1,391bn in 2020. This made the Netherlands the fourth largest recipient in 2020, after the United States, China and the United Kingdom.
- In 2018, 26.5 thousand multinational enterprises were active in the Dutch business economy, representing 2.2% of the Dutch business economy.
- Altogether, multinationals employed more than 2.4 million people in the Netherlands in 2018, accounting for 41% of total employment in the Dutch business economy. With this they offered 92 thousand more jobs than in the previous year. In 2018, Dutch multinationals employed around 324 thousand more people than foreign-owned multinationals.
- Multinationals in the Netherlands were mainly represented in the wholesale and retail sector in 2018: 39% of foreign-owned multinationals and 29% of multinationals that were under Dutch control. These multinationals in the wholesale and retail sector employed 694 thousand people in 2018.
- One in five foreign-owned multinationals in the Netherlands were US-owned (more than 3 thousand companies), followed at a considerable distance by Germany, with 2.3 thousand companies. The United States was therefore the largest foreign employer in the Dutch business economy in 2018, with around 218 thousand employees. Germany and France complete the top three largest foreign employers in the Dutch business economy.
- The number of multinational companies controlled by Turkey doubled between 2014 and 2018, reaching 150 companies. This enabled Turkey to climb from 22nd to 17th place. Many Turkish companies choose to establish a branch in the Netherlands in order to expand in the European Union.

- Germany had the most companies under Dutch control in 2018, at almost 2.6 thousand, followed by the United States, with 1,865 subsidiaries of Dutch multinationals. Compared to 2017, the number of Dutch subsidiaries grew the strongest in the United States (+35 subsidiaries). The number of Dutch subsidiaries operating in China also grew slightly (+10).
- The number of subsidiaries of Dutch multinationals in the ASEAN-5 region rose again in 2018 (by 20%), to 805. The Gulf region also saw a slight increase (+10) in the number of Dutch subsidiaries in 2018, to 275 companies. In North Africa, there was no rise in the number of Dutch subsidiaries in 2018.
- Many Dutch subsidiaries in the ASEAN-5 region are registered in Singapore, and between 2010 and 2018 this number increased by 110 to 385 companies. A notable decline was in Thailand, where the number of companies under Dutch control fell by about 30 compared to 2010.
- In 2018, most Dutch companies in the Gulf region were located in the UAE (205). The number of Dutch subsidiaries in North Africa was stable at 95.

Chapter 8: International trade and transit flows – emissions by air on Dutch territory

- Between 2007 and 2019, the actual CO₂ emissions associated with cross-border trade and transit flows increased by 3.4%. This increases the share within total mobile sources emissions to 23.1%. The increase is mainly due to a rise in CO₂ emissions in the flow of imports for re-export plus re-exports. The flow of goods imported for domestic use plus exports of domestically produced goods and the flow of goods for transit trade made a relatively smaller contribution to the additional CO₂ emissions over this 13-year period.
- For the road transport mode, CO₂ emissions associated with cross-border trade and transit flows increased by 6.4% between 2007 and 2019. This brings the share of road transport in total mobile sources emissions to 7.0%: an increase of 0.6 percentage point.
- Maritime transport, with a share of more than 45.2% in mobile source emissions, is responsible for the largest contribution of nitrogen oxides related to the transport of cross-border trade and transit flows to, via and from the Netherlands. However, between 2007 and 2019, actual NO_x emissions from maritime transport related to cross-border trade and transit flows fell by 12.5%.
- Between 2007 and 2019, inland shipping was the only mode of transport that had an increase in the actual particulate matter emissions (PM₁₀) related to cross-border trade and transit. This PM₁₀ emission increased by 15.5%. With a share of 2.8% in mobile source emissions, inland shipping makes a limited contribution of PM₁₀ emissions in the transport of cross-border trade and transit flows to, via and from the Netherlands.
- Given the state of the technology used in the various means of transport deployed, the emission factor for cross-border transport and emissions by air on Dutch territory has improved for all three types of emissions. Most in the case of PM₁₀ emissions. Compared to 2007, 157.3% more international goods could be transported internationally for each kilogram of PM₁₀ emissions in 2019. For NO_x emissions, 31.7% more international goods could be transported for each kilogram of nitrogen oxide emissions compared to the year 2007. In the case of CO₂, the increase was limited to 4.7%. In 2019, it was possible to

transport 112 kilogram of cross-border goods flows for each kilogram of carbon dioxide emissions compared to 107 kilogram in 2007.

- For the individual modes of transport, the CO₂ emission factor for cross-border transport and emissions by air on Dutch territory declined the most for road transport. In 2019, it was possible to transport 72 kilogram of goods across borders for each kilogram of carbon dioxide emissions compared to 79 kilogram in 2007. This represents a decline of 8.8%. The CO₂ emission factor for cross-border goods freight transport by air did not improve either, at 20 kilogram of goods per kilogram of CO₂ emissions. An improvement can be seen in the CO₂ emission factor for goods transported across borders by sea vessels. The factor increased by 14.6% in 13 years.

Nederland Handelsland 2021: export, import en investeringen - Een introductie

Nederland Handelsland 2021: export, import en investeringen is een publicatie die het Expertisecentrum Globalisering van het CBS in opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft ontwikkeld. Het is een publicatie met jaarlijks terugkerende kerngegevens en indicatoren op het vlak van internationalisering van de Nederlandse economie en bedrijfsleven. De publicatie en de bijbehorende tabellensets bevatten vele tijdreeksen, hoofdzakelijk op een hoog macro- of mesoniveau, met enkele onderwerpen specifiek gericht op prioriteiten uit de handelsagenda van het kabinet.

Inhoud editie 2021

Voor Nederland, met zijn open economie, is internationale handel erg belangrijk. Veel Nederlandse bedrijven, zowel grote als kleine, doen zaken in het buitenland. Andere bedrijven zijn hoofdzakelijk toeleveranciers van exporterende bedrijven of multinationals, zonder dat zij zelf internationaal actief zijn. Ook hebben sommige Nederlandse bedrijven vestigingen in meerdere landen, of staan zij onder zeggenschap van een buitenlands bedrijf, en zijn ze zodoende direct of indirect onderdeel van mondiale waardeketens. Al deze aspecten van internationale handel en investeringen komen aan bod in de publicatie *Nederland Handelsland 2021: export, import en investeringen*.

Deze publicatie bestaat uit zeven beschrijvende hoofdstukken, geïllustreerd met vele figuren, infographics en tabellen. In deze hoofdstukken worden de belangrijkste trends, cijfers en ontwikkelingen gepresenteerd. De complete datasets waarop deze hoofdstukken tot stand zijn gekomen, zijn dermate omvangrijk dat ze niet integraal in de publicatie zijn opgenomen. Deze datasets zijn beschikbaar en te downloaden op de [landingspagina](#) van deze publicatie. De publicatie begint met een dashboard (hoofdstuk 1), waarin een overzicht van de belangrijkste resultaten uit de andere hoofdstukken wordt gegeven. Het vormt daarmee de rode draad van de publicatie. Die rode draad heeft de volgende structuur:

- Wat verdient Nederland aan de export (hoofdstuk 2)?
- Wie handelt internationaal (hoofdstuk 3)?
- Wat en hoeveel wordt er verhandeld (hoofdstuk 4)?
- Met wie worden goederen verhandeld (hoofdstuk 5)?
- Hoe sijpelen goederen en diensten uit het buitenland in Nederland door (hoofdstuk 6)?
- Hoeveel investeert Nederland internationaal en hoeveel investeert het buitenland in Nederland (hoofdstuk 7)?
- Hoeveel uitstoot gaat er gepaard met de internationale handels- en doorvoerstromen (hoofdstuk 8)?

Wat is er veranderd ten opzichte van editie 2020?

Ten opzichte van de editie van 2020 is er een aantal wijzigingen doorgevoerd. Zo is er onder andere meer aandacht voor de Nederlandse import. In hoofdstuk 3 wordt extra aandacht besteed aan het aantal banen bij bedrijven met invoer (of uitvoer) en wordt er gefocust op de personeelskenmerken van de mensen die deze banen vervullen. Hierbij wordt tevens onderscheid gemaakt naar de mate van importafhankelijkheid van het bedrijf. In hoofdstuk 6 wordt de rol en de inzet van de Nederlandse invoer verder uitgediept. We onderzoeken onder meer wat er gebeurt met de goederen en diensten die Nederland binnenkomen. Deze invoer kan vier bestemmingen hebben: (1) invoer voor directe bestedingen in Nederland, (2) invoer voor productie en dienstverlening Nederland ten behoeve van consumptie in Nederland, (3) invoer voor productie en dienstverlening Nederland ten behoeve van export, en (4) invoer direct bestemd voor het buitenland. Een aanzienlijk deel van deze ingevoerde goederen en diensten blijkt essentieel te zijn om (concurrerend) te kunnen exporteren.

Ten opzichte van de editie van 2020 worden in hoofdstuk 2 de verdiensten aan de export van goederen en diensten nu ook gespecificeerd naar bestemming. Zo wordt duidelijk aan welke export, naar welk land, Nederland het meeste overhoudt en of dit dankzij export van Nederlandse makelij, wederuitvoer of diensten wordt verdiend. Ook nieuw in hoofdstuk 2 is een nadere specificering van de bijdrage van de uitvoer aan de bbp-groei van Nederland. Hieruit blijkt, met uitzondering van het jaar 2017, de uitvoer van goederen en diensten tussen 2016 en 2019 minder te hebben bijgedragen aan de volumegroei van het bbp dan de binnenlandse bestedingen.

In hoofdstuk 4 vervalt de paragraaf met betrekking tot *carry-along trade*. In plaats daarvan is er meer aandacht voor de concentratie van de internationale goederen- en dienstenhandel.

Tot slot is er een zevende en volledig nieuw hoofdstuk toegevoegd aan deze publicatie. In dit hoofdstuk brengen we het verband tussen CO₂-, stikstofoxiden- en fijnstofemissies en internationale goederenstromen die naar, via, of uit Nederland lopen, in beeld. De groei van de internationale handels- en doorvoerstromen en de impact daarvan op het milieu is een punt van toenemende zorg. Vanzelfsprekend gaat de groei van de goederenhandel hand in hand met een sterke groei van het transport per schip, vliegtuig, trein en vrachtwagen van halffabricaten en eindproducten, wat gepaard gaat met de uitstoot van allerlei schadelijke stoffen. De focus in dit extra hoofdstuk ligt op de feitelijke emissies uit mobiele bronnen in samenhang met de grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen op Nederlands grondgebied. Hiervoor worden verschillende statistieken gekoppeld: (1) de statistiek in-, uitvoer en doorvoer, (2) internationale handel in goederen statistiek, en (3) statistieken over feitelijke emissies.

Actuele (handels)cijfers: coronabox

Door de opgelegde noodmaatregelen om de verspreiding van het coronavirus in te dammen, krompen veel economieën in 2020 ongekend sterk. Volgens schattingen van het IMF kromp de wereldeconomie met 3,3 procent in 2020 en noteerde Europa een economische krimp van 5,8 procent (IMF, 2021). Wanneer er een schok plaatsvindt, zoals bij een pandemie, heeft dat

niet alleen gevolgen voor de direct betrokken handelaren maar voor iedereen die via productieketens verbonden is. Dit geldt ook voor Nederlandse bedrijven; ook zij zijn meer en meer onderdeel gaan vormen van wereldwijde productieprocessen en afhankelijker geworden van buitenlandse toeleveranciers en afnemers. Berekeningen van het CBS tonen dat het Nederlandse bbp in 2020 met 3,8 procent gekrompen is ten opzichte van een jaar eerder (CBS, 2021a; CBS, 2021b).

Veel trends in deze publicatie hebben betrekking op de jaren tot en met 2019. Door de coronapandemie zijn 2020 en in zekere mate ook 2021 echter atypische jaren. Om hieraan recht te doen zijn in de hierna volgende coronabox enkele indicatoren opgenomen voor 2020 en indien mogelijk de eerste helft van 2021. Hierin zijn economische groeicijfers opgenomen, alsook de ontwikkeling van de internationale handelswaarde per maand, de importwaarde van mondmaskers tot en met het tweede kwartaal van 2021, cijfers over de ontwikkeling met betrekking tot luchtvaart, het belang van de export voor het bbp en de werkgelegenheid, en de mate waarin Nederlandse bedrijven, en specifiek internationale goederenhandelaren, gebruik hebben gemaakt van het corona steun- en herstelpakket van de Nederlandse overheid. Ook is er in hoofdstukken 4, 5 en 7 aandacht voor de Nederlandse handel en investeringen ten tijde van de coronacrisis.

Actuele (handels- en investerings)cijfers: Brexit

De coronacrisis treft zowel de onze als de volledige wereldeconomie volop. Daarnaast staat Nederland voor andere uitdagingen (Van Der Heijden et al., 2021); nieuwe handelsbarrières door het vertrek van de Britten uit de Europese Unie (Brexit), de klimaatcrisis, de sancties opgelegd door de Europese Unie aan onder andere China en Rusland, en de druk op de machtsverhoudingen tussen de EU, het economische grote China en de grootste economie ter wereld, de Verenigde Staten.

De meest recente ontwikkelingen in de Nederlands-Britse betrekkingen – als gevolg van de Brexit – beperken zich ten tijde van het schrijven van deze publicatie grotendeels nog tot handelscijfers tot en met het eerste kwartaal van 2021. In hoofdstuk 5 krijgt de Nederlandse handel met het Verenigd Koninkrijk meer nadruk naar aanleiding van Brexit. Ook in hoofdstuk 7 komt de invloed van Brexit op de directe investeringsrelatie met het Verenigd Koninkrijk kort aan bod. De investeringscijfers zijn op het moment van schrijven beschikbaar tot en met 2020.

Literatuur

CBS (2021a). [*Economie krimpt met 0,1 procent in vierde kwartaal 2020*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

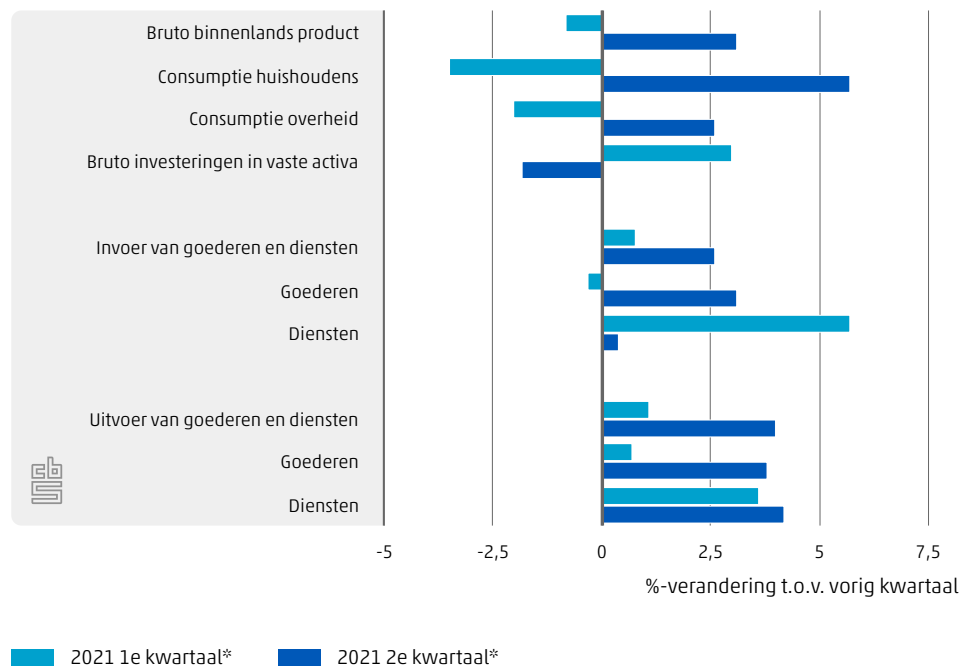
CBS (2021b). [*Economie krimpt met 0,8 procent in eerste kwartaal 2021*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Heijden, van der, M., Hemmerle, Y., Ozturk, B., Schaik, van, I. & Schuijren, C. (2021). *Veranderende internationale samenhangen en de Nederlandse economie; trends, drijfveren en consequenties*. Amsterdam: DNB Occasional Studies.

IMF (2021). *Real GDP growth: Annual percent change*. [Dataset]. Geraadpleegd op 7 juli 2021.

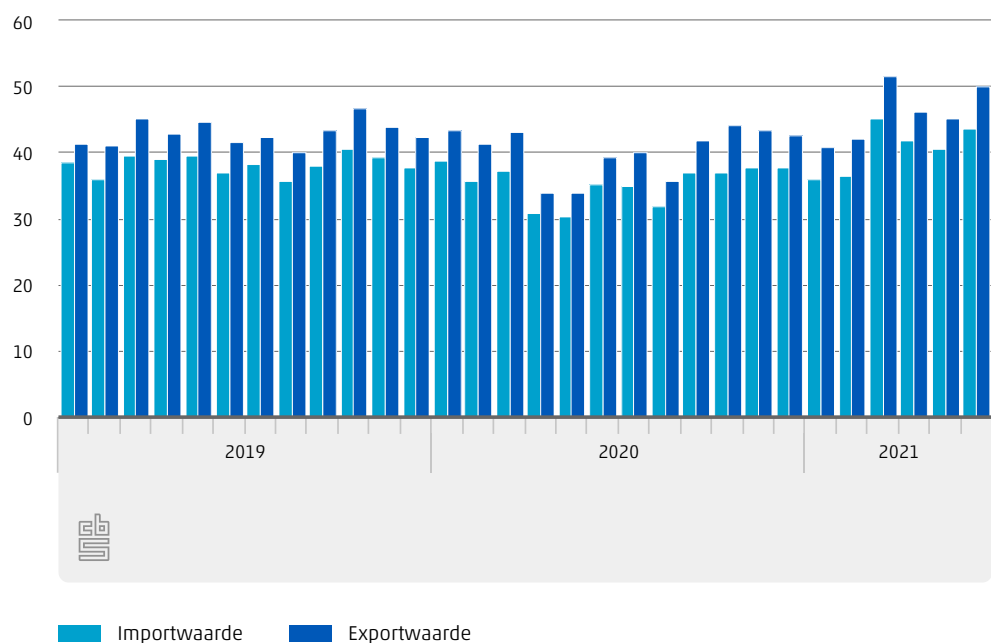
Coronabox

Bbp en bestedingen naar categorie (volume)

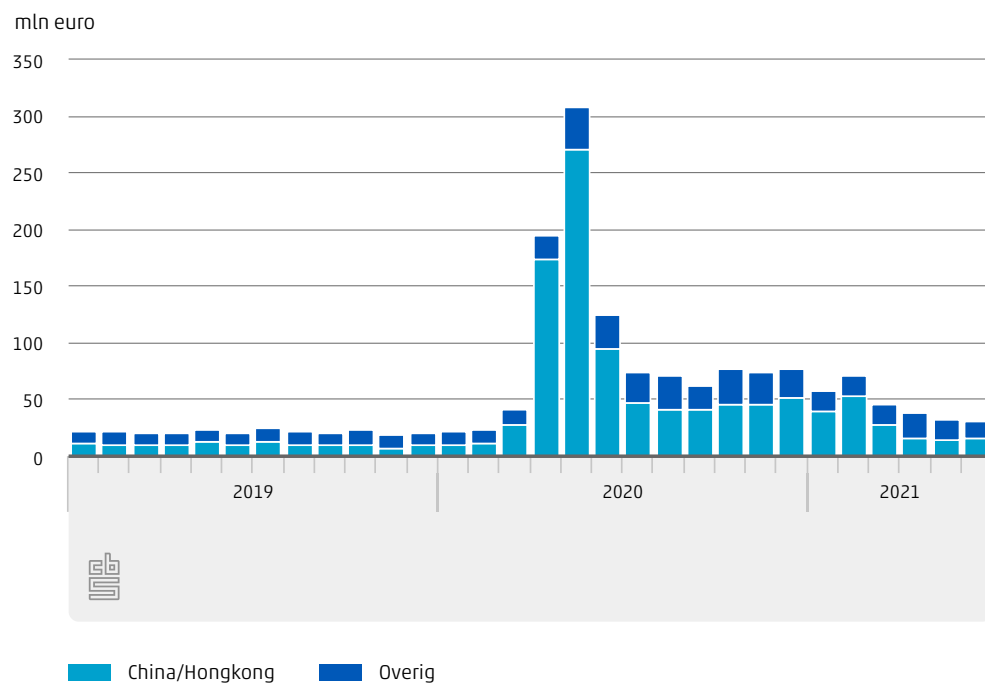

Import- en exportwaarde van goederen

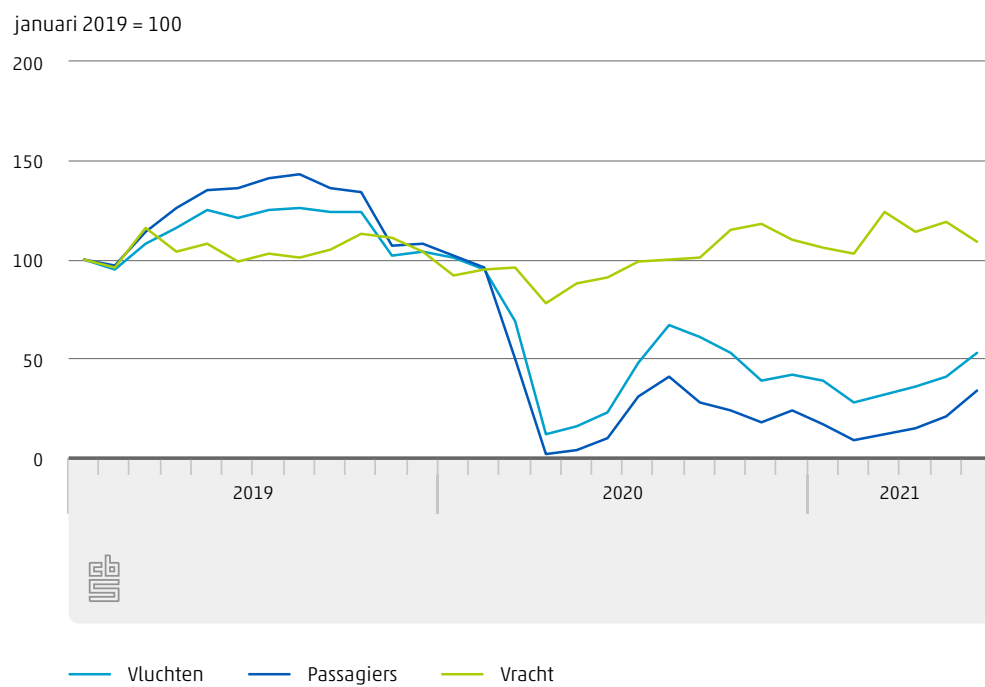
mld euro

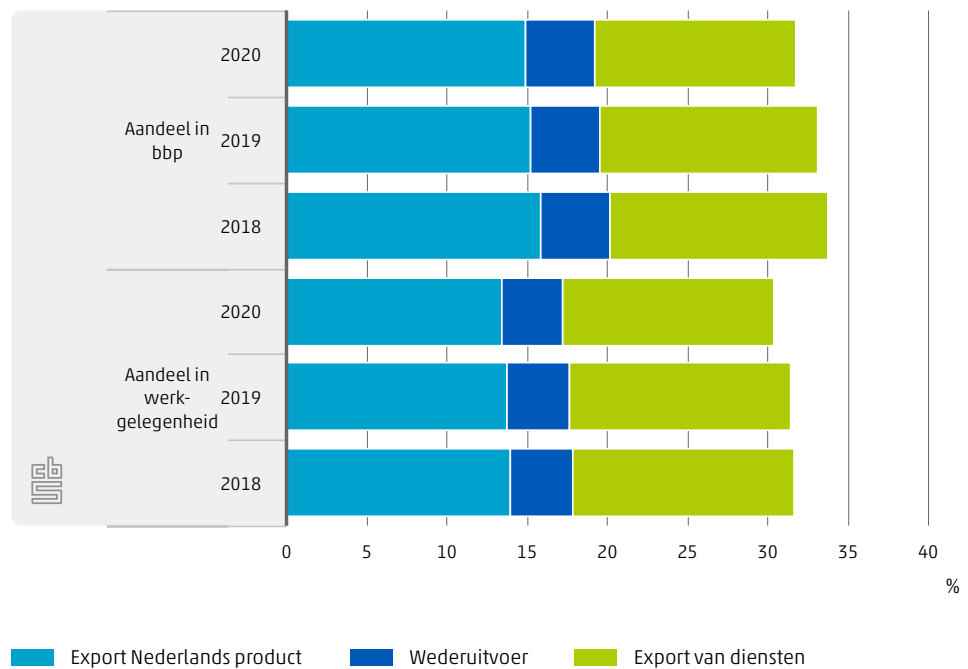
Importwaarde mondmaskers

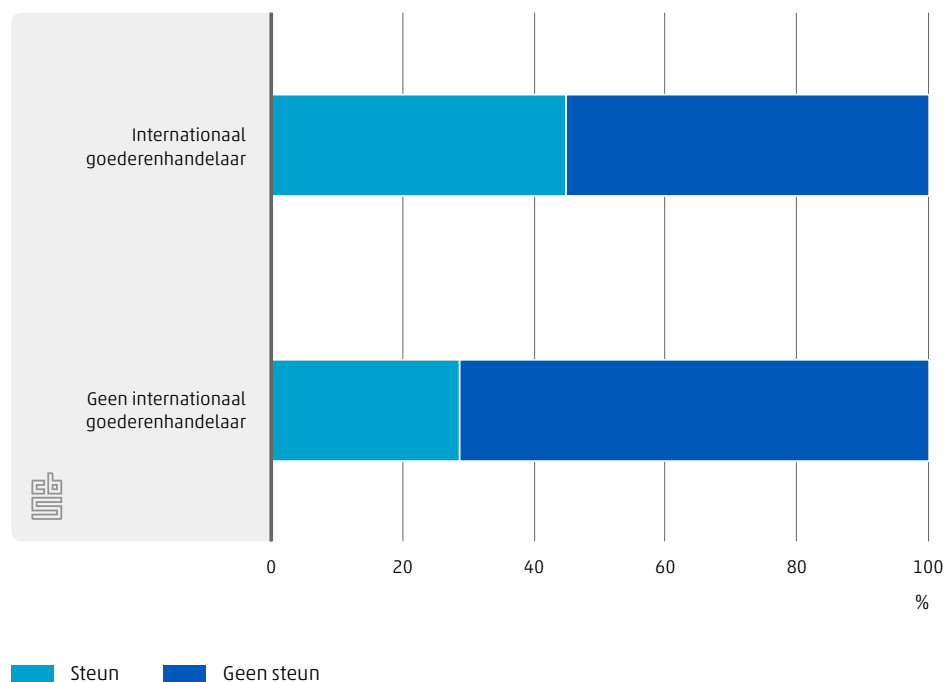
Luchtvaart van en naar de vijf nationale luchthavens

Belang export in bbp en werkgelegenheid

Gebruik steunmaatregelen coronacrisis door Nederlandse bedrijfsleven, 2020

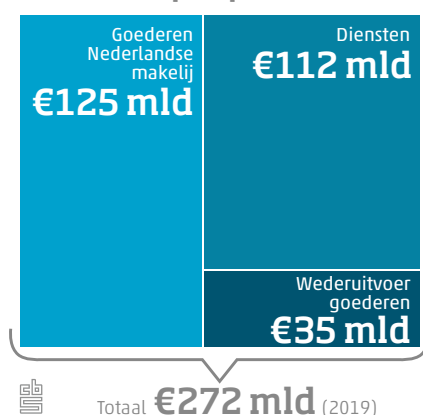

Bedrijven met steun zijn bedrijven die gebruikmaakten van ten minste één steunmaatregel van de overheid in verband met corona. In deze figuur is het gebruik van de volgende steunmaatregelen meegenomen: tegemoetkoming loonkosten (NOW), tegemoetkoming vaste lasten (TOGS en TVL), tijdelijke overbruggingsregeling voor zelfstandig ondernemers (Tozo) en uitstel van belastingbetaling.

1 Dashboard

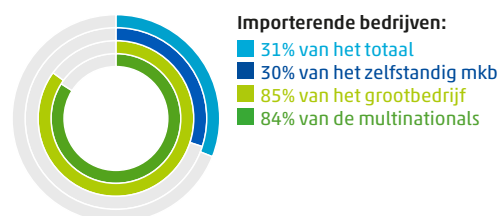
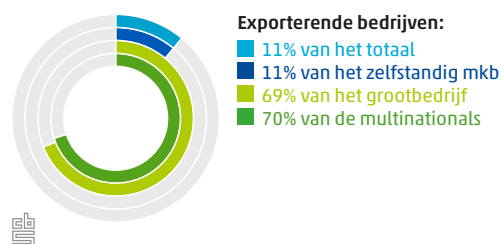
Hoofdstuk 2

Wat levert de export op?

Hoofdstuk 3

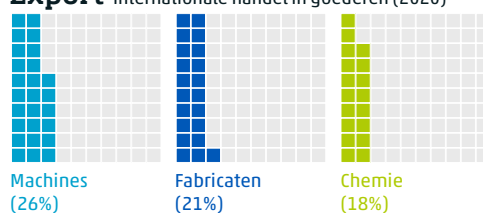
Wie handelt internationaal?

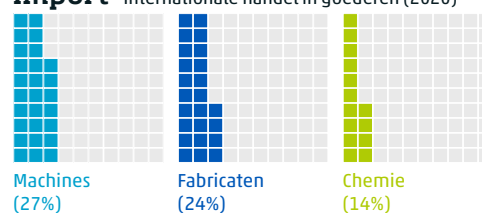
Hoofdstuk 4

Wat wordt verhandeld?

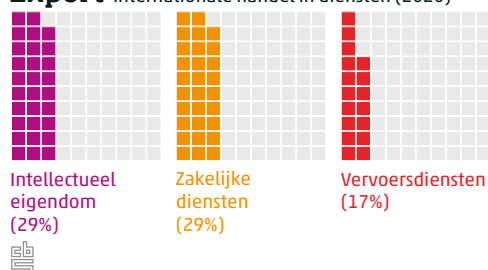
Export Internationale handel in goederen (2020)

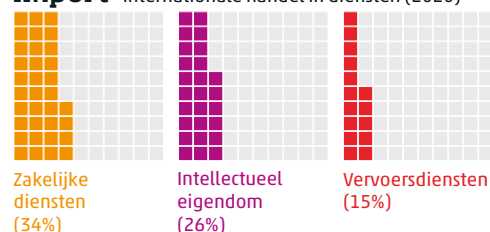
Import Internationale handel in goederen (2020)

Export Internationale handel in diensten (2020)

Import Internationale handel in diensten (2020)

Hoofdstuk 5

Met wie worden goederen verhandeld?

**Belangrijkste herkomstlanden
Nederlandse import 2020**

Duitsland **18%**
China **10%**
België **10%**

**Belangrijkste bestemmingen
Nederlandse export 2020**

22% Duitsland
10% België
8% Frankrijk

**Nederland in 2019 hoog
aandeel in de export van**

IJsland **26%**
België **12%**
Noorwegen **11%**

**Nederland in 2019 hoog
aandeel in de import van**

17% België
13% Kaapverdië
13% Suriname

Hoofdstuk 6

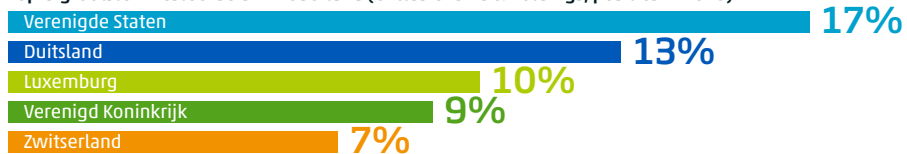
Waar komt de invoer vandaan, die Nederland nodig heeft in het produceren van haar export? (2019)

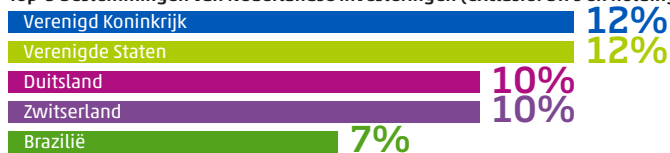
Hoofdstuk 7

Hoeveel wordt internationaal geïnvesteerd?

Top-5 grootste investeerders in Nederland (exclusief bfi's & holdings, posities in 2020)

Top-5 bestemmingen van Nederlandse investeringen (exclusief bfi's en holdings, posities in 2020)

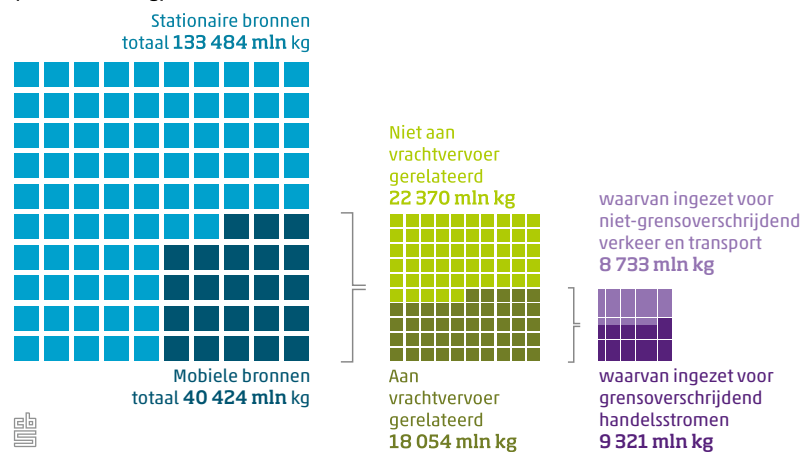

Bron: DNB

Hoofdstuk 8

Hoeveel kooldioxide-uitstoot hangt samen met internationaal transport op Nederlands grondgebied? (2019)

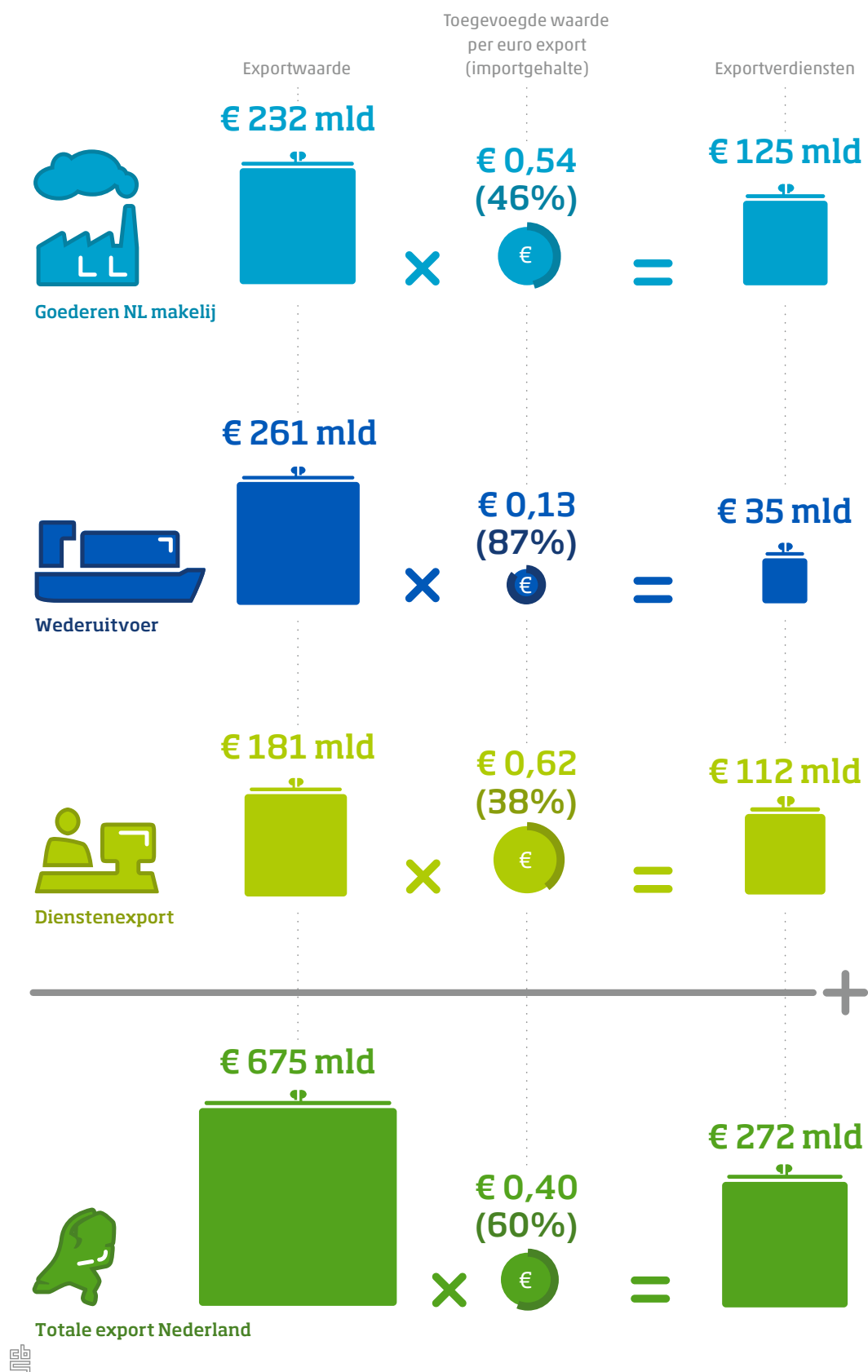
Kooldioxide emissie Nederlands grondgebied 2019
(173 908 mln kg)

2 Nederlandse verdiensten aan internationale handel

Auteurs: Tom Notten, Leen Prenen, Khee Fung Wong

Nederlandse exportverdiensten (2019)

Internationale handel in goederen en diensten is van groot belang voor een kleine open economie als die van Nederland. Maar liefst een derde van ons bbp wordt verdiend door het uitvoeren van goederen en diensten. Daarnaast levert het exporteren van goederen en leveren van diensten aan het buitenland 2,5 miljoen voltijdbanen op voor de Nederlandse bevolking, zowel direct bij exporterende bedrijven als indirect bij toeleveranciers van deze exporteurs. Hoeveel bedraagt de uitvoer van Nederlandse makelij, wederuitvoer en dienstenuitvoer en voor welk bedrag aan goederen en diensten hebben Nederlandse bedrijven ingevoerd om deze uitvoer te verwezenlijken? Hoeveel toegevoegde waarde en werkgelegenheid levert de export Nederland op, en wat is de trend in deze cijfers? Hoe variëren de toegevoegde waarde en werkgelegenheid tussen de verschillende bedrijfstakken? Aan de uitvoer naar welke landen wordt het meest verdiend en van welk exportland zijn de meeste voltijdbanen afhankelijk?

2.1 Belangrijkste bevindingen

In voorgaande edities van Nederland Handelsland is naar voren gekomen dat de uitvoer van goederen en diensten een belangrijke bron van inkomsten is voor de Nederlandse economie. In 2019¹⁾ bedroeg de Nederlandse uitvoer van goederen en diensten 675,2 miljard euro.²⁾ Dit is bijna 20 miljard meer dan in 2018, een stijging van 3 procent. Niettemin liep de groei in 2019 verder vertraging op. In 2017 groeide de bruto exportwaarde nog met 9,3 procent en in 2018 met 6,5 procent. Geopolitieke onzekerheden in 2019, zoals de onzekerheid vanwege de Brexit en het handelsconflict tussen de Verenigde Staten en China, waren verantwoordelijk voor een aanhoudende vertraging van de groei van economische activiteiten in de wereldeconomie (OESO, 2019). Nederlandse bedrijven, die relatief sterk afhankelijk zijn van internationale handel (zie bijvoorbeeld Lammertsma & Notten, 2019; Aerts et al., 2020), ondervinden ook de gevolgen van zulke mondiale schokken, zowel in hun handel met deze landen als via de (internationale) waardeketen waar ze mee verbonden zijn. De wederuitvoer en de dienstenuitvoer kenden beide wel een sterke groei van respectievelijk 6,5 en 6,3 procent. De uitvoer van goederen van Nederlandse makelij nam daarentegen af met 2,3 procent. Dit is vooral toe te schrijven aan een forse daling van de uitvoer van elektrotechnische machines en apparaten (Mares, 2020).

De Nederlandse economie hield in 2019 ruim 271,7 miljard euro aan toegevoegde waarde³⁾ over aan de export van goederen en diensten, een stijging van 4 procent ten opzichte van 2018. De exportverdiensten waren in 2019 goed voor 33,5 procent van het bruto binnenlands product (bbp). Daarmee bevindt deze bijdrage zich, net als in de laatste jaren, om en nabij één derde van het bbp.

1) De cijfers over 2015, 2016, 2017 en 2018 zijn definitief, die over 2019 zijn voorlopig. De 2019 cijfers over de toegevoegde waarde en werkgelegenheid dankzij de export in de coronabox zijn wel definitief en wijken dus af van de 2019 cijfers die in dit hoofdstuk gepresenteerd worden.

2) De cijfers zoals ze in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, zijn gebaseerd op cijfers van de Nationale Rekeningen. In hoofdstuk 4 en 5 worden cijfers uit de bronstatistiek Internationale Handel in Goederen gebruikt. De bronstatistiek hanteert andere concepten dan de Nationale Rekeningen; zo gaat de bronstatistiek uit van grensoverschrijdend goederenverkeer en is economisch eigendom leidend voor de Nationale Rekeningen. Ook de integratie in de Nationale Rekeningen levert additionele verschillen op. Hierdoor zijn de cijfers in dit hoofdstuk niet rechtstreeks te vergelijken met die in hoofdstuk 4 en 5. Zie voor meer informatie over deze verschillen 'De in- en uitvoercijfers van het CBS' (CBS, 2015).

3) Als we in dit hoofdstuk spreken over de toegevoegde waarde gerelateerd aan de export, bedoelen we de som van toegevoegde waarde en het saldo van product gebonden belastingen en subsidies verbonden aan de export. Dat is iets ruimer dan de gebruikelijke toegevoegde waarde die gerealiseerd is door Nederlandse bedrijfstakken, en heeft als voordeel dat het vergelijking met het bbp mogelijk maakt.

De industrie genereerde de hoogste toegevoegde waarde dankzij de export (vooral dankzij de export van goederen van Nederlandse makelij). Daarbij ging het met name om de voedings- en genotmiddelenindustrie, de machine-industrie en de chemische industrie. Na de industrie is het de bedrijfstak handel die het meest overhoudt aan de export, gevolgd door de bedrijfstak zakelijke dienstverlening (vooral dankzij de export van diensten). De samenstelling van de toegevoegde waarde per bedrijfstak is daarmee in het algemeen vrijwel identiek aan die van 2018, met enkele belangrijke uitzonderingen. Ten opzichte van 2018 verdiende de delfstoffenwinning in 2019 fors minder aan de export van goederen en diensten. De sterke groei van de export van diensten en wederuitvoer zorgde voor een flinke groei in de exportverdiensten van de zakelijke dienstverlening en de groothandel. Ook de industrie hield in 2019 meer over aan de export dan een jaar geleden. De machine-industrie en farmaceutische industrie hadden baat bij een sterke stijging van de export van goederen van Nederlandse makelij, maar de elektrotechnische industrie, de auto- en aanhangwagenindustrie, de chemische industrie en de basismetalenindustrie hielden in 2019 een stuk minder over aan de export ten opzichte van 2018.

Het grootste deel van bovengenoemde toegevoegde waarde is te danken aan de export naar Duitsland. Op ruime afstand volgen de verdiensten aan de export naar het Verenigd Koninkrijk, België, Frankrijk en de Verenigde Staten. Voor de meeste exportbestemmingen verdiende Nederland meer aan de goederenexport dan aan de uitvoer van diensten. Belangrijke uitzonderingen op dit patroon zijn de export naar de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Zwitserland en Ierland; daar was een belangrijker aandeel voor uitvoer van diensten weggelegd.

Nederland importeerde in 2019 voor 590,7 miljard euro aan goederen en diensten uit het buitenland (een stijging van 3 procent ten opzichte van een jaar eerder). Het merendeel van deze import, zo'n 68 procent, betrof invoer die verbruikt wordt voor de Nederlandse export. Daarbij kan het gaan om invoer voor wederuitvoer, of invoer die verder gebruikt wordt om goederen en diensten voor het buitenland te produceren. In 2019 was minder dan een derde van de geïmporteerde goederen en diensten bestemd voor de binnenlandse finale vraag (vooral binnenlandse consumptie en investeringen).

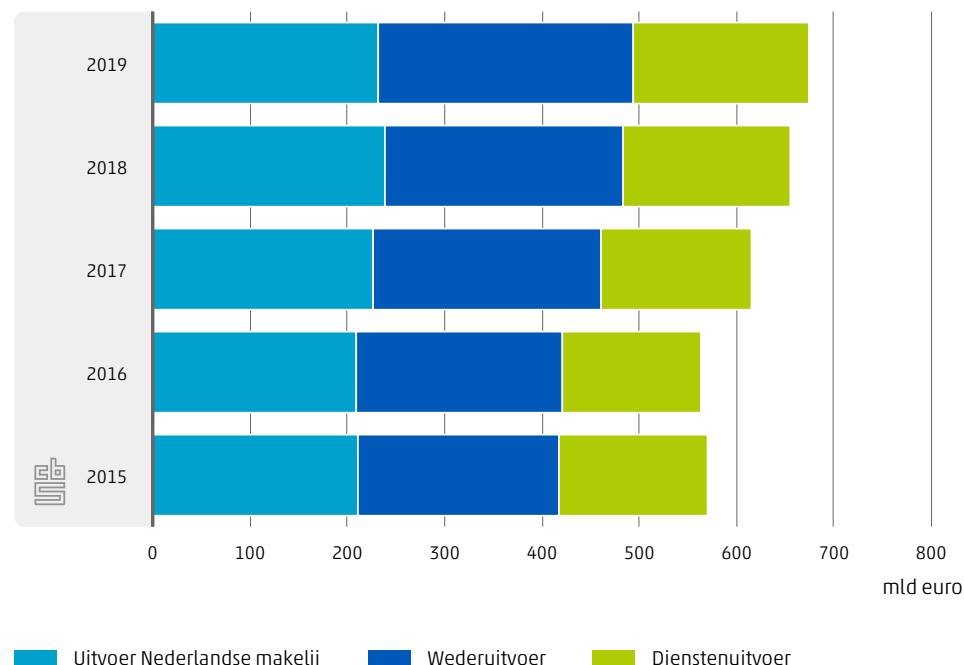
In 2019 waren bijna 2,5 miljoen voltijdbanen in Nederland direct en indirect verbonden aan de export van goederen en diensten, oftewel bijna 32 procent van het totale Nederlandse arbeidsvolume. Net als in 2018 leverde de export voor de bedrijfstak zakelijke dienstverlening de meeste werkgelegenheid op, gevolgd door de industrie, handel en vervoer en informatiediensten. Van die 2,5 miljoen banen waren er 1,5 miljoen in de bedrijfstakken die goederen en diensten exporteren, en 1,0 miljoen bij toeleveranciers van de exporterende bedrijven. Gedreven door de sterke stijging van de dienstenexport, groeide de directe werkgelegenheid dankzij de export ten opzichte van 2018 met 4,5 procent, oftewel een stijging van 65 duizend banen. De indirecte werkgelegenheid dankzij de export bleef ten opzichte van 2018 nagenoeg gelijk.

2.2 Bijdrage van de export aan het bbp

In 2019 exporteerde Nederland voor 675,2 miljard euro aan goederen en diensten naar het buitenland. Figuur 2.2.1 toont dat deze bruto exportwaarde bestaat uit de som van de uitvoer van in Nederland geproduceerde goederen, de wederuitvoer en de dienstenuitvoer.

De wederuitvoer bestaat uit goederen die Nederland importeert en vrijwel zonder bewerking ook weer exporteert, waarbij de goederen in Nederlands eigendom zijn geweest. Ten opzichte van 2018 groeide de bruto exportwaarde met 19,7 miljard euro, een toename van 3 procent. Daarmee liep de groei in 2019 verder vertraging op. In 2017 groeide de bruto exportwaarde nog met 9,3 procent en in 2018 met 6,5 procent.

2.2.1 Bruto exportwaarde per exportcategorie, 2015-2019

Wederuitvoer heeft hoogste bruto exportwaarde

Het merendeel van de bruto exportwaarde kwam voort uit de uitvoer van goederen, waarvan 232,5 miljard euro bestond uit uitvoer van Nederlandse makelij en 261,5 miljard euro uit wederuitvoer.⁴⁾ De dienstenuitvoer heeft, met een waarde van 181,2 miljard euro, een kleiner aandeel.⁵⁾ De waarde van de wederuitvoer en de dienstenuitvoer groeiden met respectievelijk 6,5 procent en 6,3 procent, terwijl de bruto uitvoerwaarde van goederen van Nederlandse makelij met 2,3 procent slonk. Volgens Mares (2020) komt dat vooral doordat de uitvoer van elektrotechnische machines en apparaten (bijvoorbeeld consumentenelektronica) lager was dan in 2018. In 2019 was er wel een stijging van de Nederlandse export van machines en apparaten, chemische en aardolieproducten. De wederuitvoer kende ook op de middellange termijn de sterkste groei. Tussen 2015 en 2019 nam de wederuitvoer jaarlijks gemiddeld met 6,1 procent toe, de dienstenuitvoer

4) Elders in deze publicatie, bijvoorbeeld in hoofdstuk 4 en 5, wordt aangegeven dat de wederuitvoer iets minder dan de helft van de goederenexport vormt. De cijfers zoals ze in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, zijn gebaseerd op cijfers van de Nationale Rekeningen. Voor de Nationale Rekeningen staat het eigendoms criterium centraal, wat betekent dat bepaalde transacties in het buitenland tot de Nederlandse in- en uitvoer kunnen worden gerekend ook als de verhandelde goederen fysiek niet in Nederland zijn geweest. Mede hierdoor is de omvang van de wederuitvoer in dit hoofdstuk en in hoofdstuk 6 groter dan de omvang van de export van Nederlandse makelij.

5) De in dit hoofdstuk genoemde cijfers over de dienstenexport zijn gebaseerd op de Nationale Rekeningen. Hoofdstuk 4 van deze publicatie geeft ook informatie over de export van diensten, gezien vanuit de bronstatistiek. Deze twee cijfers wijken van elkaar af. Enerzijds ontstaan inconsistenties door de manier waarop de Nationale Rekeningen en de bronstatistiek om moeten gaan met Bijzondere Financiële instellingen. Anderzijds confronteren de Nationale Rekeningen cijfers over de dienstenhandel met andere bronstatistieken, waarbij inconsistenties tussen bronnen kunnen leiden tot aanpassingen van de broncijfers om tot een consistent beeld van de gehele economie te komen. Ook de focus op continuïteit bij de Nationale Rekeningen leidt tot niveauafwijkingen tussen de bronstatistiek en de Nationale Rekeningen. Dit wordt in een revisiejaar weer herijkt.

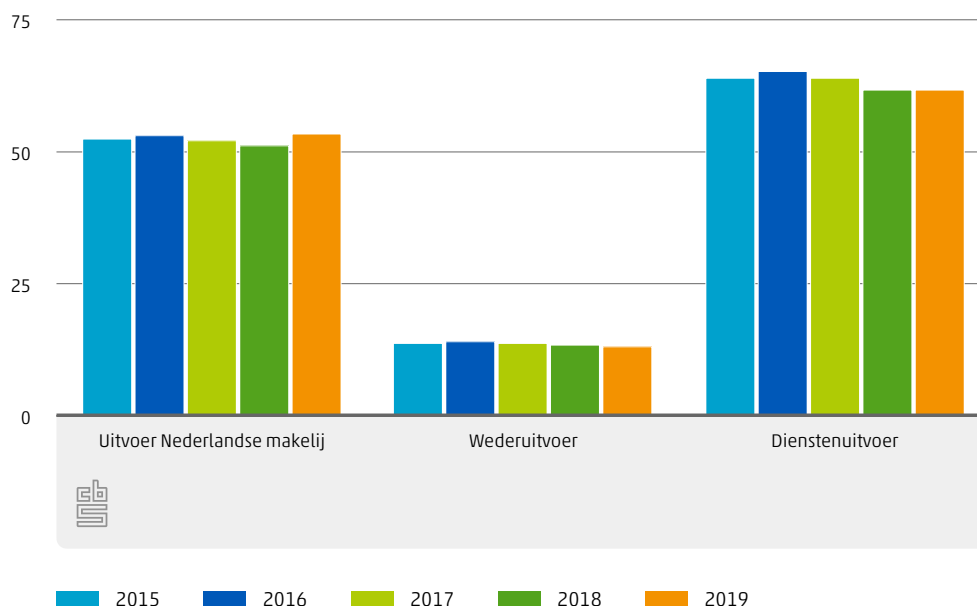
gemiddeld met 4,5 procent per jaar en de uitvoer van goederen van Nederlandse makelij met 2,3 procent.

Dienstenuitvoer meest lucratief

Nederland is een actieve deelnemer aan internationale waardeketens en dit wordt weerspiegeld door een hoge mate van afhankelijkheid van buitenlandse inputs om de eigen productie van goederen en diensten voor het buitenland te realiseren (zie bijvoorbeeld Lammertsma & Notten, 2019; Aerts et al., 2020). Denk daarbij aan grondstoffen en halffabricaten die zijn verwerkt in Nederlandse exportproducten, de benodigde invoer voor wederuitvoer en aan buitenlandse dienstverleners die de Nederlandse export faciliteren. Om te bepalen wat Nederland verdient aan de export dient op de bruto exportwaarde het verbruik van de benodigde ingevoerde goederen en diensten in mindering te worden gebracht. Nederland verdiende gemiddeld 40 cent aan iedere euro export van goederen en diensten in 2019. Tussen de exportcategorieën verschillen de verdiensten per euro export echter aanzienlijk, zie figuur 2.2.2. Aan de export van diensten hield Nederland in 2019 met 62 cent per euro het meest over. Voor de export van Nederlandse makelij was dit 54 cent per euro en voor wederuitvoer 13 cent. Bij wederuitvoer moeten naast de ingevoerde goederen (die het land in vrijwel onbeperkte staat weer verlaten) ook de ingevoerde goederen en diensten die werden ingezet om de wederuitvoer te faciliteren in mindering worden gebracht op de wederuitvoerwaarde om de verdiensten per euro export te berekenen. De verdiensten per euro export bleven voor alle type export door de jaren heen relatief stabiel.

2.2.2 Verdiensten per euro export, naar type export, 2015- 2019

cent verdiensten per euro export

**€ 271,7
miljard**

werd er in
Nederland aan de export van goederen en
diensten verdiend in 2019

Verdiensten aan export afgelopen jaren stabiel rond één derde van het bbp

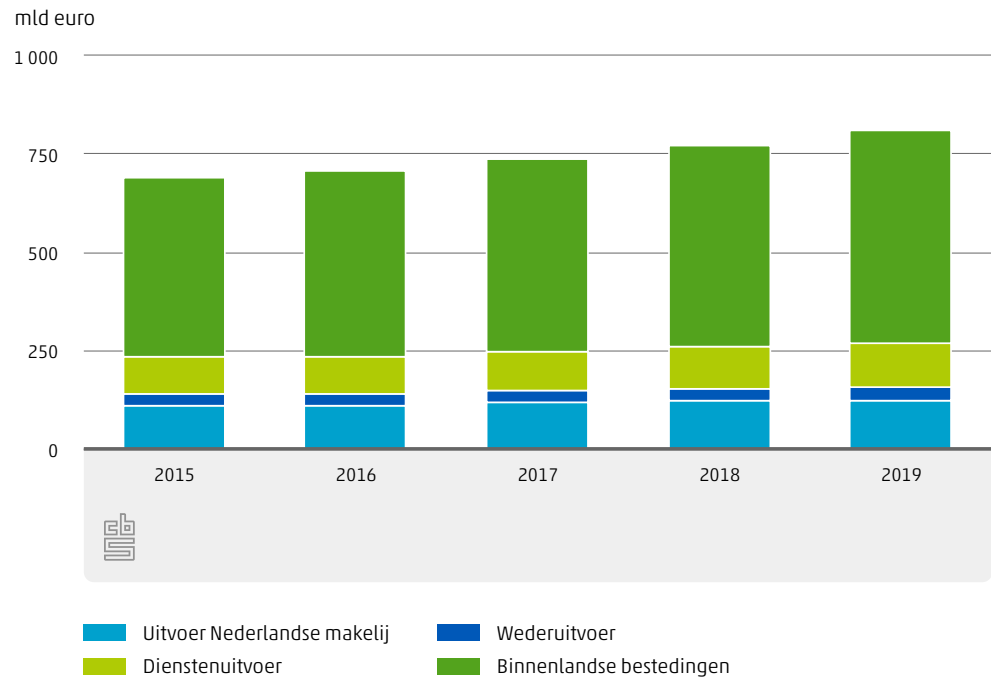
Na aftrek van verwerkte ingevoerde goederen en diensten bedroegen de Nederlandse exportverdiensten in 2019 271,7 miljard euro, een stijging van 4 procent ten opzichte van 2018 (zie figuur 2.2.3). De exportverdiensten waren daarmee goed voor 33,5 procent van het bbp, zie figuur 2.2.4. De laatste jaren is het aandeel van de exportverdiensten in het bbp vrij constant gebleven, rond één derde van het bbp (Lammertsma & Notten, 2019; Aerts et al., 2020). De uitvoer van goederen van Nederlandse makelij bracht volgens figuur 2.2.3 met 124,7 miljard euro het meeste op, gevolgd door de dienstenexport met 112,1 miljard euro en de wederuitvoer met 34,8 miljard euro.

**€ 124,7
miljard**

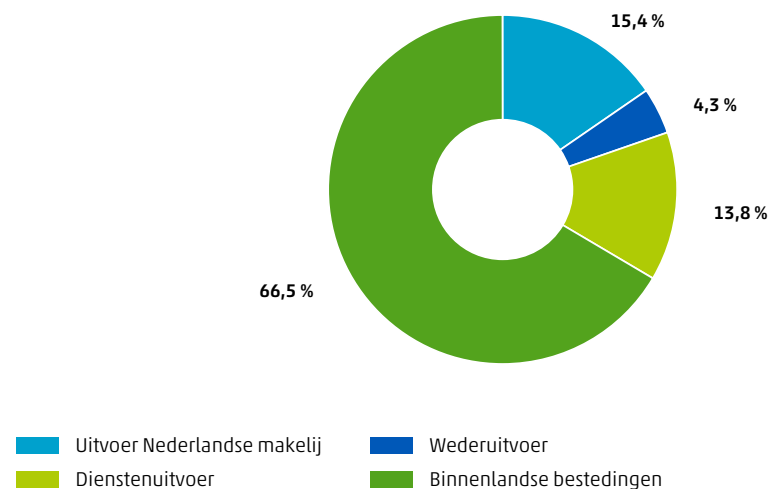
verdiende
Nederland aan de uitvoer van producten
van Nederlandse makelij in 2019

2.2.3 Verdiensten per bestedingscategorie, 2015-2019

2.2.4 Aandeel van bestedingscategorieën (waaronder export) in het bbp, 2019

Industrie houdt het meest over aan export

De verdiensten aan de export verschillen per bedrijfstak. Figuur 2.2.5 laat zien dat de industrie dankzij de export de hoogste toegevoegde waarde genereert met 65,3 miljard euro. Het overgrote deel van deze toegevoegde waarde kwam voort uit de uitvoer van goederen van Nederlandse makelij. Door het exporteren van zelfgeproduceerde goederen of

door toelevering aan bedrijfstakken die vervolgens goederen van Nederlandse makelij exporteren werd door de industrie voor 56,4 miljard euro aan toegevoegde waarde gecreëerd. Aan (het bijdragen aan) de uitvoer van (ondersteunende) diensten werd door de industrie nog een additionele 7,1 miljard euro verdiend. De meeste toegevoegde waarde dankzij de export door de industrie slaat neer bij de voedings- en genotmiddelenindustrie (12,6 miljard euro) gevolgd door de chemische industrie (11,0 miljard euro) en de machine-industrie (10,5 miljard euro), zie figuur 2.2.6. Industriële bedrijfstakken die meer toegevoegde waarde genereren door binnenlandse bestedingen (bijv. aankopen door Nederlandse consumenten) dan door export, zijn de bouwmaterialenindustrie, de meubelindustrie en de hout-, papier- en grafische industrie.

In de industrie werd er in 2019 circa 2,3 miljard euro meer verdiend aan de export dan in 2018, vooral door de export van goederen van Nederlandse makelij. Dit kwam vooral door een toename bij de machine-industrie (0,9 miljard meer dan in 2018) en de farmaceutische industrie (0,4 miljard meer dan in 2018). De elektrotechnische industrie, de auto- en aanhangwagenindustrie, de chemische industrie en de basismetalenindustrie verdienden in 2019 juist minder aan de export dan in 2018. Dit hangt mogelijk samen met de forse productiekrimp van de Duitse industrie in 2019. De Duitse industrie is namelijk sterk geïntegreerd in internationale productieketens waaraan volgens OESO-cijfers ook de genoemde industriële bedrijfstakken, die in 2019 met afnemende exportverdiensten te maken hadden, toeleveren (CBS, 2019a; Cremers et al., 2020).

Bijna driekwart van toegevoegde waarde uit de industrie dankzij export

Maar liefst 74 procent van de totale toegevoegde waarde van de industrie kwam voort uit het exporteren van goederen en diensten. Alleen de delfstoffenwinning en de landbouw, bosbouw en visserij creëren relatief meer toegevoegde waarde dankzij de export (respectievelijk 85 procent en 78 procent). Bedrijven actief in de delfstoffenwinning exporteerden in 2019 voor 3,8 miljard euro en bedrijven in de landbouw, bosbouw en visserij voor 12,5 miljard euro. De exportverdiensten van deze twee bedrijfstakken worden ook gedomineerd door de export van Nederlandse makelij.

Helpt toegevoegde waarde in de handel dankzij export

Na de industrie genereert de handel (vooral de groothandel) de meeste toegevoegde waarde dankzij de export met 50,6 miljard euro. De groothandel treedt niet alleen zelf op als exporteur, maar is ook een belangrijke toeleverancier voor exporterende bedrijven in de aanvoerketen van andere bedrijfstakken. Ook is het de enige bedrijfstak waarbij de wederuitvoer een grote rol speelt bij de totale verdiensten van de bedrijfstak. De dienstenuitvoer speelt juist een grote rol bij de exportverdiensten van de zakelijke dienstverlening, vervoer en opslag (transport en logistiek) en informatie en communicatie.

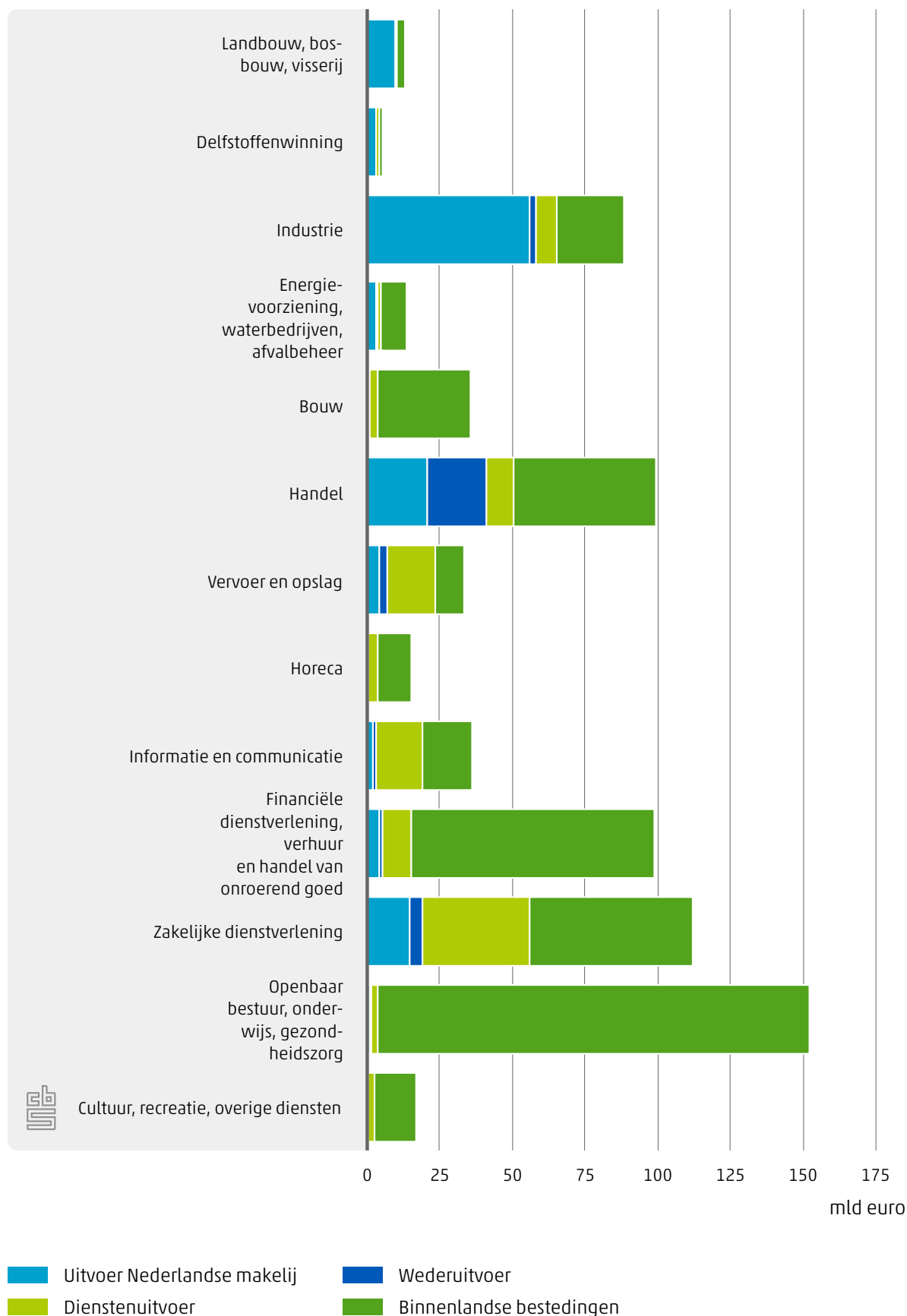
Zakelijke dienstverlening en groothandel groeimotors

De samenstelling van de toegevoegde waarde per bedrijfstak blijkt in 2019 (zie figuur 2.2.5) grotendeels overeen te komen met het beeld uit 2018 (Aerts et al., 2020), met enkele uitzonderingen. Zo verdiende de delfstoffenwinning ruim 1,7 miljard euro minder (~27 procent) aan de export van goederen en diensten dan in 2018 als gevolg van het terugschroeven van de aardgaswinning (CBS, 2019b; CBS, 2020). Daarbij ging het om een forse daling van de toegevoegde waarde verbonden aan de export van goederen van Nederlandse makelij. Gedreven door de sterke stijging van de dienstenexport hield de zakelijke dienstverlening in 2019 ruim 3,1 miljard euro meer over dan een jaar eerder. Verder bleken de export van diensten en de wederuitvoer de aanjagers te zijn van de groei van de exportverdiensten voor de groothandel. Deze bedrijfstak verdiende in 2019 ruim 2,6 miljard meer aan de export dan in 2018.

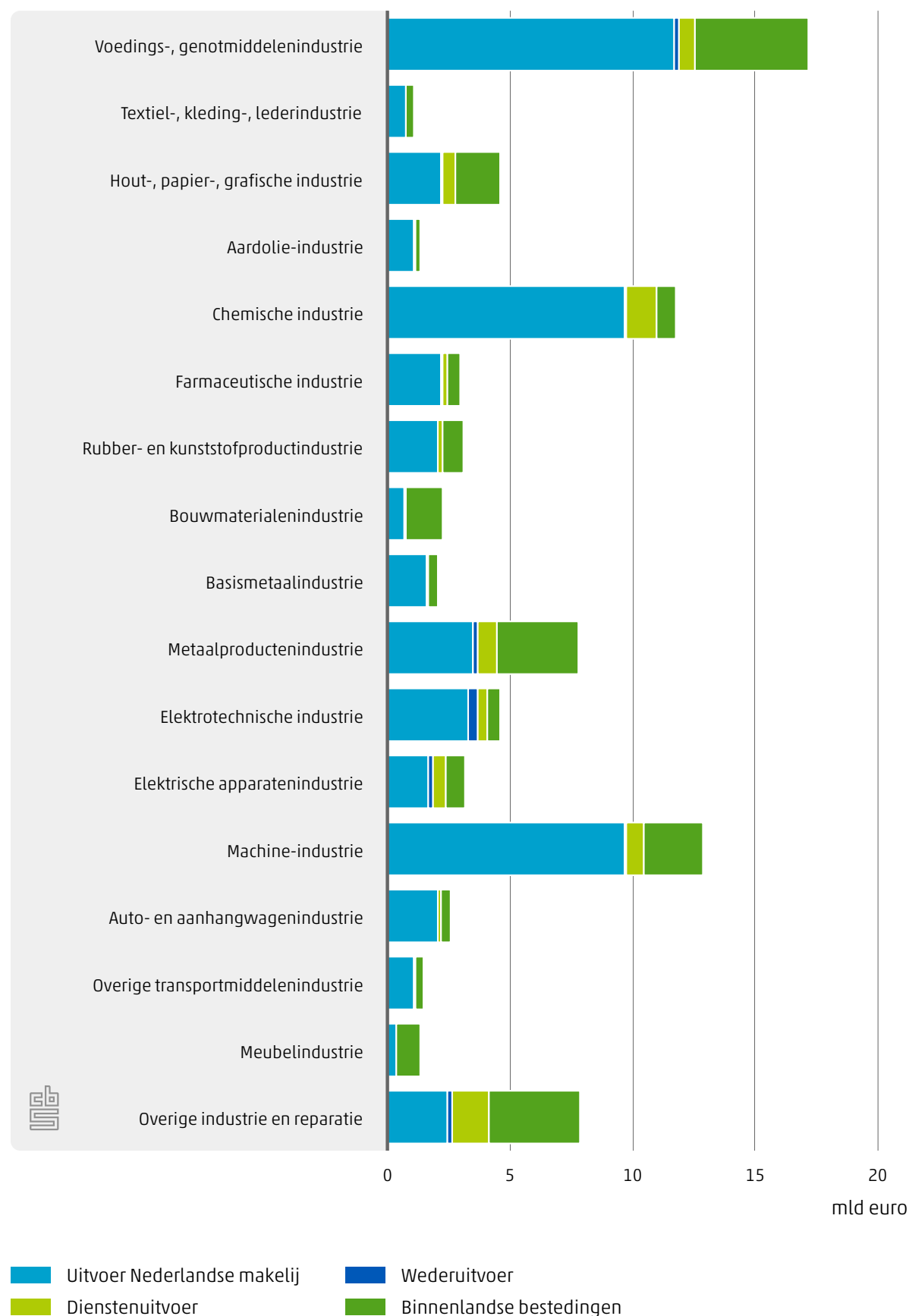
Horeca, overheid, bouw en financiële dienstverlening verdienen meer aan binnenlandse markt

Bedrijfstakken zoals de horeca, de bouw, financiële dienstverlening en onroerend goed zijn vooral gericht op de binnenlandse markt, waardoor het aandeel van de export in de totale toegevoegde waarde van deze bedrijfstakken lager is. Het openbaar bestuur, onderwijs, gezondheidszorg en cultuur en recreatie zijn eveneens vooral nationale aangelegenheden, waarbij weinig afhankelijkheid optreedt van de buitenlandse vraag.

2.2.5 Samenstelling toegevoegde waarde per bedrijfstak, 2019

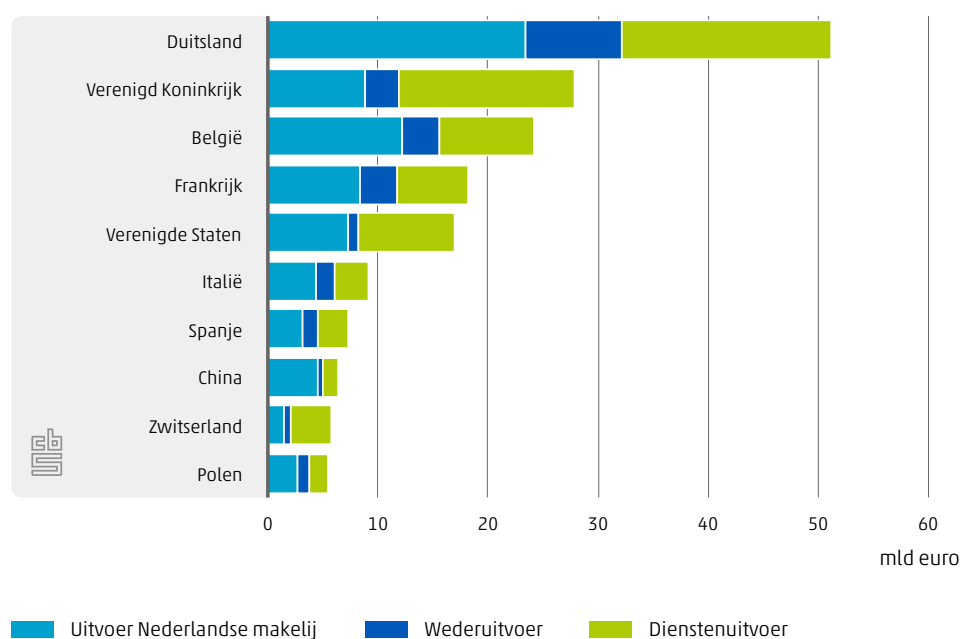
2.2.6 Samenstelling toegevoegde waarde per industriële bedrijfstak, 2019

Meeste exportverdiensten aan Duitsland

De export van goederen en diensten naar Duitsland leverde Nederland in 2019 ruim 51,2 miljard euro op (zie figuur 2.2.7), goed voor 6,3 procent van het bbp. Daarmee is Duitsland niet alleen de belangrijkste exportpartner gemeten naar exportwaarde, maar ook naar exportverdiensten. De top-5 bestaat verder uit het Verenigd Koninkrijk (28,0 miljard euro of 3,5 procent van het bbp), België (24,3 miljard euro of 3,0 procent), Frankrijk (18,3 miljard euro of 2,3 procent) en de Verenigde Staten (17,0 miljard euro of 2,1 procent). Met 17 procent is het aandeel van wederuitvoer in de verdiensten aan Duitsland relatief groot. Denk daarbij bijvoorbeeld aan consumentenelektronica, speelgoed en kleding die door een Nederlands bedrijf uit China wordt ingevoerd en vervolgens wordt doorverkocht aan Duitsland. Nederland is een belangrijk scharnierpunt tussen uit Azië en Amerika ingevoerde goederen die het Europese achterland als wederuitvoer bereiken (Franssen et al., 2020). Dat is terug te zien in het aandeel van de wederuitvoer in de Nederlandse exportverdiensten aan Frankrijk, Spanje, Italië en Polen, dat voor deze landen om en nabij de 18–19 procent in de totale exportverdiensten schommelt. Bij verder weg gelegen bestemmingen zoals de Verenigde Staten en China is het aandeel van de wederuitvoer in de Nederlandse exportverdiensten veel kleiner.

2.2.7 Top-10 bestemmingen uitvoer op basis van exportverdiensten, 2019

In de top-10 van belangrijkste bestemmingen gemeten naar exportverdiensten staan verder ook Italië, Spanje, China, Zwitserland en Polen. Terwijl de totale exportverdiensten tussen 2015 en 2019 gemiddeld met 2,5 procent toenamen, groeiden de verdiensten aan China jaarlijks gemiddeld met 6,7 procent, aan Polen met 6,4 procent en aan Spanje met 6,2 procent. De exportverdiensten aan Zwitserland namen juist af: jaarlijks gemiddeld met 6,2 procent. Dit werd veroorzaakt door een afname van de dienstenuitvoer, die op zijn beurt werd gedreven door een sterke daling van de ontvangen vergoedingen voor het gebruik van intellectueel eigendom.

Diensten cruciaal in de exportverdiensten aan het VK, de VS, Ierland en Zwitserland

Naar de meeste landen voert Nederland een hoger bedrag aan goederen uit dan aan diensten. Dat patroon is ook zichtbaar bij de exportverdiensten: voor de meeste landen vallen deze bij de goederenexport hoger uit dan bij de dienstenexport. Belangrijke uitzonderingen hierop zijn de exportverdiensten aan het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Zwitserland en Ierland. De exportverdiensten aan het Verenigd Koninkrijk kwamen voor 57 procent voor rekening van de dienstenuitvoer, zoals zakelijke diensten of vervoersdiensten. Bij de Verenigde Staten was dat 51 procent en bij Zwitserland 64 procent. Ierland, dat net buiten de top-10 valt, spant de kroon; 72 procent van de 4,7 miljard euro aan exportverdiensten komt dankzij export van diensten. Deze verdiensten hangen voornamelijk samen met ontvangen betalingen voor het gebruik van intellectueel eigendom (royalty's).

Bijdrage van de uitvoer aan de bbp-groei onder de loep

Omdat ongeveer één derde van het bruto binnenlands product voortkomt uit de uitvoer van goederen en diensten, wordt de export veelvuldig bestempeld als de groeimotor van de Nederlandse economie. Figuur 2.2.8 toont de groeibijdragen van de verschillende uitvoercategorieën aan de volumemutatie van het bbp. In 2019 groeide de Nederlandse economie met 1,7 procent. De uitvoer van goederen en diensten droeg daar 0,7 procentpunt aan bij, de overige 1 procentpunt kwam voor rekening van binnenlandse bestedingen zoals huishoudelijke consumptie, overheidsbestedingen en investeringen. De bijdrage van de uitvoer aan de bbp-groei kwam voornamelijk door de uitvoer van diensten (0,6 procentpunt). Wederuitvoer droeg in 2019 voor 0,1 procentpunt bij aan de volumegroei van het bbp. De uitvoer van Nederlandse makelij droeg niet positief noch negatief bij aan de volumegroei van het bbp.

Bijdrage export aan volumegroei van het bbp: de internationale methode vis-à-vis de voor invoer gecorrigeerde methode

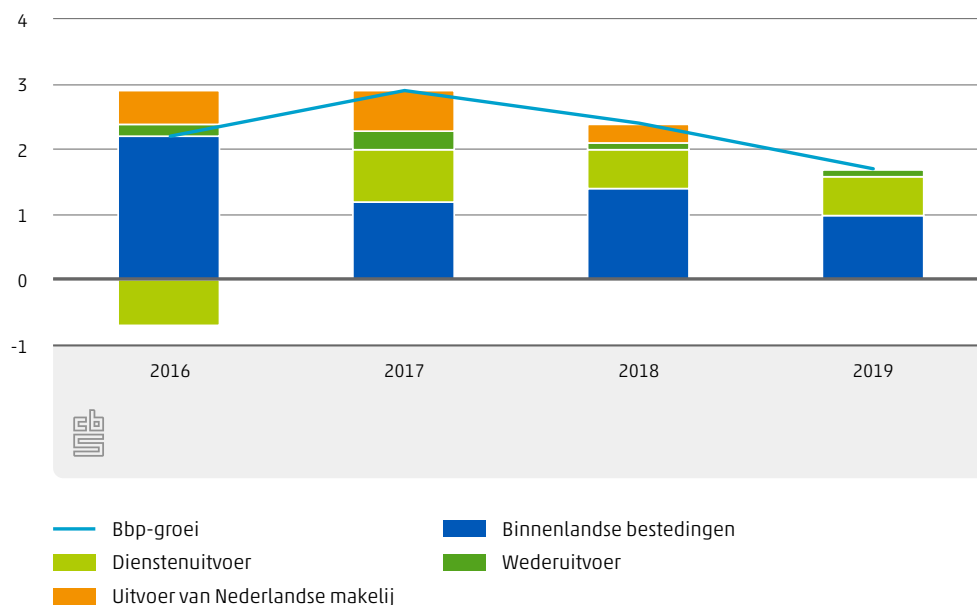
Het bbp volgens finale bestedingen is gelijk aan de som van de finale consumptie, investeringen en de uitvoer van goederen en diensten minus de invoer van goederen en diensten (handelssaldo). Om de bijdrage van het handelssaldo aan de volumegroei van het bbp te bepalen, wordt de bijdrage van de invoer afgetrokken van die van de uitvoer (dit is de internationaal afgesproken methode voor het samenstellen van de Nationale Rekeningen). Het CBS is voornemens een Statline tabel te publiceren met de bijdrage van finale bestedingscategorieën aan de volumegroei van het bbp volgens deze internationale methode. In 2019 droeg het handelssaldo negatief bij aan de economische groei (Mares, 2020). De internationaal afgesproken methode onderschat echter de bijdrage van de uitvoer aan het bbp en overschat de bijdrage van binnenlandse bestedingen. Dat komt doordat de internationaal afgesproken methode er geen rekening mee houdt dat voor binnenlandse bestedingen ook goederen en diensten worden ingevoerd. Om een nauwkeuriger beeld te krijgen van de groeibijdrage per type export worden in dit hoofdstuk cijfers over de bijdrage aan de volumegroei van het bbp gepresenteerd waarbij de invoer wordt toegerekend aan alle finale

bestedingscategorieën. Dat gebeurt met behulp van input-output analyse volgens de door Kranendonk en Verbruggen (2008) ontwikkelde methode.

Met uitzondering van het jaar 2017, blijkt de uitvoer van goederen en diensten tussen 2016 en 2019 minder te hebben bijgedragen aan de volumegroei van het bbp dan de binnenlandse bestedingen. Van de drie typen export had de dienstenuitvoer het grootste aandeel in groeibijdrage van de uitvoer, behalve in 2016, toen de dienstenuitvoer een sterke krimp vertoonde en daardoor een negatieve invloed had op de economische groei. De bijdrage van de dienstenuitvoer werd gedreven door de uitvoer van zakelijke diensten en computerdiensten. Opvallend is dat de bijdrage van de uitvoer van goederen van Nederlandse makelij door de jaren afneemt. Dat is voornamelijk toe te schrijven aan een afnemende uitvoer van aardgas als gevolg van het terugschroeven van de aardgaswinning. Ook de positieve groeibijdrage van de wederuitvoer kent de afgelopen jaren een vertraging.

2.2.8 Bijdrage van de uitvoer aan de economische groei 2016- 2019

%-punt bbp-groei

2.3 Het belang van de import van goederen en diensten

Steeds meer import (uiteindelijk) bestemd voor export

De invoer van goederen en diensten bedroeg 590,7 miljard euro in 2019, zie figuur 2.3.1. De invoer van goederen en diensten kende een vergelijkbare groei als de export van goederen en diensten: 3 procent. Met een waarde van 403,5 miljard euro was circa 68 procent van de invoer van goederen en diensten in 2019 bestemd voor de uitvoer van goederen en diensten, ofwel als invoer voor wederuitvoer, ofwel als ingevoerde grondstoffen, halffabricaten en ondersteunende diensten die verwerkt zijn in de export van

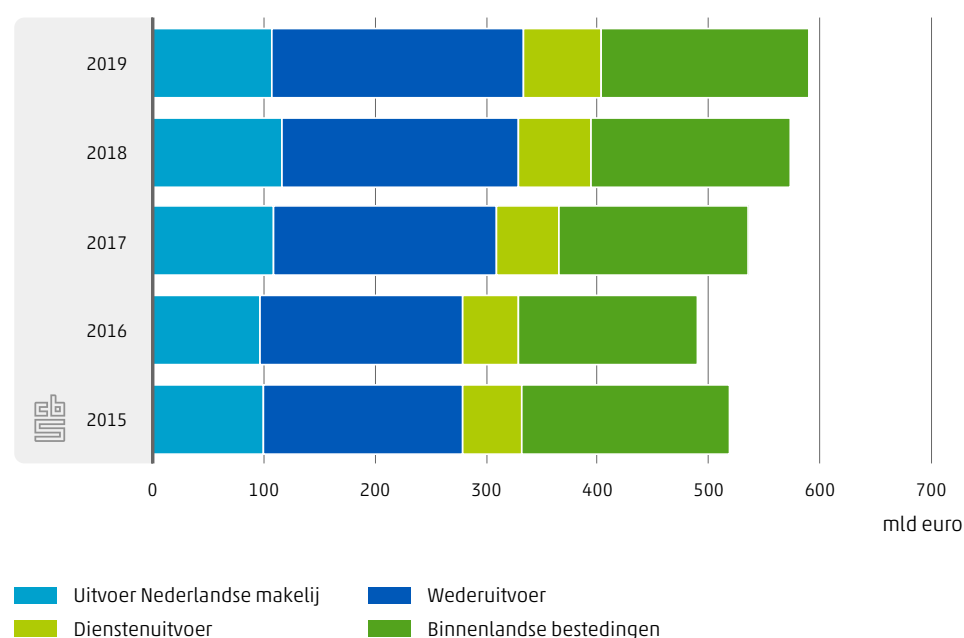
goederen en diensten. In 2015 was dit aandeel nog 64 procent. Van deze invoer ingezet voor de uitvoer bestond 213,7 miljard euro uit invoer voor wederuitvoer.⁶⁾

68% van de totale invoer wordt gebruikt voor de export van goederen en diensten

Bijna 190 miljard aan invoer van goederen en diensten was in 2019 bestemd voor binnenlandse bestedingen: 95,6 miljard euro voor huishoudelijke consumptie, 72,0 miljard euro voor investeringen en 19,6 miljard euro voor overheidsconsumptie.

2.3.1 Gebruik invoer van goederen en diensten, 2015- 2019

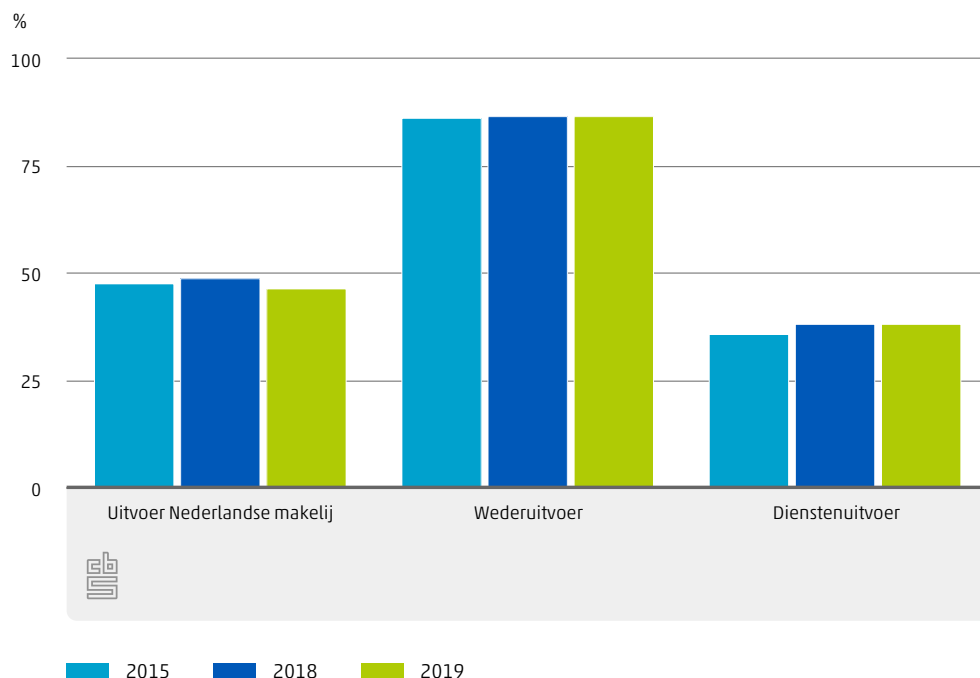

Figuur 2.3.2 geeft per exportcategorie het invoergehalte oftewel het aandeel van geïmporteerde goederen en diensten in de exportwaarde. Deze indicator staat ook wel bekend als een maat voor verticale specialisatie. Hoe hoger het invoergehalte, hoe hoger de mate van integratie in internationale waardeketens (Hummels et al., 2001). Voor de totale export van goederen en diensten in 2019 was het invoergehalte 59,8 procent; in 2015 was dit nog 1,4 procentpunt lager. Voor de dienstenexport is het minst aan import nodig, met 38,1 procent van de exportwaarde, maar dit aandeel is wel stijgend, want in 2015 was dit nog 35,9 procent. De uitvoer van Nederlandse makelij bestond in 2019 voor 46,4 procent uit verwerkte ingevoerde goederen en diensten. Dit is 2,3 procentpunt minder dan in 2018.

⁶⁾ In totaal werd er voor 226,6 miljard euro aan invoer gebruikt om de wederuitvoer mogelijk te maken. 213,7 miljard euro was de waarde van de ingevoerde goederen (die het land in vrijwel onbeperkte staat weer verlaten) en de overige 12,9 miljard aan invoer bestond uit goederen en diensten die werden ingezet om de wederuitvoer te faciliteren.

Bij de wederuitvoer, een groot aandeel van de totale uitvoerwaarde, was het importgehalte 86,7 procent. Bij binnenlandse bestedingen was het invoergehalte 25,8 procent in 2019, waarbij het invoergehalte van huishoudelijke bestedingen 27,0 procent bedroeg, overheidsbestedingen 9,9 procent en investeringen 41,8 procent. In hoofdstuk 6 van deze publicatie wordt dieper ingegaan op het gebruik van de invoer.

2.3.2 Importgehalte per exportcategorie, 2015-2019

2.4 Werkgelegenheid die samenhangt met de export

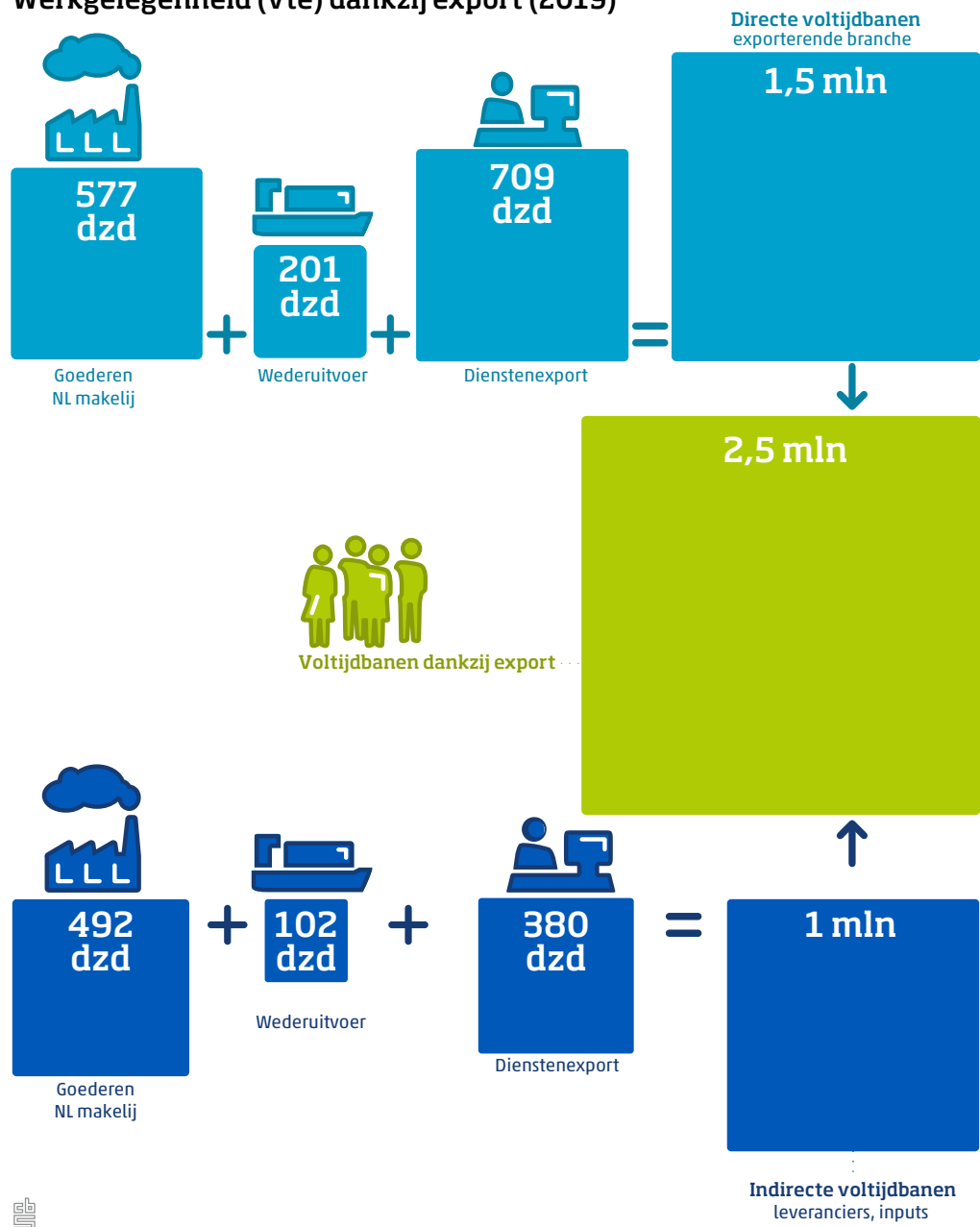
Een derde werkgelegenheid in Nederland hangt samen met export

De export van goederen en diensten creëert banen voor de inwoners van Nederland. Deze banen kunnen onderverdeeld worden in banen die direct samenhangen met de export, bijvoorbeeld bij de exporterende branche zelf, en indirecte banen, bij toeleveranciers van exporteurs. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de schoonmaakkploeg die voor een exporterend bedrijf werkt (indirecte werkgelegenheid) en de laborant die bij het exporterende bedrijf zelf werkt (directe werkgelegenheid). De infographic hieronder laat zien dat de export van goederen en diensten in Nederland circa 2,5 miljoen directe en indirecte voltijdbanen (vte) opleverde.⁷⁾ Zo'n 32 procent van de totale werkgelegenheid in Nederland kan daarmee toegeschreven worden aan de export. De uitvoer van Nederlandse makelij was in 2019 goed voor 14 procent van de totale werkgelegenheid in Nederland, de uitvoer van diensten voor

⁷⁾ Bij de bepaling van het arbeidsvolume in voltijdequivalenten (vte's) over een periode wordt zowel rekening gehouden met de begin- en einddatum van een baan als met de wekelijkse arbeidsduur. Omdat veel mensen in deeltijd werken, sommigen maar een deel van het jaar en sommigen meerdere banen hebben, is het aantal individuele banen hoger dan het aantal in vte's.

eenzelfde percentage, terwijl de wederuitvoer iets meer dan 4 procent voor haar rekening nam. In figuur 2.4.1 is voor 2019 te zien hoe de 2,5 miljoen voltijdbanen worden gegenereerd door de verschillende soorten uitvoer en in hoeverre het om directe of indirecte banen ging. Als we 2019 vergelijken met 2015, zien we voor alle soorten banen een stijging, behalve voor de indirecte werkgelegenheid die samenhangt met de export van Nederlandse makelij en voor de indirecte werkgelegenheid dankzij de wederuitvoer. Bij deze categorieën is een lichte daling is te zien. De grootste stijging komt voor bij de directe werkgelegenheid die gecreëerd wordt door de dienstenexport, en weerspiegelt daarmee de verdere verdienstelijking van de Nederlandse economie.

Werkgelegenheid (vte) dankzij export (2019)

32% van de totale
werkgelegenheid is te danken aan de
export van goederen en diensten

Meeste directe werkgelegenheid door export van diensten

In 2019 leverde de export van goederen en diensten 1,5 miljoen vte's aan directe werkgelegenheid op. Hierin leverde de uitvoer van diensten de meeste banen op, circa 709 duizend. De uitvoer van producten van Nederlandse makelij was goed voor circa 577 duizend vte's en de wederuitvoer voor circa 201 duizend banen. De uitvoer van diensten leverde in 2019 niet alleen de meeste directe banen op, deze werkgelegenheid groeide met 6 procent ook het hardst ten opzichte van 2018. De directe werkgelegenheid door uitvoer van Nederlandse makelij en door wederuitvoer nam met 3 procent iets minder snel toe in 2019.

Meeste indirecte werkgelegenheid door uitvoer van producten van Nederlandse makelij

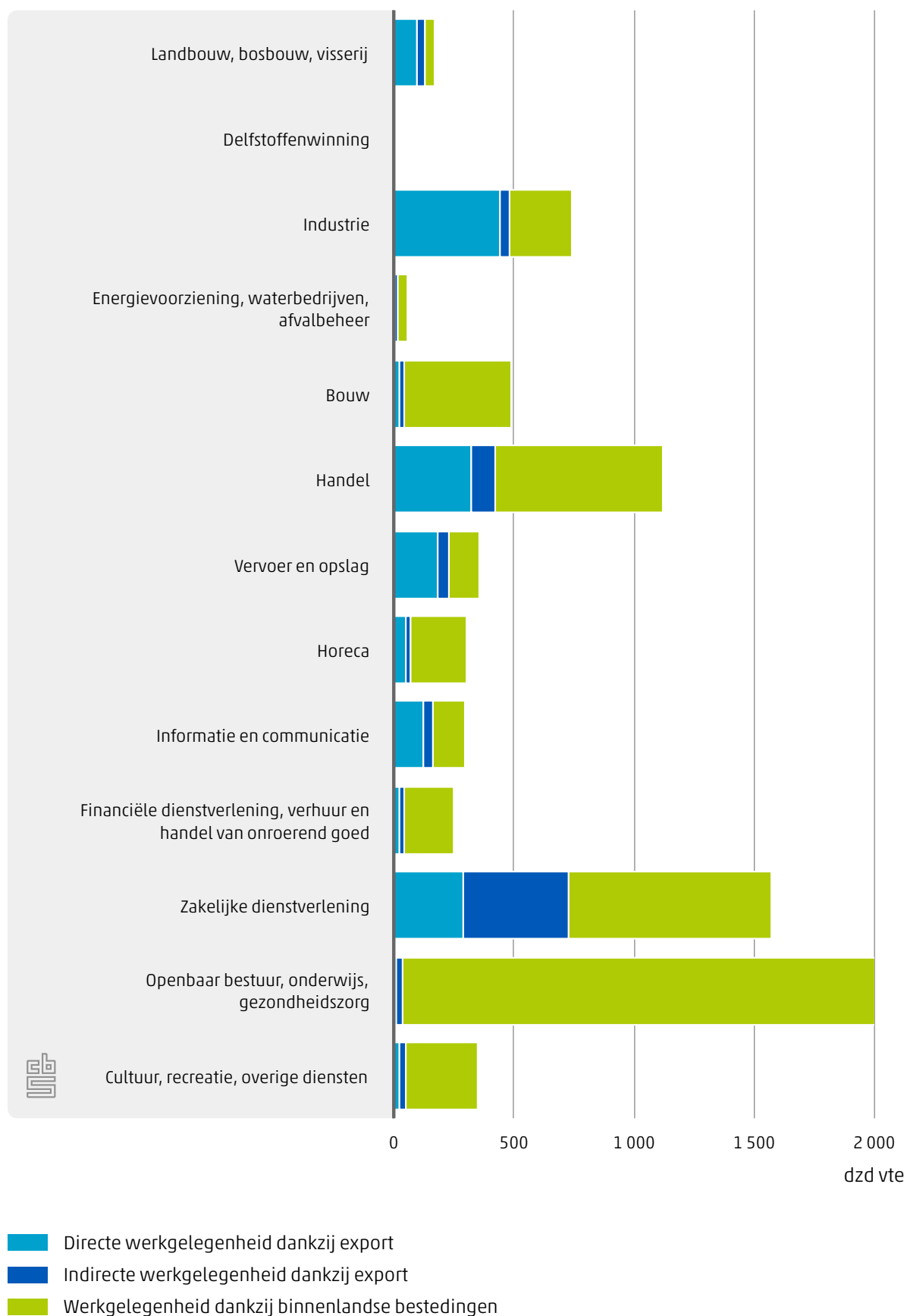
Naast de directe banen zijn er ook nog 974 duizend voltijdbanen indirect betrokken bij het productieproces van goederen en verlening van diensten ten behoeve van de export. Denk hierbij aan werkgelegenheid bij toeleverende bedrijven zoals de landbouw, bedrijven die verpakkingsmaterialen produceren of diensten leveren zoals schoonmaak, arbeidsbemiddeling of internetdiensten. De uitvoer van producten van Nederlandse makelij leverde de meeste indirecte banen op, namelijk meer dan de helft van de totale indirecte werkgelegenheid. In 2019 kwam dat neer op 492 duizend voltijdbanen. De uitvoer van diensten leverde 380 duizend indirecte banen op en de wederuitvoer circa 102 duizend banen. Met 780 duizend vte's kwam het merendeel van de indirecte werkgelegenheid dankzij de export terecht bij dienstverlenende bedrijfstakken. De meeste indirecte werkgelegenheid lag bij uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling, juridisch en managementadvies en de groothandel.

Meeste werkgelegenheid door de export bij de zakelijke dienstverlening

In bepaalde sectoren hangt een groot deel van de werkgelegenheid samen met de export, andere sectoren zijn er qua werkgelegenheid amper afhankelijk van. De export leverde de meeste werkgelegenheid op voor de zakelijke dienstverlening. Ook de industrie, handel, en de bedrijfstakken vervoer en opslag en informatie en communicatie hebben baat bij de export van goederen en diensten. De landbouw en de industrie zijn voor hun werkgelegenheid in relatieve zin het meest afhankelijk van de export. Dat is vooral omdat er zelf wordt geëxporteerd in deze bedrijfstakken. De werkgelegenheid in de zakelijke dienstverlening is voor iets minder dan de helft afhankelijk van de export, maar het merendeel van de aan export gerelateerde werkgelegenheid is indirect, wat betekent dat

deze banen er zijn vanwege de toeleveringen aan andere exporterende bedrijfstakken.
 Het openbaar bestuur, onderwijs en gezondheidszorg en de culturele en recreatieve sectoren
 zijn wat betreft werkgelegenheid juist weinig afhankelijk van de export.

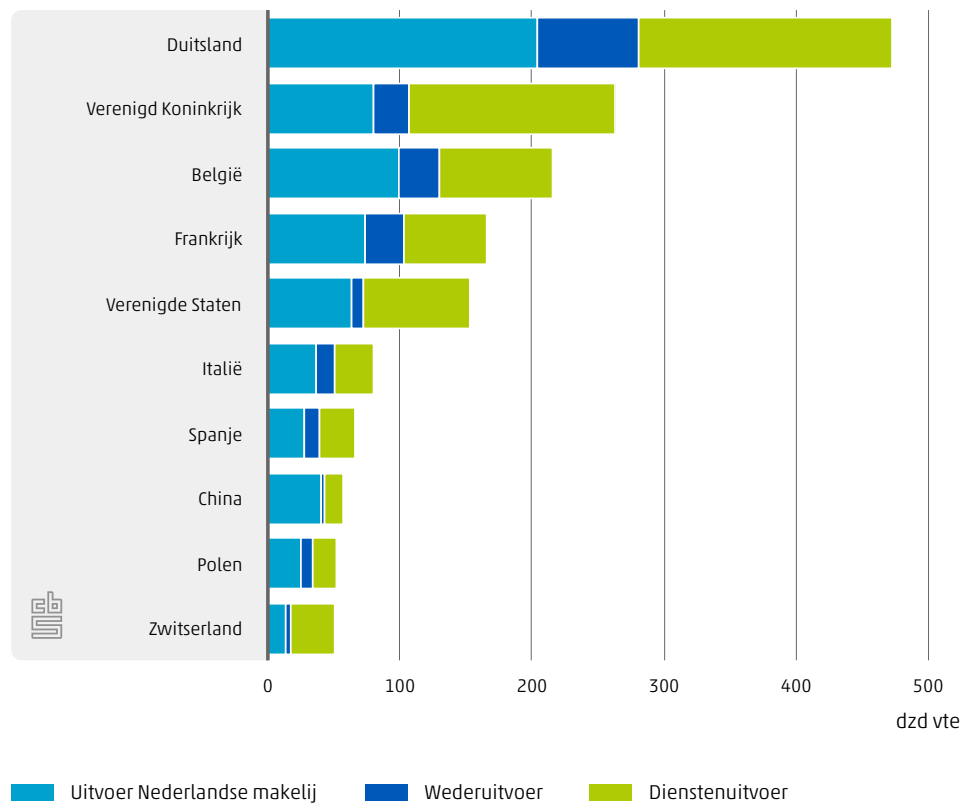
2.4.1 Werkgelegenheid dankzij export per bedrijfstak, 2019

Meeste aan export gerelateerde werkgelegenheid dankzij Duitsland

Het aantal Nederlandse voltijdbanen dat samenhangt met de export volgt hetzelfde patroon als de exportverdiensten. Ook hier bestaat de top-3 uit Duitsland (472 duizend voltijdbanen), gevolgd door het Verenigd Koninkrijk (264 duizend voltijdbanen) en België (216 duizend voltijdbanen). Dezelfde landen vormen ook de top-10, alleen is bij de toegevoegde waarde Zwitserland nummer 9 en Polen nummer 10, terwijl bij de werkgelegenheid Polen nummer 9 is en Zwitserland nummer 10. De werkgelegenheid dankzij wederuitvoer is aanzienlijk voor Duitsland, Frankrijk, Spanje, Italië en Polen. Bij bestemmingen waar de export van Nederlandse makelij een relatief grote rol speelt in de exportverdiensten ontstaat ook een relatief hoge werkgelegenheid dankzij dit type export, zoals bij de export naar België, Italië en Polen, maar vooral door de export naar China. De werkgelegenheid dankzij de dienstenuitvoer is relatief hoog bij exportbestemmingen als het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en vooral Zwitserland.

2.4.2 Werkgelegenheid dankzij export naar land, top-10, 2019

2.5 Literatuur

Aerts, N., Notten, T., Prenen, L., Rooyakkers, J. & Wong, K. F. (2020). Nederlandse verdiensten aan internationale handel. In: M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), Nederland Handelsland 2020: Export, investeringen & werkgelegenheid. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2015). De in- en uitvoercijfers van het CBS. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019a). Auto-export naar VS levert Nederland half miljard op. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019b). 2018: eerste handelstekort in aardgas. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2020). Minder steenkool en meer aardgas verbruikt in 2019. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Cremers, D., Notten, T., Prenen, L., Rud, I. & Wong, K. F. (2020). Nederlands-Duitse handel in mondiale waardeketens. In: S. Creemers, M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), Internationaliseringsmonitor 2020, eerste kwartaal: Duitsland. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Franssen, L., Lemmers, O., Prenen, L. & Wong, K. F. (2020). Het Verenigd Koninkrijk afhankelijker van Europese Unie dan eerder gedacht. *Economische Statistische Berichten*, 105(4786), 268–271.

Hummels, D., Ishi, J. & Yi, K.-M. (2001). The nature and growth of vertical specialization in world trade. *Journal of International Economics*, 54(1), 75–96.

Kranendonk, H. & Verbruggen, J. (2008). Decomposition of GDP Growth in Some European Countries and the United States. *De Economist*, 156(3), 295–306.

Lammertsma, A. & Notten, T. (2019). Nederlandse verdiensten aan internationale handel. In: M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), Nederland Handelsland 2019: Export, investeringen en werkgelegenheid. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

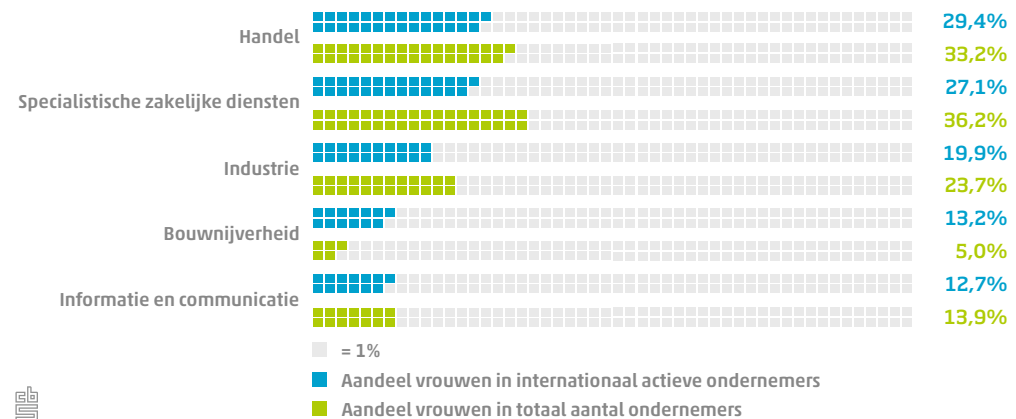
Mares, A. (2020). De Nederlandse economie in 2019. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

OECD (2019). Economic Outlook: Weak trade and investment threaten long-term growth.

3 Kenmerken van het internationale bedrijfsleven

Auteurs: Sarah Creemers, Bart Loog, Tim Peeters, Janneke Rooyakkers

Aandeel vrouwen in het (internationale) bedrijfsleven, 2019

Dit hoofdstuk gaat in op de vraag wat de kenmerken zijn van bedrijven én ondernemers die internationaal handelen. Eerst wordt het Nederlandse bedrijfsleven vanuit handelsperspectief besproken: in hoeverre exporteren bedrijven, importeren ze of doen ze beide? In hoeverre behoren internationaal handelende bedrijven tot het zelfstandig mkb of het grootbedrijf? In welke bedrijfstak vinden we de meeste internationale handelaren terug? Verder worden de internationaal actieve ondernemers uitgelicht: in welke mate bestaat de populatie van internationaal actieve ondernemers uit vrouwen en hoe verschilt dat per leeftijdscategorie en bedrijfstak? Tot slot vergelijken we personeelskenmerken van bedrijven die voor hun productieproces of omzet in meer of mindere mate afhankelijk zijn van goederenimport of -uitvoer.

3.1 Belangrijkste bevindingen

Als 17^e economie, 4^e goederen-, 4^e dienstenexporteur en 3^e investeerder ter wereld staat Nederland er internationaal goed voor (UNCTAD, 2021a, b, c, d). Om die positie te verstevigen, ondersteunt Nederland met name het midden- en kleinbedrijf, startups en vrouwelijke ondernemers met haar handelsbeleid aangezien daar waarschijnlijk het grootste onbenut potentieel ligt om internationaal te ondernemen (Kaag, 2018).

Als we de groep van bijna 1,3 miljoen bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven van 2019 vanuit handelsperspectief bekijken, dan zien we dat twee op de drie bedrijven geen goederen of diensten buiten Nederland verhandelde. In 2019 was 34 procent van de bedrijven dus een actieve internationale handelaar. Voor het zelfstandig mkb was dat 33 procent, terwijl dit voor het grootbedrijf 89 procent was.

De groep internationale handelaren bestaat uit bedrijven die onderling sterk van elkaar verschillen. Allereerst kan de groep handelaren opgesplitst worden naar handelsstatus. Zo zien we dat internationale handelaren uit het Nederlandse bedrijfsleven in 67 procent van de gevallen enkel goederen en/of diensten importeren. Zo'n 10 procent van de handelaren is uitsluitend exporteur. Dat betekent dat de overige 23 procent zowel importeert als exporteert. Van alle bedrijven die internationaal handelen is bijna 3 op de 10 actief in de bedrijfstak groot- en detailhandel. Voor de bedrijfstakken specialistische zakelijke diensten en informatie en communicatie is dat respectievelijk 26 en 10 procent. 5 op de 100 internationaal opererende bedrijven was in 2019 een multinational. In vergelijking met het totale Nederlandse bedrijfsleven is het aandeel multinationals in het totaal aantal internationale handelaren bovengemiddeld hoog.

Het Nederlandse bedrijfsleven telde in 2019 ruim 445 duizend bedrijven die internationaal actief waren. Dat zijn de internationaal handelende bedrijven én de multinationals die geen internationale handel hadden. Doordat deze laatste groep bedrijven deel zijn van een internationaal concern, zijn ze per definitie internationaal actief. De productiviteit van het Nederlandse internationaal actieve bedrijfsleven ging in 2019 omhoog. De productiviteit per werkzame persoon was in 2019 zo'n 76 duizend euro; in 2018 was dat nog 70 duizend euro.

Zo'n 44 procent van de internationaal actieve bedrijven bestaat 10 jaar of langer, bijna 22 procent bestaat tussen de 5 en 10 jaar en nog eens 34 procent bestaat minder dan 5 jaar. De bedrijfstakken industrie, bouw, en vervoer en opslag kennen relatief gezien de meeste bedrijven met een leeftijd van 10 jaar of ouder.

Circa 7,9 duizend bedrijven realiseerden in 2019 vlak na hun oprichting al meteen een deel van hun verkopen in het buitenland. Daarmee kan een kwart van de startende exporteurs in 2019 getypeerd worden als born global. Iets minder dan twee op de drie born globals start in de specialistische zakelijke dienstverlening of groot- en detailhandel.

In alle onderscheiden sectoren waren in 2019 minstens tweemaal zoveel mannelijke als vrouwelijke ondernemers internationaal actief. Echter, van het totaal aantal vrouwelijke ondernemers is een vergelijkbaar percentage (17 procent) internationaal actief als bij mannelijke ondernemers (18 procent). De mediane handelswaarde van zowel de goederen- als de dienstenuitvoer van vrouwelijke ondernemers is wel ongeveer 10 duizend euro lager dan die van mannelijke ondernemers. Bij de goederenuitvoer gaat het om een verschil van 19 procent en bij de dienstenuitvoer om een verschil van 25 procent.

Van de bedrijven die goederen invoeren is 80 procent van de voltijdequivalenten werkzaam bij bedrijven waarvan het aandeel invoer ten opzichte van de omzet maximaal 25 procent bedraagt. Werknemers bij bedrijven met een relatief hoge verhouding goedereninvoer of -uitvoer ten opzichte van de omzet verdienen gemiddeld hogere lonen. Bedrijven waarvan de importintensiteit groter is dan 75 procent betalen hun werknemers gemiddeld 7 euro bruto per uur meer.

3.2 Nederlandse bedrijfsleven vanuit handelsperspectief

In 2019 bestond het Nederlandse bedrijfsleven (zie leeskader voor meer uitleg) uit bijna 1,3 miljoen bedrijven. Die groep kan onderverdeeld worden in bedrijven die uitsluitend importeren, uitsluitend exporteren, two-way traders (bedrijven die importeren én exporteren) en bedrijven die geen goederen- of dienstenhandel hebben en dus in het geheel niet internationaal handelen.¹⁾ Bedrijven behoren tot de categorie 'geen internationaal handelaar' als ze geen internationale goederen- of dienstenhandel rapporteren en uitsluitend op de binnenlandse markt gericht zijn.

Wat is het Nederlandse bedrijfsleven?

Tot het Nederlandse bedrijfsleven worden de bedrijven gerekend in het Algemeen Bedrijven Register (ABR) die tot de secties B tot en met N plus divisie S95 behoren, met uitzondering van die in sectie K. Deze afbakening wordt internationaal aangeduid als de 'non-financial business economy'. Deze categorie is een samenstelling van de volgende bedrijfstakken²⁾:

- **B Delfstoffenwinning;**
- **C Industrie;**
- **D Energie;**
- **E Water en afvalbeheer;**

¹⁾ Bij de typering van de internationale handelaren is er geen ondergrens gehanteerd om te filteren voor kleine handelaren. Importeurs (exporteurs) handelen in goederen en/of diensten; een two-way trader heeft zowel import als export van goederen en/of diensten.

²⁾ De landbouw, bosbouw en visserij (A), de financiële instellingen (K), openbaar bestuur (O), onderwijs (P), gezondheidszorg (Q), cultuur, sport en recreatie (R), levensbeschouwelijke en politieke organisaties (divisie 94), wellness en uitvaartbranche (divisie 96), huishoudens (T) en extraterritoriale organisaties en lichamen (U) vallen buiten de populatie van het Nederlandse bedrijfsleven.

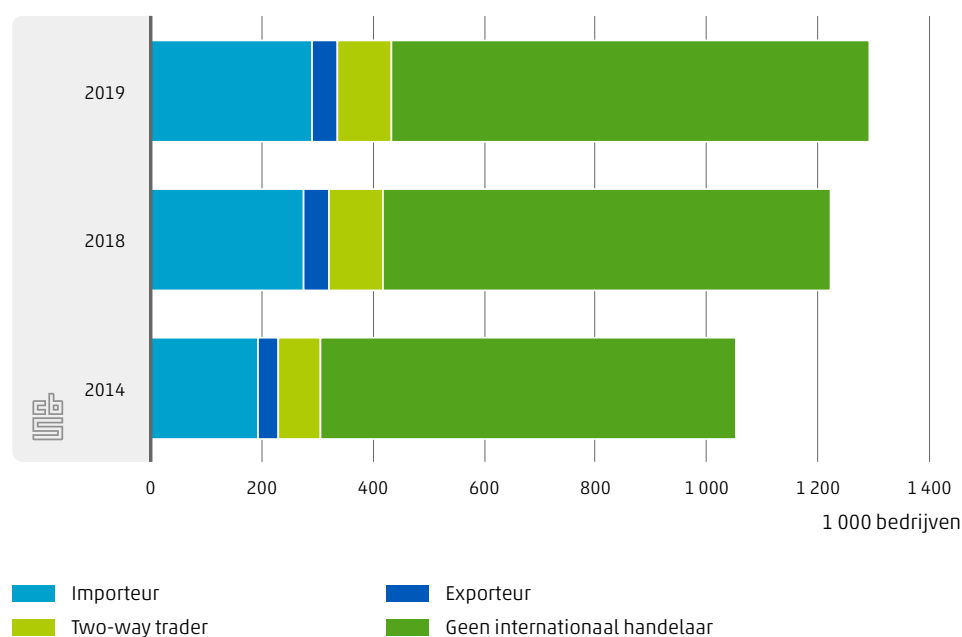
- F Bouwnijverheid;
- G Groot- en detailhandel;
- H Vervoer en opslag;
- I Horeca;
- J Informatie en communicatie;
- L Verhuur en handel in onroerend goed;
- M Specialistische zakelijke diensten;
- N Verhuur en overige zakelijke diensten;
- S95 Reparatie van consumentenartikelen.

Een op de drie bedrijven uit Nederlandse bedrijfsleven handelt internationaal

In 2019 was bijna 34 procent van het Nederlandse bedrijfsleven (oftewel ongeveer 442 duizend bedrijven) een internationale goederen- en/of dienstenhandelaar. Dat zijn er bijna 24 duizend meer dan het jaar ervoor. Van die actieve internationale handelaren had 67 procent uitsluitend import, 10 procent uitsluitend export en 23 procent importeerde én exporteerde (oftewel een two-way trader), zie figuur 3.2.1. Veruit de grootste groep in het Nederlandse bedrijfsleven bestaat echter uit niet-handelaren. In 2019 omvatte deze groep namelijk circa 853 duizend bedrijven. Daarmee verhandelen twee op de drie bedrijven uit het Nederlandse bedrijfsleven geen goederen of diensten buiten Nederland.

In 2019 telde het Nederlandse bedrijfsleven ruim 71 duizend bedrijven meer dan een jaar eerder, zie figuur 3.2.1. Dat is een toename van 5,8 procent. Ten opzichte van 2018 is de samenstelling naar handelsstatus (of bedrijven wel of niet internationaal handelen) zo goed als onveranderd.

3.2.1 Bedrijven naar handelsstatus voor Nederlandse bedrijfsleven

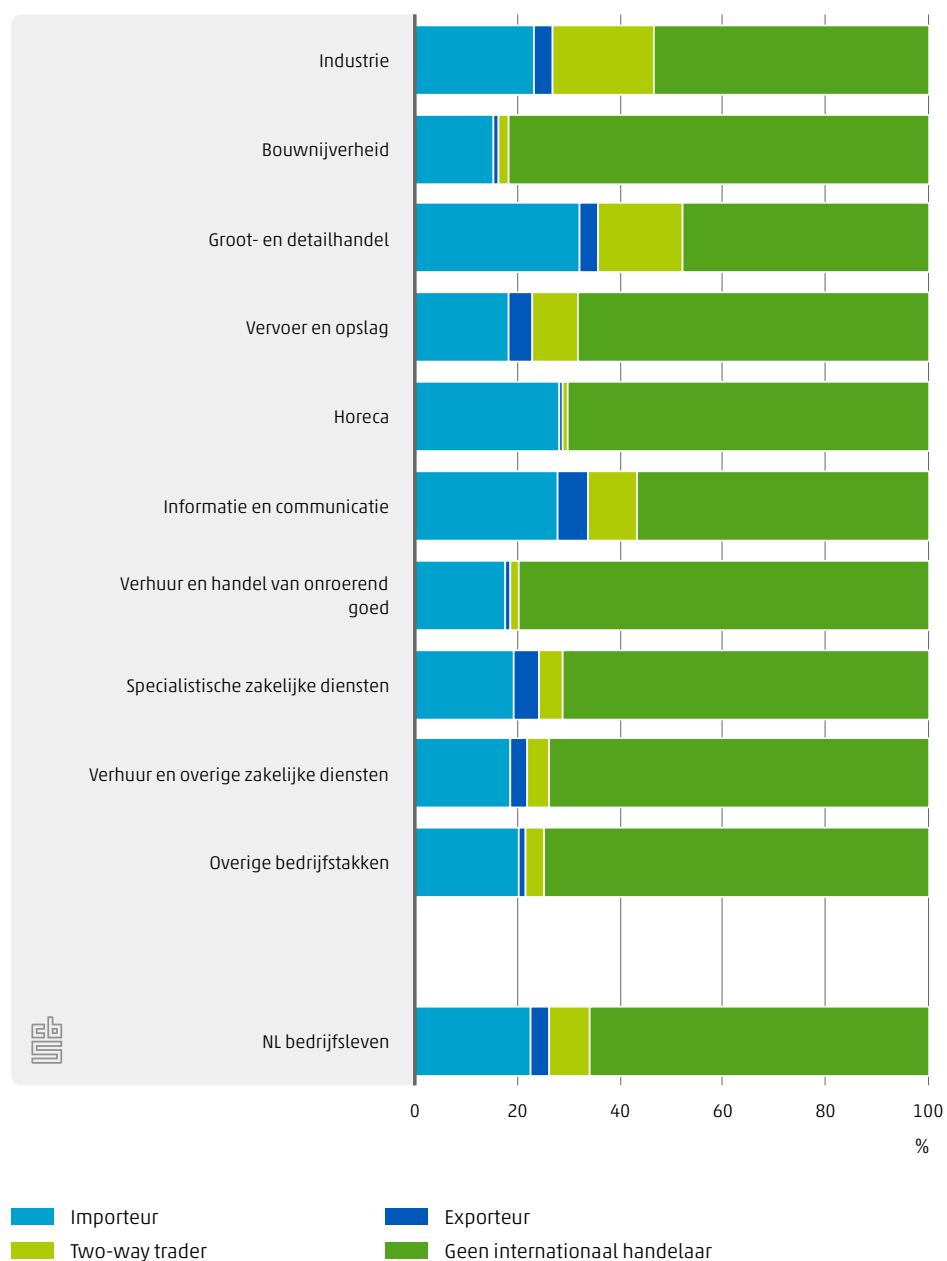
Vergeleken met 2014 is in 2019 het totaal aantal bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven met 23 procent toegenomen. Omdat het totaal aantal internationale handelaren in deze periode harder groeide (+43 procent) dan het aantal niet-handelaren (+14 procent) is het aandeel niet-handelaren iets afgenomen. Binnen de groep handelaren zien we vooral een sterke groei in het aantal bedrijven dat uitsluitend importeert. Vergeleken met 2014 zijn dat er bijna 100 duizend meer, wat neerkomt op een stijging van 51 procent. De stijging van het aantal handelaren dat zaken doet met het buitenland hangt onder andere samen met het toenemende aantal bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven. Ook de groeiende wereldhandel speelt mee. De toenemende digitalisering heeft namelijk ook de internationale handel onmiskenbaar veranderd. Het verlaagt de kosten van deelname aan internationale handel, verbindt bedrijven en consumenten wereldwijd, helpt ideeën en technologieën te verspreiden en vergemakkelijkt de coördinatie van mondiale waardeketens (OECD, 2019). Voor bedrijven is het door digitalisering makkelijker geworden om hun producten over de grens te verkopen, bijvoorbeeld via online platforms, waar dat voorheen te duur of te ingewikkeld was (Polder & Rooyakkers, 2021).

Bedrijven in groot- en detailhandel of industrie handelen relatief vaak internationaal

De aantallen bedrijven die wel of niet internationaal handelen verschillen aanzienlijk tussen de bedrijfstakken, zie figuur 3.2.2. Zo is het aandeel internationale handelaren in de bedrijfstakken groot- en detailhandel, industrie, en informatie en communicatie bovengemiddeld hoog. We weten dat een derde van de bedrijven uit het Nederlandse bedrijfsleven zaken doet met het buitenland. Voor de groot- en detailhandel is dat zelfs 52 procent. Dat is op zich niet verwonderlijk, omdat bedrijven in de groothandel een onmisbare schakel vormen tussen leveranciers en afnemers. Deze bedrijfstak levert namelijk ondersteunende diensten en verbindt zodoende vele sectoren in binnen- en buitenland (CBS, 2019b). Van alle bedrijven die internationaal handelen is bijna 3 op de 10 actief in deze bedrijfstak.

Ook de Nederlandse industrie is sterk verweven met het buitenland: 47 procent van de bedrijven in de industrie handelde buiten Nederlandse grenzen in 2019. Zo is de Nederlandse industrie bijvoorbeeld sterk afhankelijk van de export omdat de meeste afnemers van de industrie zich in de andere Europese landen bevinden (de Boeck, 2017). De voedingsmiddelenindustrie en de drankenindustrie zijn voorbeelden van bedrijfstakken die steeds afhankelijker van het buitenland zijn geworden (CBS, 2017). Behalve van de export is de sector ook sterk afhankelijk van de import van buitenlandse producten (de Boeck, 2017). Van de totale goederenimport van bijna 460 miljard euro werd in 2019 meer dan 105 miljard euro door de industrie ingevoerd. Een deel van de import wordt direct geconsumeerd in Nederland, maar er worden ook intermediaire goederen en diensten ingevoerd die hier verder verwerkt worden in het productieproces en daarna geconsumeerd of weer uitgevoerd worden.

3.2.2 Type handelaar per bedrijfstak, 2019

Omgekeerd is het aandeel internationale handelaren in de bouwnijverheid met 18 procent beduidend lager dan in het Nederlandse bedrijfsleven. Desondanks is het aantal internationale handelaren in deze bedrijfstak wel met 70 procent gestegen ten opzichte van 2014. Het aantal internationale handelaren in de horeca steeg in 2019 ten opzichte van 2014 met circa 93 procent tot net geen 20 duizend bedrijven. Echter, het aandeel internationale handelaren in deze sector bedraagt zo'n 30 procent. Daarbinnen zien we bovendien vooral een sterke groei in het aantal uitsluitend importeurs. In absolute zin is het aantal internationale handelaren voor alle bedrijfstakken gegroeid vergeleken met 2014.

52% van de bedrijven in de
groot- en detailhandel handelde buiten
Nederlandse grenzen in 2019

Tussen de bedrijfstakken zijn er ook aanzienlijke verschillen in het aandeel bedrijven dat uitsluitend importeert, uitsluitend exporteert of zowel importeert als exporteert, zoals zichtbaar in figuur 3.2.2. Van alle bedrijfstakken had in 2019 de groot- en detailhandel met 32 procent relatief gezien de meeste bedrijven die uitsluitend importeerden, terwijl dat voor het totale Nederlandse bedrijfsleven 23 procent was. De bedrijfstak met het hoogste percentage bedrijven dat alleen exporteert, is de sector informatie en communicatie (6 procent).³⁾ Voor het totale Nederlandse bedrijfsleven is dat aandeel 3,6 procent. Two-way traders kwamen met bijna 20 procent relatief gezien het vaakst voor in de industrie.

89 op de 100 grote bedrijven handelen internationaal

Het Nederlandse bedrijfsleven kan verder opgedeeld worden naar bedrijfsgrootte. Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf omvat alle bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven die in Nederlandse handen zijn en waar minder dan 250 personen werkzaam zijn bij het gehele concern. Het grootbedrijf omvat alle bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven die onderdeel uitmaken van een concern met minstens 250 werkzame personen en/of een onderdeel zijn van een concern dat in buitenlandse handen is.

Van de bijna 1,3 miljoen bedrijven uit het totale Nederlandse bedrijfsleven in 2019 behoorden 1,28 miljoen bedrijven tot het zelfstandig mkb en 17 duizend tot het grootbedrijf. Bijna 99 procent behoorde daarmee tot het zelfstandig mkb. Van alle bedrijven die internationaal handelen behoort circa 97 procent tot het zelfstandig mkb.

Het zelfstandig mkb is veel minder vaak actief als internationale handelaar dan het grootbedrijf, zie figuur 3.2.3. Waar voor het zelfstandig mkb in 2019 twee op de drie bedrijven geen zaken deed met het buitenland, was dit voor het grootbedrijf maar 11 procent. Het is algemeen bekend dat kleine bedrijven minder op internationale markten handelen dan grotere bedrijven (Bernard et al., 2007 en 2012). Het zelfstandig mkb ondervindt verschillende belemmeringen bij het toetreden tot buitenlandse markten. Zo kost het moeite om lokale partners te vinden, ontbreekt het hen vaak aan lokale marktkennis, verschilt de wet- en regelgeving, hebben ze minder makkelijk toegang tot financiering en gaat exporteren veelal gepaard met betaal- en valutarisico's. Hoe groter de omvang van het bedrijf, hoe groter de kans dat een bedrijf exporteert (Brakman et al., 2018). In vergelijking met het grootbedrijf doet het zelfstandig mkb meer 'in eigen beheer' en is het minder verweven in internationale waardeketens. Hierdoor is het zelfstandig mkb meer op de lokale markt gericht voor zowel hun vraag als aanbod van goederen en diensten en minder gericht

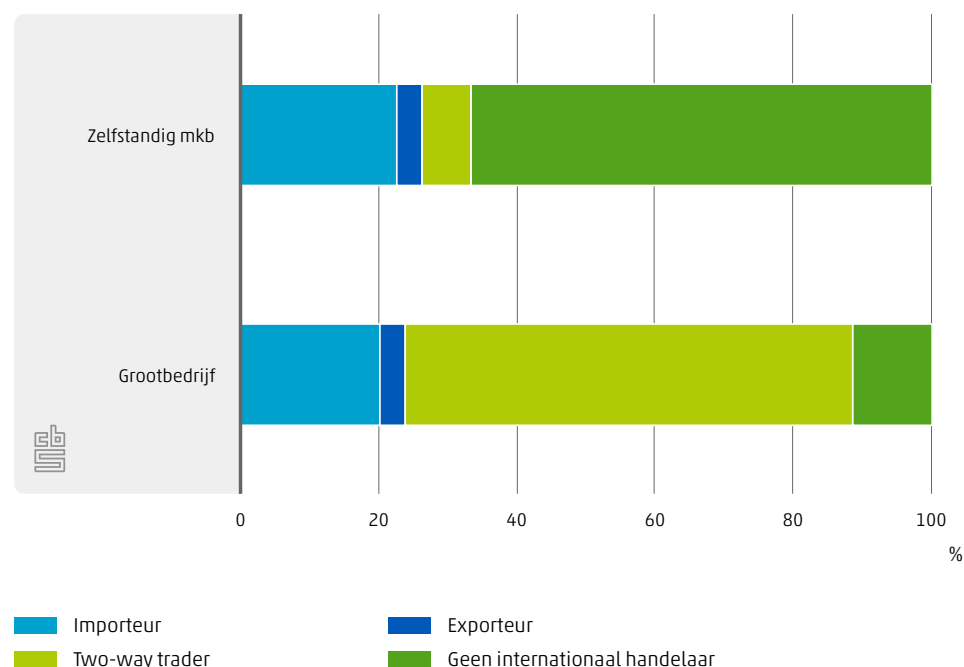
³⁾ De winning van delfstoffen had van alle bedrijfstakken met 9 procent het grootste aandeel dat uitsluitend exporteur was. Al moet er wel benadrukt worden dat dit qua aantal bedrijven een kleine sector is. De delfstoffenwinning telde in 2019 zo'n 550 bedrijven, wat slechts 0,04 procent van het totale Nederlandse bedrijfsleven is.

op directe verkoop aan buitenlandse markten (Statistics Denmark & OESO, 2017; Chong et al., 2019). Voor zowel het zelfstandig mkb als het grootbedrijf is het aandeel internationale handelaren in vergelijkbare mate gegroeid in de periode 2014–2019.

Tussen de twee groepen is er voornamelijk een groot verschil in het aandeel two-way traders. Van het zelfstandig mkb was 7 procent een two-way trader terwijl dit voor het grootbedrijf 65 procent was. Two-way traders zijn per definitie de ondernemingen die het sterkst en direct verweven zijn in wereldwijde waardeketens (Statistics Denmark & OESO, 2017). Two-way trade neemt doorgaans toe met bedrijfsgrootte (van den Berg, 2013).

Het percentage bedrijven dat alleen exporteert of importeert, is bij het zelfstandig mkb en het grootbedrijf vergelijkbaar. Circa 23 procent van de zelfstandig mkb-bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven importeerde alleen goederen en/of diensten in 2019, terwijl dat bij het grootbedrijf 20 procent was. Bij zowel het zelfstandig mkb als het grootbedrijf was zo'n 4 procent van de bedrijven uitsluitend exporteur.

3.2.3 Verdeling type handelaar naar grootte, 2019

Voor zowel het zelfstandig mkb als het grootbedrijf geldt dat de bedrijfstak informatie en communicatie in 2019 met respectievelijk 6 en 7 procent relatief gezien de meeste bedrijven met uitsluitend export kende. Bij de groep two-way traders zien we grote verschillen tussen het zelfstandig mkb en het grootbedrijf wat betreft aandelen. Voor beiden is de industrie de bedrijfstak met relatief gezien de meeste two-way traders. Bij de industriële bedrijven uit de categorie grootbedrijf is namelijk ruim 8 op de 10 een two-way trader. Bij het zelfstandig mkb ligt dit aandeel op circa 17 procent. Voor de groep zelfstandig mkb-bedrijven zijn de meeste uitsluitend importeurs actief in de groot- en detailhandel. Voor het grootbedrijf spant de horeca de kroon qua aantal en aandeel uitsluitend importeurs.

5 procent van de internationale handelaren is een multinational

Naast het onderscheid tussen het zelfstandig mkb en het grootbedrijf kan het Nederlandse bedrijfsleven ook opgesplitst worden naar multinationalstatus. Nederland telt steeds meer multinationals: in 2019 waren er 26 duizend multinationals actief in het Nederlandse bedrijfsleven. Dit komt neer op 2 procent van het totaal.

Van alle bedrijven die internationaal handelen is ruim 5 procent een multinational. In vergelijking met het totale Nederlandse bedrijfsleven is het aandeel multinationals in het totaal aantal internationale handelaren dus bovengemiddeld hoog. Figuur 7.3.8 in hoofdstuk 7 van deze publicatie laat zien dat hun aandeel in de internationale goederen- en dienstenhandel eveneens groot is. Deze twee groepen (multinational versus niet-multinational) verschillen in de mate waarin ze al dan niet internationaal handelen. Waar bij de niet-multinationals in 2019 33 procent zaken deed met het buitenland, was dit bij multinationals 88 procent. Multinationals hebben meestal veel kennis over buitenlandse markten door hun buitenlandse moeder- of dochterondernemingen.

Het CBS kan een onderscheid maken tussen Nederlandse en buitenlandse multinationals. Een Nederlandse multinational is een bedrijf onder Nederlandse zeggenschap met dochters (meerderheidsdeelnemingen) in het buitenland. Een buitenlandse multinational is een in Nederland gevestigd dochterbedrijf waarover de uiteindelijke zeggenschap in het buitenland ligt. Binnen de groep multinationals stond 53 procent onder buitenlandse zeggenschap en was 47 procent in Nederlandse handen. De handelsstatus (uitsluitend importeur, uitsluitend exporteur, two-way-trader, geen internationale handelaar) is qua aandelen vergelijkbaar tussen beide types multinational. Zowel de Nederlandse als de buitenlandse multinationals behoren het vaakst tot de categorie two-way trader.

In de periode 2014–2019 nam het aantal Nederlandse multinationals toe met 4 procent, terwijl het aantal buitenlandse multinationals steeg met 11 procent. Het aantal internationale handelaren is in dezelfde periode voor beide types bedrijven gestegen. Voor Nederlandse multinationals komt dat neer op een stijging van 10 procent. Multinationals onder buitenlandse zeggenschap telden in 2019 zo'n 15 procent internationaal opererende handelaren meer vergeleken met 2014.

3.3 Het internationaal actieve bedrijfsleven

In bovenstaande paragraaf lag de focus op de internationale handelaren van het Nederlandse bedrijfsleven. Deze paragraaf gaat dieper in op de internationaal actieve bedrijven. Daarbij gaat het niet alleen om de bedrijven met in- en/of uitvoer, maar ook de multinationals worden hier meegenomen. Dat zijn bedrijven met een moeder- en/of dochterbedrijf in het buitenland: ze zijn daarom per definitie internationaal actief. De meeste multinationals handelen ook internationaal, maar een klein aandeel (12 procent) had in 2019 geen in- en/of uitvoer. Het Nederlandse bedrijfsleven telde in 2019 ruim 445 duizend bedrijven die internationaal actief waren. Dit zijn dus de internationale handelaren uit paragraaf 3.2 plus enkele multinationals die in 2019 geen internationale handel hadden.

Tabel 3.3.1 geeft een aantal kernindicatoren voor het internationaal actieve bedrijfsleven weer. Zo blijkt dat veruit de meeste bedrijven van het Nederlandse internationaal actieve bedrijfsleven in de bedrijfstak groot- en detailhandel zitten. Ook zijn er veel bedrijven in de zakelijke dienstverlening internationaal actief. Gemiddeld heeft bijna 6 procent van de internationaal actieve bedrijven een moeder- en/of dochterbedrijf in het buitenland. Bij de sectoren delfstoffenwinning, energievoorziening en water- en afvalbeheer ligt dat aandeel een stuk hoger. Echter, het betreft hier slechts kleine sectoren qua aantal bedrijven.

3.3.1 Kernindicatoren voor het internationaal actieve bedrijfsleven, 2019

Sector	Aantal internationaal actieve bedrijven	Aandeel multinationals	Aandeel exporteurs	Productiviteit	Gemiddeld loon
		%	%	1 000 euro per werkzame persoon per jaar	euro per uur
Delfstoffenwinning	265	41,5	64,2	597	40
Industrie	34 615	11,3	49,6	105	26
Energievoorziening	480	28,1	29,2	298	33
Waterbedrijven en afvalbeheer	825	18,2	53,3	113	25
Bouwnijverheid	37 825	2,7	16,7	85	25
Groot- en detailhandel	137 895	6,5	37,9	69	21
Vervoer en opslag	16 980	9,8	42,1	86	23
Horeca	19 905	1,7	5,1	31	15
Informatie en communicatie	46 550	5,8	35,3	105	31
Verhuur en handel van onroerend goed	6 595	12,2	12,5	219	28
Specialistische zakelijke diensten	116 135	4,0	32,6	87	31
Verhuur en overige zakelijke diensten	23 475	6,3	28,4	42	18
Reparatie	3 670	0,8	17,4	43	18
Totaal internationaal actieve bedrijfsleven	445 220	5,8	33,0	76	24

De meeste bedrijven zijn alleen actief als importeur, gemiddeld heeft 33 procent van de internationaal actieve bedrijven ook export.⁴⁾ Alleen bij de delfstoffenwinning (64 procent) en de water- en afvalbeheer bedrijven (53 procent) heeft meer dan de helft van de internationaal actieve bedrijven (ook) export.⁵⁾

Verschillende onderzoekers hebben aangetoond dat er een positief verband bestaat tussen internationale handel en productiviteit. Het mechanisme hierachter staat nog ter discussie. Enerzijds kan internationale handel leereffecten (spill-overs) opleveren, bijvoorbeeld op het gebied van technologie, waardoor bedrijven productiever worden (Keller & Yeaple, 2003). Anderzijds kan er ook sprake zijn van voorselectie door de bedrijven zelf: de bedrijven die gaan handelen, zijn al productiever dan vergelijkbare bedrijven die er niet voor kiezen of voor wie het niet lukt om de internationale markt op te gaan (Bernard & Jensen, 1999; Melitz, 2003). Ook uit onderzoek voor Nederlandse bedrijven blijkt dat het internationaal actieve bedrijfsleven productiever is dan het totale bedrijfsleven in Nederland, waarbij de resultaten duiden op zelfselectie (Kox & Rojas-Romagosa, 2010).

4) De kolom 'aandeel exporteurs' in tabel 3.3.1 neemt de bedrijven mee die enkel exporteren én de two-way traders. Het resterende aandeel betreft daarmee de internationaal actieve bedrijven die enkel importeren en de niet-handelende multinationals.

5) Voor zowel de delfstoffenwinning als het water- en afvalbeheer geldt dat het heel kleine sectoren zijn met maar enkele honderden internationaal actieve bedrijven. Dat kan al snel zorgen voor opvallende uitkomsten.

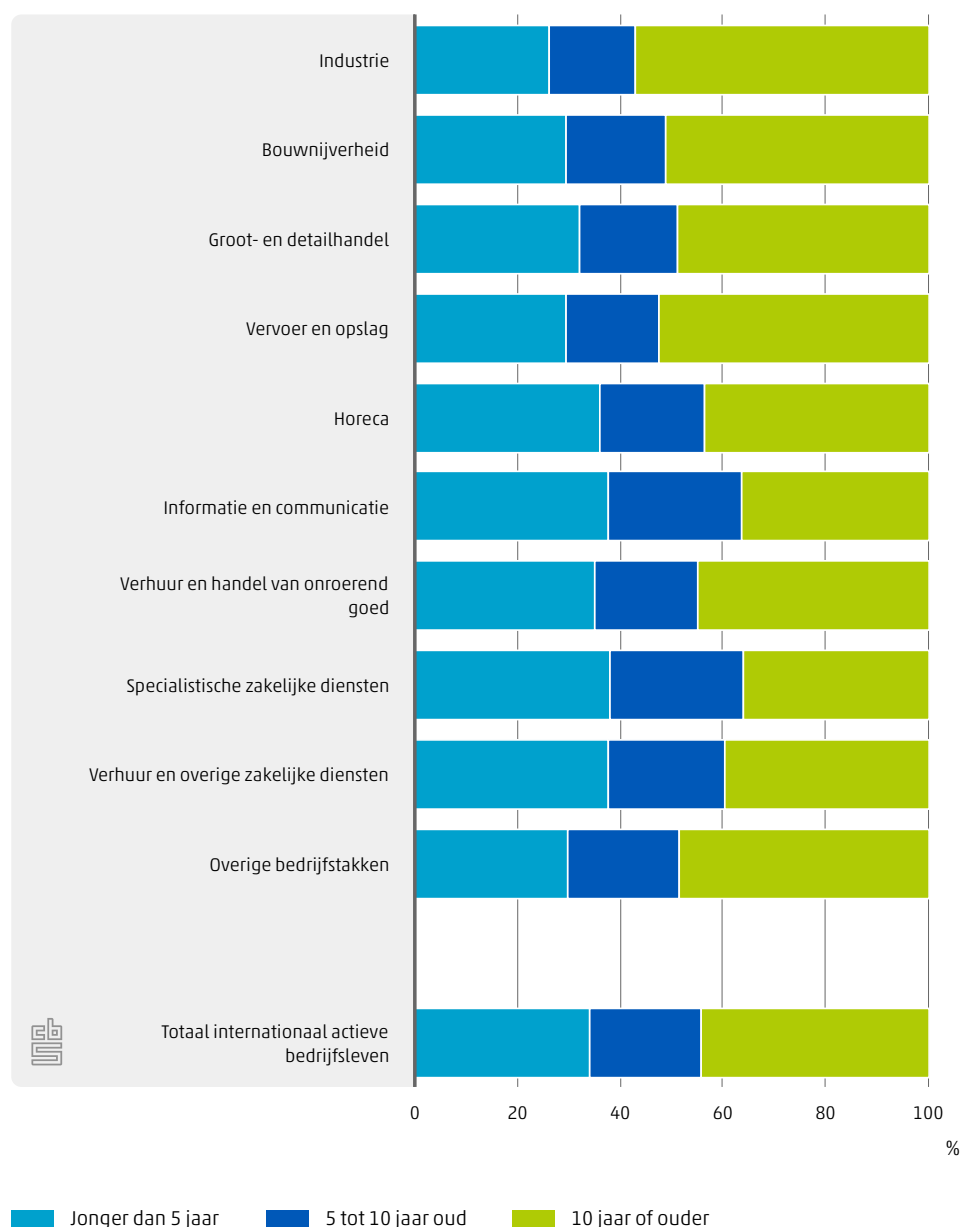
In tabel 3.3.1 is de productiviteit per bedrijfstak zichtbaar: in tabel 3.5 in de tabellenset (te vinden op de [landingspagina](#) van deze publicatie) wordt ook de productiviteit van het totale Nederlandse bedrijfsleven weergegeven. Daaruit blijkt dat de internationaal actieve bedrijven productiever zijn dan alle bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven: in 2019 was de productiviteit van het Nederlandse bedrijfsleven als totaal zo'n 72 duizend euro per werkzame persoon; voor de internationaal actieve bedrijven was dat zo'n 76 duizend euro. Daarnaast groeide de productiviteit van de internationaal actieve bedrijven in 2019 ook wat harder; een toename van zo'n 8,5 procent ten opzichte van 2018, terwijl de productiviteit van het totale bedrijfsleven met circa 7,6 procent groeide. Doordat hier geen prijsontwikkelingen meegenomen zijn, kunnen de ontwikkelingen over tijd niet per bedrijfstak vergeleken worden. Tussen sectoren bestaan er aanzienlijke verschillen in productiviteit, zoals zichtbaar in tabel 3.3.1. Voor alle sectoren afzonderlijk geldt ook dat de productiviteit vergelijkbaar of hoger is voor internationaal actieve bedrijven dan voor het totale Nederlandse bedrijfsleven.

Het gemiddelde bruto-uurloon bij de internationaal actieve bedrijven was in 2019 circa 24 euro per uur, net zoals een jaar eerder. De lonen zijn het hoogst bij de delfstoffenwinning, traditioneel een sector met gespecialiseerd personeel en hoge salarissen (CBS, 2021). In de horeca zijn de lonen het laagst, wat ongetwijfeld te maken heeft met de leeftijdsopbouw van de werkzame personen in deze sector: veel scholieren en studenten werken in de horeca.

Meeste internationaal actieve bedrijven bestaan 10 jaar of langer

De internationaal actieve bedrijven kunnen ook onderscheiden worden naar leeftijd, zie figuur 3.3.2. De meeste bedrijven die internationaal actief zijn, bestaan 10 jaar of langer. Zo'n 44 procent bestaat 10 jaar of langer, bijna 22 procent bestaat tussen de 5 en 10 jaar en nog eens 34 procent bestaat minder dan 5 jaar. Deze aandelen zijn vergelijkbaar met voorgaande jaren. Wanneer we naar de bedrijfstakken kijken, valt op dat de industrie relatief gezien de meeste internationaal actieve bedrijven kent met een leeftijd van 10 jaar of ouder (57 procent). Ook in de bouwsector en de sector vervoer en opslag zijn er relatief veel internationaal actieve bedrijven die 10 jaar of langer bestaan. Het percentage internationaal actieve bedrijven tot 5 jaar is in geen van de bedrijfstakken meer dan 40 procent.

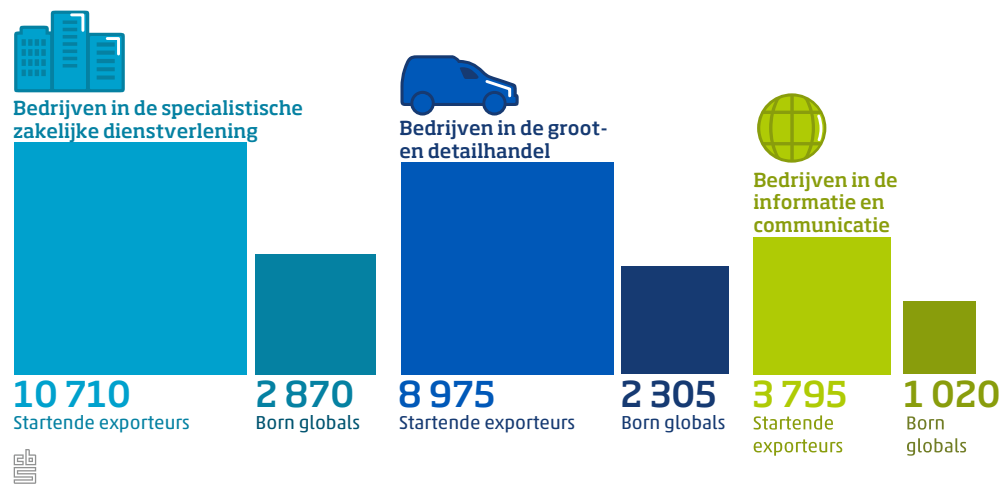
3.3.2 Internationaal actief bedrijfsleven naar bedrijfstak, 2019

3.4 Dynamiek van exporteurs: born globals

De groep bedrijven die goederen of diensten naar het buitenland exporteert, is bijzonder divers en aan flinke dynamiek onderhevig. Er is jaarlijks nieuwe aanwas en er zijn bedrijven die al dan niet noodgedwongen hun (internationale) deuren sluiten.

Dynamiek van (alle) exporteurs, 2019

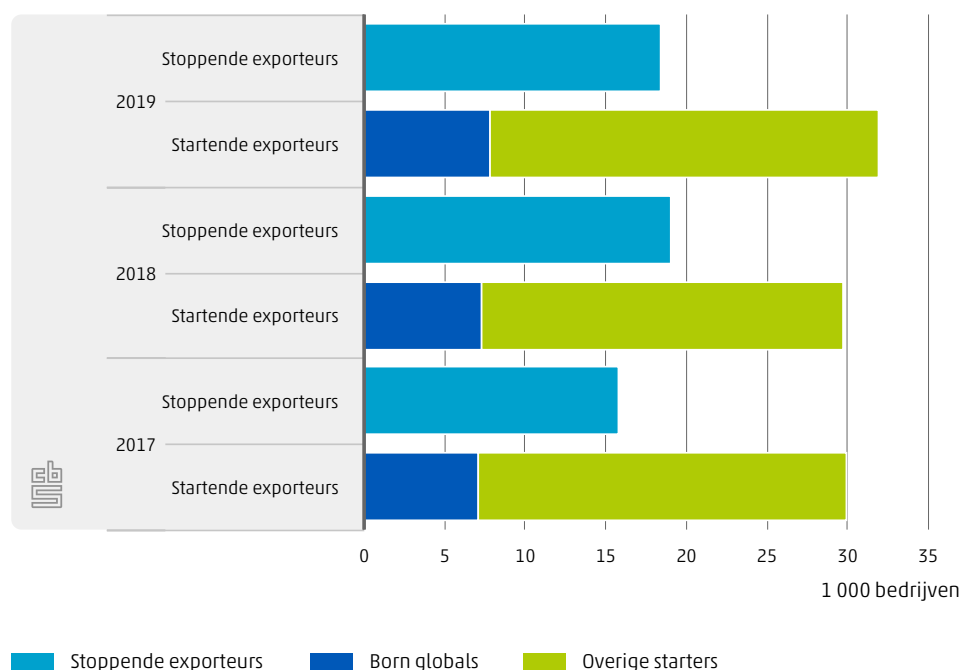
Een op de vier startende exporteurs is een born global

In 2019 trokken ruim 18,4 duizend bedrijven⁶⁾ zich terug van de internationale markt als exporteur, zie figuur 3.4.1. Bedrijven kunnen hier verschillende redenen voor hebben. Omgekeerd zien we dat ruim 32 duizend bedrijven⁷⁾ in 2019 gestart zijn met exporteren. Dit zijn bedrijven die voorheen nog niet exporteerden maar dat wel zijn gaan doen, bijvoorbeeld omdat er orders uit het buitenland binnenkomen, de binnenlandse markt te klein wordt of de concurrentie hen ertoe drijft (CBS, 2019a).

⁶⁾ Een stoppende exporteur is een bedrijf dat in 2019 geen goederen of diensten exporteerde naar het buitenland, dat in 2018 ook niet deed, maar in 2017 wel. Het bedrijf dient nog wel te bestaan in 2019 om als stoppende exporteur te worden gezien.

⁷⁾ Een startende exporteur is een bedrijf dat in 2019 goederen of diensten exporteerde naar het buitenland, maar dat in zowel 2018 als 2017 (nog) niet deed, ongeacht of het bedrijf in die jaren wel al bestond.

3.4.1 Dynamiek van exporteurs

De internationalisering van bedrijven wordt vaak gezien als een geleidelijk proces (Lopez et al., 2009; Sui & Baum, 2014). Eerst groeien bedrijven op de binnenlandse markt en vervolgens breiden ze geleidelijk de omvang van hun internationale activiteiten uit. Daarmee kunnen bedrijven kennis over buitenlandse markten opbouwen en het risico dat daarmee gepaard gaat beter beheersen (Cremers et al., 2019). Er zijn echter ook andere manieren waarop bedrijven internationaliseren. Een bijzonder soort startende exporteur is de zogenaamde '*born global*'. Dit zijn bedrijven die in het jaar van oprichting direct goederen en/of diensten exporteren. Een kwart van de startende exporteurs in 2019 kan getypeerd worden als born global. Circa 7,9 duizend bedrijven realiseerden in 2019 vlak na hun oprichting al meteen een deel van hun verkopen in het buitenland. Born globals worden gekenmerkt door het vermogen om de initiële barrières te overwinnen die gepaard gaan met het betreden van buitenlandse markten zonder eerst een sterke aanwezigheid op de thuismarkt te vestigen (Ferguson et al., 2021).

Het aantal stoppende en startende exporteurs is in 2019 gegroeid ten opzichte van 2017. Deze groei zien we ook terug bij het aantal born globals, zoals blijkt uit figuur 3.4.1. In 2017 waren er 7 duizend born globals, 850 minder dan in 2019. Het aantal born globals is daarmee procentueel gezien harder gegroeid dan het aantal startende exporteurs. Dat heeft ertoe geleid dat het aandeel born globals in het totaal aantal startende exporteurs in 2019 hoger lag dan in 2017.

In Cremers et al. (2019) worden de kenmerken van born globals verder uitgediept. Zo hebben born globals gemiddeld gezien meer exportbestemmingen, meer handelsrelaties en een hogere omzet uit export dan de gemiddelde starter. Tevens groeien born globals harder dan andere starters in de jaren na de exportstart. Born globals hebben ook een hogere overlevingskans dan andere starters.

36 procent van de born globals actief in zakelijke dienstverlening

Binnen de groep van goederen- en/of dienstenexporteurs waren in 2019 de meeste starters en stoppers actief in specialistische dienstverlening, groot- en detailhandel en informatie en communicatie. In die bedrijfstakken vinden we ook de meeste born globals terug, zie infographic aan het begin van deze paragraaf. In de bedrijfstak specialistische zakelijke diensten vinden we 2,9 duizend bedrijven die in 2019 zijn opgericht en ook meteen zijn begonnen met het exporteren van goederen of diensten. Dat is 27 procent van alle 10,7 duizend startende exporteurs in deze bedrijfstak. Het aandeel born globals in het totaal aantal startende exporteurs is vergelijkbaar voor de bedrijfstakken groot- en detailhandel (25,7 procent) en informatie en communicatie (26,9 procent).

Iets minder dan twee van de drie born globals start in de zakelijke dienstverlening of groot- en detailhandel. De bedrijfstak informatie en communicatie komt op de derde plaats. In 2019 was één op de acht born globals actief in de laatstgenoemde sector.

3.5 Internationaal actieve ondernemers uitgelicht

In deze paragraaf gaan we dieper in op de ondernemers achter de internationaal actieve bedrijven. Een ondernemer is een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico in een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer) of als directeur in loondienst van een eigen bedrijf (directeur-grotaandeelhouder). In totaal waren er in 2019 binnen het Nederlandse bedrijfsleven circa 187 duizend ondernemers⁸⁾ internationaal actief. Dit betekent dat ongeveer 18 procent van alle ondernemers in het Nederlandse bedrijfsleven internationaal handelt. Van deze internationaal actieve ondernemers was iets meer dan een kwart vrouw (25,3 procent), een daling van 1 procentpunt ten opzichte van een jaar eerder. Het aandeel vrouwelijke ondernemers is daarmee iets lager dan bij de groep ondernemers die niet internationaal actief zijn (26,8 procent).

1 op de 6 vrouwelijke
ondernemers is internationaal
georiënteerd

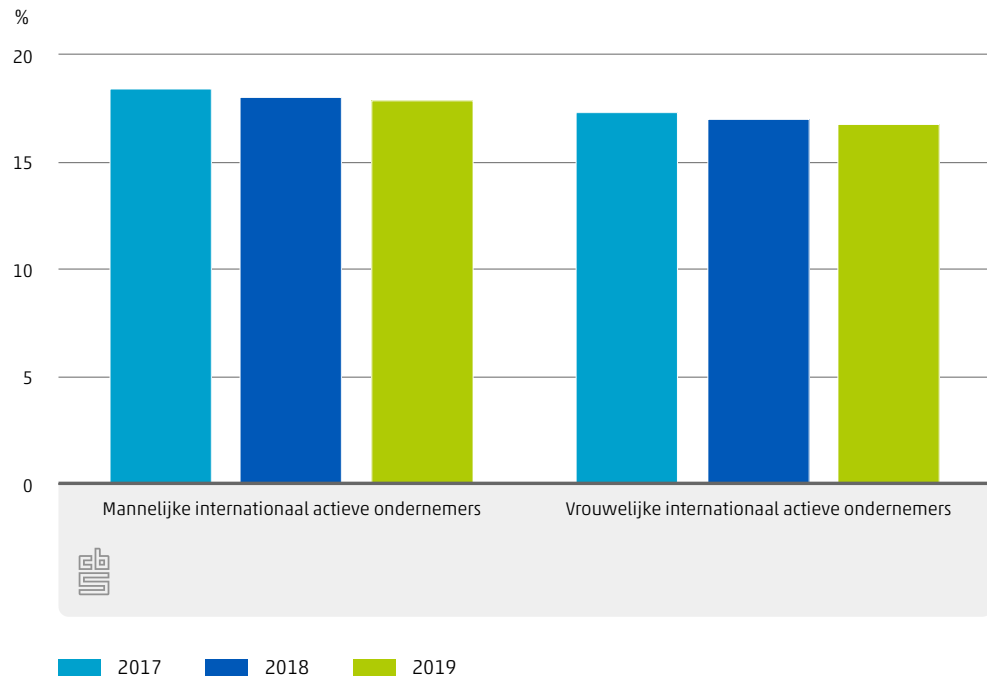

Ondanks dat er beduidend meer mannen internationaal actief zijn, zijn vrouwen dat relatief gezien even vaak wanneer dit aantal afgezet wordt tegen het totaal aantal vrouwelijke ondernemers. Er zijn dan wel veel meer mannelijke ondernemers, maar een vergelijkbaar

⁸⁾ Bij de typering van internationale ondernemers is een ondergrens gehanteerd van 5 000 euro om de heel kleine internationale ondernemers eruit te filteren. Daarnaast is het zo dat bedrijven meerdere ondernemers kunnen hebben en dat een ondernemer meerdere bedrijven kan hebben.

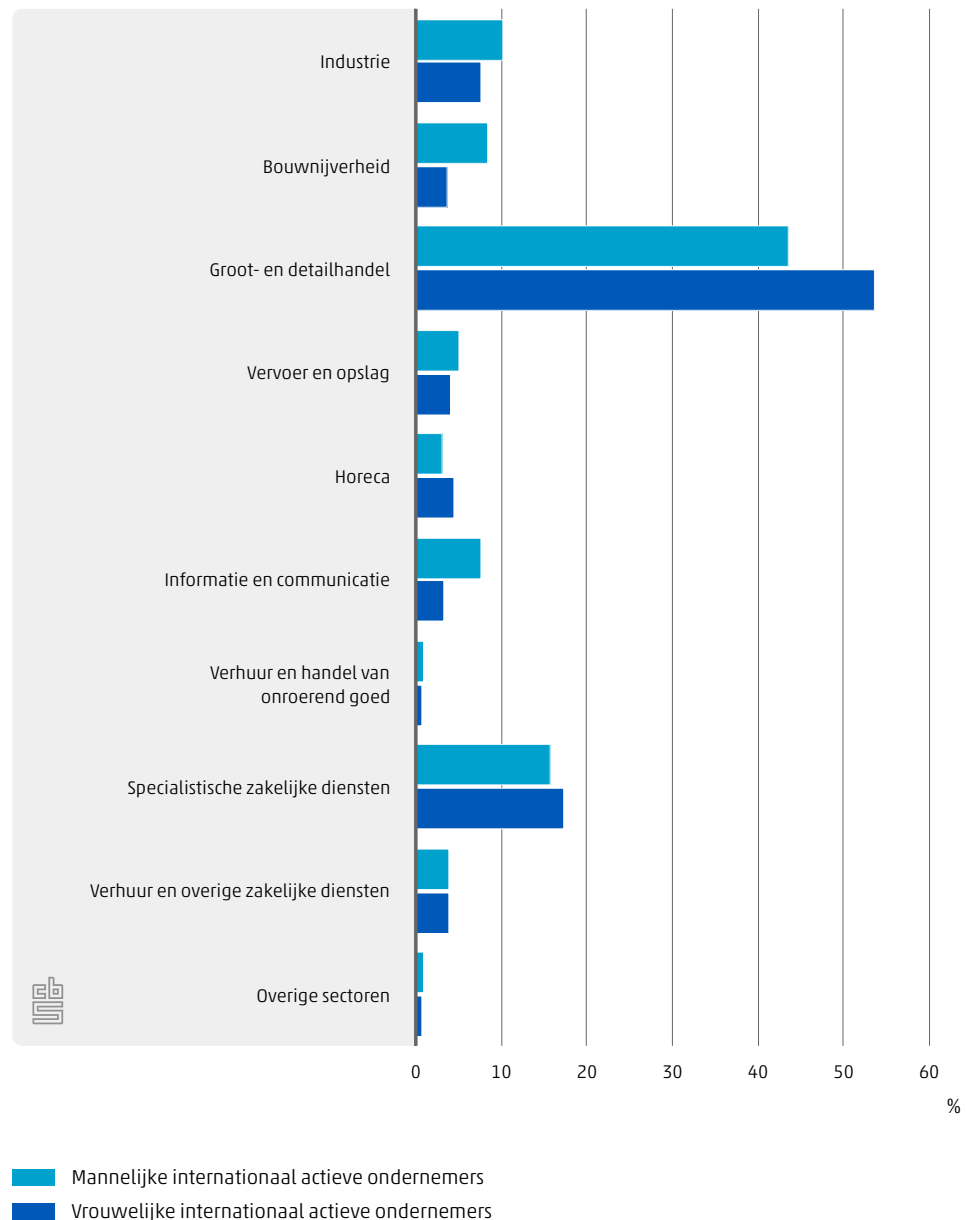
aandeel van mannen en vrouwen begeeft zich op de internationale markt. Figuur 3.5.1 toont dat van alle mannelijke ondernemers in 2019 zo'n 18 procent internationaal actief was, terwijl dat aandeel onder vrouwen 17 procent bedroeg. Verder valt op dat er de laatste jaren een lichte daling was van de mate waarin zowel mannen als vrouwen internationaal actief zijn. Dit is vooral een gevolg van het sneller stijgende totaal aantal ondernemers.

3.5.1 Internationaal actieve ondernemers

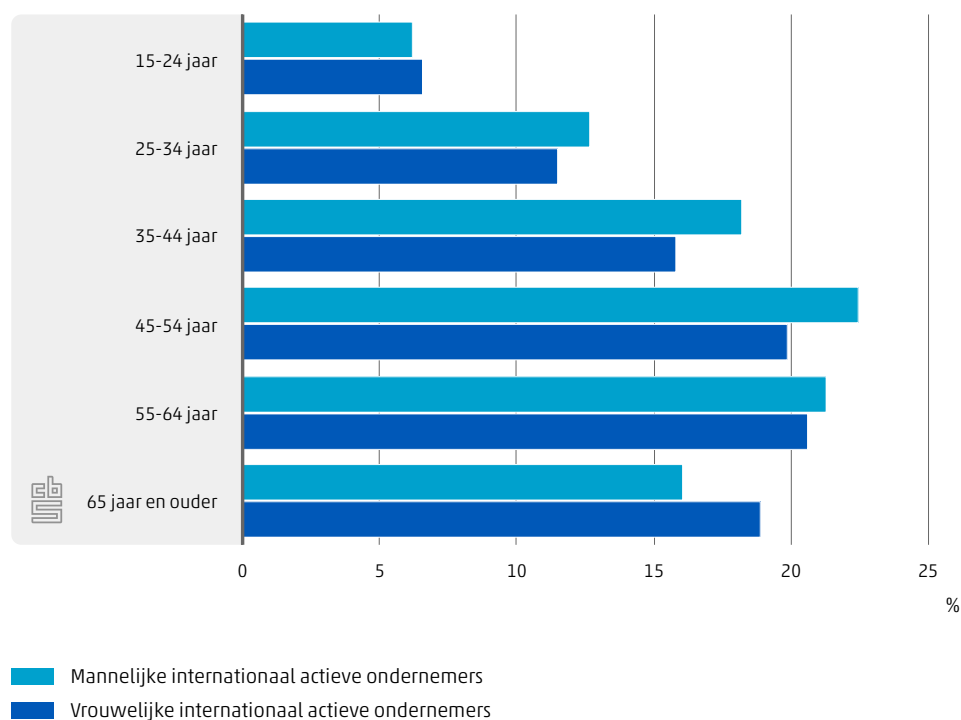
Figuur 3.5.2 toont dat er verschillen zijn in de sectoren waarin mannelijke en vrouwelijke ondernemers internationaal actief zijn. Voor beide geslachten geldt dat het grootste deel internationaal actief is in de groot- en detailhandel. Dit is een sector die dikwijls als intermediaire schakel optreedt in de nationale en internationale handelsketen van bedrijven (CBS, 2019b). Meer dan de helft van de vrouwelijke internationaal actieve ondernemers handelde in 2019 in goederen en/of diensten of stond aan het roer van een multinational binnen deze sector, ten opzichte van 44 procent van de mannelijke ondernemers. Voor zowel mannen als vrouwen is dit aandeel wel gedaald ten opzichte van 2017 (respectievelijk 1 en 2 procentpunt). Ook binnen de specialistische zakelijke dienstverlening en de horeca is het aandeel van de internationaal actieve vrouwelijke ondernemers dat tot deze sectoren behoort groter dan onder mannen. In de bouwnijverheid (9 procent) en de informatie en communicatie (8 procent) geldt daarentegen het omgekeerde. Absoluut gezien zijn in alle sectoren van het Nederlandse bedrijfsleven wel minstens dubbel zoveel mannelijke internationaal actieve ondernemers als vrouwelijke.

3.5.2 Verdeling internationaal actieve ondernemers naar sector en geslacht, 2019

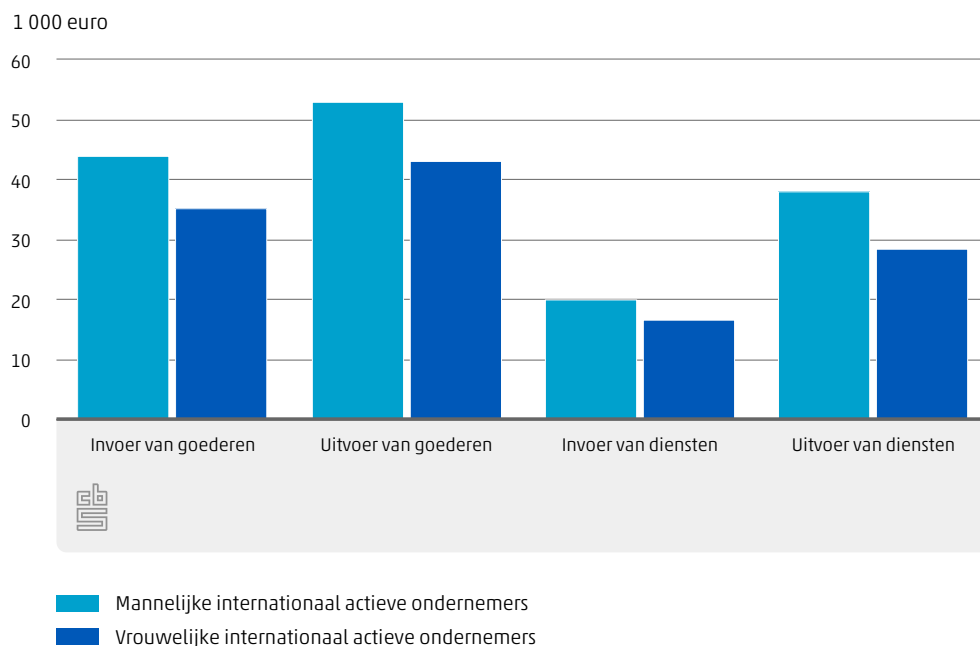
Figuur 3.5.3 toont dat de mate waarin ondernemers internationaal actief zijn samenhangt met hun leeftijd. Het aandeel van de mannelijke ondernemers dat internationaal actief is stijgt tot en met de leeftijdscategorie 45–54 jaar, waarna het afneemt. Vrouwen worden vanaf 65 jaar pas minder internationaal actief. Onder de ondernemers jonger dan 25 jaar en ouder dan 65 zijn vrouwen vaker internationaal actief dan mannen. Mogelijk speelt de zorg voor kinderen hier een rol, die zich vooral tussen deze leeftijdsgroepen voordoet. Het zijn over het algemeen vaker vrouwen die de zorg voor de kinderen op zich nemen en voor hen weegt de balans tussen werk en privé zwaarder dan voor mannen (Weerden & Martens, 2018).

3.5.3 Internationaal actieve ondernemers naar leeftijd, 2019

Figuur 3.5.4 laat zien dat er ook qua handelswaarde verschillen bestaan naar geslacht. De mediane import- en exportwaarde van bedrijven met een vrouwelijke ondernemer aan het roer is lager dan bij mannelijke ondernemers. Dit geldt zowel voor de handel in goederen als diensten. De mediane waarde van de door vrouwelijke ondernemers uitgevoerde goederen was in 2019 ongeveer 10 duizend euro lager (–19 procent) dan die van mannen. Dit verschil van 10 duizend euro zien we ook bij de mediane handelswaarde van de dienstenuitvoer. Daar komt het neer op een verschil van ongeveer 25 procent. Deels reflecteren deze waardeverschillen waarschijnlijk verschillen in de bedrijfstakken waarin mannen en vrouwen internationaal actief zijn, zie ook figuur 3.5.2. Ten opzichte van 2017 daalde voor beide geslachten de mediane goederenuitvoer met ongeveer 4 procent. De mediane dienstenuitvoer daalde in deze periode ook voor bedrijven met vrouwelijke ondernemers (–3 procent), maar steeg voor bedrijven met mannelijke ondernemers (6 procent).

3.5.4 Mediane handelswaarde van internationaal actieve ondernemers, 2019

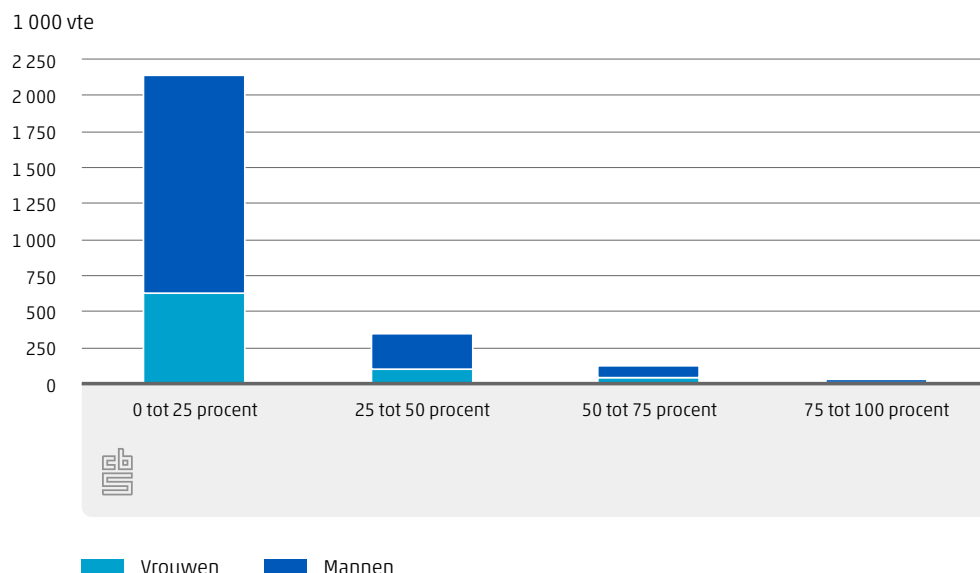
3.6 Personeelskenmerken en importafhankelijkheid

In deze paragraaf worden de personeelskenmerken vergeleken van bedrijven die voor hun productieproces of omzet in meer of mindere mate afhankelijk zijn van goederenimport of -uitvoer. Daarbij wordt de import- of exportafhankelijkheid van een bedrijf gemeten aan de hand van de zogenaamde import- of exportintensiteit. Deze worden berekend door de totale import- dan wel exportwaarde van goederen te delen door de totale omzet.⁹⁾ Bedrijven zonder invoer of uitvoer worden in deze analyses niet meegenomen.

In 2019 waren er in totaal 2,7 miljoen voltijdequivalenten (vte's) werkzaam bij bedrijven met invoer en 1,9 miljoen vte's bij bedrijven met uitvoer. Daarvan werkten relatief weinig mensen bij bedrijven waarbij het aandeel invoer of uitvoer ten opzichte van de omzet hoger is dan 25 procent, zie figuur 3.6.1. Van de bedrijven die invoeren situeert de grote meerderheid, oftewel 80 procent, van het aantal vte's zich bij bedrijven met een importintensiteit van maximaal 25 procent. Het beeld bij de exportintensiteit is met 76 procent vergelijkbaar. Het grootste deel van de werkende populatie is met andere woorden werkzaam bij de categorie bedrijven die het minst direct afhankelijk is van de invoer of uitvoer van goederen. Verder toont figuur 3.6.1 dat het aandeel van mannen in het totaal aantal vte's aanzienlijk hoger is dan dat van vrouwen. Dit geldt bij zowel de invoer als de uitvoer voor alle intensiteitsniveaus. Hier speelt mee dat mannen doorgaans vaker dan vrouwen werkzaam zijn bij bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven en bij bedrijven die internationaal actief zijn, en dat vrouwen vaker in de non-profitsector werken.

⁹⁾ Een belangrijke kanttekening is dat deze methode uitsluitend kijkt naar de directe import- en exportafhankelijkheid, en indirecte afhankelijkheden dus buiten beschouwing laat. Een voorbeeld van een indirecte afhankelijkheid is een Nederlands bedrijf dat intermediaire goederen verkoopt aan een ander Nederlands bedrijf dat hiermee goederen fabriceert die het vervolgens wel naar het buitenland exporteert. Een ander voorbeeld is een Nederlands bedrijf dat goederen aanschaft bij een Nederlandse groothandelaar die deze goederen had geïmporteerd uit het buitenland.

3.6.1 Aantal voltijdequivalenten naar importintensiteit en geslacht, 2019

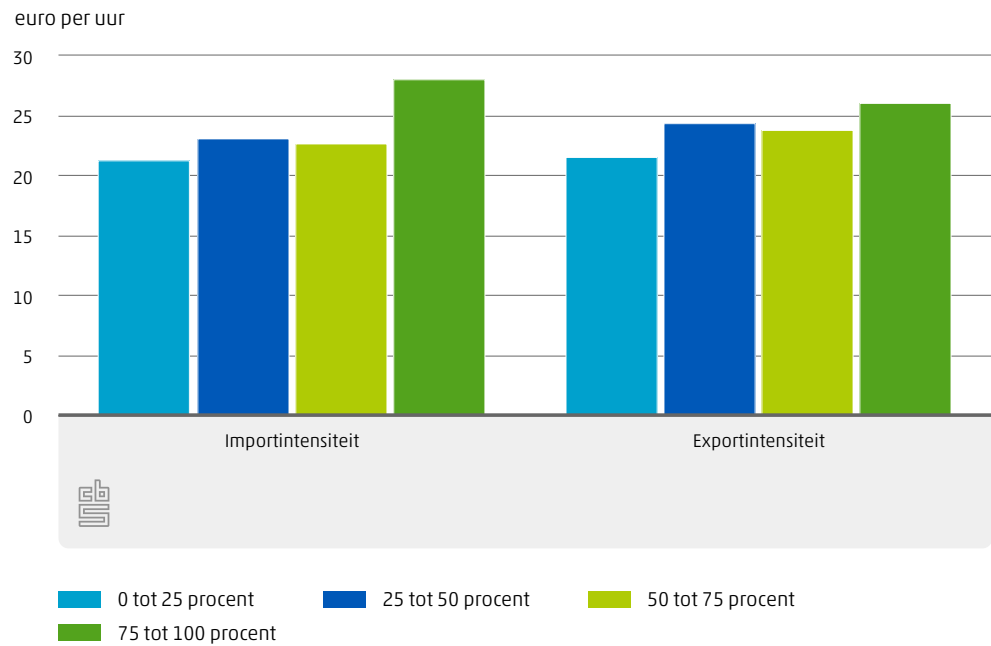

Hier worden enkel bedrijven die importeren meegenomen. Dit betekent dat bedrijven in de groep 0 tot 25 procent een importintensiteit van meer dan 0 en minder dan 25 procent hebben.

Werknemers bij bedrijven met een relatief hoge verhouding goederenimport of -uitvoer ten opzichte van de omzet verdienen gemiddeld hogere lonen, zie figuur 3.6.2. Het gemiddelde bruto-uurloon bij bedrijven met een importintensiteit van maximaal 25 procent bedroeg ruim 21 euro.¹⁰⁾ Hiermee vergeleken betaalden bedrijven met een importintensiteit van meer dan 75 procent gemiddeld bijna 7 euro per uur méér. Het beeld bij de uitvoer is vergelijkbaar, hoewel daar het verschil tussen de twee uiterste groepen iets kleiner is: 4,5 euro per uur. Deze loonverschillen hangen mogelijk samen met verschillen naar sector en opleiding, die doorgaans samenhangen met verschillen in productiviteit, zie ook tabel 3.3.1.

¹⁰⁾ Het gemiddelde bruto-uurloon is hier berekend als een gewogen gemiddelde van de mediane bruto-uurlonen bij de verschillende bedrijven. Daarbij zijn de gewichten bepaald op basis van de bedrijfsomvang in voltijdequivalenten. De berekening van het bruto-uurloon houdt ook rekening met vakantiegelden, eindejaarsuitkeringen, het aantal overwerkuren en de compensatie hiervoor.

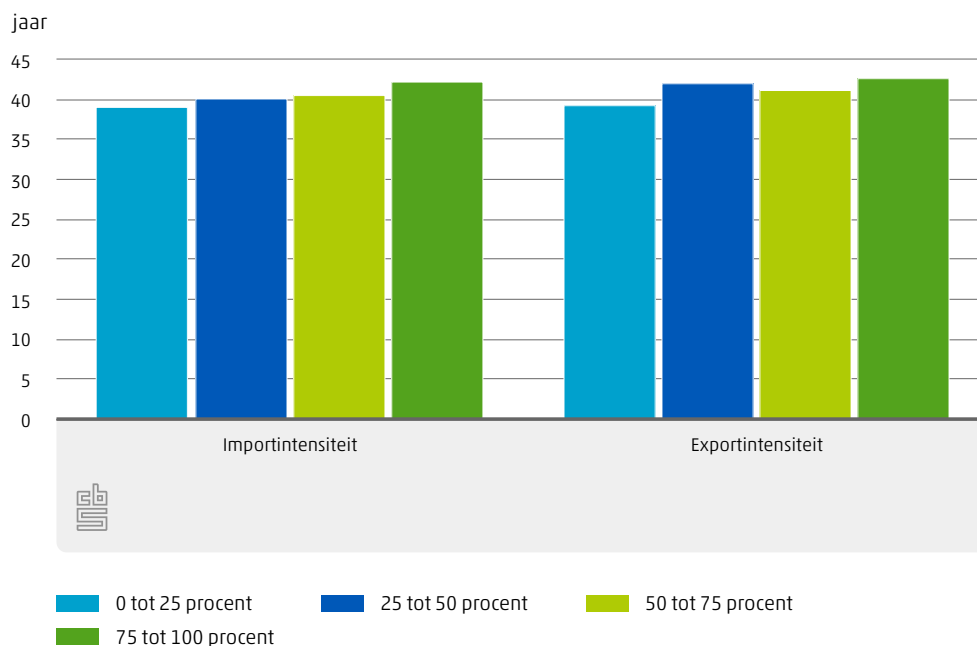
3.6.2 Gemiddelde bruto-uurloon naar import- en exportintensiteit, 2019

Een deel van het loonverschil zou ook een gevolg kunnen zijn van een verschil in de leeftijd van het personeelsbestand, zie figuur 3.6.3. Bedrijven die afhankelijker zijn van (directe) invoer of uitvoer hebben namelijk gemiddeld oudere werknemers in dienst.¹¹⁾ Werknemers die werkzaam zijn bij bedrijven met een aandeel van de invoer ten opzichte van de omzet van maximaal 25 procent zijn gemiddeld ruim 3 jaar jonger dan de werknemers bij bedrijven met een importintensiteit van meer dan 75 procent. Ook bij de verdeling naar exportintensiteit is dat het geval.

¹¹⁾ De gemiddelde leeftijd is een gewogen gemiddelde van de mediane leeftijden bij de verschillende bedrijven. Net als bij het bruto-uurloon is het gewicht bepaald op basis van de bedrijfsomvang in voltijdequivalenten.

3.6.3 Gemiddelde leeftijd naar import- en exportintensiteit, 2019

3.7 Literatuur

Berg, van den, M. (2013). [Importing, productivity and SMEs: firm-level evidence from the Netherlands](#). *Discussion Paper Series, nr 13-07*. Tjalling C. Koopmans Research Institute.

Bernard, A. & Jensen, J. (1997). Exceptional exporter performance: cause, effect, or both? *Journal of International Economics*, 47, 1–25.

Bernard, A., Jensen, J., Redding, S. & Schott, P. (2007). Firms in international trade. *Journal of Economic Perspectives*, 21(3), 105–130.

Bernard, A., Jensen, J., Redding, S. & Schott, P. (2012). The empirics of firm heterogeneity and international trade. *Annual Review of Economics* 4(1), 283–313.

Boeck, de, G. (2017). [De Nederlandse industrie kan niet zonder Europa](#). RaboResearch – Economisch Onderzoek.

Brakman, S., Garretsen, H., Maarseveen, van, R. & Zwaneveld, P. (2018). [Firm heterogeneity and exports in the Netherlands: Identifying export potential](#). *CPB Discussion Paper*, 369. Den Haag: Centraal Planbureau.

CBS (2017). [Industrie steeds afhankelijker van export](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019a). [Internationaliseringsmonitor 2019, tweede kwartaal: Patronen in handelsgedrag](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019b). Internationaliseringsmonitor 2019, derde kwartaal: Groothandel. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021). Werkgelegenheid; banen, lonen, arbeidsduur, SBI2008; kerncijfers. [Dataset]. Geraadpleegd op 9 juni 2021.

Chong, S., Hoekstra, R., Lemmers, O., Beveren, van, I., Berg, van den, M., Wal, van der, R. & Verbiest, P. (2019). The role of small- and medium-sized enterprises in the Dutch economy: an analysis using an extended supply and use table. *Journal of Economic Structures*, 8(8), 1–24.

Cremers, D., Lammertsma, A. & Roekel, van, R. (2019). Born globals. In: M. Jaarsma (Red.), Internationaliseringsmonitor 2019, tweede kwartaal: Patronen in handelsgedrag. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Ferguson, S., Henrekson, M. & Johannesson, L. (2021). Getting the facts right on born globals. *Small Business Economics*, 56(2), 259–276.

Kaag, S. A. M. (2018, 5 oktober). Handelsagenda [Kamerbrief].

Keller, W. & Yeaple, S. (2003). Multinational Enterprises, International Trade, and Productivity Growth: Firm-Level Evidence from the United States. *NBER Working Paper*, no. 9504.

Kox, H. & Rojas-Romagosa, H. (2010). Exports and productivity selection effects for Dutch firms. *CPB Discussion Paper* no. 143. Den Haag: Centraal Planbureau.

Lopez, L. E., Kundu, S. K. & Ciravegna, L. (2009). Born Global or Born Regional? Evidence from an Exploratory Study in the Costa Rican Software Industry. *Journal of International Business Studies*, 40(7), 1228–1238.

Melitz, M. J. (2003). The impact of trade on intra-industry reallocations and aggregate industry productivity. *Econometrica*, 71(6), 1695–1725.

OECD (2019). *Handbook on Measuring Digital Trade*. OECD, WTO and IMF. OECD Publishing: Paris.

Polder, M. & Rooyakkers, J. (2021). Grensoverschrijdende digitale handel: welke informatie is er beschikbaar? Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Statistics Denmark & OESO (2017). Nordic Countries in Global Value Chains. Kopenhagen/Parijs: Statistics Denmark & OESO.

Sui, S. & Baum, M. (2014). Internationalization strategy, firm resources and the survival of SMEs in the export market. *Journal of International Business Studies*, 45(7), 821–841.

UNCTAD (2021a). Gross domestic product: Total and per capita, current and constant (2015) prices, annual. [Dataset]. Geraadpleegd op 24 juni, 2021.

UNCTAD (2021b). Merchandise: Total trade and share, annual. [Dataset]. Geraadpleegd op 24 juni, 2021.

UNCTAD (2021c). [*Services \(BPM6\): Trade and growth by main service-category, quarterly.*](#) [Dataset]. Geraadpleegd op 24 juni, 2021.

UNCTAD (2021d). [*Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual.*](#) [Dataset]. Geraadpleegd op 24 juni, 2021.

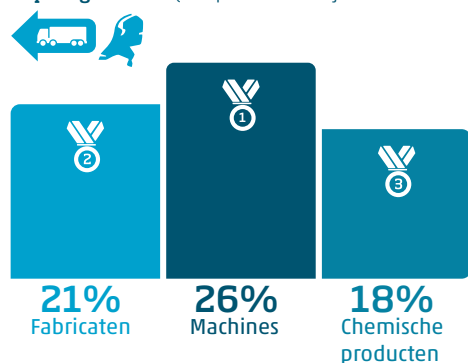
Weerden, van, L. & Martens, J. (2018). [*De positie van de vrouwelijke internationale ondernemer: Een literatuurstudie naar behoeften, motieven en belemmeringen.*](#) Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

4 Samenstelling van de Nederlandse handel

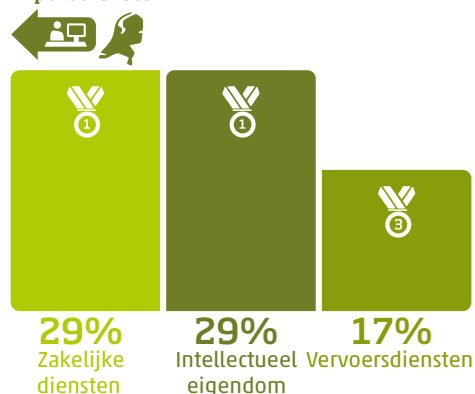
Auteurs: Marjolijn Jaarsma, Janneke Rooyakkers

Belangrijkste goederen en diensten in de export, 2020

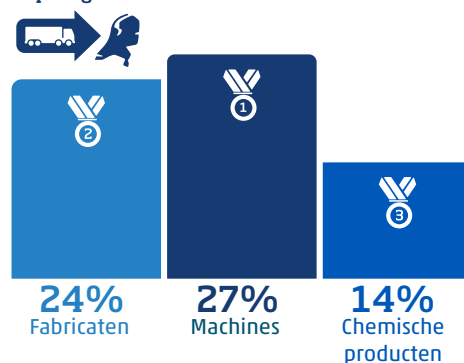
Export goederen (= export NL makelij + wederuitvoer)

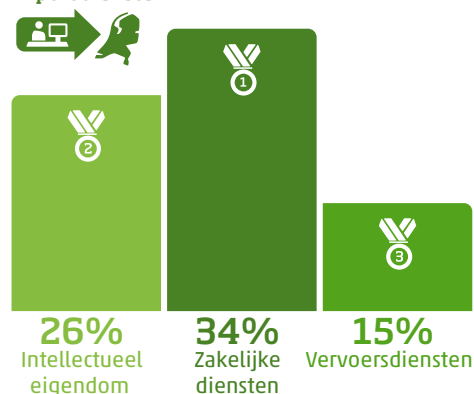
Export diensten

Import goederen

Import diensten

Dit hoofdstuk gaat in op de ontwikkeling en samenstelling van de Nederlandse goederen- en dienstenhandel. Hoe zag deze eruit in 2020, welke goederen en diensten werden minder in- of uitgevoerd, en welke juist meer? Welke bedrijfstakken zijn verantwoordelijk voor deze internationale handel en welk aandeel komt voor rekening van het zelfstandig mkb? Daarnaast wordt onderzocht hoe geconcentreerd de internationale handel bij een bepaalde groep bedrijven is, evenals de concentratie naar land. Ook wordt bekeken hoe de exportgroei in 2019 – een jaar eerder – is opgebouwd. Deze en meer vragen komen in dit hoofdstuk aan bod.

4.1 Belangrijkste bevindingen

De Nederlandse goederenexport bedroeg in 2020 bijna 483 miljard euro. Dat is zo'n 6,3 procent minder dan in 2019. De krimp vond vooral plaats in het tweede kwartaal. In volume daalde de export in 2020 met 2,2 procent. De economie en internationale handel hadden flink te lijden onder de coronapandemie. Door lockdown-maatregelen werden productieprocessen en internationale waardeketens onderbroken en was er minder vraag van consumenten en het bedrijfsleven naar goederen en diensten. Daarnaast waren er in 2020 lage handelsprijzen door een fors lagere olieprijs, en toen de vraag naar goederen weer toenam in de tweede helft van het jaar waren er tekorten aan specifieke grondstoffen en onderdelen.

De export van minerale brandstoffen werd in 2020 het hardst geraakt, met een afname van meer dan 34,4 procent ten opzichte van een jaar eerder. Zowel de lagere vraag naar deze producten als de lagere olieprijs speelden daarbij een rol. De uitvoer van chemische producten nam wel toe, met 1,6 procent. Vooral de export van medische en farmaceutische producten nam hard toe in 2020. Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf (mkb) nam 19,6 procent van de totale waarde aan goederenexport voor haar rekening; het grootbedrijf 51,7 procent. De export van het zelfstandig mkb nam in 2020 wel nog toe, met 0,8 procent. De goederenuitvoer van het grootbedrijf nam met 5,7 procent af.

De export van Nederlandse makelij bedroeg in 2020 ruim 263 miljard euro, een afname van 8,0 procent ten opzichte van 2019. De wederuitvoer, met een export van circa 219 miljard, kromp met 4,3 procent vergeleken met 2019.

Nederland importeerde in 2020 voor zo'n 424 miljard euro aan goederen; circa 7,8 procent minder dan in het voorgaande jaar. Ook bij de import was er vooral een afname bij de minerale brandstoffen, en daarnaast bij het vervoermaterieel (-15,8 procent); er werden in 2020 fors minder vrachtauto's, personenauto's en onderdelen ingevoerd. De import van chemische producten, voeding en dranken, en grondstoffen en natuurproducten nam wel toe in 2020. De machines waren in 2020 nog steeds de belangrijkste invoercategorie.

De dienstenhandel had ook te kampen met de coronapandemie en bijgaande economische teruggang. De dienstenexport nam met 6,6 procent af, tot bijna 230 miljard euro in 2020. Vooral het reisverkeer werd hard geraakt door de lockdowns en reisbeperkingen. Ook voor de reisbemiddelaars en vervoerders waren de gevolgen merkbaar, waardoor de zakelijke dienstverlening en ook de bedrijfstak vervoer hun dienstenexport flink zagen afnemen ten opzichte van een jaar eerder. De export van financiële diensten en de ontvangen vergoedingen voor het gebruik van intellectueel eigendom namen wel toe in 2020. De groei

bij de financiële diensten heeft te maken met een toename van het online betalingsverkeer. De groei van de export van intellectueel eigendom is terug te voeren op streamingsdiensten van muziek, films en series.

De invoer van diensten bedroeg in 2020 ruim 209 miljard euro: een afname van 11,7 procent ten opzichte van een jaar eerder. Het was wederom het reisverkeer en de daarmee samenhangende zakelijke diensten dat voor deze grote afname van de dienstenimport zorgde.

4.2 Export van goederen naar type goederen

Ruim 6 procent minder goederen geëxporteerd in 2020

Nederland exporteerde in 2020 voor meer dan 483 miljard euro goederen. Daarmee kromp de goederenexport met 6,3 procent ten opzichte van 2019, en dat was de eerste keer sinds 2015 dat de export niet toenam. In 2020 hadden de (wereld)economie en de internationale handel flink te lijden onder de uitbraak van de coronapandemie, waardoor ook de Nederlandse goederenhandel behoorlijk afnam. Door lockdown-maatregelen haperden productieprocessen wereldwijd en werd de productie in sommige landen (deels) stilgelegd, waardoor handelsketens onderbroken werden. Er was minder vraag van consumenten en het bedrijfsleven naar goederen en diensten. Ook speelden lagere handelsprijzen mede als gevolg van een fors lagere olieprijs in 2020 een grote rol in de lagere export (CBS, 2020a; Schwartz, 2021). Onenigheid tussen olieproducerende landen Rusland en Saoedi-Arabië in combinatie met een lagere vraag door de coronacrisis zorgde voor aanzienlijk lagere olieprijzen in 2020. Gemeten in volume daalde de export in 2020 met 2,2 procent.¹⁾

Exportwaarde kromp met ruim 20 procent in zowel april als mei

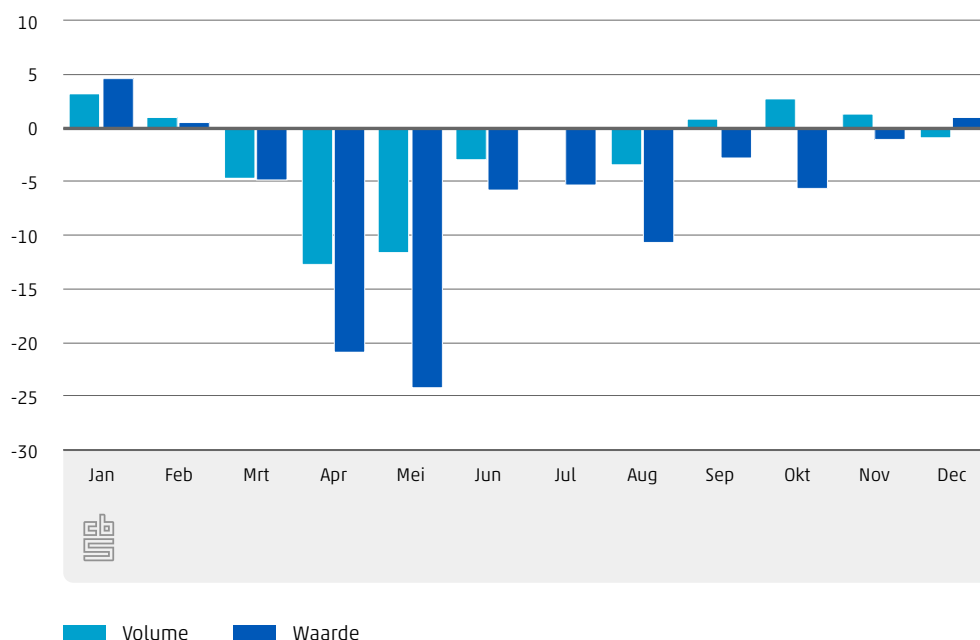
Vooraf in het tweede kwartaal van 2020 was er sprake van een forse vermindering van de handel. Veel landen gingen in lockdown waardoor de vraag naar veel goederen drastisch afnam (ING, 2020). Daarnaast werden wereldwijd fabrieken gesloten om werknemers te behoeden voor besmetting (Van de Weijer, 2021). De grootste jaar-op-jaar veranderingen, verminderingen van ruim 20 procent, vonden plaats in de maanden april en mei. Mede door het snelle economische herstel in China (UNCTAD, 2021; CGTN, 2020) en het einde van de eerste 'golf' van de pandemie in Europa, veerden de wereldhandel en ook de Nederlandse in- en uitvoer van goederen betrekkelijk snel terug. Verschillende bedrijfstakken wereldwijd, zoals de auto-industrie en consumentenelektronica, hadden moeite om de productie meteen weer op te schroeven, mede door grote vraag naar elektronica en tekorten aan specifieke grondstoffen zoals chips en accu's (Bown, 2021; Hijink, 2021; Leswing, 2021). Bovendien, toen de vraag weer aantrok en de productie weer op gang kwam, werd ook het

¹⁾ Export gemeten volgens eigendomsoverdracht.

internationaal transport bemoeilijkt door tekorten aan containers. Grote vervoerders hadden na de uitbraak van de pandemie schepen en containers uit roulatie gehaald. Door het krachtige herstel van China en een langere periode van lockdowns en malaise in andere delen van de wereld, is er een disbalans ontstaan in met name het containervervoer waardoor transportkosten stegen (ING, 2021; Rabobank, 2021).

4.2.1 Nederlandse goederenexport in 2020

% verandering t.o.v. een jaar eerder

Daling export tijdens coronacrisis minder groot dan in financiële crisis

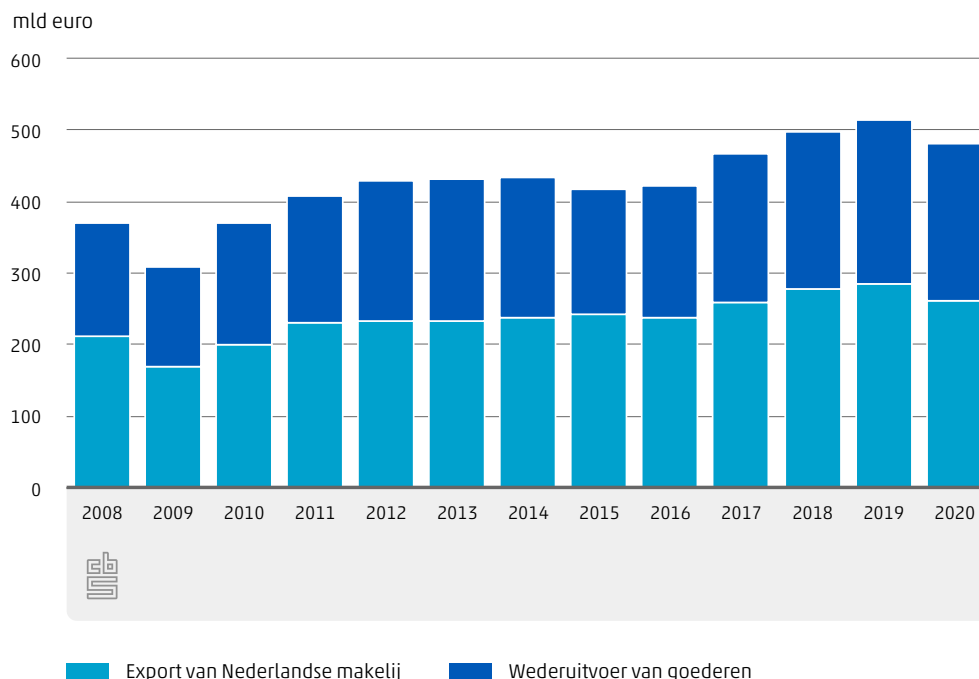
De Nederlandse export van goederen nam na 2009 vrijwel ieder jaar toe, en bereikte in 2019 een recordniveau, zie figuur 4.2.2.²⁾ Met een krimp van 6,3 procent in 2020 daalde de exportwaarde tot onder het niveau van 2018. De daling was echter niet zo groot als in 2009, toen de exportwaarde van goederen met 16,5 procent afnam. De crisis van ruim tien jaar geleden was een hele andere crisis dan die van 2020. In 2009 begon deze als krediet- en financiële crisis maar breidde zich snel uit naar de reële kant van de economie. Door de forse neergang van de wereldhandel in 2008 daalde ook de Nederlandse uitvoer fors. Banken en financiële instellingen moesten met forse overheidssteun overeind gehouden worden en waren genoodzaakt erg voorzichtig te zijn met het verlenen van kredieten. Investerings van bedrijven stokten, de bouw stortte in en banen gingen verloren. Hierdoor hielden consumenten de hand op de knip (CBS, 2009). In 2019 en een groot deel van 2020 was er evenwel sprake van een afkoelende wereldhandel. De krimp in de internationale handel die de wereld in 2020 overkwam had weinig te maken met onderliggende economische factoren maar vooral met de onverwachte klap die de coronapandemie de wereld toebracht.

²⁾ Tussen 2014 en 2015 heeft er een methodebreuk plaatsgevonden in de statistieken over de internationale handel in goederen, waardoor de cijfers vóór 2015 en erna niet goed vergelijkbaar zijn. We bespreken daarom in de rest van het hoofdstuk de handelsdata vanaf 2015. In de tabellenset staat wel data van 2010. Voor meer informatie over de methodebreuk, zie 'Oorzaken methodebreuk internationale goederenhandel, 2014-2015' (CBS, 2015a).

Mede door een snelle heropening van de Chinese economie en de brede steunprogramma's van nationale overheden herstelde de wereldhandel – en ook de Nederlandse handel – zich snel en was het volume van de wereldgoederenhandel eind 2020 alweer bijna op het niveau van vóór de coronacrisis (CPB, 2021).

De export van goederen van Nederlandse makelij werd, met een afname van 8,0 procent vergeleken met 2019, harder getroffen dan de wederuitvoer. Deze krimp afgelopen jaar met 4,3 procent.

4.2.2 Export van goederen naar type export

Export chemische producten met 1,6 procent gegroeid

Wanneer we inzoomen op de verschillende typen goederen die Nederland exporteert, blijkt dat ook in 2020 machines het meest belangrijk zijn voor de Nederlandse export, zie figuur 4.2.3. In 2020 was deze goederengroep met een export van circa 123 miljard euro goed voor bijna 26 procent van de totale uitvoer. Daarbij was de daling van 1,6 procent van de export van machines relatief klein. Na machines vormden de fabricaten (aandeel van 21 procent) de grootste groep in de export. Hierbij kan gedacht worden aan goederen zoals medische instrumenten en apparaten, producten van ijzer en staal, producten van metaal of glas, en kleding. De export van fabricaten nam in 2020 wel af, met 4,9 procent. De chemische producten (aandeel van 18 procent) was de enige goederengroep waarvan de export in 2020 toenam ten opzichte van 2019, en wel met 1,6 procent. Tot de chemische producten behoren bijvoorbeeld chemicaliën, maar ook parfum, zeep en geneesmiddelen. Met name de export van medische en farmaceutische producten zoals bepaalde medicijnen, benodigdheden voor laboratoria maar ook vaccins en antisera, groeide met bijna 20 procent tussen 2019 en 2020. Deze toename is een direct gevolg van een grotere vraag naar medische hulpgoederen tijdens de coronapandemie.

€ 23 miljard

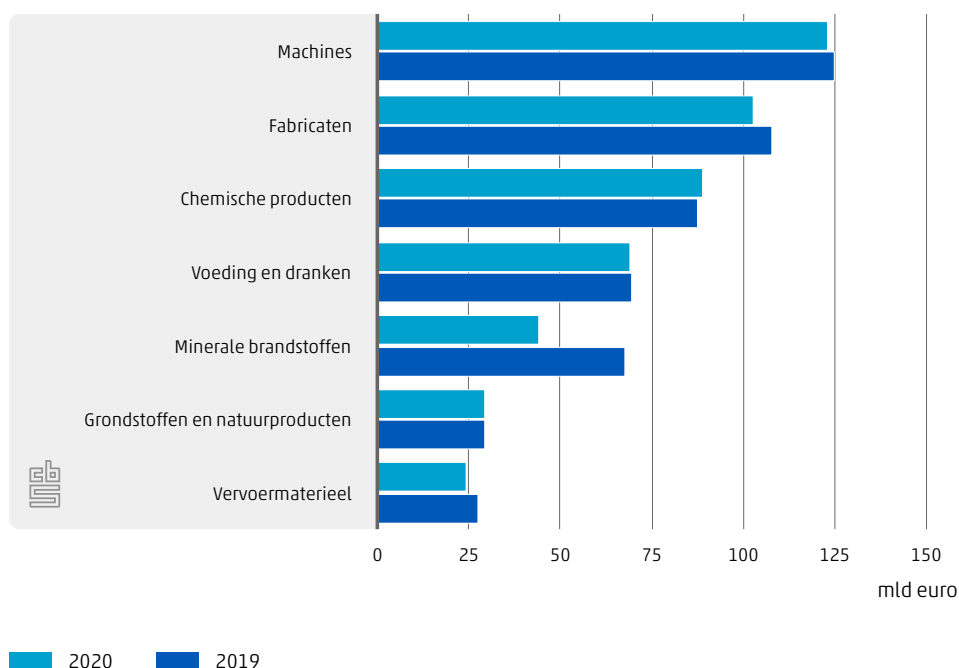
werd er in 2020 minder uitgevoerd aan
minerale brandstoffen vergeleken
met 2019

Exportwaarde van minerale brandstoffen in 2020 sterkst gekrompen

De uitvoerwaarde van minerale brandstoffen is het hardst geraakt, met een afname van 34,4 procent ten opzichte van 2019. De export van deze goederen daalde van 68 miljard euro in 2019 naar 44 miljard euro in 2020. Vooral de exportwaarde van aardgas en geraffineerde aardolieproducten zoals benzine, diesel en kerosine nam af. Er was in 2020 niet alleen minder vraag naar olie en gas, ook de prijzen van deze minerale brandstoffen waren fors lager. Hiermee droegen de minerale brandstoffen voor 71 procent bij aan de totale krimp van de goederenexport in 2020. Als de export van minerale brandstoffen buiten beschouwing wordt gelaten, dan blijkt dat de export van alle andere goederen met 2,1 procent is afgenomen in 2020.

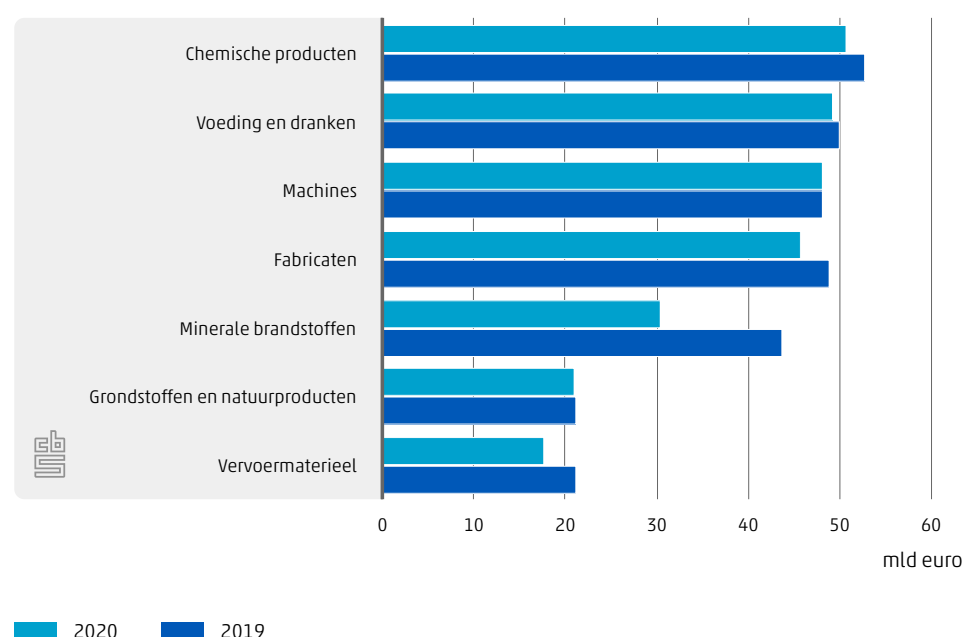
4.2.3 Export van goederen naar type

Export van Nederlandse makelij met 8 procent relatief hard gekrompen

Nederlandse bedrijven exporteerden in 2020 voor ruim 263 miljard euro aan goederen van Nederlandse makelij. Deze goederen worden in Nederland geproduceerd, of hebben in ons land een significante bewerking ondergaan. Er wordt relatief veel geld mee verdiend: zoals hoofdstuk 2 in deze publicatie laat zien, leverde de export van goederen van Nederlandse makelij (in 2019) circa 54 cent per euro op; de wederuitvoer zo'n 13 cent per euro. De export van goederen van Nederlandse makelij levert bovendien zo'n 1 miljoen directe en indirecte banen op in Nederland, zie ook hoofdstuk 2. Daarmee is de export van in Nederland geproduceerde goederen bijzonder belangrijk voor de Nederlandse economie. Bijna 55 procent van de totale Nederlandse uitvoer bestond in 2020 uit Nederlandse makelij, en dat aandeel blijft vrij constant gedurende het afgelopen decennium.³⁾ Mede door het relatief grote aandeel van minerale brandstoffen had de export van goederen van Nederlandse makelij relatief meer last van de coronacrisis en de lagere handelsprijzen dan de wederuitvoer. De export van Nederlandse makelij nam in 2020 met bijna 8 procent af ten opzichte van 2019. Deze krimp vond in alle goederengroepen van Nederlandse makelij plaats, zoals blijkt uit figuur 4.2.4. Vooral de minerale brandstoffen (-30,2 procent) en het vervoermaterieel (-16,2 procent) werden fors minder uitgevoerd. Alleen bij de machines (-0,1 procent), de grondstoffen en natuurproducten (-1,1 procent) en de voeding en dranken (-1,4 procent) bleef de afname van de export beperkt. De exportgroei van de chemische producten in figuur 4.2.3 was dus terug te vinden bij de wederuitvoer, en niet bij de export van goederen van Nederlandse makelij.

4.2.4 Export van goederen van Nederlandse makelij naar type

³⁾ Elders in deze publicatie, bijvoorbeeld in hoofdstuk 2 en 6, wordt aangegeven dat de wederuitvoer iets meer dan de helft van de goederenexport vormt. De cijfers zoals ze in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, zijn gebaseerd op de bronstatistiek Internationale Handel in Goederen. De cijfers in hoofdstuk 2 en 6 zijn afkomstig van de Nationale Rekeningen. De bronstatistiek hanteert andere concepten dan Nationale Rekeningen; zo gaat de bronstatistiek uit van grensoverschrijdend goederenverkeer en is economisch eigendom leidend voor Nationale Rekeningen. Ook de integratie in de Nationale Rekeningen levert additionele verschillen op. Hierdoor zijn de cijfers in hoofdstuk 4 en hoofdstuk 5 niet rechtstreeks te vergelijken met die in hoofdstuk 2 en 6. Zie voor meer informatie over deze verschillen 'De in- en uitvoercijfers van het CBS' (CBS, 2015b).

Door de krimp van de minerale brandstoffen werd het belang van andere goederengroepen in de totale export van Nederlandse makelij in 2020 groter. De belangrijkste goederengroepen waren in 2020 de voeding en dranken (aandeel van 18,7 procent), de chemische producten (aandeel van 19,3 procent), de machines (aandeel van 18,3 procent) en de fabricaten (aandeel van 17,4 procent) met allen een exportwaarde van rond de 50 miljard euro.

Wederuitvoer van minerale brandstoffen met 42 procent afgenomen in 2020

De wederuitvoer betreft de goederen die ingevoerd worden door Nederlandse bedrijven en in Nederland vervolgens niet of nauwelijks bewerkt worden om daarna weer geëxporteerd te worden. De wederuitvoer was in 2020 met 219 miljard euro goed voor ruim 45,5 procent van de totale Nederlandse goederenuitvoer. De meeste wederuitvoer betreft machines (aandeel van 34,2 procent) met daarna fabricaten (aandeel van 26,0 procent) en chemische producten (aandeel van 17,4 procent). De wederuitvoer van chemische producten nam, met circa 9,9 procent, behoorlijk toe het afgelopen jaar. Met name de coronapandemie zorgde voor een groei van deze goederengroep, met een toename in de wederuitvoer van geneesmiddelen en andere farmaceutische producten. Ook de wederuitvoer van voeding en dranken en van grondstoffen en natuurproducten nam toe met respectievelijk 3,2 en 3,3 procent. De wederuitvoer van de andere goederengroepen nam licht af, met een forse krimp voor de minerale brandstoffen (-42,1 procent).

4.3 Export van goederen naar bedrijfstak en bedrijfsomvang

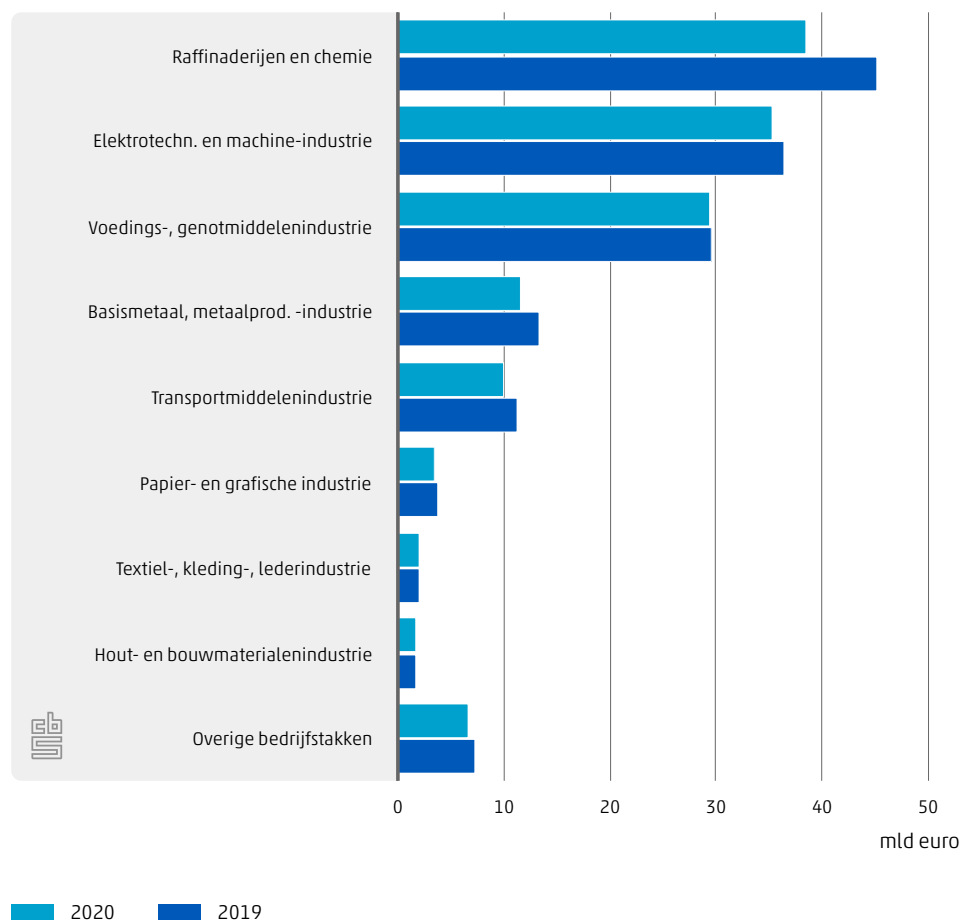
Groothandel en industrie grootste exporteurs

De Nederlandse goederenexport wordt grotendeels gerealiseerd door twee bedrijfstakken: de industrie en de groothandel.⁴⁾ De industrie is natuurlijk de bedrijfstak die het merendeel van de goederen in Nederland produceert of bewerkt; de groot- en detailhandel heeft het inkopen en verkopen van goederen als de basis van haar economische activiteit. Bedrijven in de industrie exporteerden in 2020 28,8 procent van alle goederen, die in de groothandel 27,3 procent. De krimp in die laatste bedrijfstak was erg beperkt, met minder dan één procent, terwijl de industrie in 2020 8,0 procent minder exporteerde dan in 2019. Daarmee wordt duidelijk dat de impact van de coronacrisis op de export door de industrie sterker gevoeld werd dan door de groothandel. Dit hangt ook samen met het type export van elke bedrijfstak (industrie exporteert meer goederen van Nederlandse makelij, groothandel is vaker intermediair voor de wederuitvoer) en de impact van het wegvallen van de vraag naar bepaalde producten (minerale brandstoffen, kleding, auto's), maar ook de verwevenheid in wereldwijde productieketens.

⁴⁾ Circa 29 procent van de Nederlandse export is niet toe te rekenen aan een in Nederland gevestigd bedrijf. Deze export wordt gerealiseerd op naam van buitenlandse partijen zonder vertegenwoordiging in Nederland. Deze partijen zijn niet geregistreerd in het Algemeen Bedrijven Register (ABR), waardoor dit deel van de goederenhandel niet aan individuele bedrijven toegewezen kan worden en derhalve niet te verbijzonderen is naar bedrijfstak of bedrijfsomvang. Het aandeel onbekend is bij de wederuitvoer veel hoger dan bij de uitvoer van Nederlandse makelij.

In figuur 4.3.1 wordt de export van industriële bedrijven nog verder uitgesplitst. Er is veel variatie te zien in de toe- of afname in 2020 ten opzichte van 2019. Zo nam de export van de chemische industrie, goed voor 20,8 miljard euro ofwel 4,3 procent van de totale export, in 2020 met 12,1 procent af. De industrie voor overige machines en apparaten (25 miljard euro en een aandeel van 5,3 procent) nam met 3,3 procent af; de voedingsmiddelenindustrie (28 miljard euro en een aandeel van 5,8 procent) nam maar met 0,6 procent af. Andere grote dalers waren de auto-industrie (-20,4 procent) en de primaire metaalindustrie (-17,5 procent). Toch waren er ook onderdelen van de industrie met groeicijfers in 2020. Zo groeide de export van de farmaceutische industrie met 14,4 procent en bedrijven die elektrische apparaten vervaardigen, exporteerden 4,6 procent meer dan in 2019.

4.3.1 Samenstelling export industrie naar sector

Er waren in 2020 zo'n 117 duizend bedrijven in Nederland die goederen exporteerden. Deze bedrijven zijn in te delen naar bedrijfsomvang (zie hoofdstuk 3). Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf (zelfstandig mkb) omvat alle bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven die in Nederlandse handen zijn en waar minder dan 250 personen werkzaam zijn bij het gehele concern. De bedrijven die minder dan 250 werkzame personen hebben maar onderdeel zijn van een buitenlandse multinational worden tot het grootbedrijf gerekend (onderdeel van een buitenlandse multinational). Nederlandse multinationals (bedrijven met buitenlandse dochters) met minder dan 250 werkzame personen vallen in dit hoofdstuk onder het zelfstandig mkb omdat voor verslagjaar 2020 nog gegevens ontbreken over dochters in het buitenland. Het grootbedrijf omvat alle bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven die

onderdeel uitmaken van een concern met minstens 250 werkzame personen en/of een onderdeel zijn van een concern dat in buitenlandse handen is.

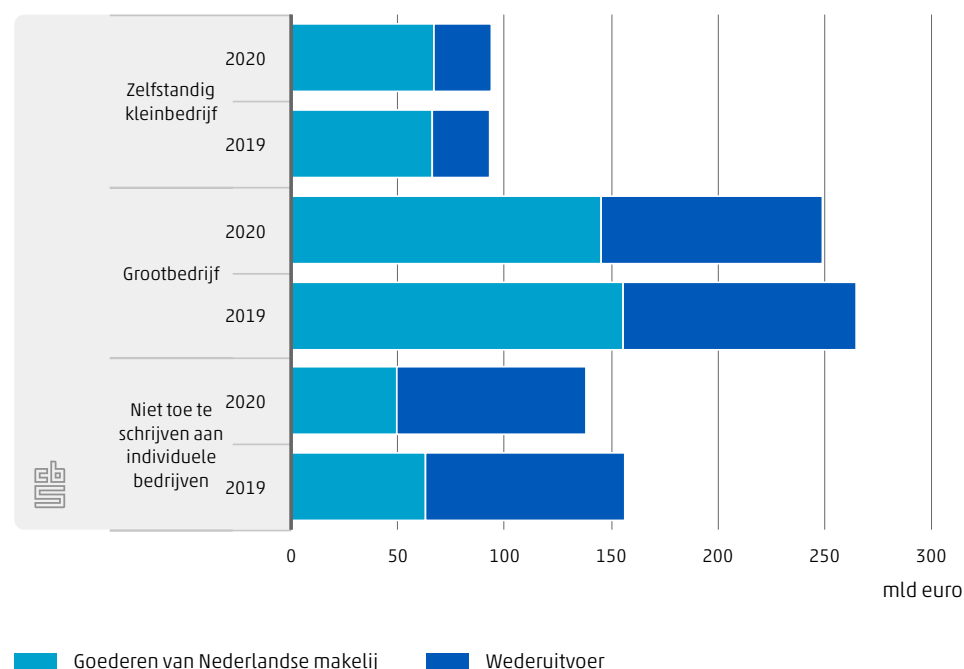
Export van zelfstandig mkb nam in 2020 wel toe

Het zelfstandig mkb droeg in 2020 voor 19,6 procent bij aan de totale goederenexportwaarde. Het grootbedrijf nam bijna 52 procent van de goederenexport voor haar rekening. Bijna 29 procent is, net zoals bij de sectoren, niet toe te schrijven aan een bedrijf waardoor de grootteklasse onbekend is. Het gaat daarbij vooral om export door buitenlandse bedrijven die geen fabriek, omzet of werkgelegenheid in Nederland rapporteren. Opvallend is dat hoewel de totale export in 2020 afnam ten opzichte van 2019, de export van het zelfstandig mkb nog wel toenam, al zij het heel licht met 0,8 procent. Deze exportwaarde bedroeg in 2020 ongeveer 94,4 miljard euro, tegen 93,6 miljard in 2019. De groei door de export van het zelfstandig mkb kwam zowel door autonome groei van het zelfstandig mkb als door bedrijven die in 2019 nog als grootbedrijf werden geclassificeerd en in 2020 als zelfstandig mkb.

Het grootbedrijf exporteerde in 2020 circa 5,7 procent minder dan een jaar eerder, en kwam daarmee uit op bijna 250 miljard euro. De afname van de export door de bedrijven waarvan de grootteklasse onbekend is, was met -11,6 procent het grootst.

Uit figuur 4.3.2 blijkt dat het zelfstandig mkb en het grootbedrijf vooral goederen van Nederlandse makelij exporteren, terwijl de ongeclassificeerde bedrijven zich vooral bezighouden met wederuitvoer.

4.3.2 Export van goederen naar grootteklasse

Eén achtste deel export van Nederlandse makelij komt voor rekening van de 5 grootste exporteurs

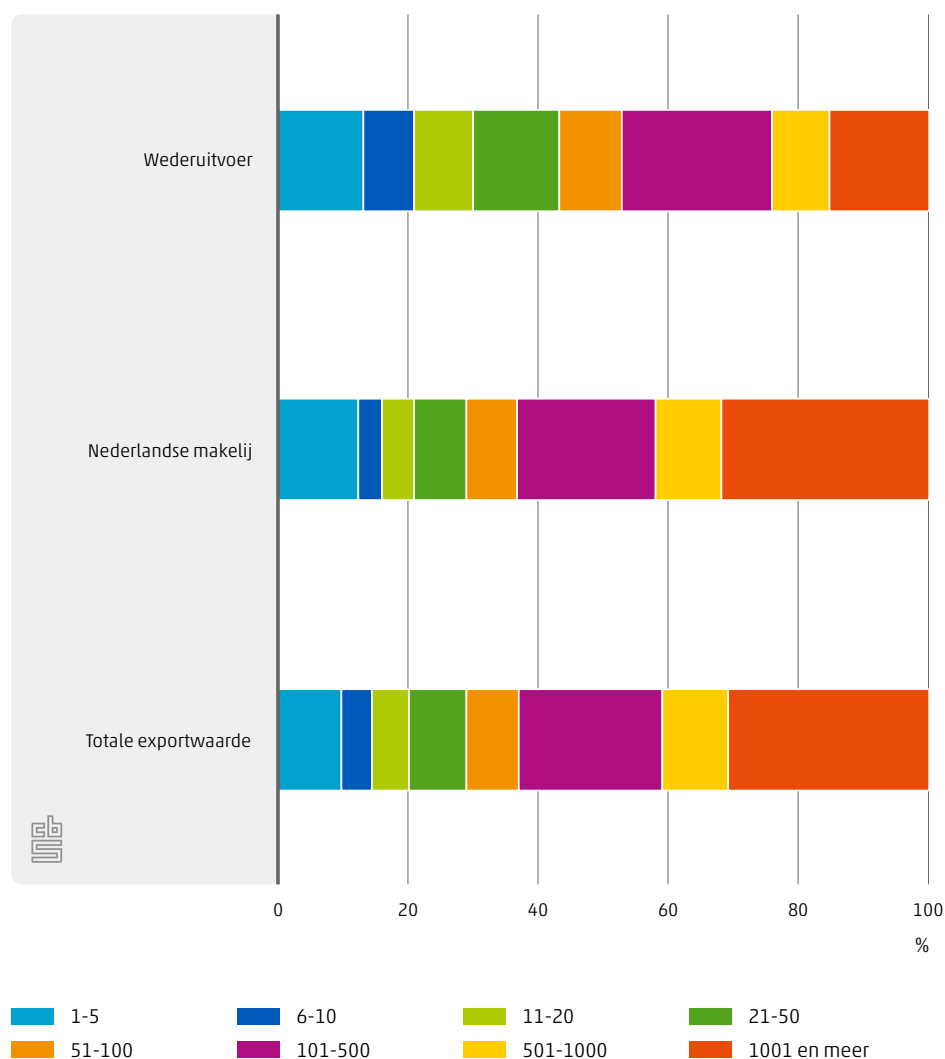
Figuur 4.3.3 laat het belang van de grootste exporterende bedrijven in de totale export zien. Zo waren de vijf exporteurs met de hoogste exportwaarde goed voor 10 procent van de totale exportwaarde in 2020. In 2019 was dit nog 11 procent. Ditzelfde patroon is te zien voor de export van Nederlandse makelij. Hier was de top-5 grootste exporteurs in 2020 goed voor 12 procent van de export van in Nederland geproduceerde goederen en de top-10 was goed voor 16 procent. De 50 grootste Nederlandse exporteurs zijn samen verantwoordelijk voor 29 procent van de export van Nederlandse makelij. De niet-top-1000 neemt het grootste deel van de export voor haar rekening, zowel voor de totale export als voor de export van Nederlandse makelij is dit aandeel ongeveer 30 procent.

De wederuitvoer laat een nog sterker geconcentreerd beeld zien. Vooral de bedrijven in de subtop, de 6–100 grootste exporteurs in de wederuitvoer, nemen een groter aandeel in deze export voor hun rekening dan de subtop bij de export van Nederlandse makelij. De top-10 grootste wederuitvoerbedrijven exporteerden in 2020 ruim een vijfde van de totale wederuitvoer en de top-100 bedrijven ruim de helft. Dit beeld was in 2019 vergelijkbaar.

43% van de wederuitvoer komt
voor rekening van de 50 grootste
exporteurs

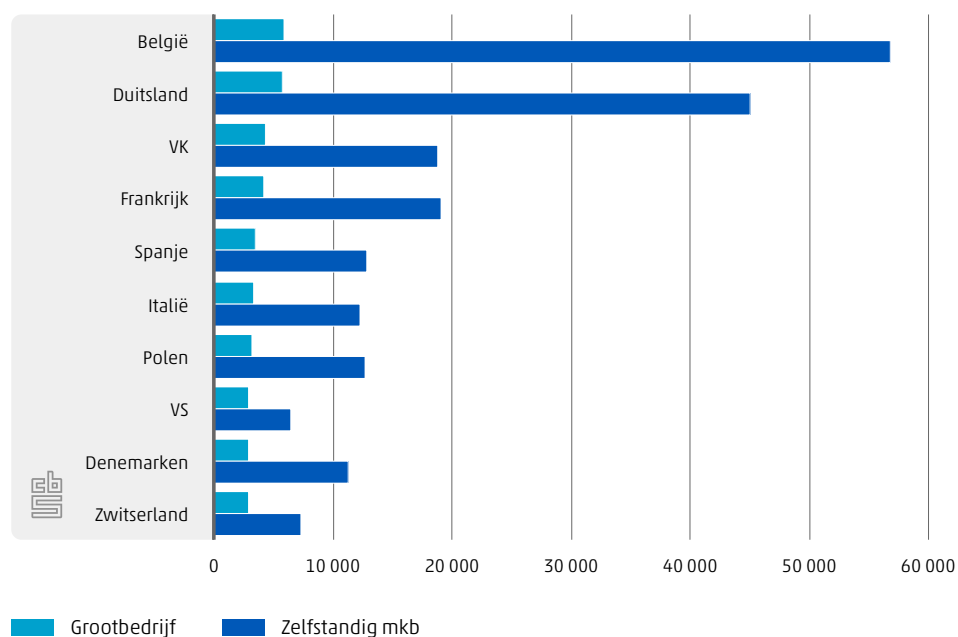
4.3.3 Concentratie van de goederenexport in 2020 (top-x grootste bedrijven)

Meeste bedrijven exporteren naar België

Figuur 4.3.4 laat zien aan welke landen Nederlandse exporteurs hoofdzakelijk goederen leveren. De meeste exporteurs in het zelfstandig mkb alsook grote exporterende bedrijven leveren goederen aan België. In 2020 exporteerden ruim 5,8 duizend exporteurs in het grootbedrijf naar onze zuiderburen, voor exporteurs in het zelfstandig mkb was dit aantal zelfs bijna tien keer zo groot. Het verschil met Duitsland is erg groot; er exporteren ruim 10 duizend zelfstandig mkb bedrijven méér naar België dan naar Duitsland. Voor het grootbedrijf is dit verschil een stuk kleiner. Ondanks dat de meeste exporteurs dus naar België exporteren, is de omvang van de goederenexport naar Duitsland voor beide typen exporteur aanzienlijk groter. Het zelfstandig mkb exporteerde in 2020 voor 26,6 miljard euro naar Duitsland en voor bijna 12,4 miljard euro naar België (zie figuur 4.3.5). In hoofdstuk 5 van deze publicatie wordt verder ingegaan op de herkomst en bestemming van de Nederlandse goederenhandel.

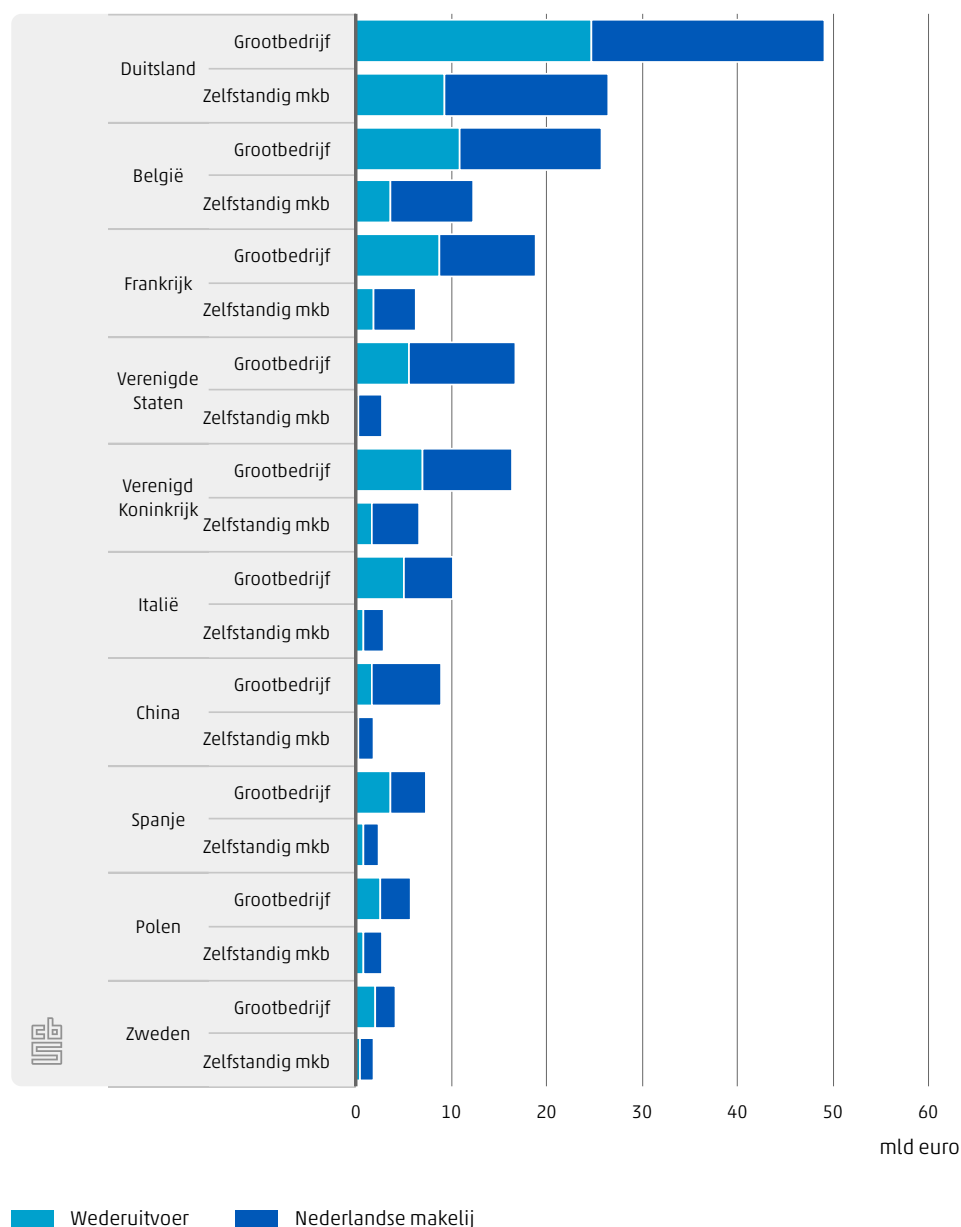
4.3.4 Aantal exporterende bedrijven naar grootste partnerlanden, 2020

Verenigd Koninkrijk zakt verder weg als exportbestemming grote bedrijven

Wat betreft exportwaarde bestond de top-3 exportbestemmingen voor grote exporteurs uit Duitsland, België en Frankrijk, zie figuur 4.3.5. Voor het zelfstandig mkb stond het Verenigd Koninkrijk in 2020 nog op de derde plek, al wordt het verschil met de nummer 4, Frankrijk, kleiner. Voor het grootbedrijf zakte het VK als exportbestemming in 2020 verder weg; in 2019 stond het VK nog op de 4^e plek, in 2020 werd dat de 5^e plek, na de Verenigde Staten. Wellicht heeft de afname van het belang van het VK te maken met de anticipatie op het vertrek van het VK uit de EU per 1 januari 2021. Over het algemeen gaat de export van het grootbedrijf vaker naar verder gelegen bestemmingen zoals de Verenigde Staten of naar niet-EU-landen zoals Zwitserland, dan die van het zelfstandig mkb. Het is eenvoudiger om binnen de EU te handelen waardoor het toegankelijker is voor (kleine) exporteurs. Ook laat figuur 4.3.5 zien dat de export naar verder weggelegen landen vaker uit Nederlandse makelij bestaat dan de export naar omliggende landen.

4.3.5 Opbouw exportwaarde zelfstandig mkb en grootbedrijf naar partnerland, 2020

4.4 Samenstelling groei goederenexport in 2019

Uit de voorgaande paragrafen bleek dat de Nederlandse goederenexport na 2009 vrijwel ieder jaar groeide, en in 2019 zelfs een recordniveau bereikte. In 2019 is de export van goederen met 17,5 miljard euro gestegen tot 515 miljard euro. Dat is 3,5 procent meer dan in 2018, toen Nederland voor 498 miljard euro aan goederen exporteerde. Deze paragraaf beschrijft hoe die groei opgebouwd is: zijn bedrijven nieuwe producten gaan exporteren of hadden ze nieuwe bestemmingslanden voor hun goederenexport? Welk type bedrijven was verantwoordelijk voor de groei? Deze vragen en meer komen verderop aan bod. Er zijn

alleen cijfers over de samenstelling van de toe- of afname in de goederenexport beschikbaar tot en met 2019. In deze paragraaf zal 2019 dus besproken worden.

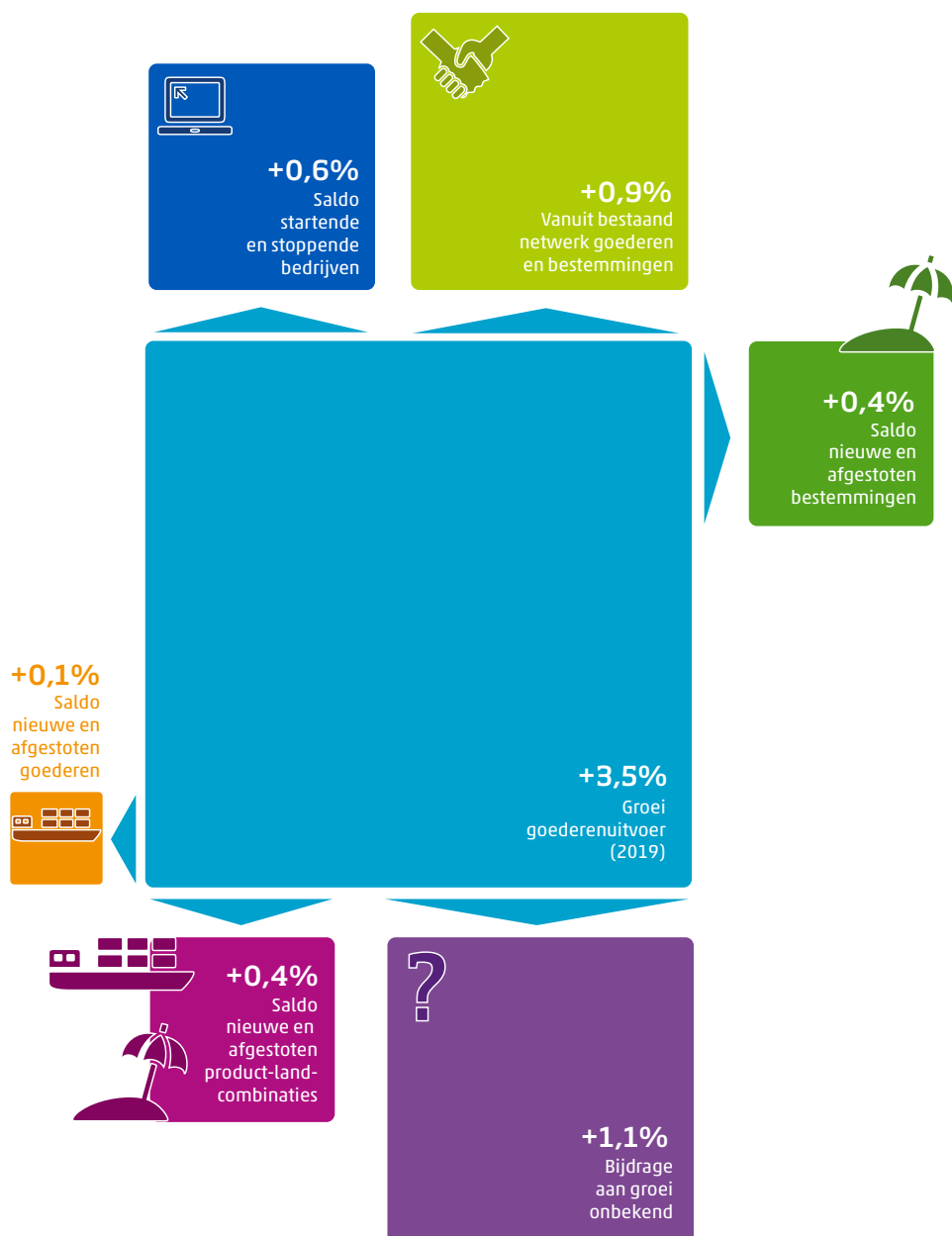
Gedrag van de exporteur

Bedrijven kunnen op verschillende manieren exportgroei of –krimp genereren, zie de infographic hieronder. Ten eerste zijn er bedrijven die in 2019 voor het eerst uitvoeren, en daarmee 1,1 procent groei bewerkstelligden. Daartegenover staan de bedrijven die vóór 2019 nog wel uitvoerden, maar in 2019 geen goederenexport hadden: bedrijven die gestopt zijn met uitvoeren. Zij waren verantwoordelijk voor een krimp van 0,5 procent, waarmee de startende en stoppende bedrijven in 2019 samen goed waren voor 0,6 procent groei ten opzichte van 2018. Het verschil tussen startende en stoppende bedrijven wordt ook wel de extensieve marge genoemd.

Groei langs de zogenaamde intensieve marge betreft een toename van uitvoer van bestaande producten naar bestaande bestemmingen: een bedrijf ziet zijn export groeien doordat verkopen aan bestaande klanten toenemen. De gemiddelde exportwaarde per bedrijf, product of bestemming neemt dus toe, of juist af. Hier is de groei 12,5 procent en de krimp 11,6 procent. Per saldo levert de intensieve marge dus een groei van 0,9 procent op.

Een ander aspect van de intensieve marge is dat er één nieuwe (of afgestoten) dimensie is. Zo leverde een nieuw bestemmingsland voor een bestaand product 1,5 procent groei op, tegenover 1,1 procent krimp voor een afgestoten bestemmingsland. Per saldo een groei van 0,4 procent. Een nieuw product geëxporteerd naar een bestaand bestemmingsland zorgde voor 0,5 procent exportgroei, met 0,4 procent krimp voor een afgestoten product: samen een kleine groei van 0,1 procent. Een nieuwe combinatie van product én bestemming zorgde voor 1,9 procent groei, waar een afgestoten combinatie 1,5 procent krimp opleverde. Dat resulteerde gezamenlijk dus nog eens in 0,4 procent aan exportgroei in 2019. Ten slotte is er ook hier een deel onbekend: niet alle uitvoer is aan een bedrijf te koppelen en derhalve kunnen over dit deel van de export geen uitspraken gedaan worden over de samenstelling van de groei van de goederenuitvoer naar gedrag van de exporteur. Het aandeel onbekend leverde 1,1 procent exportgroei op. Daarmee leverden alle dimensies in het gedrag van de exporteur – groei en krimp tegen elkaar afgezet – 3,5 procent exportgroei op in 2019.

Groei goederenuitvoer, 2019

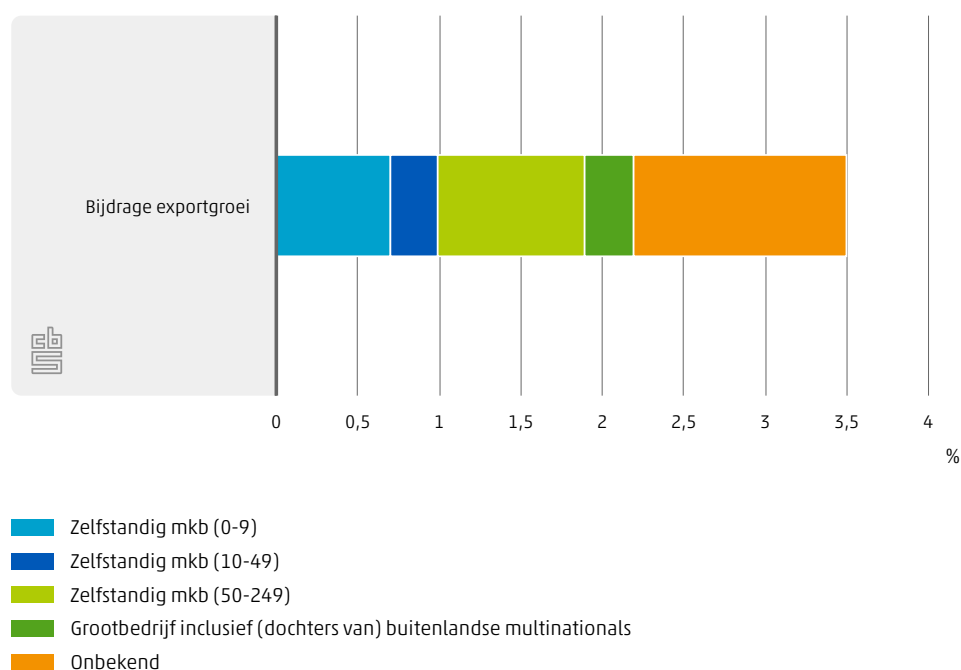

Exportgroei naar bedrijfsomvang

De exportgroei kan nog naar andere kenmerken verbijzonderd worden, met ten eerste de bedrijfsomvang. Bedrijven kunnen ingedeeld worden in het grootbedrijf met minimaal 250 werkzame personen (inclusief de dochters van buitenlandse multinationals) en het zelfstandig midden- en kleinbedrijf (zmkb) met minder dan 250 werkzame personen. Het zelfstandig mkb splitsen wie hier vervolgens nog eens uit naar micro (minder dan 10 werkzame personen), klein (10 t/m 49 werkzame personen) en midden (50 t/m 249 werkzame personen).

In 2019 was het grootbedrijf goed voor meer dan 51 procent van de totale waarde van de goederenuitvoer. De groei die bedrijven in deze grootteklasse realiseren is met 0,3 procent vrij beperkt, zie figuur 4.4.1. Het zelfstandig mkb had een aanzienlijk kleiner belang (19,5 procent) in de totale exportwaarde van goederen maar droeg met 1,9 procent meer dan de helft bij aan de goederengroei van 3,5 procent. Daarvan kwam 0,9 procent door de midden-mkb bedrijven met 50 t/m 249 werkzame personen; het micro-mkb droeg 0,7 procent bij en het klein-mkb nog eens 0,3 procent. De groei van bedrijven die niet ingedeeld kunnen worden naar bedrijfsomvang, bedroeg 1,3 procent.

4.4.1 Bijdrage exportgroei per grootteklasse, 2019

Grootste exportgroei naar landen buiten de EU

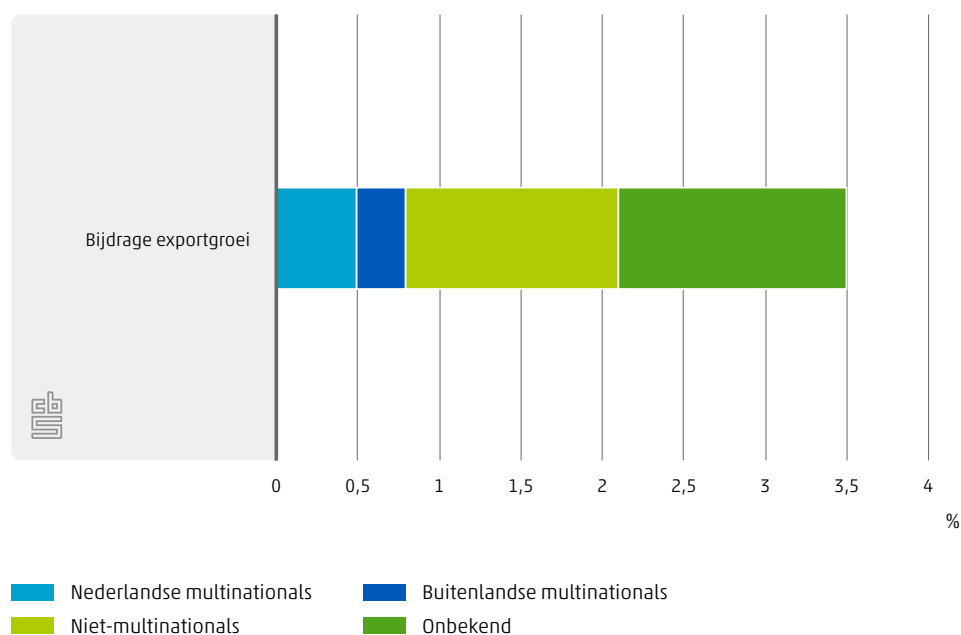
In 2019 werd de grootste groei gerealiseerd bij de export naar verder weggelegen bestemmingen: de Verenigde Staten (0,7 procent) en Taiwan (0,7 procent) buiten de EU. Uit voorgaande paragrafen bleek al dat naar de verder weggelegen bestemmingen relatief veel goederen van Nederlandse makelij uitgevoerd worden, waaronder veel machines en andere hightech goederen. In hoofdstuk 5 van deze publicatie wordt verder ingegaan op de export naar bestemming. Andere bestemmingen die bijdroegen aan de exportgroei waren onze buurlanden waar Nederland al veel naartoe exporteert, Duitsland (0,3 procent) en België (0,3 procent).

Niet-multinationals meest belangrijk voor exportgroei in 2019

In 2019 werd de grootste groei van de goederenexport bijgedragen door niet-multinationals (uitgezonderd het deel dat onbekend is), zie figuur 4.4.2. De niet-multinationals realiseerden 1,3 procent aan exportgroei, de Nederlandse en buitenlandse multinationals waren gezamenlijk goed voor 0,8 procent exportgroei. Deze ontwikkeling is opvallend,

omdat de niet-multinationals een jaar eerder nog maar 0,2 procent exportgroei realiseerden, en de multinationals 3,1 procent.

4.4.2 Bijdrage aan exportgroei naar multinationaliteit, 2019

Groot- en detailhandel en industrie meest belangrijk voor exportgroei

Uit paragraaf 4.3 bleek al dat de industrie en de groot- en detailhandel verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de goederenexport door de aard van hun productie en economische activiteit. Ook in de exportgroei spelen deze twee bedrijfstakken een belangrijke rol. De industrie was in 2019 met 1,4 procent goed voor het grootste deel van de exportgroei. Meer specifiek waren het de aardolie-industrie (0,3 procent), de machine-industrie (0,4 procent) en de reparatie en installatie van machines (0,4 procent) die belangrijk waren voor de exportgroei. In de sector handel is het vooral de groothandel die met 0,9 procent een belangrijk deel van de exportgroei realiseert.

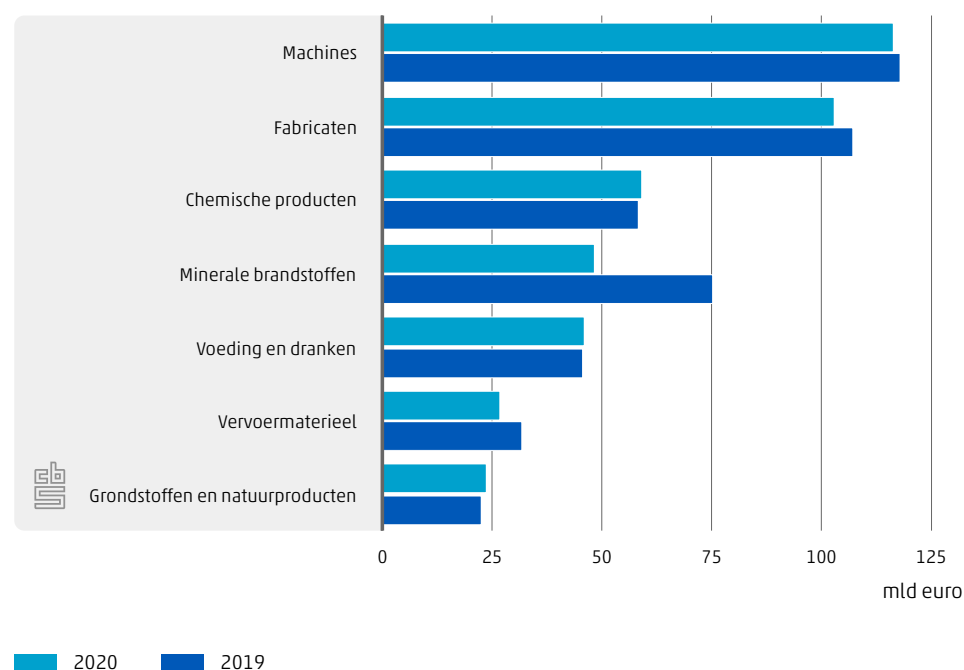
4.5 Import van goederen naar type goederen, bedrijfstak en grootteklasse

Nederland is naast groot exporteur, ook een grote importeur van goederen. Dit hangt voor een groot deel met elkaar samen, aangezien ongeveer de helft van de invoer vrijwel onbewerkt weer wordt uitgevoerd (wederuitvoer). De andere helft wordt in Nederland direct gebruikt voor consumptie of als intermediaire goederen ingezet in de productieprocessen in Nederland. Hoofdstuk 6 van deze publicatie gaat verder in op waar de door Nederland ingevoerde goederen (en diensten) terechtkomen.

Bijna 8 procent minder ingevoerd in 2020

De totale goederenimport bedroeg in 2020 meer dan 424 miljard euro. Dat is 7,8 procent minder dan 2019. Ook hier was de invloed van de coronacrisis, verminderde vraag en verstoringen in productieketens goed merkbaar. Eveneens is hier een hoofdrol weggelegd voor de import van minerale brandstoffen. De importwaarde van deze producten werd het hardst geraakt, en daalde met 35,8 procent. Zowel het volume als de prijs van de invoer van minerale brandstoffen was lager dan een jaar eerder. Wanneer de import van minerale brandstoffen buiten beschouwing wordt gelaten, daalde de Nederlandse invoer in 2020 met 2,3 procent. Een afname van de invoer van vervoermaterieel van 15,8 procent was hier voor een groot deel verantwoordelijk voor. Er werden minder vrachtauto's, personenauto's en onderdelen daarvan ingevoerd, evenals minder vliegtuigonderdelen. Dit zien we terug bij de omzetsdaling van de auto- en motorbranche met 6,9 procent in 2020. Vooral importeurs van nieuwe auto's maakten een zwaar jaar door: zij werden als eerste getroffen door het sluiten van fabrieken in binnen- en buitenland en zagen hun omzet met 10,5 procent dalen ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder, mede door lagere vraag naar nieuwe auto's door consumenten (Bovag, 2021; CBS, 2021a). De andere goederengroepen kenden maar een kleine daling in de invoer, of zelfs een groei, zoals in het geval van chemische producten (vaccins en antisera, behoeften voor laboratoria, medicijnen), voeding en dranken (varkensvlees, tropisch fruit, cacao en bereide voedingsmiddelen), grondstoffen en natuurproducten (kool- en rapzaad, planten, groentezaden). In figuur 4.5.1 wordt de invoer per goederengroep in 2019 en 2020 weergegeven.

4.5.1 Invoer van goederen naar type

De belangrijkste invoercategorie in 2020 waren de machines met een belang van 27,5 procent in de totale invoer. Daarna volgen de fabricaten (aandeel van 24,3 procent), en op grotere afstand de chemische producten (aandeel van 14,0 procent), de minerale brandstoffen (aandeel van 11,4 procent) en de voeding en dranken (aandeel van 10,8 procent).

Groothandel voerde bijna 1 procent minder in

Zoals bij de export, domineren ook bij de import twee dezelfde bedrijfstakken namelijk de industrie en de groothandel. Die laatste sector importeerde in 2020 voor bijna 135 miljard euro aan goederen; goed voor meer dan 32 procent van de totale importwaarde. De afname van de invoer was beperkt voor bedrijven in de groothandel (-0,8 procent). Deze beperkte afname hangt mede samen met de grote diversiteit aan goederen die door de groothandel worden ingevoerd maar ook doordat de vraag naar bepaalde goederen (bijvoorbeeld geraffineerde aardolieproducten) sterker terugviel dan de vraag naar andere producten. Zo importeerde de groothandel in 2020 meer plastic (denk aan verpakkingsmateriaal en producten van plastic), meer fruit, meer geneesmiddelen en farmaceutische producten, meubelen en bepaalde consumenten- en hightech elektronica (computers, chips).

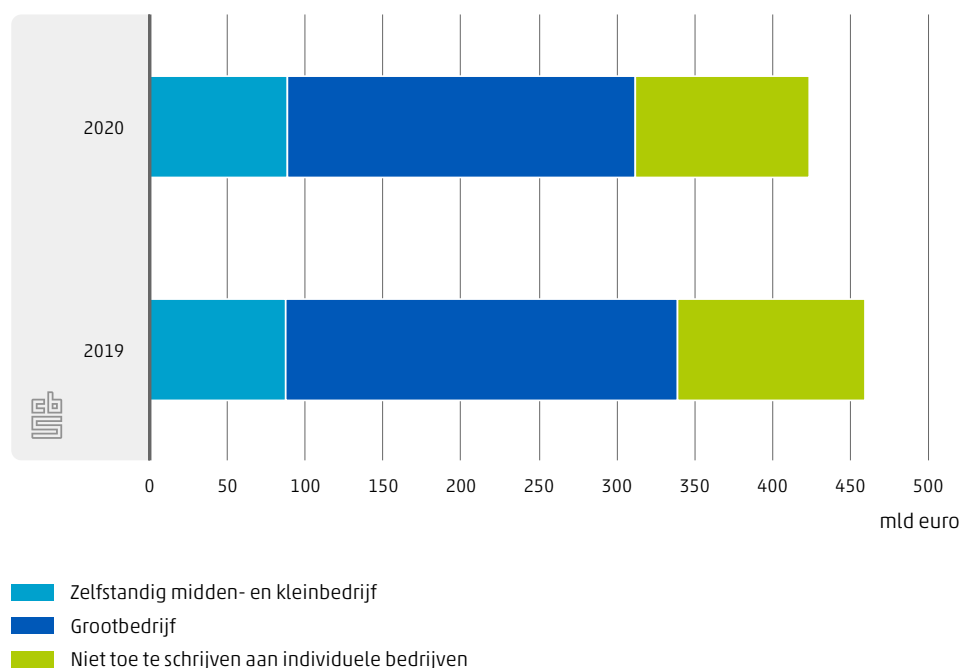
Goederenimport door de industrie nam in 2020 met meer dan 15 procent af

De industrie daarentegen had in 2020 een zwaarder jaar wat betreft importmogelijkheden, al waren er ook hier uitzonderingen. Als geheel importeerde de industrie in 2020 meer dan 89 miljard euro. Dat is 16 miljard minder dan in 2019 (-15,2 procent). Het belang van de industrie was in 2020 nog 21,1 procent in de totale invoerwaarde tegen 22,9 procent in 2019. Er waren enkele bedrijfstakken in de industrie die een forse krimp hadden, waaronder de auto-industrie (-30,0 procent), de chemische industrie (-15,5 procent) en de aardolie-industrie (-38,0 procent). Er waren ook sectoren in de industrie die fors méér gingen invoeren in 2020: de farmaceutische industrie (+29,5 procent) en de vervaardiging van overige transportmiddelen (+12,6 procent). Bedrijven in de overige transportmiddelenindustrie voerden in 2020 met name fietsen, motoren en onderdelen hiervan in. Daarnaast vond er in 2020 ook handel in en onderhoud aan schepen en plezierjachten plaats, wat door een hoge in- en uitvoerwaarde direct terug te zien is in de handelscijfers. Het aandeel van de import dat niet aan een bedrijfstak toe te wijzen is komt neer op 26,5 procent van de totale importwaarde.

Eén vijfde goederenimport door zelfstandig mkb

Net zoals bij de export, zijn het vooral de grote bedrijven die in 2020 minder zijn gaan invoeren. Bij het grootbedrijf nam de waarde van de goedereninvoer met 11,2 procent af; de invoer van het zelfstandig mkb groeide, met 0,6 procent, licht. Daarmee nam het belang van het grootbedrijf in de totale goedereninvoer af van 54,8 procent in 2019 tot 52,7 procent in 2020. Het belang van het zelfstandig mkb nam van 19,1 procent toe tot 20,9 procent. De importwaarde van de bedrijven die onbekend zijn, bleef gelijk. Figuur 4.5.2 geeft het belang van de verschillende typen bedrijven weer.

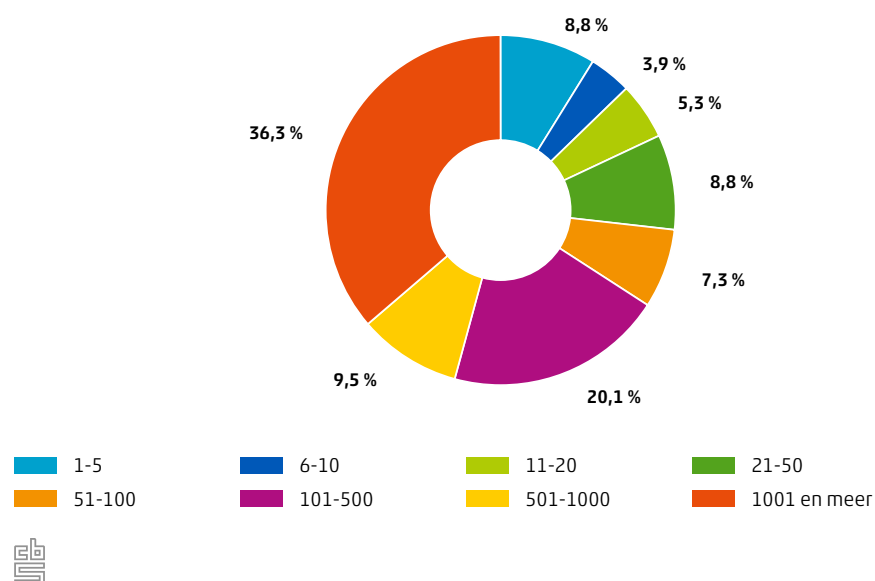
4.5.2 Invoer van goederen naar bedrijfsomvang

Vijf grootste importeurs goed voor 9 procent van de goederenimport

Figuur 4.5.3 laat het belang van de grootste importerende bedrijven in de totale goederenimport in 2020 zien. In 2019 waren de vijf grootste importerende bedrijven goed voor 10,9 procent van de totale importwaarde, in 2020 was dit 8,8 procent. Dit patroon van een dalend aandeel in het totaal is zichtbaar voor de top-100 grootste importeurs. Dat betekent dat met name de honderd grootste bedrijven sterk hebben ingeleverd in vergelijking met 2019. De 101 tot 1 000 grootste importeurs hebben hun aandeel in de totale invoer in 2020 stabiel weten te houden. Het aandeel van de kleinste importeurs is gegroeid ten opzichte van 2019. In absolute zin nam de invoer voor elke categorie echter af tussen 2019 en 2020.

4.5.3 Concentratie van de goederenimport in 2020 (top-x bedrijven)

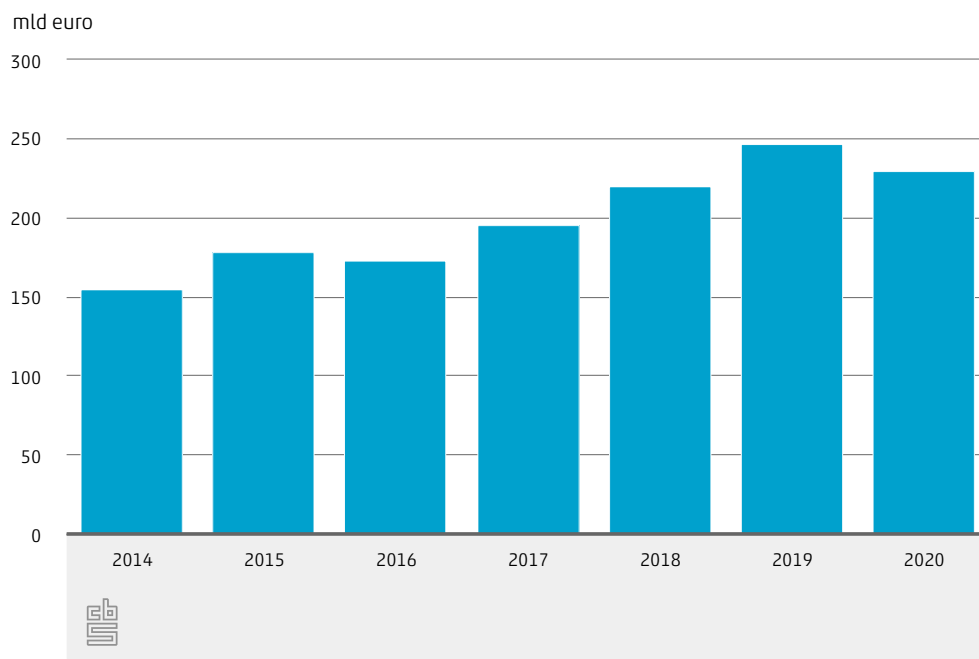

4.6 Export van diensten

De coronacrisis had een grote impact op de goederenexport, zoals paragraaf 4.2 laat zien. De impact op de export van diensten was relatief nóg groter, zoals blijkt uit figuur 4.6.1. Ten opzichte van 2019 daalde deze exportwaarde met 6,6 procent en kwam daarmee uit op 230 miljard euro.⁵⁾ De export van diensten nam het sterkst af naar Duitsland (–9,7 procent), het Verenigd Koninkrijk (–8,7 procent), Singapore (–18,1 procent) en de Verenigde Staten (–5,0 procent).

5) De in dit hoofdstuk genoemde cijfers over de dienstenexport zijn gebaseerd op de bronstatistiek. Hoofdstuk 2 en 6 van deze publicatie geeft ook informatie over de export van diensten, gezien vanuit de Nationale Rekeningen. Deze twee cijfers wijken van elkaar af. Enerzijds ontstaan inconsistenties door de manier waarop de Nationale Rekeningen en de bronstatistiek om moeten gaan met Bijzondere Financiële instellingen. Anderzijds confronteren de Nationale Rekeningen cijfers over de dienstenhandel met andere bronstatistieken, waarbij inconsistenties tussen bronnen kunnen leiden tot aanpassingen van de broncijfers om tot een consistent beeld van de gehele economie te komen. Ook de focus op continuïteit bij de Nationale Rekeningen leidt tot niveauafwijkingen tussen de bronstatistiek en de Nationale Rekeningen. Dit wordt in een revisiejaar weer herijkt.

4.6.1 Ontwikkeling exportwaarde diensten

Sterkste krimp export overige zakelijke diensten, reisverkeer en vervoersdiensten in 2020

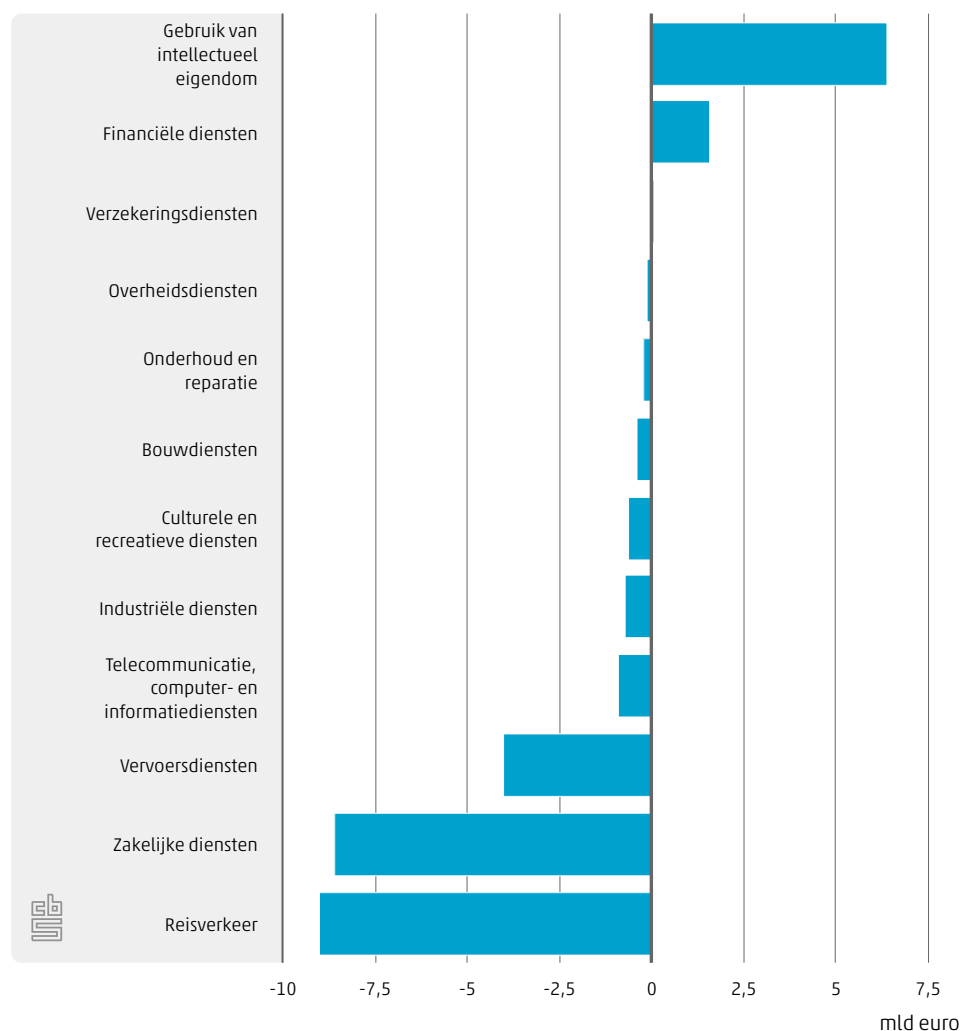
De lockdowns en reisbeperkingen die landen instelden om de uitbraak van het coronavirus terug te dringen, hadden een ongekend sterke impact op het internationale toerisme en reisverkeer (CBS, 2021b). De uitgaven aan goederen of diensten door buitenlandse zakenreizigers, vakantiegangers en dagjesmensen tijdens hun verblijf in Nederland wordt gemeten als de export van reisverkeersdiensten. Deze exportwaarde daalde in 2020 met 9 miljard euro, zoals figuur 4.6.2 laat zien, wat neerkomt op een halvering ten opzichte van 2019 (CBS, 2021c). De reisbeperkingen en lockdowns hadden ook een grote impact op bemiddelaars en platforms voor reizen en vakanties. Dit komt tot uiting in een sterke daling van de export van zakelijke diensten van afgerond 9 miljard euro (-11,5 procent). Ook de export van vervoersdiensten kromp in 2020 sterk met 4 miljard euro (-9,5 procent). Deze daling hing grotendeels samen met de krimp van het passagiersvervoer van de luchtvaart en de dienstverlening die daarmee samenhangt. Het aantal luchtvaartpassagiers dat Nederland aandeed, daalde in 2020 met 71 procent (CBS, 2021c).

Meer ontvangen vergoedingen voor intellectueel eigendom en export van financiële diensten

De export die samenhangt met het gebruik van intellectueel eigendom groeide in 2020 van 61 miljard naar ruim 67 miljard euro. Deze toename komt voornamelijk op conto van bedrijven die zich bezighouden met de distributie van audiovisuele producten zoals streamingdiensten van muziek, films en series aan het buitenland. De vergoedingen die landen hiervoor aan Nederland betalen, zijn in 2020 – evenals in 2019 – sterk gegroeid met 10,5 procent. De export die samenhangt met het gebruik van intellectueel eigendom is daarmee in 2020 de grootste exportcategorie geworden, zoals de infographic aan het begin

van dit hoofdstuk laat zien. Ook de export van financiële diensten groeide in 2020. Dit hangt vooral samen met de sterke groei van online betalingen door de sterk gegroeide (internationale) internetaankopen, waar Nederlandse bedrijven ondersteunende betalingsdiensten voor verlenen.

4.6.2 Ontwikkeling exportwaarde per type dienst, verschil tussen 2019 en 2020

Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening grootste exporteur van diensten in bedrijfsleven

De dienstenexport groeide in het jaar 2019 nog met 11,8 procent, naar een totale export van ruim 246 miljard euro.⁶⁾ Van alle bedrijfstakken in het niet-financiële bedrijfsleven⁷⁾, voerde de bedrijfstak advisering, onderzoek en overige zakelijke dienstverlening in 2019 het meeste

⁶⁾ Het jaar 2020 is nog niet beschikbaar wat betreft de verbijzondering naar bedrijfstak en bestemming.

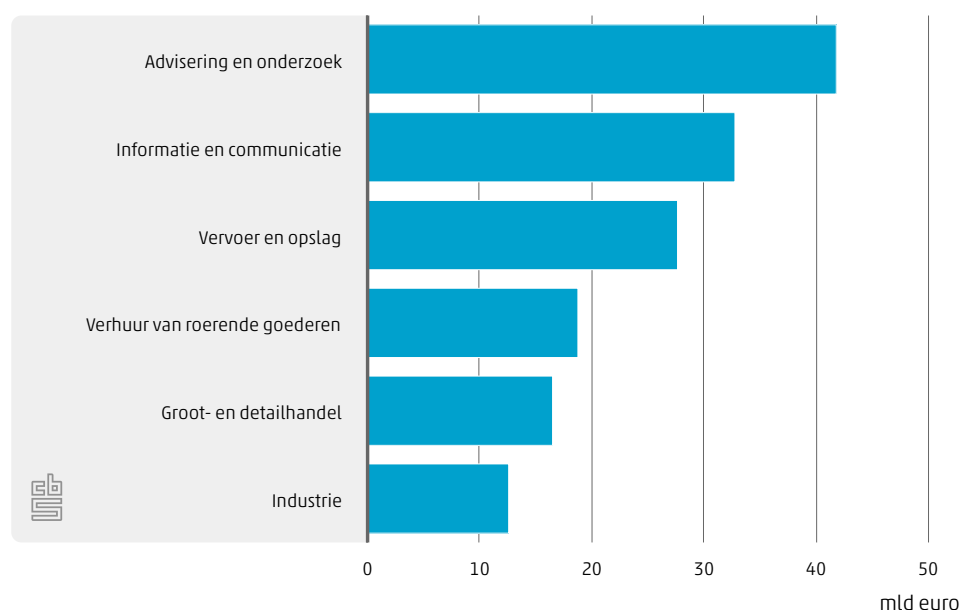
⁷⁾ In deze paragraaf wordt gekeken naar de dienstenexport door het niet-financiële Nederlandse bedrijfsleven (bedrijfstakken B t/m N en S95, exclusief K). Mede hierdoor wordt in 2019 circa 37 procent van de dienstenexport niet meegenomen in deze grafieken. Dit betreft vooral transacties door de financiële sector, een bedrijfstak die primair door De Nederlandsche Bank wordt waargenomen (Smit & Wong, 2017).

aan diensten uit, namelijk bijna 42 miljard euro, zoals figuur 4.6.3 laat zien. Dat komt neer op 17,0 procent van de totale dienstenexport. Ten opzichte van 2018 is de dienstenexport door deze bedrijfstak met 5 miljard euro gegroeid (+13,7 procent). Tot deze bedrijfstak behoren onder andere bedrijven in de juridische dienstverlening en administratie, research, (niet-financiële) holdings en managementadviesbureaus. Met name de holdings zijn vaak betrokken bij de internationale handel in diensten, zoals wetenschappelijke en andere technische diensten, R&D en licenties. Holdings handelen vaak (alleen) met gelieerde bedrijven binnen het concern. In het geval van een internationaal concern belasten ze veelal kosten door van het ene land naar het andere (Smit & Balabay, 2018).

Een andere grote diensten-exporterende sector is de informatie en communicatiesector. In 2019 exporteerde deze sector voor bijna 33 miljard euro aan diensten, ruim 6 miljard euro meer dan in 2018. De dienstenexport van deze bedrijfstak bestaat voor een groot deel uit computer- en informatiediensten, zoals het ontwikkelen van software of het verzorgen van databasediensten (Smit & Balabay, 2018).

De bedrijfstak vervoer en opslag is, met een exportwaarde van bijna 28 miljard euro, de derde grootste dienstenexporteur in 2019. Hier betreft het bijvoorbeeld goederen- en passagiersvervoer over land (vracht- en treinverkeer), over water (binnenvaart en zee- en kustvaart) en door de lucht, in opdracht van een buitenlands ingezetene. Daarnaast wordt er in deze sector ook dienstverlening ten behoeve van het vervoer uitgevoerd, zoals opslag.

4.6.3 Exportwaarde diensten door de zes grootste exporterende bedrijfstakken, 2019

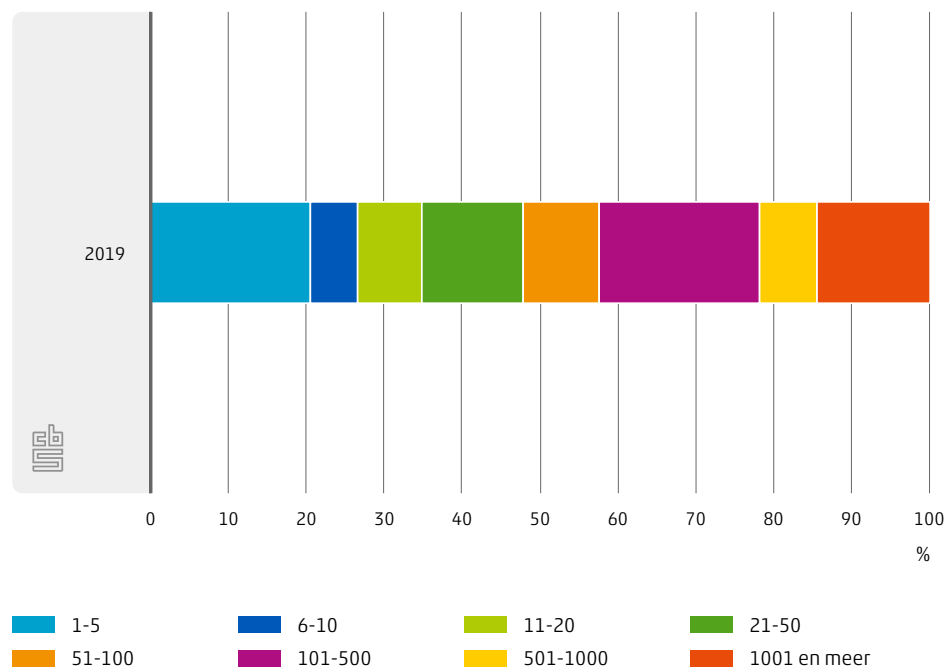

Top-5 grootste exporteurs in bedrijfsleven samen goed voor een vijfde van de dienstenexport

Figuur 4.6.4 laat het belang van de grootste exporterende bedrijven in de totale dienstenexport van 2019 zien. Ten opzichte van de goederenhandel blijkt de dienstenhandel nog sterker geconcentreerd bij een beperkt (ruim 82 duizend) aantal bedrijven. Zo waren de

vijf grootste exporterende bedrijven samen goed voor 20,6 procent van de totale waarde aan dienstenexport in 2019. De vijftig grootste exporteurs zijn samen goed voor bijna de helft van de totale dienstenexport. Dit patroon verschilt niet sterk van dat van 2018.

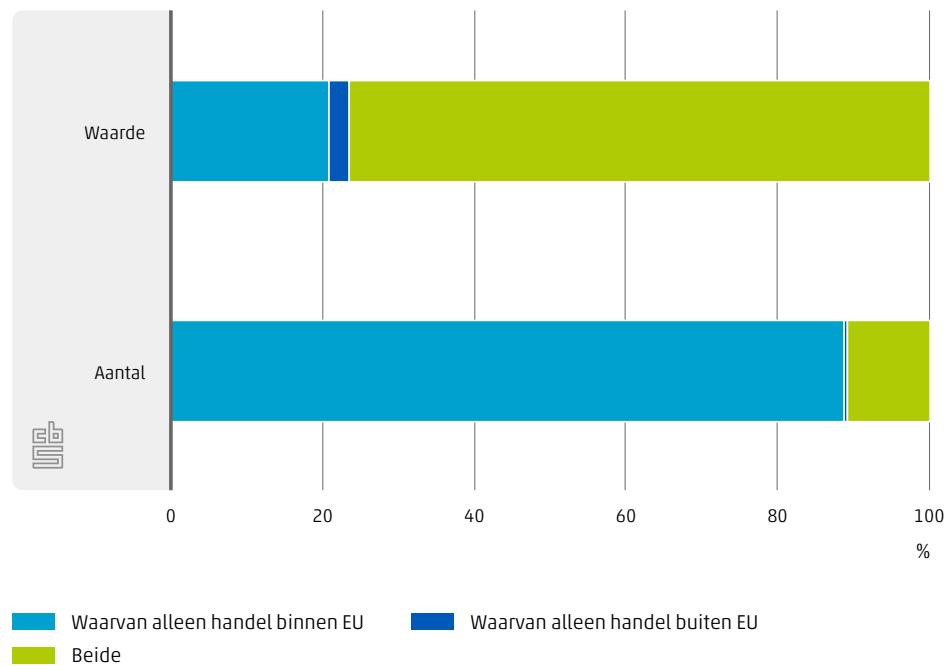
4.6.4 Concentratie dienstenexport, 2019

9 van de 10 dienstenexporteurs handelt enkel binnen de EU

Figuur 4.6.5 laat zien welke bestemming de Nederlandse dienstenexport heeft. Ruim 21 procent van de waarde van de dienstenexport in 2019 door het Nederlandse bedrijfsleven komt voor rekening van bedrijven die alleen binnen de EU exporteren. Een kleine 3 procent dienstenexport gebeurt door bedrijven die alleen exporteren naar landen buiten de EU. Het grootste deel (76 procent) van de exportwaarde hoort bij exporteurs die zowel naar de EU als naar landen buiten de EU exporteren. Dat beeld ziet er wat betreft het aantal dienstenexporteurs heel anders uit. Dan blijkt dat circa 90 procent van de dienstenexporteurs alleen actief is binnen de EU. Slechts een ruime tien procent handelt zowel binnen de EU als daarbuiten en een fractie van de dienstenexporteurs exporteert alleen naar niet-EU-landen. Dat betekent dat – net als voor de bedrijven met goederenexport – ook voor dienstenexporteurs nabijheid van de handelspartner belangrijk lijkt te zijn (Smit & Wong, 2017).

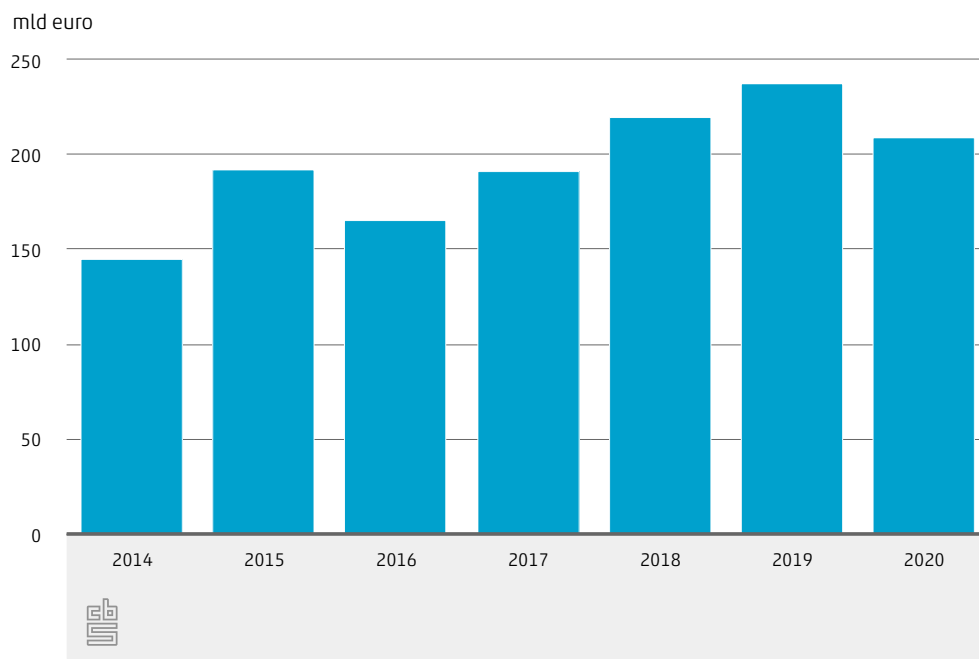
4.6.5 Dienstenexport naar intra- en extra-EU, 2019

4.7 Import van diensten

Ook de import van diensten had net als de dienstenexport in 2020 zwaar te lijden onder de coronacrisis. Met een krimp van 11,7 procent was deze impact op de import van diensten zelfs groter dan die op de export. De importwaarde kwam hiermee uit op ruim 209 miljard euro. De import van diensten is sinds 2016 niet meer zo sterk gedaald, toen de krimp bijna 14 procent bedroeg, zie figuur 4.7.1. In 2020 daalde vooral de import van diensten uit het VK (-10,8 procent), Duitsland (-11,8 procent), Zwitserland (-29,8 procent) en de Verenigde Staten (-5,6 procent).

4.7.1 Ontwikkeling importwaarde diensten

Door coronacrisis forse krimp in buitenlandse uitgaven Nederlandse reizigers

De maatregelen omtrent het beperken van de uitbraak van het coronavirus hadden ook voor de import van met name reisverkeersdiensten een ongekend grote uitwerking, zie figuur 4.7.2. Hier betreft het de uitgaven door Nederlandse zakenreizigers, vakantiegangers en dagjesmensen tijdens hun verblijf in het buitenland. Deze importwaarde daalde in 2020 met ruim 13 miljard euro, wat een krimp van bijna 67 procent ten opzichte van 2019 betekent. Daar staat tegenover dat het aantal Nederlanders dat in de zomer van 2020 in eigen land op vakantie ging, een kwart hoger lag dan in 2019 (CBS, 2020). Men ging veel minder vaak in het buitenland op vakantie en van wie dat wel deed, bleef 98 procent in Europa (tegen 86 procent in 2019).

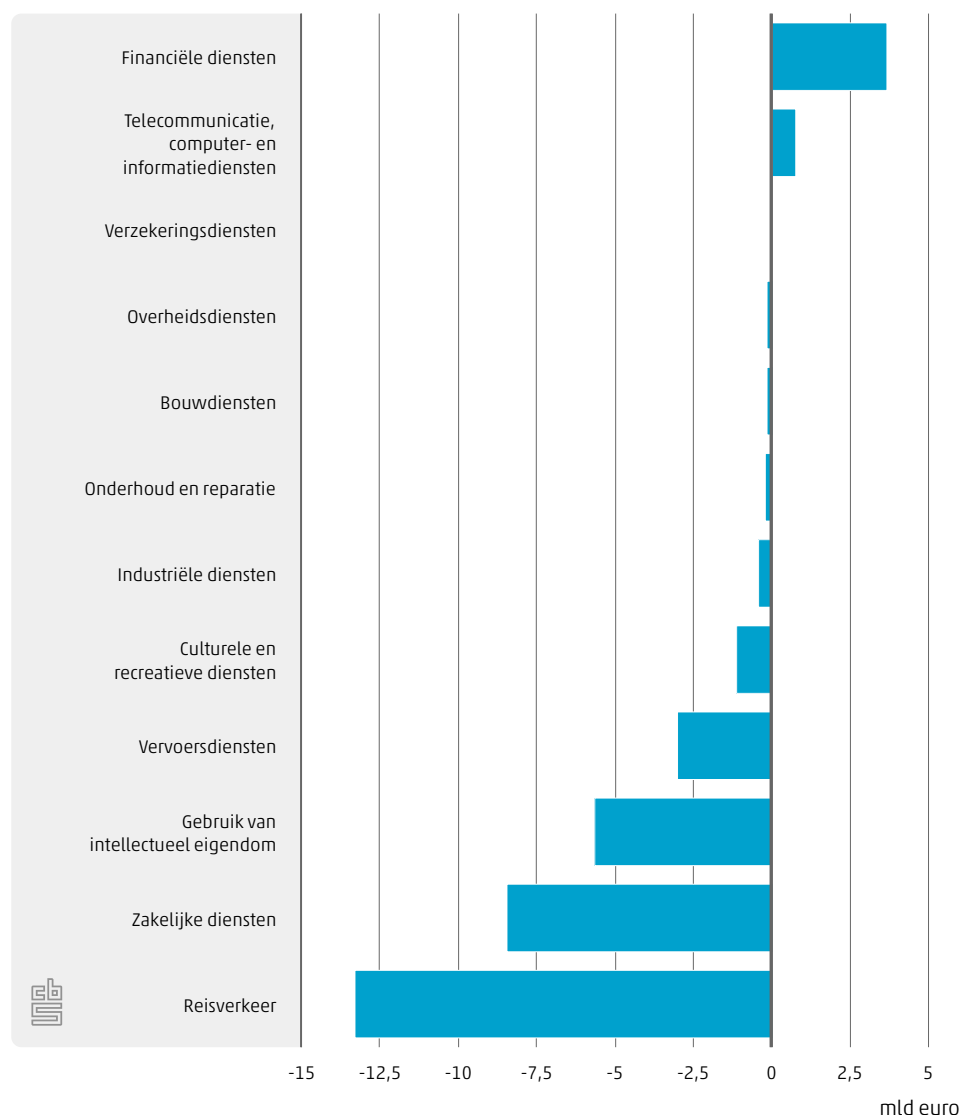
Net als bij de export van diensten kromp ook de invoer van andere zakelijke diensten sterk in 2020 en wel met ruim 8 miljard euro (–10,4 procent). De import van de hiertoe behorende technische diensten, zoals aan de mijnbouw, olie- en gaswinning verbonden diensten en aan de handel verbonden diensten daalde met bijna 5 miljard euro fors. De invoer van professionele en managementadviesdiensten, waar accountings- of juridische diensten en advisering onder vallen, daalde met bijna 4 miljard euro. De import die samenhangt met het gebruik van intellectueel eigendom daalde in 2020 met afgerond 6 miljard, naar een totaal van bijna 55 miljard euro (–9,2 procent).

Invoer van financiële diensten sterk gegroeid in 2020

De import van financiële diensten was één van de weinige dienstencategorieën die groeide in 2020. De import van deze vorm van dienstverlening groeide met bijna 41 procent tot bijna 13 miljard euro. Hier gaat het om betalingen voor bemiddelings- en ondersteunende

diensten ten behoeve van financiële transacties. Hiertoe behoren onder andere de diensten van bedrijven die financiële transacties voor webwinkels afhandelen. De hoge groei van de financiële diensten kan mogelijk mede verklaard worden door de enorme vlucht die e-commerce nam in 2020.

4.7.2 Ontwikkeling importwaarde per type dienst, verschil tussen 2019 en 2020

Groothandel in 2019 grootste importeur van diensten

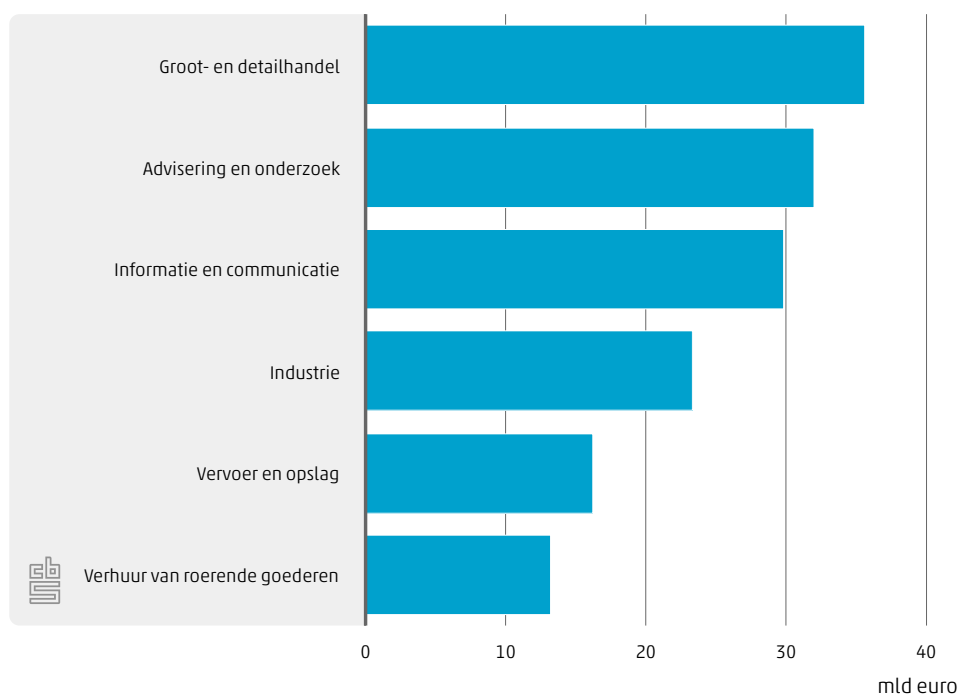
Met bijna 36 miljard euro aan invoer was de bedrijfstak groot- en detailhandel en reparatie van auto's in 2019 de grootste importeur van diensten in het niet-financiële Nederlandse bedrijfsleven, zoals figuur 4.7.3 laat zien. Veruit de meeste invoer van deze bedrijfstak vond plaats door groothandelaren (33,2 miljard euro). Het gaat hier dan onder andere om de groothandel in computers, randapparatuur en software, waar vaak licenties worden geïmporteerd op franchises en handelsmerken. Ook in andere takken van de groothandel

worden veel diensten ingevoerd. Ook hier gaat het vaak om licenties, maar ook aan de handel verbonden diensten en andere zakelijke diensten (Smit & Balabay, 2018).

Op de tweede plaats van grootste importerende bedrijfstakken (qua importwaarde) in 2019 stond de bedrijfstak advisering, onderzoek en overige zakelijke dienstverlening. Deze bedrijfstak voerde in dat jaar voor 32 miljard euro aan diensten in. Dat komt neer op 13 procent van de totale dienstenimport. Zoals beschreven bij de export zijn vaak holdings betrokken bij de internationale handel in diensten van deze bedrijfstak, met name bij wetenschappelijke en andere technische diensten, R&D en licenties. Gezien de vaak centrale functie van de holding in een concern en in de internationale handel in diensten is het logisch dat de holdings ook een grote rol spelen in de invoer van diensten (Smit & Balabay, 2018).

Een derde grootste diensten-importerende sector is de informatie en communicatiesector. In 2019 voerde deze bedrijfstak voor bijna 30 miljard euro aan diensten in. Dat is een toename van ruim 7 miljard ten opzichte van 2018 en daarmee behoort deze bedrijfstak tot de sterkst gegroeide importerende bedrijfstakken in 2019. Net als de export van deze bedrijfstak, bestaat een groot deel van de import uit computer- en informatiediensten, zoals het ontwikkelen van software of het verzorgen van databasediensten (Smit & Balabay, 2018).

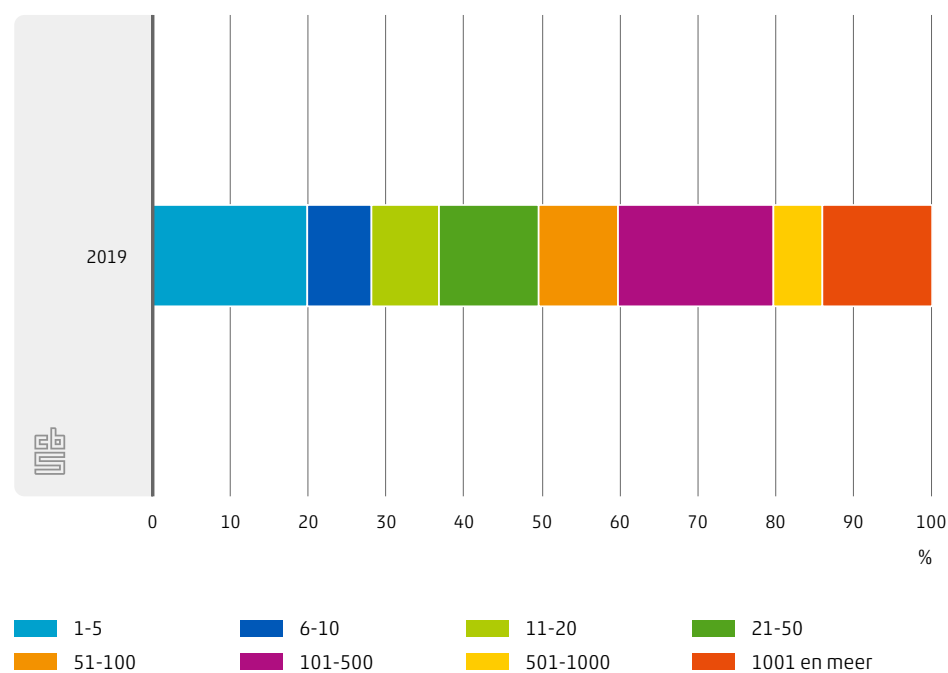
4.7.3 Importwaarde diensten door de zes grootste importerende bedrijfstakken, 2019

Grootste 50 importeurs goed voor helft dienstenimport Nederlandse bedrijfsleven

Het Nederlandse bedrijfsleven telde in 2019 ruim 320 duizend bedrijven met dienstenimport. Figuur 4.7.4 laat het belang van de grootste importerende bedrijven in de totale dienstenimport van 2019 zien. Net als bij de dienstenexport komt een groot deel van de invoerwaarde voor rekening van een beperkt aantal bedrijven. De vijf grootste importeurs waren samen goed voor 20 procent van de totale dienstenimport in 2019. De vijftig grootste importeurs zijn samen goed voor de helft van de totale dienstenimport.

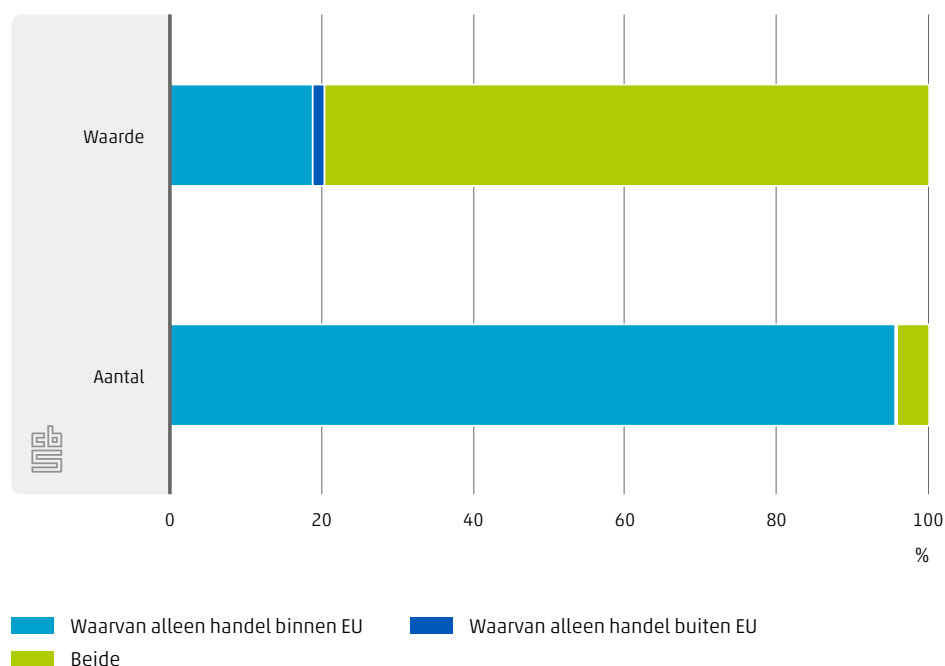
4.7.4 Concentratie dienstenimport, 2019

Meeste dienstenimporteurs blijven dicht bij huis

Bijna 80 procent van de import van diensten door het Nederlandse bedrijfsleven komt voor rekening van bedrijven die zowel uit de EU als uit niet-EU-landen importeren. Qua aantal importeurs vormt deze groep echter een minderheid; slechts 4 procent van alle dienstenimporteurs betreft diensten uit zowel de EU als daarbuiten. De meeste bedrijven met invoer van diensten importeren deze diensten uit de EU. Ook dienstenimporteurs blijven dus vaak dicht bij huis (Smit & Wong, 2017).

4.7.5 Dienstenimport naar intra- en extra-EU, 2019

4.8 Literatuur

BOVAG (2021). [*20 procent minder nieuwe personenauto's geregistreerd in 2020.*](#)

Bown, C. (2021). [*The missing chips. How to protect the semiconductor supply chain.*](#) Foreign Affairs.

CBS (2009). [*De Nederlandse economie.*](#) Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2015a). [*Oorzaken methodebreuk internationale goederenhandel, 2014-2015.*](#) Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2015b). [*De in- en uitvoercijfers van het CBS.*](#) Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2020a). [*Export krimpt 9 procent in eerste halfjaar.*](#) Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2020b). [*Nederlanders in zomer 2020 op vakantie in eigen land.*](#) Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021a). [*Geen verdere omzetsdaling autobranche in vierde kwartaal 2020.*](#) Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021b). [*Dienstenexport in 2020 sterker gedaald dan goederenexport.*](#) Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021c). [*Bijna 71 procent minder luchtvaartpassagiers in 2020*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CGTN (2020). [*China leads recovery in global trade plunge in 2020 H1*](#).

CPB (2021). [*World trade back to pre-corona level in November 2020*](#). Persbericht bij de Wereldhandelsmonitor november 2020. Den Haag: Centraal Planbureau.

Hijink, M. (2021). [*De auto-industrie snakt naar chips. Hoe kun je de productie opvoeren?*](#) In: NRC Handelsblad.

ING (2020). [*Global trade fast out of the gates but supply chain issues continue to bite*](#). Amsterdam: ING.

ING (2021). [*World trade recovery reaches its limit*](#). Amsterdam: ING.

Leswing, K. (2021). [*Why there's a chip shortage that's hurting everything from the PlayStation 5 to the Chevy Malibu*](#). CNBC.

Rabobank (2021). [*Problemen grondstoffen zorgen voor onzekerheid industrie*](#).

Schwarz, K. (2021). [*Olieprijzen: eerst ruzie en rumoer, nu rust*](#). Trouw.

Smit, R. & Balabay, O. (2018). [*Diensten. Wie, wat, hoe en waar*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Smit, R & Wong, K. F. (2017). *Ontwikkeling microdata 2012–2016 Internationale Handel in diensten*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Weijer, van de, B. (2021, 22 februari). [*Auto-industrie heeft aan alles tekort: na chiptekorten zijn er nu te weinig accu's*](#). De Volkskrant.

UNCTAD (2021). [*Global Trade Update: February 2021*](#). Génève. Zwitserland.

5 Geografische dimensie van de Nederlandse goederenhandel

Auteurs: Sarah Creemers, Hans Draper

Handel met de 10 belangrijkste handelspartners, 2020

€ 181 mld
1 ^e Import: € 75 mld (18%)
1 ^e Export: € 106 mld (22%)
Duitsland

€ 91 mld
3 ^e Import: € 42 mld (10%)
2 ^e Export: € 50 mld (10%)
België

€ 59 mld
2 ^e Import: € 44 mld (10%)
9 ^e Export: € 14 mld (3%)
China

€ 59 mld
4 ^e Import: € 34 mld (8%)
5 ^e Export: € 24 mld (5%)
Verenigde Staten

€ 55 mld
5 ^e Import: € 20 mld (5%)
4 ^e Export: € 35 mld (7%)
Verenigd Koninkrijk

€ 52 mld
6 ^e Import: € 15 mld (3%)
3 ^e Export: € 37 mld (8%)
Frankrijk

€ 31 mld
7 ^e Import: € 12 mld (3%)
6 ^e Export: € 19 mld (4%)
Italië

€ 23 mld
10 ^e Import: € 9 mld (2%)
8 ^e Export: € 14 mld (3%)
Polen

€ 23 mld
12 ^e Import: € 8 mld (2%)
7 ^e Export: € 14 mld (3%)
Spanje

€ 16 mld
15 ^e Import: € 6 mld (2%)
10 ^e Export: € 9 mld (2%)
Zweden

€ Totale handelswaarde
Import van goederen: positie, waarde, (aandeel in NL import)
Export van goederen: positie, waarde, (aandeel in NL export)
Bron: CBS.

Hoe belangrijk is de Europese Unie voor de Nederlandse handel en hoe belangrijk is Nederland voor de handel van andere EU-landen? Wat zijn de belangrijkste landen van herkomst en bestemming voor de Nederlandse handel in goederen? Hoe belangrijk is Nederland voor de goederenhandel van alle andere landen in de wereld? Hoe ontwikkelt het Nederlandse marktaandeel zich in de landen op de Nederlandse handelsagenda? Dit hoofdstuk geeft antwoord op deze en vele andere vragen door de geografische dimensie van de Nederlandse goederenimport en -export te analyseren. Hierbij kijken we enerzijds vanuit Nederlands perspectief (met CBS-cijfers) en anderzijds vanuit het perspectief van de handelspartners (met internationale handelscijfers).

5.1 Belangrijkste bevindingen

De handel vanuit Nederlands perspectief bekeken

In 2020 is de export van goederen met 32 miljard euro gedaald tot 483 miljard euro. Dat is 6 procent minder dan in 2019. In 2020 bedroeg de waarde van de Nederlandse goederenimport 424 miljard euro. Dat is een afname van 8 procent ten opzichte van 2019. De daling in export en import is een direct gevolg van de coronacrisis en de sterk fluctuerende handelsprijzen.

Voor de Nederlandse handel is de Europese Unie (EU) nog steeds van groot belang. Zo blijkt uit CBS-cijfers dat in 2020 het exportaandeel bestemd voor de EU (inclusief het Verenigd Koninkrijk) met 70 procent onverminderd hoog was. Van de 50 belangrijkste exportpartners behoorden er 21 tot de EU. Wat betreft de Nederlandse goederenimport kwam in 2020 ruimschoots de helft van de waarde (53 procent) uit de EU. Van de 50 belangrijkste goederenleveranciers behoren 18 landen tot de EU.

Bijna 22 procent van de Nederlandse goederenexport heeft Duitsland als bestemming. België volgt als 2^e exportbestemming op grote afstand met ruim 10 procent. Frankrijk completeert de top-3 met een aandeel van bijna 8 procent. De Verenigde Staten en China zijn de enige niet-Europese landen in de top-10 van exportbestemmingen. Enkel China (+10 procent) en Polen (+5 procent) voerden meer goederen uit Nederland in dan in 2019. Voor zowel de export van goederen van Nederlandse makelij als de export van goederen voor wederuitvoer zijn onze buurlanden de belangrijkste bestemmingen.

De Nederlandse goederenimport is in vergelijking met de export minder gericht op de EU, maar ook hier is het EU-aandeel het grootst (53 procent van het totaal). De belangrijkste tien goederenleveranciers voor Nederland zijn goed voor 64 procent van de totale import in 2020. Van die tien landen zijn er zeven Europees (Duitsland, België, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Italië, Ierland en Polen) en drie niet (China, de Verenigde Staten en Rusland). De goederenimport van negen partners uit deze top-10 kende een krimp in 2020 vergeleken met een jaar eerder. China is het enige land in de top-10 van belangrijkste goederenleveranciers met een importgroei. Daarmee klom China op tot onze 2^e importpartner, wat ten koste ging van België.

De handel vanuit internationaal perspectief bekeken

De Nederlandse economie neemt mondiaal (in termen van het nominaal bbp in 2019 volgens UNCTAD) de 17^e positie in. De goederenhandel is goed voor 19,7 procent van het bbp en is daarmee van groot belang voor de Nederlandse economie. Nederland heeft een intensieve handelsrelatie met de tien grootste economieën in de wereld (top-10 volgens UNCTAD-cijfers). De export naar deze groep landen bedroeg inclusief quasi-doorvoer 230 miljard euro in 2019. Dat is 36 procent van de totale Nederlandse goederenexport. In dat jaar haalde Nederland 50 procent van alle goederen (279 miljard euro) uit deze landen. Het handelstekort met de tien grootste economieën bedroeg daarmee dus 49 miljard euro. Met de overige landen behaalde Nederland juist een groot handelsoverschot (128 miljard euro), want het handelsoverschot over de totale handel kwam in 2019 uit op 79 miljard euro.

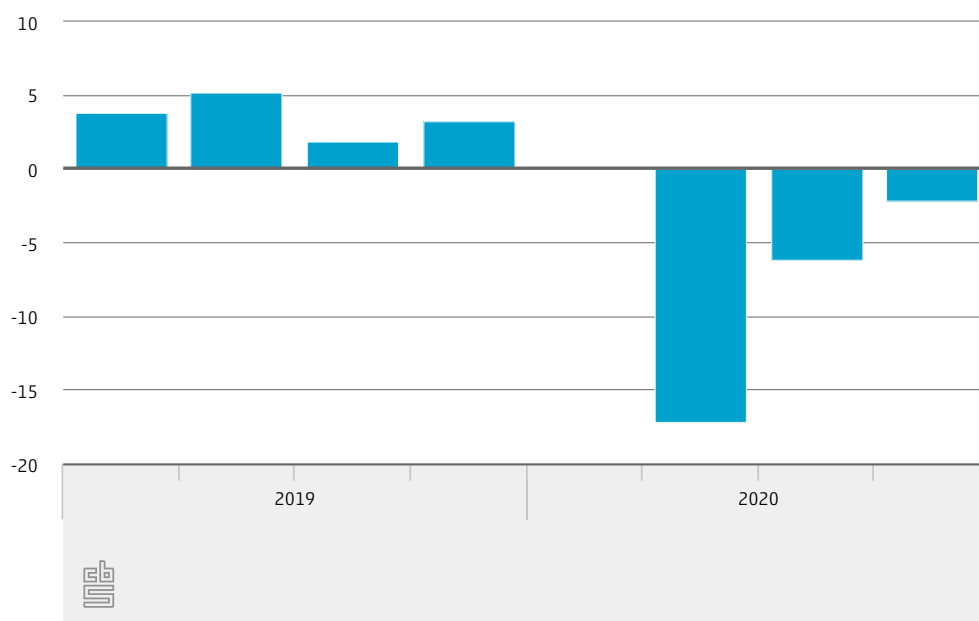
Gebruikmakend van UNCTAD- en UN Comtrade-cijfers blijkt dat Nederland er bij onze buurlanden als leverancier van goederen goed voor staat. Nederland was in de periode 2015–2019 voor België steeds de belangrijkste goederenleverancier. Het Nederlandse aandeel in de Belgische goederenimport bedroeg dan ook in 2019 ruim 17 procent. Voor Duitsland is Nederland de op één na belangrijkste goederenleverancier. Niet alleen als exportland is de handelsrelatie met België en Duitsland intensief. Ook als importeur van goederen staat Nederland er bij deze landen goed op. Nederland is voor België inmiddels al vijf jaar op rij de 3e exportbestemming. Bij de Duitse goederenexporteurs staat Nederland na 2015 steeds op plaats 4, met uitzondering van 2017 toen Nederland in rangorde de 5^e exportpartner was.

5.2 Nederlandse goederenexport

In paragraaf 5.2 en 5.3 wordt de goederenhandel geanalyseerd vanuit het Nederlandse perspectief op basis van CBS-cijfers. In 2020 bedroeg de waarde van de Nederlandse goederenexport conform de statistiek Internationale Handel in Goederen 483 miljard euro. Dat is 6 procent minder dan in 2019. Toen exporteerden Nederlandse bedrijven voor 515 miljard euro goederen. De daling is een direct gevolg van de coronacrisis en het olieoverschot in de lente van 2020. Beide gebeurtenissen zorgden voor een kleinere vraag en lagere handelsprijzen. Na de uitbraak van het coronavirus kwam eind januari 2020 een groot deel van de productieketens in China voor enkele weken stil te liggen. Nederlandse importeurs konden hierdoor minder goederen aankopen waardoor al in maart bedrijven genoodzaakt waren de productie stil te leggen omdat onderdelen niet meer geleverd konden worden. Dit leidde tot een exportkrimp van 17 procent in het tweede kwartaal, zoals te zien in figuur 5.2.1. In de herfst van 2020 trad herstel op. De industrie kon de productie hervatten en ruwe aardolie werd in de loop van 2020 steeds duurder. Uiteindelijk werd 2020 afgesloten met een 2 procent lagere exportwaarde dan in hetzelfde kwartaal van 2019. De lagere exportwaarde in het vierde kwartaal was volledig toe te schrijven aan lagere prijzen.

5.2.1 Nederlandse goederenexport, ontwikkeling per kwartaal

% verandering t.o.v. voorgaand jaar

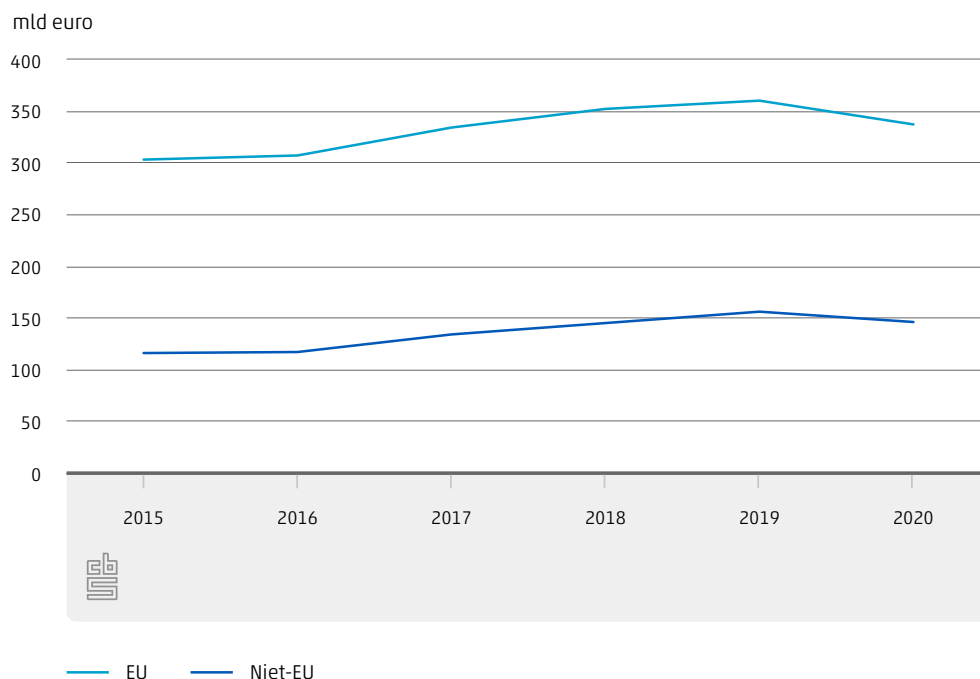

Per 1 februari 2020 heeft het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie verlaten. Er is gedurende heel 2020 toch handel gedreven met het Verenigd Koninkrijk volgens de bestaande handelsovereenkomsten geldend voor alle EU-landen. Daarom wordt in dit hoofdstuk het Verenigd Koninkrijk als een volwaardige EU-lidstaat beschouwd. Per 1 januari 2021 heeft het Verenigd Koninkrijk met een nieuwe handelsovereenkomst de EU verlaten. Aan het einde van deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de export van goederen in het eerste kwartaal van 2021. In deze exclusieve bijdrage wordt het Verenigd Koninkrijk vanzelfsprekend beschouwd als een land dat geen lid is van de Europese Unie.

Zeven op de tien exporteurs werden verdiend aan EU-afnemers

De Europese Unie is verreweg het belangrijkste afzetgebied met een exportaandeel van 70 procent. Naar de EU (inclusief het Verenigd Koninkrijk) gingen in 2020 goederen ter waarde van 337 miljard euro, zie figuur 5.2.2. Tussen 2015 en 2020 groeide de export naar de EU met 11 procent. Als gevolg van toenemende globalisering wordt het EU-aandeel in onze export elk jaar net iets kleiner. In 2015 had nog 72 procent van de goederenexport de EU als bestemming. Nederland exporteerde in 2020 naar niet-EU-landen voor 146 miljard euro. In de periode 2015–2020 groeide de Nederlandse export naar niet-EU-landen met 25 procent. Het niet-EU-aandeel was in 2015 28 procent van de waarde van de totale goederenexport. Vijf jaar later ging 30 procent van de Nederlandse goederenexport naar deze groep landen.

5.2.2 Nederlandse goederenexport naar EU en niet-EU

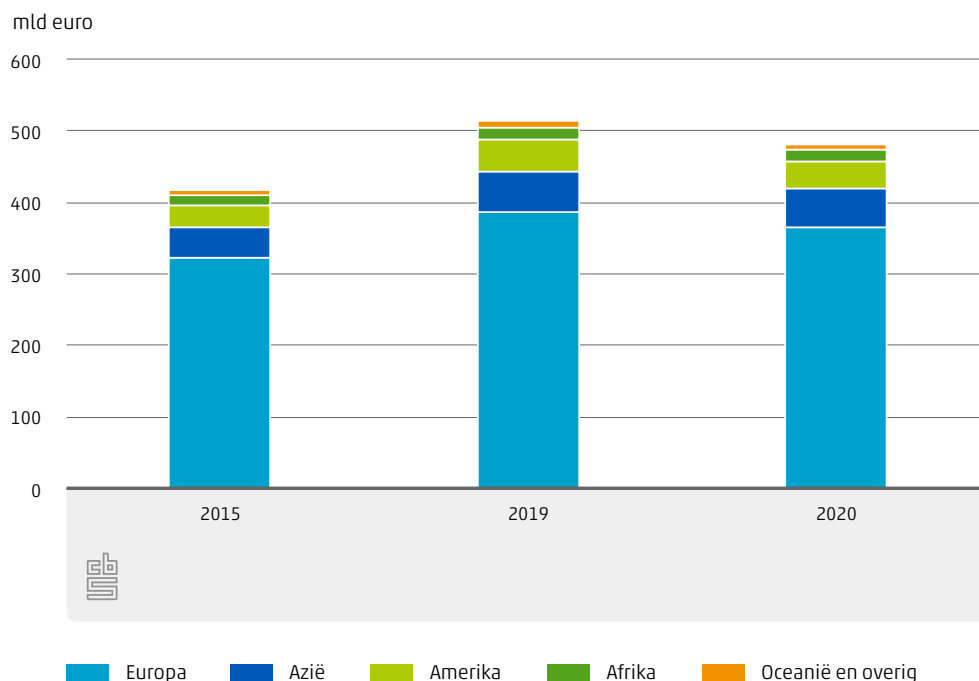
De Nederlandse goederenhandel was in 2020 aanzienlijk kleiner dan in 2019 (zie figuur 5.2.1). In 2020 exporteerde ons land 33 miljard euro minder dan in 2019. Dat is een afname van 6,3 procent. Er is weinig verschil tussen de afname van goederenexport naar EU- en niet-EU-landen, respectievelijk 6,2 en 6,5 procent.

76 procent naar Europa en 12 procent naar Azië

In 2020 was meer dan drie kwart van de Nederlandse export bestemd voor het Europese continent, zie figuur 5.2.3. Wel neemt dit aandeel al jaren af, ten faveure van voornamelijk Aziatische landen waaronder China.¹⁾ Azië had in 2020 met bijna 56 miljard euro een aandeel van 12 procent in de export. Dat is iets hoger dan in 2015. In 2020 was 8 procent van de Nederlandse goederenexport (38 miljard euro) bestemd voor het Amerikaanse continent. Met een exportaandeel van 3 procent was Afrika als bestemming voor goederen vanuit Nederland een kleine speler. Het continent Afrika ontvangt net wat meer goederen dan bijvoorbeeld Spanje. In rangorde neemt Spanje de 7^e positie in als exportbestemming.

¹⁾ Zie hoofdstuk 2 van de Internationaliseringsmonitor 2020 tweede kwartaal voor een uitgebreide analyse van de bilaterale handel tussen Nederland en China (Creemers et al., 2020).

5.2.3 Nederlandse goederenexport naar continent

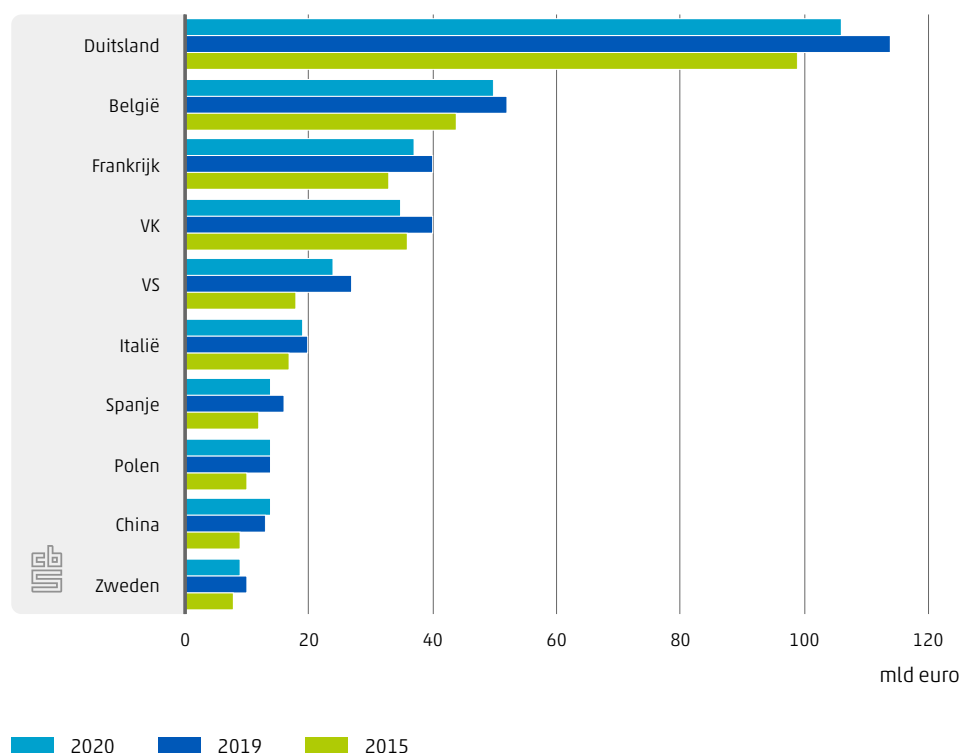

Met een exportdaling van 13 procent ten opzichte van 2019, kromp de export naar Amerika bovengemiddeld hard in 2020. Ook de goederenexport naar Afrika daalde in 2020 sterker dan de totale Nederlandse uitvoer. De exportkrimp met Amerika en Afrika is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan de coronacrisis en de lagere olieprijs. Vooral met Afrika wordt relatief meer dan gemiddeld gehandeld in olie en olieproducten (Creemers & Draper, 2021; CBS, 2021a). De goederenexport naar Azië is in 2020 het minst hard getroffen. In het Aziatische exportpakket spelen olie en gas nauwelijks een rol van betekenis. Mede door de fors hogere export van machines werd de Nederlandse export naar Azië in 2020 minder hard geraakt.

8 Europese landen behoren tot de belangrijkste 10 exportbestemmingen

De tien belangrijkste afzetmarkten waren in 2020 goed voor twee derde van de totale waarde van de Nederlandse goederenexport. Dit aandeel is sinds 2015 minimaal gewijzigd. Duitsland (107 miljard euro en 22 procent aandeel) en België (50 miljard euro en 10 procent aandeel) zijn traditioneel onze belangrijkste exportpartners, zie figuur 5.2.4. De export naar deze landen kromp tussen 2020 en 2019 met respectievelijk 7 en 5 procent. Naast onze beide buurlanden behoren nog zes Europese landen tot de tien grootste exportbestemmingen, waarvan Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk de belangrijkste zijn. De goederenexport naar het Verenigd Koninkrijk viel in 2020 met ongeveer 12 procent terug en kwam daarmee onder het niveau van 2015. Het Verenigd Koninkrijk is het enige land uit de top-10 belangrijkste exportbestemmingen waarvan de exportwaarde in 2020 lager is dan in 2015.

5.2.4 Top-10 exportbestemmingen Nederland

10% meer export naar China en
5 % meer naar Polen

Van de tien belangrijkste exportbestemmingen groeide in 2020, ten opzichte van 2019, alleen de export naar China en Polen. De export naar China nam in 2020 met ruim 10 procent toe tot 14 miljard euro. Deze groei kon vooral gerealiseerd worden door meer export van in Nederland vervaardigde machines (CBS, 2020a). Opvallend is dat de export naar Polen, als enige Europees land in de top-10, toenam met ruim 5 procent. Met een exportwaarde van 14 miljard euro was Polen daarmee onze 8^e exportbestemming. De exportgroei naar Polen was te danken aan een sterke groei van de wederuitvoer van elektrische apparaten (CBS, 2020b).

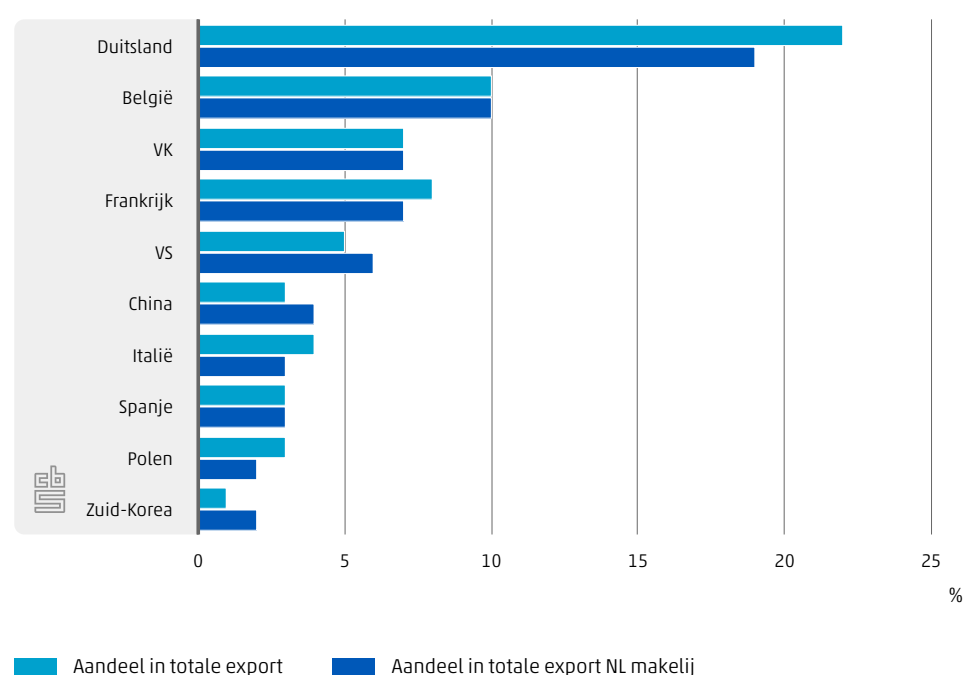
De export van Nederlandse makelij bedroeg in 2020 263 miljard euro. Dat is 8 procent minder dan in 2019. Het aandeel Nederlandse makelij in de totale export was daarmee 54 procent. De exportafname komt, naast de coronacrisis, vooral doordat de export van in Nederland vervaardigde producten sterk te lijden had onder fors lagere prijzen van olie en gas. Het exportpakket naar de tien belangrijkste handelspartners verschilt sterk tussen Nederlandse productie en wederuitvoer. Vooral naar China en de Verenigde Staten gaan bovengemiddeld veel goederen van Nederlandse makelij. Zo is van de uitgevoerde goederen naar China en de Verenigde Staten respectievelijk 80 en 68 procent vervaardigd door de

Nederlandse industrie. Nederlandse bedrijven vervaardigden in 2020 voor 2,3 miljard euro babymelkpoeder bestemd voor de export. Maar liefst twee derde hiervan ging naar China. Nederlandse bierbrouwerijen produceerden voor buitenlandse klanten voor 1,7 miljard euro bier. Hiervan ging 42 procent naar de Verenigde Staten.

Zuid-Korea in top-10 bestemmingen voor Nederlandse producten

Als we de focus leggen op goederen van Nederlandse makelij (want hier zijn de verdiensten²⁾ het grootst, zie hoofdstuk 2 van deze publicatie), dan zijn onze buurlanden de belangrijkste exportbestemmingen, zie figuur 5.2.5. Op 1 staat Duitsland (50 miljard euro, 19 procent aandeel) gevolgd door België (27 miljard euro, 10 procent aandeel).

5.2.5 Belangrijkste bestemmingen voor NL makelij, 2020

In 2020 is de export van goederen van Nederlandse makelij naar Zuid-Korea met 2,4 miljard euro gestegen tot 5,7 miljard euro. Dat is 71 procent meer dan in 2019. In het Zuid-Koreaanse exportpakket spelen olie en gas nauwelijks een rol van betekenis. Mede hierdoor kon het belang van Zuid-Korea in de totale export van Nederlandse makelij toenemen. Zuid-Korea klimt daarmee naar een 10^e plaats in de rangschikking van exportbestemmingen van in Nederland geproduceerde goederen. In 2019 stond Zuid-Korea nog op plaats 16. In 2020 is Zuid-Korea na China de belangrijkste handelsbestemming van Nederland in Azië. Dankzij onder meer het handelsverdrag tussen de Europese Unie en Zuid-Korea is de handel tussen Nederland en Zuid-Korea de afgelopen jaren in opmars (RVO, 2021a). Ons land voerde vooral gespecialiseerde machines uit naar het schiereiland. Nederland exporteerde in 2020 circa 16 procent van de gespecialiseerde machines naar Zuid-Korea. Daarmee is het de 2^e grootste afnemer van gespecialiseerde machines. Hoogtechnologische bedrijven gevestigd in Zuid-

²⁾ Aan de export van goederen van Nederlandse makelij verdiende ons land in 2019 met bijna 125 miljard euro het meeste. De uitvoer van diensten en wederuitvoer bracht minder op met respectievelijk 112 miljard euro en 35 miljard euro.

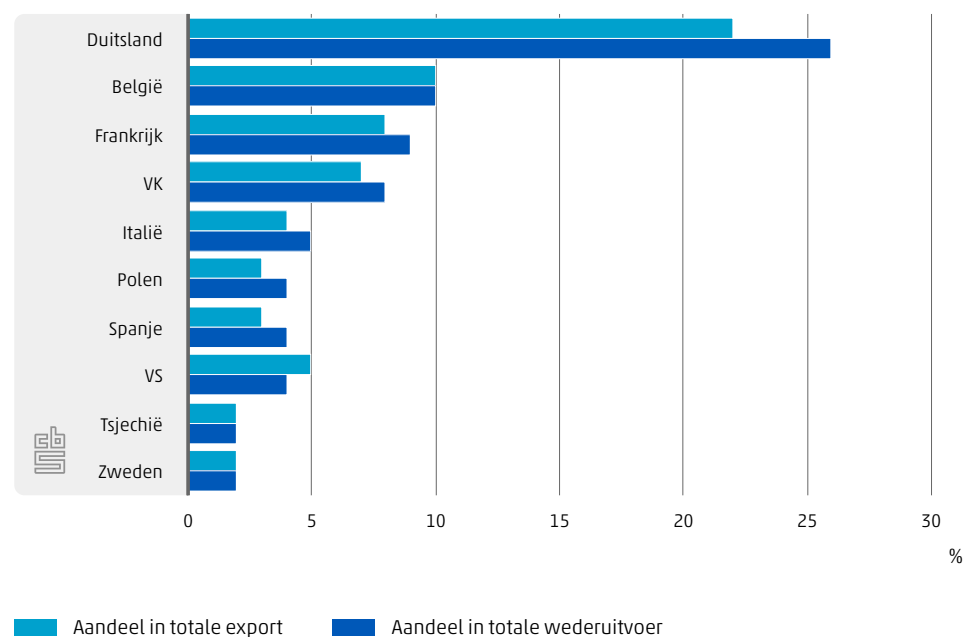
Korea gebruiken deze machines onder andere voor de productie van hun elektronica (Evofenedex, 2021). Zuid-Korea loopt daarmee voorop in de ontwikkeling en productie van halfgeleiders, beeldschermen en batterijen. Dit zijn onderdelen die cruciaal zijn in de hightech-industrie (RVO, 2021b). Verder is ons land een belangrijke exporteur van technologie voor verwerkende bedrijven in de Zuid-Koreaanse voedselindustrie (RVO, 2021b).

China klom op tot de 6^e exportbestemming van in Nederland geproduceerde goederen. De export van Nederlandse makelij naar China groeide in 2020 met 15 procent naar 11,2 miljard euro. Net als Zuid-Korea gaan er nauwelijks minerale brandstoffen naar China.

Wederuitvoer vooral naar Europese bestemmingen

De exportwaarde van wederuitvoer bedroeg in 2020 219 miljard euro. Dat is een afname van 4 procent ten opzichte van 2019. Nederlandse bedrijven voeren relatief veel goederen in die hier niet of nauwelijks bewerkt worden, waarna ze weer geëxporteerd worden. Deze wederuitvoer was goed voor 45 procent van de totale waarde van de goederenexport in 2020. Nederland heeft een zeer belangrijke distributiefunctie als toegangspoort tot Europa. De haven van Rotterdam speelt hier een grote rol in (Creemers et al., 2021). Denk hierbij maar aan de gunstige geografische ligging in combinatie met de sterk ontwikkelde Nederlandse logistieke en data-infrastructuur, de ervaring met complexe logistieke processen en de relatief hoogopgeleide beroepsbevolking (Kuypers et al., 2012; NFIA, 2019). Nederland is voor goederen vanuit alle hoeken van de wereld een belangrijk knooppunt, het eerste punt van aankomst in Europa. Van daaruit vervolgen de goederen hun weg naar het Europese achterland. We zien dan ook dat bijna 85 procent van de Nederlandse wederuitvoer in 2020 bestemd was voor Europese partners. Hierbij zijn Duitsland, België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Italië de belangrijkste, zie figuur 5.2.6. Zo gaan er veel hightech producten vanuit Azië via Nederland naar het Europese achterland.

5.2.6 Belangrijkste bestemmingen voor wederuitvoer, 2020

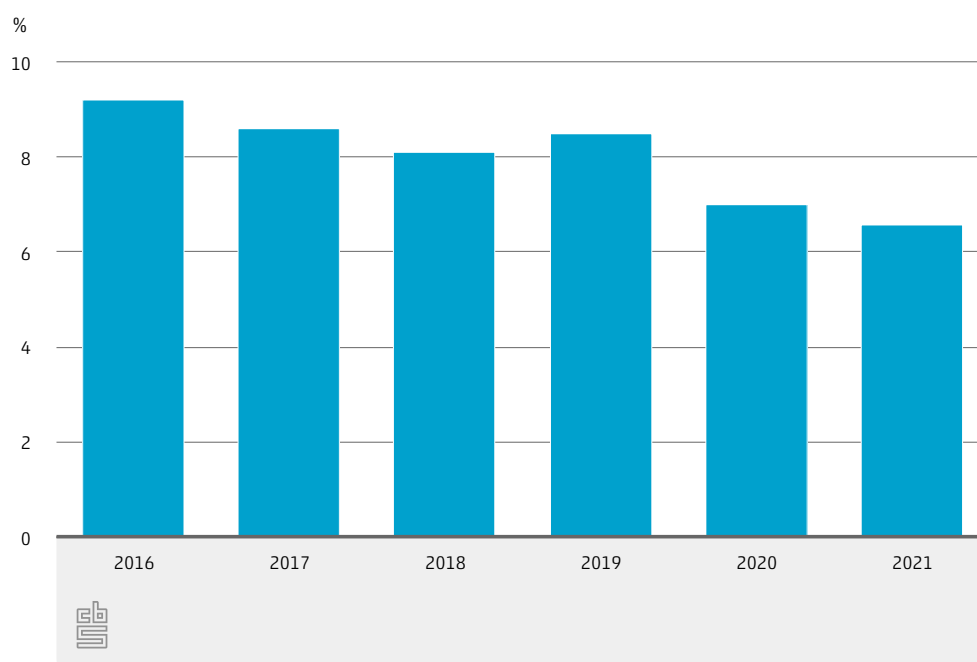
Wederuitvoer bedroeg 53 procent van de totale export naar Duitsland, Frankrijk en Italië. België blijft hierbij achter met 45 procent. Het aandeel wederuitvoer naar België is te vergelijken met het doorsnee Nederlandse exportpakket. Er staat maar één niet-Europese bestemming in de top-10 van belangrijkste partners voor Nederlandse wederuitvoer: de Verenigde Staten op plaats 8. Voor de Oost-Europese handelspartners is het aandeel wederuitvoer opvallend hoog. Zo gaat 64 procent van de totale export als wederuitvoer naar Tsjechië, 61 procent naar Hongarije en 58 procent naar Polen.

Exportbelang Verenigd Koninkrijk op een dieptepunt in 1^e kwartaal 2021

Het exportaandeel van het Verenigd Koninkrijk kwam in het eerste kwartaal van 2021 uit op een dieptepunt, zie figuur 5.2.7. Van de totale goederenexport ging in het eerste kwartaal 6,6 procent naar het Verenigd Koninkrijk. Nooit eerder was het aandeel van het Verenigd Koninkrijk in de Nederlandse goederenexport zo laag.

De totale Nederlandse goederenexport groeide in het eerste kwartaal met ruim 5 procent naar 134 miljard euro. De export naar het Verenigd Koninkrijk werd in het eerste kwartaal positief beïnvloed door een grotere vraag naar olie en gas. De prijzen van olie en gas waren flink hoger dan een jaar eerder. Toch bleef de export naar het Verenigd Koninkrijk steken op 8,9 miljard euro. Dat is vrijwel gelijk aan die van vorig jaar. Met dit resultaat is het Verenigd Koninkrijk in rangorde de 4^e exportbestemming. Duitsland (exportaandeel 22 procent), België (11 procent) en Frankrijk (8 procent) vormen de top-3.

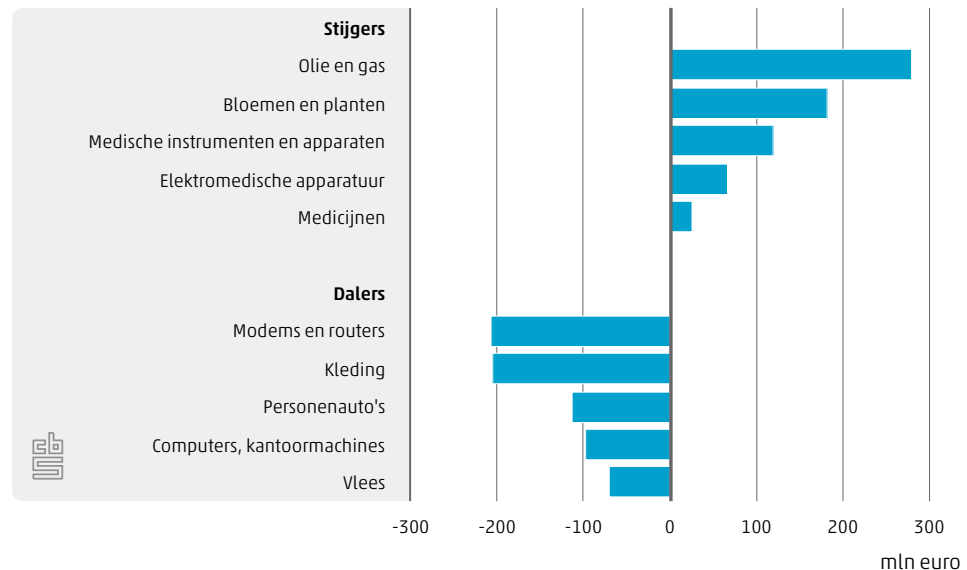
5.2.7 Exportaandeel Verenigd Koninkrijk 1e kwartaal

In het eerste kwartaal was de exportwaarde van olie en gas met 49 procent toegenomen tot 853 miljoen euro, zie figuur 5.2.8. Ook de exporteurs van bloemen en planten deden, mede door het mindere voorjaar van 2020, uitstekende zaken. De export van bloemen en planten naar het Verenigd Koninkrijk groeide met 52 procent tot 533 miljoen euro. Daarnaast kwam

de export van medische apparaten en andere medische hulpgoederen in de eerste drie maanden van dit jaar goed op stoom. Andersom was vooral de export van in Azië vervaardigde producten zoals modems en routers, kleding en computers fors minder dan een jaar geleden. Ook de vraag vanuit het Verenigd Koninkrijk naar personenauto's en vlees was in de eerste drie maanden van 2021 beduidend kleiner dan in 2020.

5.2.8 Grootste exportmutaties naar het Verenigd Koninkrijk, 1e kwartaal 2021 t.o.v. 1e kwartaal 2020

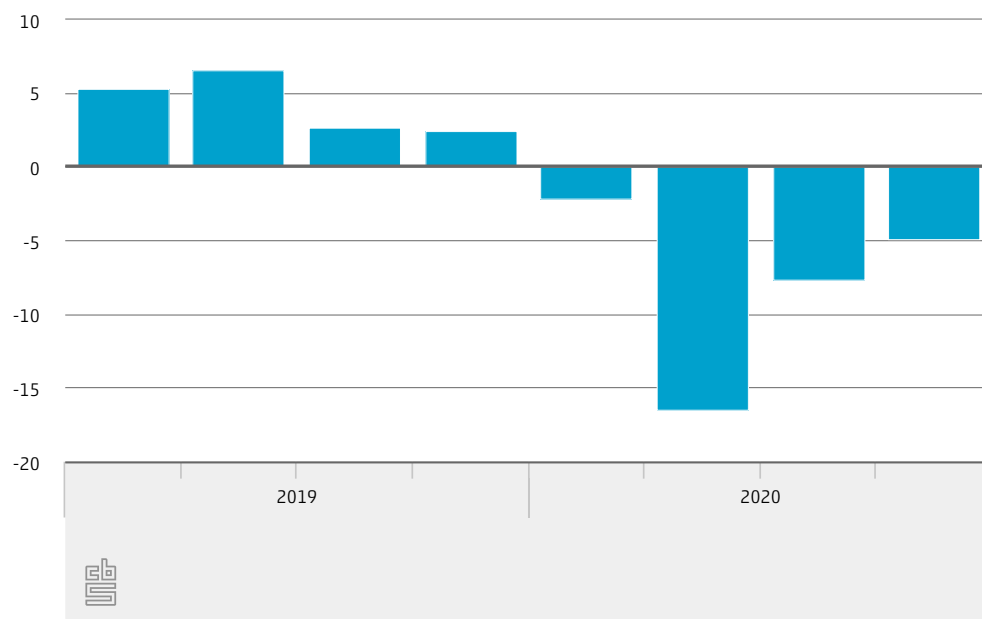

5.3 Nederlandse goederenimport

Nederlandse importeurs kochten in 2020 voor 424 miljard euro aan goederen in het buitenland. Een jaar eerder was de waarde van de Nederlandse goederenimport met 460 miljard euro 8 procent hoger. De lagere import is toe te schrijven aan een combinatie van de olie- en de coronacrisis. De oliecrisis is het gevolg van onenigheid tussen olieproducerende landen over de olieprijs. Deze situatie leidde tot veel aanbod en een buitengewoon lage olieprijs. Tegelijkertijd zorgde de coronapandemie voor een verminderde vraag naar goederen. Hierdoor gingen de importprijzen in het voorjaar van 2020 fors onderuit. Deze gebeurtenissen resulteerden in een forse importkrimp van meer dan 16 procent in het tweede kwartaal van 2020, zie figuur 5.3.1. In de loop van 2020 nam de vraag van consumenten en producenten naar goederen toe en steeg de prijs van ruwe aardolie. Daardoor bleef in het vierde kwartaal de goederenimport beperkt tot een verlies van 5 procent. Deze importkrimp is geheel toe te schrijven aan lagere importprijzen.

5.3.1 Ontwikkeling Nederlandse goederenimport

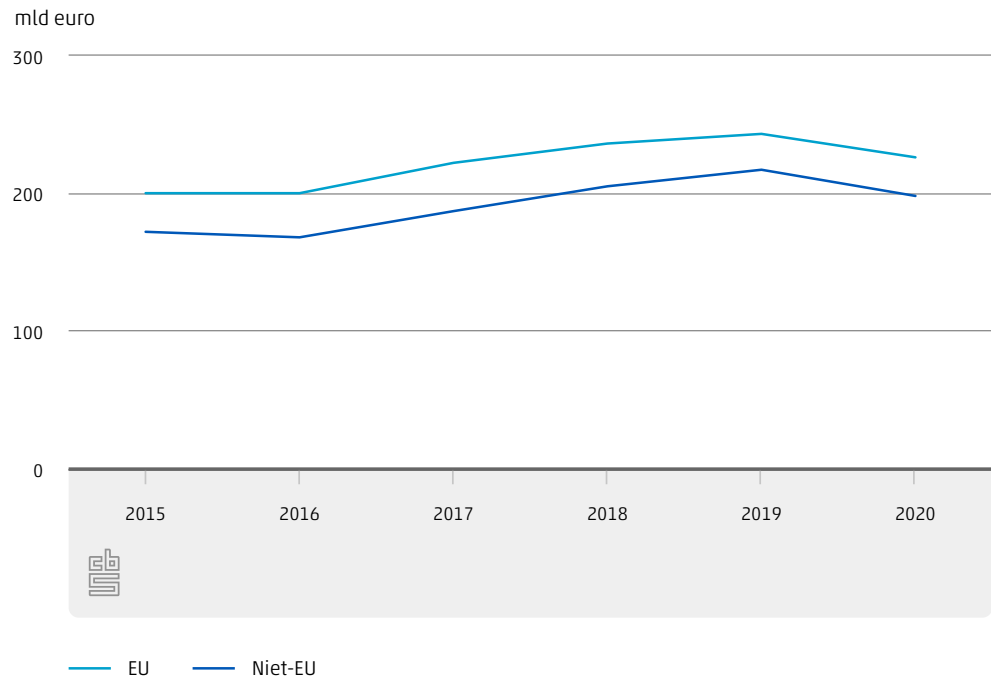
% verandering t.o.v. voorgaand jaar

Ruimschoots de helft van de import komt uit EU

In 2020 importeerde Nederland voor 424 miljard euro goederen. Dat is 14 procent meer dan in 2015. Met een aandeel van ruim 53 procent waren in 2020, net zoals in de voorgaande vijf jaar, het merendeel van de door Nederland ingevoerde goederen afkomstig uit de EU, zie figuur 5.3.2. De import uit niet-EU-landen bedroeg in 2020 198 miljard euro, een toename van 15 procent in vergelijking met 2015.

5.3.2 Nederlandse goederenimport vanuit EU en niet-EU

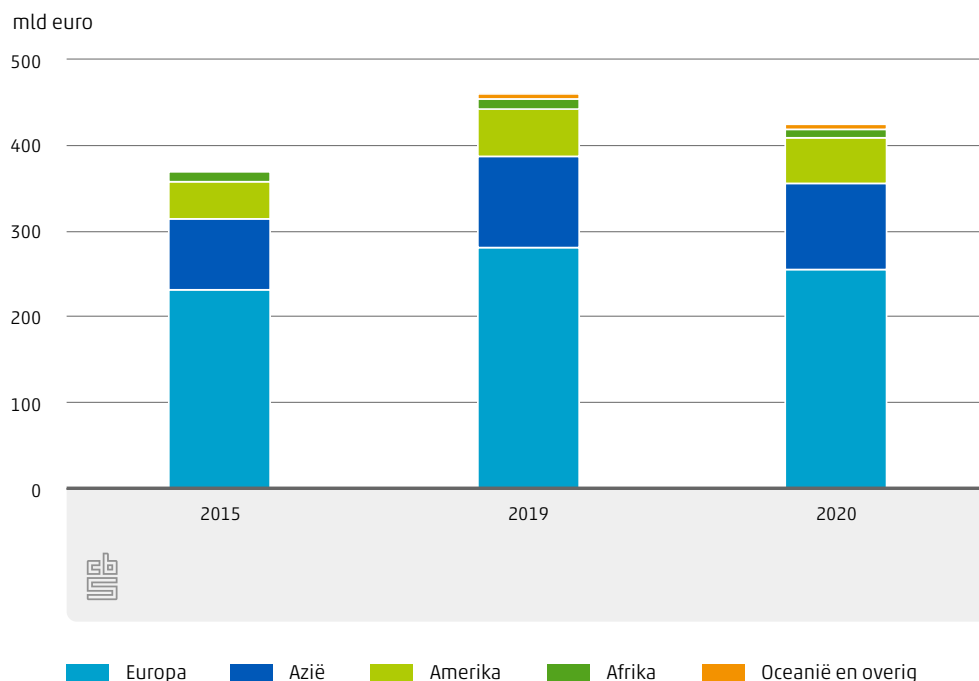

De Nederlandse goederenimport was in 2020 aanzienlijk lager dan in 2019. In 2020 importeerde Nederland 36 miljard euro minder dan een jaar eerder. Dat is een afname van 8 procent. Deze afname is zichtbaar voor zowel de goederenimport met als herkomst de EU (-7 procent) als de goederen uit niet-EU-landen (-9 procent).

60 procent uit Europa en 24 procent uit Azië

De Nederlandse goederenimport is vooral gericht op het Europese continent. In 2020 was meer dan 60 procent van de Nederlandse import afkomstig uit Europese landen, zie figuur 5.3.3. Naast Europa is ook Azië voor ons land een belangrijke leverancier van goederen. In 2020 bedroeg de Nederlandse import uit Aziatische landen 102 miljard euro, dat is 2 keer meer dan de import uit Amerika en 9 keer meer dan de import uit Afrika. Het waren vooral machines en fabricaten die vanuit Azië naar Nederland kwamen.

5.3.3 Nederlandse goederenimport per continent

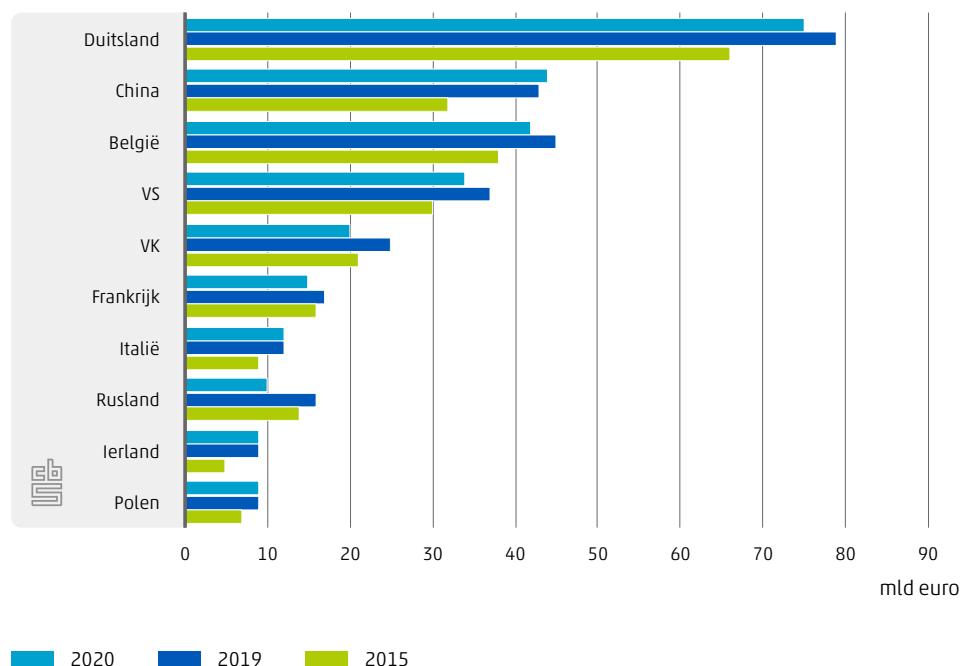
Ten opzichte van 2019 daalde de import uit Azië in 2020 met 4,4 procent, terwijl de totale Nederlandse import kromp met bijna 8 procent. Hierdoor steeg het importaandeel van Azië met 1 procentpunt naar 24 procent in 2020. De daling van de goederenimport is met name toe schrijven aan een lagere import van minerale brandstoffen en vervoermaterieel. De import van minerale brandstoffen daalde in 2020 ten opzichte van een jaar eerder, maar dit werd gedeeltelijk gecompenseerd door een hogere import van chemische producten en natuurproducten. De lockdown-maatregelen hebben gezorgd voor een verschuiving in het bestedingspatroon van consumenten. Restaurants waren lange tijd gesloten, consumenten konden lange tijd bijvoorbeeld niet meer uit eten gaan, en gaven hun geld eerder uit aan nieuwe spullen. Daarnaast werken veel mensen thuis, wat zorgt voor een toenemende vraag naar elektronica (Van der Duin, 2021).

China 2^e importpartner ten koste van België

In 2020 is China België gepasseerd als 2^e importpartner. Dat komt omdat Nederland voor ruim 44 miljard euro (groei van 3,2 procent t.o.v. 2019) goederen uit China importeerde. België daarentegen had met 42 miljard euro juist minder export (afname van 8,1 procent t.o.v. 2019). Het importaandeel van China in de Nederlandse goederenimport groeide in de afgelopen vijf jaar van 8,7 procent naar 10,5 procent. Duitsland blijft de belangrijkste leverancier van goederen met een aandeel van 17,6 procent (75 miljard euro). De importwaarde uit Duitsland was in 2020 zo'n 5 procent minder dan in 2019. Naast Duitsland en België behoren nog vijf Europese landen tot de tien grootste importpartners. Van deze landen groeide in de periode 2015–2020 de import uit Ierland (+78 procent), Italië (+30 procent) en Polen (+26 procent) meer dan het gemiddelde van 14 procent. In 2020 kon Italië in rangorde twee plaatsen opklimmen tot de 7e importpartner. Ierland won één plek. De goederenimport uit het Verenigd Koninkrijk kromp in 2020 met 19 procent in vergelijking met een jaar eerder. In de periode 2015–2020 daalde de import uit het Verenigd Koninkrijk

met 15 procent. Van de niet-Europese partners staan naast China ook de Verenigde Staten (plaats 4) en Rusland (plaats 8) in de top-10.

5.3.4 Top-10 herkomstlanden Nederlandse import

De goederenimport uit negen partners uit de top-10 belangrijkste goederenleveranciers kende een krimp in 2020 vergeleken met een jaar eerder. China is het enige land in deze top-10 met een importgroei. Ons land importeerde met name meer elektrische apparaten uit China. Rusland kende de grootste importdaling uit de top-10. De import uit Rusland nam af met 39 procent. Rusland was in 2020 met een import van 9,5 miljard euro onze 8e importpartner, én zakte daarmee een plaats ten opzichte van 2019. Rusland is verreweg de belangrijkste leverancier van minerale brandstoffen. Een kleinere vraag hiernaar en lagere handelsprijzen hiervan zorgden voor deze forse importkrimp uit Rusland.

Noorwegen buiten de top-10

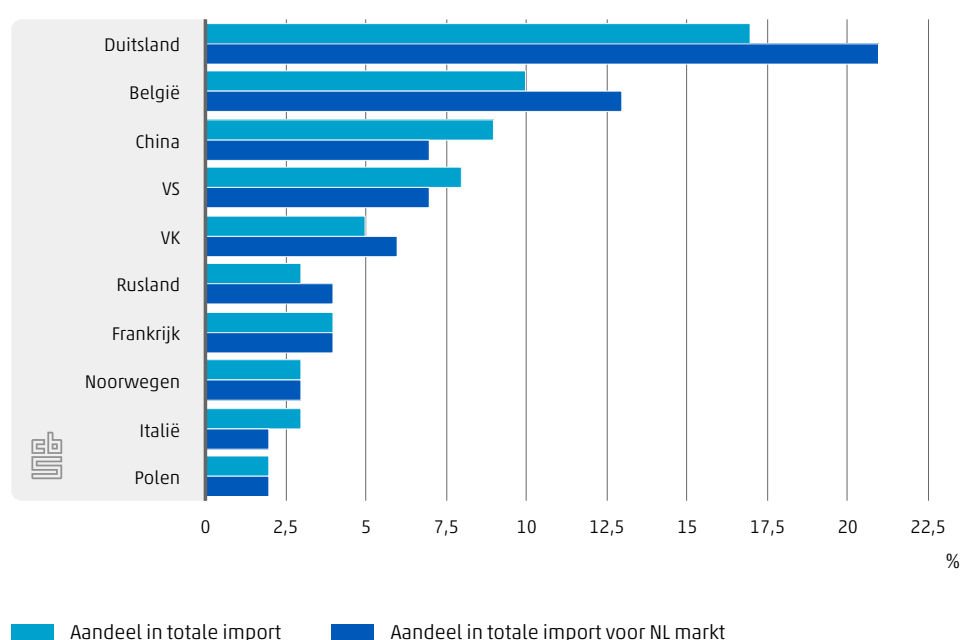
Van de partners die niet tot de tien grootste goederenleveranciers horen, had Noorwegen bijna 4 miljard euro (–31 procent) exportkrimp in 2020. Het land leverde in dat jaar voor 8,5 miljard euro goederen aan Nederland. Noorwegen was in 2019 nog goed voor een 8^e plaats maar is inmiddels met een aandeel van 2 procent onze 12^e importpartner. Net als Rusland is Noorwegen vooral belangrijk voor Nederland als leverancier van olie en gas. We zien ook lagere import uit Nigeria (–1,1 miljard euro), de belangrijkste olieproducent in Afrika, en Saoedi-Arabië (–0,6 miljard euro). Ook uit deze landen haalt Nederland veel olie. Dat de import van olie en gas een nogal grillige reeks vertoont, komt overigens niet alleen door een verandering in vraag en prijzen. Het is gebruikelijk dat olie-importerende bedrijven voor een langere periode contracten afsluiten met hun leveranciers.

Een derde van de import voor Nederlandse markt afkomstig uit buurlanden

De goederenexport is in paragraaf 5.2 opgedeeld naar de exportstromen uitvoer van Nederlandse makelij en wederuitvoer. Ook de import van goederen kan gespecificeerd worden naar invoer voor de Nederlandse markt (consumptie, intermediair verbruik, kapitaalgoederen) en invoer voor wederuitvoer.³⁾

Als we de focus leggen op goederenimport voor de Nederlandse markt, dan waren in 2019 onze buurlanden nog steeds de belangrijkste leveranciers, zie figuur 5.3.5. Op 1 stond Duitsland (45 miljard euro en 21 procent aandeel) gevolgd door België (27 miljard euro en 13 procent aandeel). China completeert de top-3 met een aandeel van 7 procent en een importwaarde van 16 miljard euro.

5.3.5 Belangrijkste leveranciers voor de Nederlandse markt, 2019

De import uit China, de Verenigde Staten en Ierland is vooral bestemd voor het Europese achterland en verlaat ons land na import in de vorm van wederuitvoer. Dit komt met name door de gunstige ligging van ons land, de goede infrastructurele verbindingen en de aanwezigheid van grote centrale havens. Omgekeerd is de import uit Duitsland, België en Rusland veelal bestemd voor de Nederlandse markt. Ongeveer 71 procent van de invoer uit Rusland wordt in Nederland verwerkt of geconsumeerd. Het overige deel gaat als wederuitvoer ons land weer uit. Voor de andere landen (het VK, Frankrijk, Italië en Polen) uit de top-10 goederenleveranciers (uit figuur 5.3.4) is de verhouding invoer bestemd voor Nederlandse markt versus wederuitvoer vergelijkbaar met het doorsnee Nederlandse

³⁾ Dit betreft informatie die beschikbaar is gekomen door nieuwe analysetechnieken bij het CBS (Lemmers & Wong, 2019). De cijfers zoals ze in figuur 5.3.5 gepresenteerd worden, zijn afkomstig van de Nationale Rekeningen en beschikbaar tot en met 2019. De overige figuren in deze paragraaf zijn gebaseerd op de bronstatistiek Internationale Handel in Goederen. De bronstatistiek hanteert andere concepten dan Nationale Rekeningen; zo gaat de bronstatistiek uit van grensoverschrijdend goederenverkeer en is economisch eigendom leidend voor Nationale Rekeningen. Ook de integratie in de Nationale Rekeningen levert additionele verschillen op. Hierdoor kunnen de totalen in figuur 5.3.5 en de andere figuren uit deze paragraaf verschillen. Zie voor meer informatie over deze verschillen 'De in- en uitvoercijfers van het CBS' (CBS, 2015).

importpakket. Van de totale import is ongeveer de helft bestemd voor de Nederlandse markt. De andere helft verlaat ons land als wederuitvoer.

Japan belangrijke leverancier van goederen voor wederuitvoer

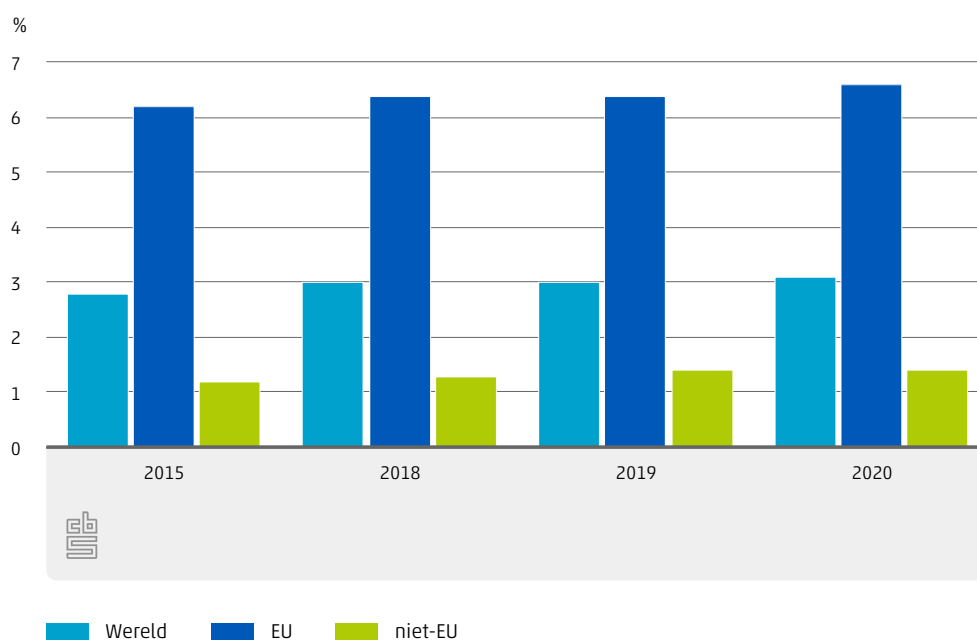
In 2020 waren onze belangrijkste leveranciers voor wederuitvoerproducten Duitsland (31 miljard euro en 15 procent aandeel), China (27 miljard euro en 13 procent aandeel) en de VS (20 miljard euro en 9 procent aandeel). Opvallend is de 7e plaats van Japan. Nederland importeerde in 2019 voor 6,1 miljard euro goederen uit Japan, die meteen verder geëxporteerd werden. Meer dan de helft van deze import betrof machines. Japan komt niet voor in de top-10 van belangrijkste goederenleveranciers én was in 2019 met een importwaarde van 8,1 miljard euro pas onze 13e goederenleverancier.

5.4 Belang van Nederland als goederenleverancier voor andere landen

Nederland exporteerde in 2020 ter waarde van 483 miljard euro goederen. Figuur 5.4.1 laat zien dat Nederland in 2020 verantwoordelijk was voor 3,1 procent van de wereldexport. Daarmee is de Nederlandse bijdrage in de wereldexport tussen 2015 en 2020 met 0,3 procentpunt gestegen. Het aandeel was in 2020 ook licht toegenomen in vergelijking met 2019. In rangorde was Nederland in 2020 na China, de Verenigde Staten en Duitsland het 4^e exportland.

De Nederlandse export naar de EU (inclusief het Verenigd Koninkrijk) is in 2020 ten opzichte van 2019 met 0,2 procentpunt toegenomen tot 6,6 procent. Het aandeel van Nederland in de EU-export bleef in 2020 vrijwel onveranderd op 1,4 procent. In de periode 2015–2020 zien we ook een toename van 0,4 procentpunt van de Nederlandse bijdrage in de EU-export. Tegelijkertijd groeide het exportaandeel naar niet-EU-landen met 0,2 procentpunt. Het Nederlandse aandeel in de mondiale export groeide in 2020 met 0,1 procentpunt tot 3,1 procent. Tussen 2015 en 2020 groeide het Nederlandse belang in de wereldwijde export met 0,3 procentpunt.

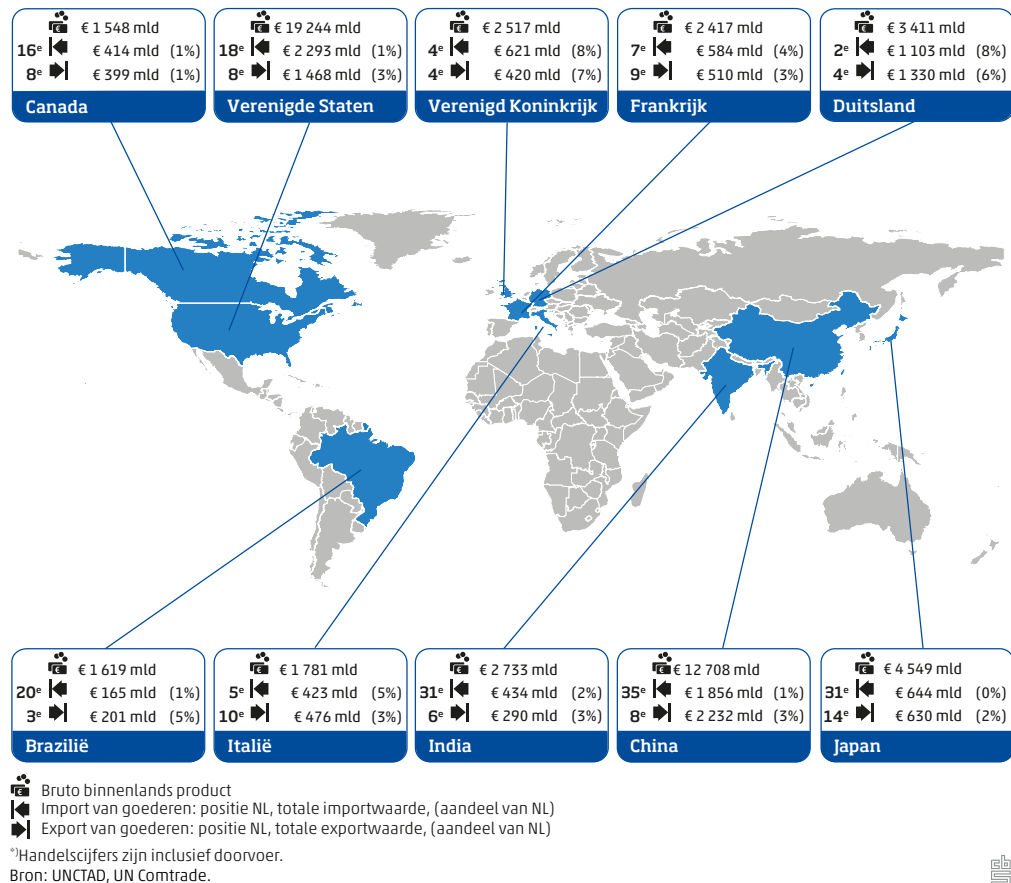
5.4.1 Nederlandse bijdrage in de wereldexport

Bron: CBS, UNCTAD

Het grote EU-belang (tussen 2015 en 2019) komt vooral omdat Nederland een gunstige geografische ligging heeft. Via de mainports Port of Rotterdam en Schiphol komen veel goederen uit Azië en Amerika ons land binnen en gaan via Nederland als wederuitvoer of doorvoer via binnenvaart, spoor of weg naar landen in Europa. Hierdoor heeft Nederland een groot handelsoverschot met vrijwel alle EU-landen.

Nederlandse handel met de 10 grootste economieën, 2019

Nederland na China 2^e goederenleverancier voor Duitsland

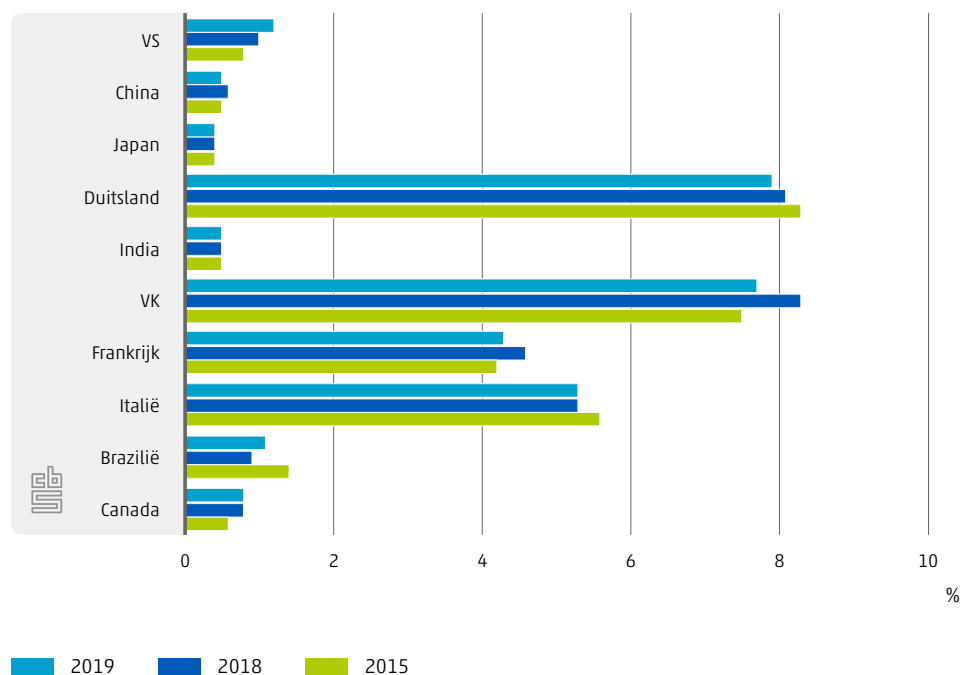
De Nederlandse export naar de, op basis van UNCTAD-cijfers, tien grootste economieën in de wereld, bedroeg in 2019 230 miljard euro. Dat is 36 procent van de totale Nederlandse export. Het Nederlandse belang in de import van Duitsland en het Verenigd Koninkrijk was verreweg het grootst, zie figuur 5.4.2. Beide landen importeerden in 2019 bijna 8 procent van hun goederen uit Nederland en blijven daarmee ruim boven het EU-gemiddelde van 6,4 procent. Vanuit Duits oogpunt staat Nederland er goed op als 2^e importpartner na China (CBS, 2020a; CBS, 2020b). Bij het Verenigd Koninkrijk was Nederland in 2019 het 4^e importland. Als goederenleverancier neemt Nederland in de import van Frankrijk en Italië respectievelijk de 7^e en 5^e positie in.

Na Brexit referendum importaandeel vijf jaar vrijwel onveranderd

Tussen 2015 en 2019 werd het belang van het Verenigd Koninkrijk in onze export ieder jaar steeds kleiner (CBS, 2020c). Andersom bleef het Nederlandse belang in de import van het Verenigd Koninkrijk in dezelfde periode vrijwel onveranderd. In 2015, het jaar voor het Brexit referendum, had Nederland een aandeel van 7,5 procent in de import van het Verenigd Koninkrijk. In 2019, toen de handelsbeperkingen nog niet van kracht waren, importeerde het Verenigd Koninkrijk 7,7 procent van haar goederen uit Nederland. Nederlandse goederen zijn na het Brexit referendum steeds duurder geworden voor de Britse importeur. In 2015 was het

Britse pond nog 0,73 euro waard. Vier jaar later was het Britse pond 21 procent in waarde gedaald (0,88 euro). Goederen uit de eurozone werden door deze koersval gemiddeld 21 procent duurder voor bedrijven in het Verenigd Koninkrijk. Andere belangrijke handelspartners binnen de eurozone zoals Duitsland, Frankrijk, België en Ierland hadden vanzelfsprekend ook te maken met die koersval. Deze landen hadden in de periode 2015–2019 meer dan Nederland last van een afkalvende vraag uit het Verenigd Koninkrijk. Het CBS heeft de afgelopen jaren regelmatig gepubliceerd over het belang van het Verenigd Koninkrijk voor onze goederenexport (zie CBS, 2020c; CBS, 2020d; CBS, 2021b; CBS, 2021c).

5.4.2 Aandeel Nederland als exporteur in de goederenimport van de grootste economieën

Bron: CBS, UNCTAD, UN Comtrade

Het Nederlandse importaandeel van de grootste economieën die niet tot de EU behoren is beduidend kleiner. Vanuit Braziliaans perspectief was Nederland in 2019 het 20^e land van herkomst voor import. Ons land leverde in dat jaar met name ruwe aardolie, aardolieproducten en medicijnen aan Brazilië. Voor Brazilië zijn China, de Verenigde Staten en Argentinië de belangrijkste goederenleveranciers. In de goederenimport van Canada (16^e), China (35^e), India (31^e), Japan (31^e) en de Verenigde Staten (18^e) neemt Nederland een bescheiden positie in.

17% van Belgische
goederenimport komt uit Nederland

Nederland belangrijke goederenleverancier voor België, Nigeria en Zweden

Van landen die meer dan 1 miljard euro goederen uit Nederland importeren, is België het meest afhankelijk van Nederland (ruim 17 procent), zie tabel 5.4.3. Na Nederland importeert België de meeste goederen uit Duitsland en Frankrijk. In Zweden en Duitsland staat Nederland op plaats 2. Zweden importeert de meeste goederen uit Duitsland terwijl China voor de Duitse importeurs het meest belangrijk is. Opvallend is de vooraanstaande positie van Nederland in Litouwen. Nederland is voor Litouwen de 5^e goederenleverancier.

Van de tien landen die het meest afhankelijk zijn van Nederland voor hun goederenimport behoren er negen tot de Europese Unie. Nigeria staat in de top-10 omdat het bijzonder veel olieproducten uit Nederland importeert (zie ook CBS, 2021a). In 2019 bestond 73 procent (3,8 miljard euro) van de export naar Nigeria uit benzine en diesel. Vanuit Nigeriaans perspectief was ons land in 2019 het 4^e belangrijkste land van herkomst voor import. Nederland werd enkel voorafgegaan door de economische zwaargewichten China, India en de Verenigde Staten. In 2018 bestond de top-10 Nederlands aandeel in de import van landen met meer dan 1 miljard euro import uit Nederland uit dezelfde tien landen als in 2019. Wel is de positie van bepaalde landen gewijzigd. Duitsland en Denemarken zijn een plaats gestegen, en hebben het Verenigd Koninkrijk teruggedrongen naar een 6^e plaats.

Handelsagenda

Nederland verdiende in 2019 160 miljard euro aan de goederenexport (zie ook hoofdstuk 2 van deze publicatie). De goederenexport leverde daarmee een grote bijdrage aan de economie en werkgelegenheid. Aangezien Nederland met export een belangrijk deel van haar nationale inkomsten verdient, wordt eraan gewerkt om de exportpositie van Nederland te versterken. De handel met 30 specifieke landen (vetgedrukt in onderstaande tabellen) krijgt daarbij extra aandacht (Kaag, 2018). Het Nederlandse aandeel in de invoer van deze landen alsook in de invoer van andere landen is weergegeven in tabel 5.4.3 (voor landen die meer dan 1 miljard euro importeren uit Nederland) en tabel 5.4.4 (voor landen die minder dan 1 miljard euro importeren uit Nederland). Griekenland staat op de 11^e positie. Nederland heeft een aandeel van 4,8 procent in de Griekse import. Dit opvallend grote belang is het resultaat van veel export van Nederlands varkensvlees en kaas naar Griekenland. Nederland is volgens Eurostat met een aandeel van 45 procent met afstand het belangrijkste land voor de import van varkensvlees. Als leverancier van kaas is Nederland in rangorde de 2^e leverancier voor Griekenland.

5.4.3 Marktaandelen van landen die ≥ 1 miljard euro aan goederen importeren uit Nederland, 2019

	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Marktaandeel groter dan 5 procent (2019)</i>					
België	16,5	15,8	17,1	18,0	17,4
Nigeria	7,4	7,3	8,9	11,6	10,7
Zweden	8,3	8,6	8,9	9,4	9,4
Duitsland	8,4	8,8	8,1	8,2	7,9
Denemarken	8,0	7,9	7,7	7,7	7,9
Verenigd Koninkrijk	7,5	7,4	8,0	8,3	7,7
Litouwen	5,1	4,8	5,0	4,9	5,4
Italië	5,5	5,5	5,6	5,3	5,3
Hongarije	4,5	5,0	5,0	5,1	5,1
Portugal	5,1	5,1	5,4	5,2	5,0
<i>Marktaandeel tussen 3 en 5 procent (2019)</i>					
Griekenland	5,5	5,5	5,2	4,9	4,8
Finland	5,3	5,0	4,6	4,6	4,5
Frankrijk	4,2	4,5	4,6	4,4	4,3
Spanje	4,2	4,3	4,0	4,1	4,2
Roemenië	4,0	4,1	4,0	3,9	3,9
Kroatië	.	.	.	3,7	3,9
Noorwegen	3,6	4,0	3,9	3,7	3,8
Polen	3,8	3,5	3,1	3,3	3,8
Bulgarije	3,3	3,6	3,7	3,8	3,6
Ierland	3,8	3,5	3,1	3,3	3,4
<i>Marktaandeel tussen 1 en 3 procent (2019)</i>					
Tsjechië	3,0	2,9	2,7	2,8	2,9
Taiwan	1,3	1,5	1,5	1,4	2,8
Oostenrijk	2,6	2,6	2,7	2,7	2,7
Saoedi-Arabië	1,0	1,7	2,1	2,7	2,5
Zwitserland	2,1	1,9	2,0	2,0	2,0
Israël	3,9	4,1	4,2	1,9	1,8
Rusland	1,5	1,6	1,5	1,5	1,6
Turkije	1,4	1,5	1,6	1,4	1,5
Slowakije	1,4	1,5	1,3	1,4	1,4
Verenigde Staten	0,8	0,7	0,8	1,0	1,2
Brazilië	1,4	1,3	1,3	0,9	1,2
Verenigde Arabische Emiraten	0,5	1,2	1,2	1,4	1,1
Australië	0,8	0,9	0,8	1,0	1,1
Zuid-Afrika	1,2	1,4	1,2	1,2	1,0
<i>Marktaandeel kleiner dan 1 procent (2019)</i>					
Singapore	1,4	1,4	1,9	1,7	0,9
Egypte	2,0	2,6	2,2	2,3	0,9
Zuid-Korea	1,0	1,0	1,3	1,3	0,8
Canada	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8
Thailand	0,5	0,6	0,6	0,5	0,8
India	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
China	0,5	0,6	0,6	0,6	0,5
Mexico	0,8	0,5	0,6	0,5	0,5
Hong Kong	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4
Japan	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Bron: UNCTAD, UN Comtrade, bewerking CBS

Noot: Vet gemarkeerd zijn landen op de handelsagenda.

Kaapverdië importeert relatief veel goederen uit Nederland

Als de landen die voor meer dan 1 miljard euro goederen importeren uit Nederland buiten beschouwing worden gelaten, dan is Nederland voor de import van Kaapverdië de belangrijkste goederenleverancier (tabel 5.4.4). In deze tabel staan de landen met een importwaarde uit Nederland van minder dan 1 miljard euro. Deze partners zijn minder belangrijk voor de Nederlandse export dan de partners vermeld in tabel 5.4.3. Ook tabel 5.4.4 toont het belang van Nederland in de import van het betreffende land. Zo had Nederland in 2019 bijzonder veel export van olieproducten naar Kaapverdië. Daarom was Nederland, na Portugal, voor Kaapverdië de op een na belangrijkste leverancier van goederen. Voor Aruba en Suriname is Nederland in rangorde ook de 2^e goederenleverancier.

5.4.4 Marktaandelen van landen die < 1 miljard euro aan goederen importeren uit Nederland, 2019

	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Marktaandeel groter dan 1 procent (2019)</i>					
Kaapverdië	11,6	6,4	4,6	6,0	12,7
Suriname	9,3	11,5	12,2	9,7	12,5
Barbados	1,5	1,9	1,5	2,4	8,2
Aruba	10,4	8,9	11,7	10,4	8,1
IJsland	5,9	7,5	6,6	6,3	6,9
Senegal	4,1	5,3	5,6	6,5	6,8
Cyprus	5,1	3,3	5,0	3,3	4,3
Gambia	2,7	3,7	2,9	2,6	4,3
Luxemburg	3,5	3,4	3,6	3,9	4,1
Letland	3,7	4,1	4,0	3,5	3,7
Malta	7,2	3,6	3,4	4,7	3,1
Ivoorkust	2,9	2,0	3,2	3,6	2,8
Estland	4,1	5,0	4,5	3,3	2,7
Marokko	1,8	2,7	2,5	2,3	2,4
Qatar	1,2	1,3	1,9	1,9	2,4
Wit-Rusland	0,7	0,8	0,9	0,8	2,3
Koeweit	1,6	1,8	1,7	2,0	2,0
Benin	3,2	4,8	7,2	3,4	1,9
Georgië	1,8	3,0	2,0	2,2	1,9
Noord-Macedonië	1,8	1,2	1,3	1,6	1,8
Burkina Faso	7,6	4,5	7,1	3,2	1,8
Ghana	.	2,4	1,9	2,2	1,7
Kenia	.	.	1,1	1,1	1,7
Servië	1,6	1,6	1,7	1,6	1,6
Pakistan	0,8	0,8	1,6	0,9	1,6
Slovenië	2,1	2,3	2,0	1,9	1,5
Ecuador	1,4	1,1	2,2	1,9	1,4
Bosnië-Herzegovina	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4
Oekraïne	1,2	1,4	1,3	1,4	1,3
Jordanië	1,0	1,5	1,5	1,2	1,2
Antigua en Barbuda	0,8	0,7	0,8	1,1	1,2
Guinee	1,8	1,6	1,8	1,4	1,1
Nieuw Zeeland	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0

5.4.4 Marktaandelen van landen die < 1 miljard euro aan goederen importeren uit Nederland, 2019 (vervolg)

	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Marktaandeel kleiner dan 1 procent (2019)</i>					
Argentinië	0,8	0,7	0,7	0,8	0,8
Burundi	6,3	1,1	1,5	1,4	0,8
Armenië	0,9	0,9	0,8	1,1	0,8
Peru	0,5	0,7	0,7	0,6	0,6
Kazachstan	1,0	1,1	1,0	0,9	0,6
Chili	0,7	0,9	0,8	0,6	0,6
Filipijnen	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6
Paraguay	4,3	4,3	3,8	3,5	0,5

Bron: UNCTAD, UN Comtrade, bewerking CBS
Noot: Vet gemarkeerd zijn landen op de handelsagenda.

5.5 Belang van Nederland als klant voor andere landen

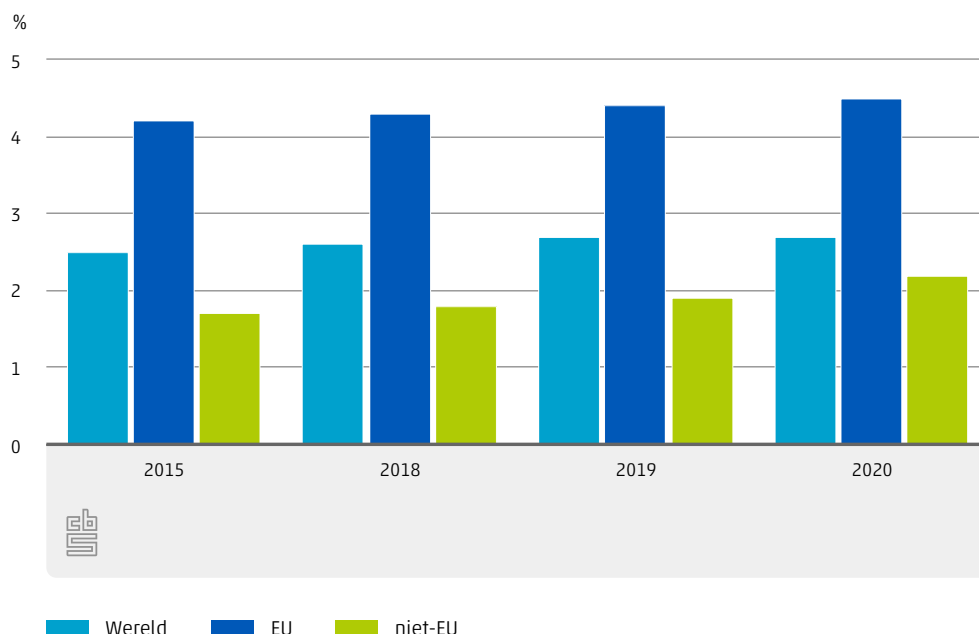
De Nederlandse goederenimport had in 2020 een waarde van 425 miljard euro. Figuur 5.5.1 laat zien dat Nederland in 2020 verantwoordelijk was voor 2,7 procent van de wereldimport. Daarmee is de Nederlandse bijdrage in de wereldimport tussen 2015 en 2020 met 0,2 procentpunt gestegen. Ten opzichte van 2019 bleef het aandeel in 2020 nagenoeg onveranderd. Wereldwijd was Nederland in 2020 het 6^e importland.

6^e importland ter wereld was
Nederland met 425 miljard euro in 2020

Het Nederlandse aandeel in de EU-import (inclusief het Verenigd Koninkrijk) groeide in 2020 met 0,1 procentpunt tot 4,5 procent. Tegelijkertijd was het aandeel van Nederland in de niet-EU-import 0,3 procentpunt groter dan in 2019. In de periode 2015–2020 was de Nederlandse bijdrage in de EU-import met 0,3 procentpunt toegenomen. In de groep niet-EU-landen nam het Nederlandse importaandeel tussen 2015 en 2020 toe met 0,5 procentpunt tot 2,2 procent.

5.5.1 Nederlandse bijdrage in de wereldimport

Nederland importeerde in 2019 voor 279 miljard euro uit de tien grootste economieën in de wereld volgens UNCTAD. Dat is 50 procent van de totale Nederlandse import. Nederland had in 2019 een handelstekort van 49 miljard euro met deze tien grootst economieën. Vooral met China (30 miljard euro), de Verenigde Staten (10 miljard euro) en Japan (3 miljard euro) heeft Nederland een flink tekort. Een belangrijk deel van de goederen die Nederland importeert uit deze landen verlaat uiteindelijk ons land als wederuitvoer of doorvoer. Nederland heeft daarmee in zijn rol als 'Gateway to Europe' een belangrijke functie als leverancier van goederen naar landen binnen en buiten Europa. Mede hierdoor heeft Nederland met Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Italië juist een flink handelsoverschot (samen 77 miljard euro).

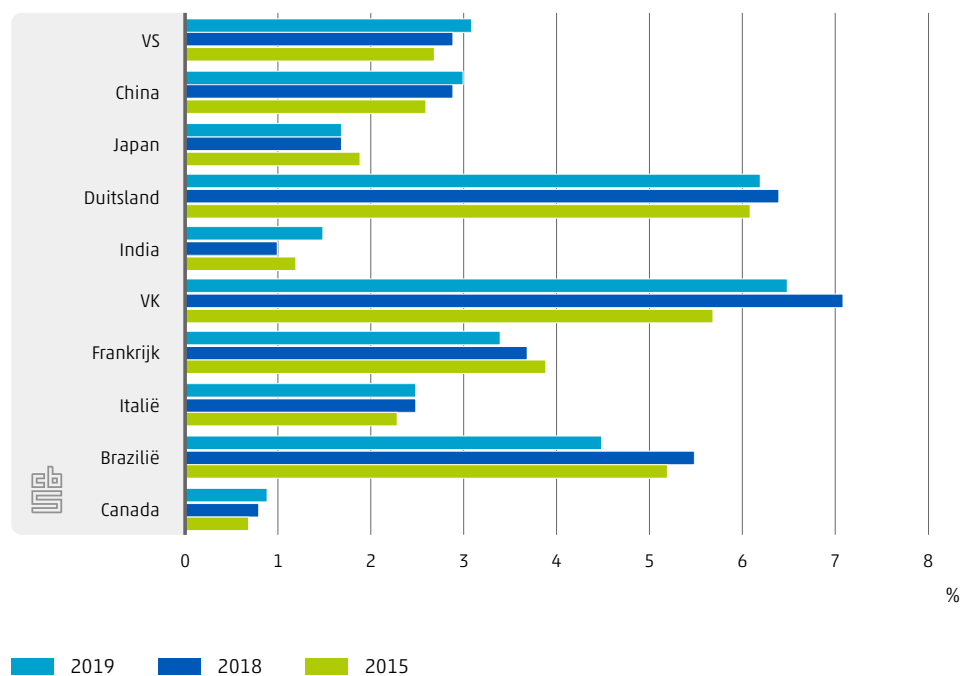
Nederland 3^e belangrijkste klant voor Braziliaanse export

Het Nederlandse aandeel in de export van Duitsland (ruim 6 procent) en het Verenigd Koninkrijk (circa 6,5 procent) was in 2019 hoger dan het EU-gemiddelde van 4,4 procent. Als exportbestemming is Nederland binnen de EU bijzonder belangrijk voor Duitsland. Nederland neemt bij onze oosterburen de 4^e positie in na de Verenigde Staten, Frankrijk en China. Ook bij het Verenigd Koninkrijk was Nederland in 2019 de 4^e exportbestemming. De Verenigde Staten, Duitsland en China zijn voor het Verenigd Koninkrijk de belangrijkste klanten voor de goederenexport. Het Nederlandse belang in de import uit Frankrijk en Italië bleef onder het EU-gemiddelde. Bij deze landen is Nederland met een 9^e en 10^e plaats iets minder belangrijk.

Van de landen die geen deel uitmaken van de EU is het Nederlandse aandeel in de export van Brazilië het grootst, zoals blijkt uit figuur 5.5.2. 5 procent van de Braziliaanse export was in 2019 bestemd voor Nederland. Dat is ruim boven het gemiddelde aandeel dat Nederland heeft in de export van niet-EU-landen (1,9 procent). Buiten de EU speelt Nederland als 3^e exportbestemming dus een vooraanstaande rol in de Braziliaanse goederenexport. Brazilië

exporteert veel sojabonen. Hiervan gaat volgens UN Comtrade 78 procent naar China. In rangorde zijn Spanje en Nederland na China de belangrijkste afnemers van sojabonen uit Brazilië. Het exportaandeel van Spanje en Nederland is respectievelijk 3 en 2 procent. Nederland behoort tot de belangrijkste tien exportbestemmingen van Canada, China, India en de Verenigde Staten. Nederland neemt voor Japan een bescheiden positie in als klant.

5.5.2 Aandeel Nederland als klant in de goederenexport van de tien grootste economieën

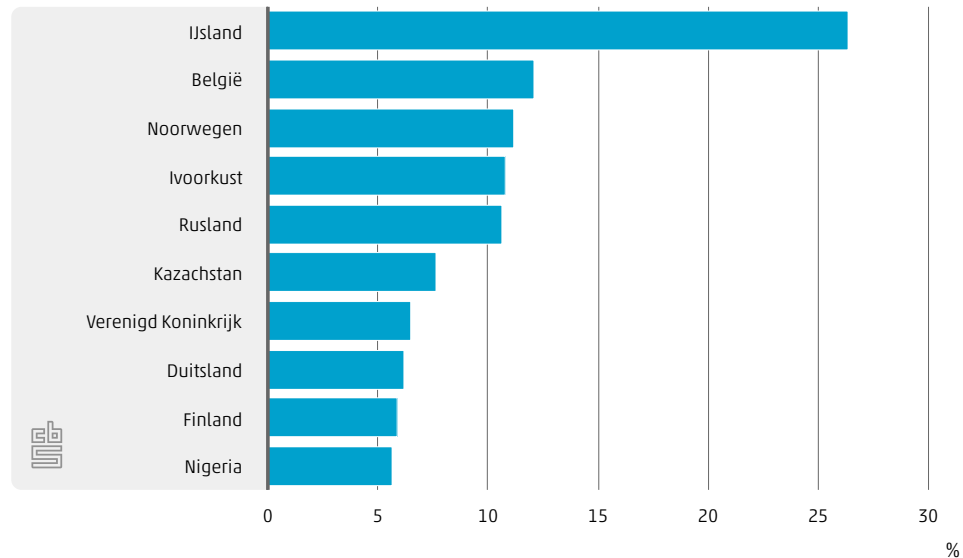
Bron: CBS, UNCTAD, UN Comtrade

Nederland belangrijke exportbestemming voor IJsland en Ivoorkust

Voor landen met een exportstroom van meer dan 1 miljard euro naar Nederland zijn IJsland en Ivoorkust het meest afhankelijk van Nederland als klant, zie figuur 5.5.3. IJsland verdient ruim een op de vier exporteuro's aan Nederlandse afnemers. Dankzij de daar aanwezige geothermische bronnen exporteert IJsland vooral veel aluminium. Ruim een kwart van deze export gaat naar Nederland.

Met de haven van Amsterdam als grootste haven ter wereld voor de import van cacaobonen is Nederland een bijzonder belangrijk afzetgebied voor landen als Ivoorkust en Ghana. Met een exportaandeel van 11 procent is Nederland voor Ivoorkust de belangrijkste klant van cacaobonen (zie ook CBS, 2019; Creemers & Draper, 2021).

5.5.3 Aandeel Nederland als klant in de goederenexport vanaf 1 miljard euro, 2019

Bron: CBS, UNCTAD, UN Comtrade

Nederland bijzonder belangrijk voor de export van Costa Rica

Als de limiet van 1 miljard euro export uit Nederland los gelaten wordt, dan komen achtereenvolgens Kenia, Cambodja, Ghana en Costa Rica in beeld. 8 procent van de Keniaanse export had in 2019 als bestemming Nederland. Daarmee is Nederland, na Oeganda en de Verenigde Staten, de 3^e exportbestemming. Ons land ontvangt veel snijbloemen, zoals rozen, uit Kenia. Vanuit het Cambodjaanse perspectief bekeken, was Nederland in 2019 de 10^e exportbestemming. Cambodja levert vooral kleding, schoeisel en tassen aan ons land (zie ook CBS, 2021d). Na Ivoorkust en Kameroen is Ghana in rangorde onze 3^e leverancier van cacaobonen met een aandeel van 14 procent. Opvallend is de 2^e positie van Nederland als exportpartner van Costa Rica. Bijna een kwart van de geïmporteerde bananen komt uit Costa Rica. Daarnaast is Costa Rica een belangrijke leverancier van ananas met een importaandeel van 84 procent.

5.6 Literatuur

CBS (2015). *De in- en uitvoercijfers van het CBS*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019). *Nederland grootste importeur cacaobonen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2020a). *Hogere export Nederlandse producten naar China*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

- CBS (2020b). [*Nederland verdient ruim 5 miljard euro aan export naar Polen*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2020c). [*Exportgroei naar Verenigd Koninkrijk blijft achter*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2020d). [*Export Nederlandse makelij naar Verenigd Koninkrijk 17 procent lager*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2021a). [*11 procent minder goederenimport uit Afrika*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2021b). [*Bijna 26 miljard aan exportverdiensten uit het Verenigd Koninkrijk in 2020*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2021c). [*Meer Nederlandse makelij naar Verenigd Koninkrijk in eerste kwartaal 2021*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2021d). [*Helpt import uit armste landen is kleding*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Creemers, S., Jaarsma, M., Notten, T. & Rooyakkers, J. (2020). De handels- en investeringsrelatie tussen Nederland en China. In: S. Creemers, M. Jaarsma & R. Voncken (Red.), [*Internationaliseringsmonitor 2020, tweede kwartaal: China*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Creemers, S. & Draper, H. (2021). Trends in de Nederlands-Afrikaanse handel. In: S. Creemers & M. Jaarsma (Red.), [*CBS Internationaliseringsmonitor 2021, eerste kwartaal editie: Afrika*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Creemers, S., Rooyakkers, J., Dahlmans, D., Ramaekers, P. & Alberda, A. P. (2021). Agrologistiek en –transport. In: G. D. Jukema, P. Ramaekers & P. Berkhout (Red.), [*De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2021*](#). Wageningen/Heerlen/Den Haag: Wageningen Economic Research en Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Duin, van der, K. (2021, 7 februari). [*Door pandemie is 'Made in China' duurder dan ooit*](#). NOS Nieuwsuur.
- Evofenedex (2021). [*Zuid-Korea: hightechpartner in innovatie*](#).
- Kuypers, F., Lejour, A., Lemmers, O. & Ramaekers, P. (2012). [*Kenmerken van wederuitvoerbedrijven*](#). Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek en Centraal Planbureau.
- Lemmers, O. & Wong, K. F. (2019). Distinguishing between imports for domestic use and for re-exports: A novel method for the Netherlands. *National Institute Economic Review*, 249(1), R46-R51.
- Kaag, S. A. M. (2018). [*Handelsagenda*](#) [Kamerbrief].

NFIA (2019). *Invest in Holland. Leading location for innovation and growth.*

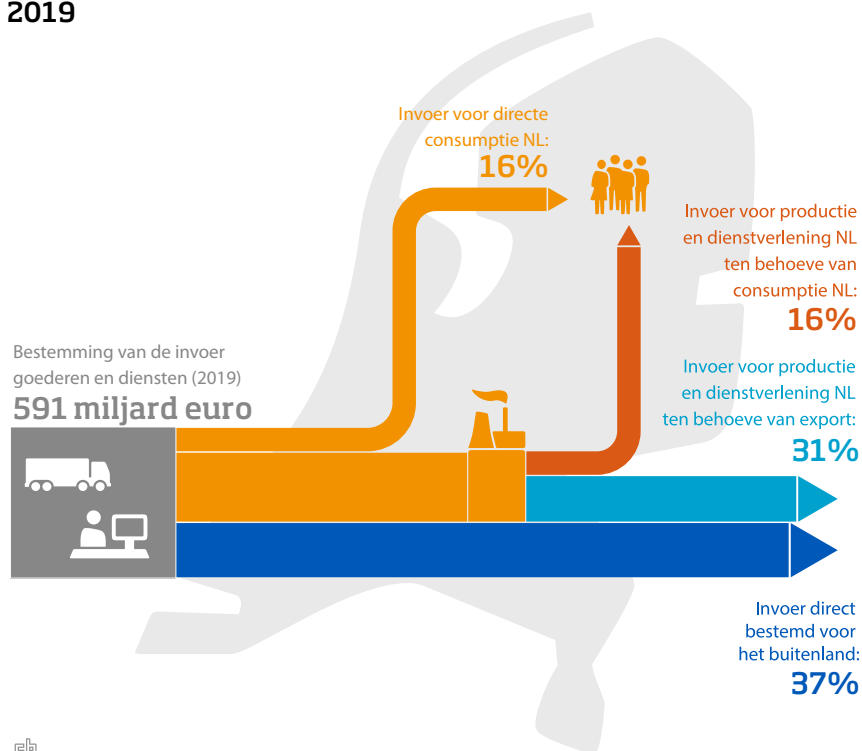
RVO (2021a). *Handel Nederland – Zuid-Korea.*

RVO (2021b). *Zakelijke kansen in Zuid-Korea.*

6 Nederland in internationale waardeketens

Auteurs: Timon Bohn, Tom Notten, Khee Fung Wong

Bestemmingsverdeling van de goederen- en dienstenimport, miljard euro, 2019

Bron: CBS.

Door te opereren in internationale waardeketens is Nederland sterk verbonden met het buitenland. Nederland speelt een belangrijke rol als schakel in de wereldhandel, en met name in de intraregionale handel binnen de interne markt. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de herkomst en samenstelling van de Nederlandse invoerstroom. We onderzoeken ook wat er precies gebeurt met deze invoer van goederen en diensten. Nederlandse bedrijven importeren doorgaans veel goederen en diensten die (efficiënter) in het buitenland worden geproduceerd of die ze niet zelf kunnen produceren. Een aanzienlijk deel van deze goederen en diensten blijkt essentieel te zijn om (concurrerend) te kunnen exporteren.

6.1 Belangrijkste bevindingen

De opkomst van internationale waardeketens betekent dat internationale productieprocessen steeds meer opgeknapt en verspreid worden over de hele wereld. Grondstoffen, halffabricaten en ook diensten passeren vaker meerdere grenzen waardoor inmiddels zelfs meer dan twee derde van de wereldwijde handel plaatsvindt via deze internationale waardeketens (Baldwin & Lopez-Gonzalez, 2015; World Bank & WTO, 2019). Ieder land dat deelneemt aan deze ketens heeft daarbij een andere rol. Volgens de OESO (2013) zijn bijvoorbeeld kleine (en open) economieën over het algemeen sterk afhankelijk van buitenlandse inputs om goederen en diensten te kunnen produceren voor het buitenland. Een dergelijk patroon zien we ook terug in Nederland. In hoofdstuk 2 van deze publicatie en in diverse CBS-onderzoeken (o.a. Lammertsma & Notten, 2019; Wong et al., 2019; Aerts et al., 2020b) kwam bijvoorbeeld al naar voren dat het importgehalte van de Nederlandse export vrij hoog is (circa 60 procent), en dit aandeel blijkt de laatste jaren zelfs gestaag te groeien. De actieve deelname van Nederland aan internationale waardeketens komt daarnaast tot uiting in het type goederen dat Nederland verhandelt. Zo vormen intermediaire goederen een belangrijk aandeel in de Nederlandse in- en uitvoer (Jaarsma & Wong, 2019; 2020).

Invoer die geen bewerking ondergaat

In dit hoofdstuk onderzoeken we hoe (diverse) goederen en diensten uit het buitenland in Nederland doorsijpelen. De infographic aan het begin van dit hoofdstuk laat zien wat er gedaan wordt met de invoer die Nederland binnenkomt. In 2019 heeft Nederland voor ongeveer 590,7 miljard euro aan goederen en diensten uit het buitenland ingevoerd, waarvan 425,7 miljard euro bestond uit goederen en 164,9 miljard euro uit diensten.¹⁾ Een aanzienlijk deel van de totale invoer van goederen en diensten (37 procent; donkerblauwe pijl) vond direct zijn weg naar het buitenland in de vorm van wederuitvoer. Daarbij gaat het voor het overgrote gedeelte om goederen, en in het bijzonder de invoer voor wederuitvoer van ICT-producten (zoals telecommunicatieapparatuur en elektrische apparaten – die zich in het algemeen bij uitstek lenen voor containervervoer), chemische producten, en aardolie en aardolieproducten. Slechts een heel klein gedeelte van de invoer van wederuitvoer betrof de invoer van diensten. Denk hierbij aan vergoedingen voor het gebruik van intellectueel

¹⁾ De cijfers in dit hoofdstuk zijn verkregen door de gegevens van de Nationale Rekeningen met die van de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten te combineren, en hierbij worden de cijfers van de Nationale Rekeningen als leidend beschouwd. Door verschillen in definities en methoden wijken deze cijfers af van de overige randtotalen zoals gepresenteerd op Statline of in de overige hoofdstukken in deze publicatie, die beide gebaseerd zijn op de handelsstatistieken.

eigendom die via Nederland lopen. De kleinste invoerstroom (lichtoranje pijl) in de infographic bestaat uit ingevoerde goederen en diensten die rechtstreeks bestemd zijn voor binnenlandse bestedingen. Hierin vormen voertuigen voor wegvervoer (inclusief onderdelen) de grootste goederencategorie. Bestedingen van Nederlandse toeristen in het buitenland vormen de grootste categorie diensteninvoer die bestemd is voor de binnenlandse markt.

47% van de totale Nederlandse
invoer was bestemd voor verdere
verwerking door Nederlandse bedrijven

Invoer die wél een bewerking ondergaat

Het gros van de invoer van goederen en diensten was bestemd voor verdere verwerking door Nederlandse bedrijven (zie donkeroranje én lichtblauwe pijlen in de infographic). Deze zogenaamde intermediaire invoer bedroeg 278,2 miljard euro en vertegenwoordigde daarmee 47 procent van de totale Nederlandse invoer. De intermediaire invoer bestaat uit grondstoffen, halffabricaten, tussenproducten of ondersteunende diensten, die in Nederland worden verwerkt in andere producten of gebruikt in de dienstverlening. De producten of diensten die Nederland hiermee voortbrengt, zijn ofwel bestemd voor de binnenlandse markt, ofwel voor de uitvoer. In de infographic zien we dat het Nederlandse bedrijfsleven twee derde van de intermediaire invoer verwerkt voor het bedienen van buitenlandse klanten (lichtblauwe pijl). In 2019 werd er voor 99,8 miljard euro aan goederen en voor 83,4 miljard euro aan diensten verwerkt in de uitvoer. Aardolieproducten en chemicaliën blijken het belangrijkste soort intermediaire invoer te zijn. Het overgrote gedeelte van de invoer van ruwe aardolie en aardolieproducten werd verwerkt in geëxporteerde goederen en diensten. Denk daarbij aan geraffineerde aardolieproducten die worden vervaardigd uit ruwe aardolie, maar ook aan kunststoffen met aardolie als grondstof en aan brandstoffen die worden gebruikt in de dienstenuitvoer van de transportsector. Chemische producten worden voornamelijk ingezet in productieprocessen gericht op de export. De invoer van diensten door bedrijven betrof vooral zakelijke diensten. Ook intellectueel eigendom werd veel door Nederlandse bedrijven ingevoerd en werd vooral ingezet voor de exportproductie. De Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland zijn de belangrijkste herkomstlanden van diensten die worden verwerkt in de Nederlandse uitvoer.

Herkomst intermediaire invoer die verwerkt wordt in de uitvoer

Nederland speelt een belangrijke rol als schakel in de wereldhandel, en met name in de intraregionale handel binnen de interne markt. Een groot deel van de invoer die verwerkt is in de uitvoer kwam uit de EU-28 en gaat naar een ander (of hetzelfde) EU-28 land. Van de vier EU-landen die afzonderlijk in dit hoofdstuk worden behandeld had Nederland het meest aan invoer nodig uit Duitsland, gevolgd door het Verenigd Koninkrijk, België en Frankrijk.

Landen die geografisch nabij Nederland liggen – en met name de buurlanden – blijken dus de belangrijkste leveranciers van intermediaire inputs die nodig zijn voor de Nederlandse uitvoer. De hoge mate van relatieve afhankelijkheid van de invoer uit Europa geldt vooral bij industriële producten en chemische producten. Ruwe aardolie en aardolieproducten waren verreweg de belangrijkste invoerproducten die verwerkt worden in de Nederlandse uitvoer, maar het merendeel van die invoer was wel afkomstig uit landen buiten Europa (denk dan bijvoorbeeld aan Rusland, Noorwegen en Nigeria). Tot slot blijken de Verenigde Staten en China ook belangrijke spelers te zijn voor de Nederlandse invoer die verwerkt wordt door Nederlandse bedrijven. Het belang van China was vooral groot voor invoer van machines en vervoermaterieel en industriële producten. De Verenigde Staten waren belangrijk bij de invoer van machines en vervoermaterieel en bij grondstoffen en minerale brandstoffen, maar het belang van de Verenigde Staten voor de Nederlandse invoer is met name zichtbaar bij de dienstenimport. Dit geldt vooral voor het gebruik van Amerikaans intellectueel eigendom.

6.2 Het gebruik van de invoer

Deze paragraaf geeft een uitgebreide beschrijving van de bestemming van de Nederlandse invoer van goederen en diensten in 2019. Zoals de infographic aan het begin van dit hoofdstuk laat zien, onderzoeken we ook wat er verder precies gebeurt met de Nederlandse invoer van goederen en diensten. Is deze invoer bestemd voor een Nederlandse consument of wordt deze door een Nederlands bedrijf verwerkt in zijn productie voor de binnen- of buitenlandse markt, of verlaat deze invoer Nederland in vrijwel onbewerkte staat naar een ander land in de vorm van wederuitvoer? Uit welke goederen en diensten bestaan deze invoerstromen? En hoe hebben deze invoerstromen zich de laatste jaren ontwikkeld?

Bijna de helft van de goedereninvoer bestemd voor wederuitvoer

In 2019 bedroeg de invoer van goederen 425,7 miljard euro en de invoer van diensten 164,9 miljard euro, samen goed voor bijna 590,7 miljard euro, zie tabel 6.2.1.²⁾ Zoals in tabel 6.2.1 te zien is (en ook weergegeven door de donkerblauwe pijl in de infographic), gaat een aanzienlijk deel van deze invoer direct weer naar het buitenland. Zo is bijna de helft van de 425,7 miljard euro aan goedereninvoer bestemd voor de wederuitvoer. Denk daarbij aan een zeecontainer vol consumentenelektronica uit China die door de douane in de Rotterdamse haven wordt ingeklaard en door een Nederlandse ingezetene doorverkocht wordt aan een groothandelaar in Duitsland. Zo was in 2017 circa 51 miljard euro van de 55 miljard euro aan Nederlandse goedereninvoer uit Azië bestemd voor wederuitvoer naar Europa (Franssen et al., 2020).

2) De cijfers in dit hoofdstuk zijn verkregen door de gegevens van de Nationale Rekeningen met die van de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten te combineren, en hierbij worden de cijfers van de Nationale Rekeningen als leidend beschouwd. Door verschillen in definities en methoden wijken deze cijfers af van de overige randtotalen zoals gepresenteerd in eerdere hoofdstukken in deze publicatie, of op Statline, die beide gebaseerd zijn op de handelsstatistieken. De in dit hoofdstuk genoemde cijfers over de dienstenexport zijn gebaseerd op de Nationale Rekeningen. Hoofdstuk 4 van deze publicatie geeft ook informatie over de export van diensten, gezien vanuit de bronstatistiek. Deze twee cijfers wijken van elkaar af. Enerzijds ontstaan inconsistenties door de manier waarop de Nationale Rekeningen en de bronstatistiek om moeten gaan met Bijzondere Financiële instellingen. Anderzijds confronteren de Nationale Rekeningen cijfers over de dienstenhandel met andere bronstatistieken, waarbij inconsistenties tussen bronnen kunnen leiden tot aanpassingen van de broncijfers om tot een consistent beeld van de gehele economie te komen. Ook de focus op continuïteit bij de Nationale Rekeningen leidt tot niveauafwijkingen tussen de bronstatistiek en de Nationale Rekeningen. Dit wordt in een revisiejaar weer herijkt.

Naast wederuitvoer van goederen is er ook wederuitvoer van diensten. De wederuitvoer van diensten is, met 11,1 miljard euro, aanzienlijk kleiner en bestaat vooral uit betalingen voor royalty's en licenties aan in Nederland geregistreerde bijzondere financiële instellingen (BFI's), die de rechten over intellectueel eigendom beheren, en deze geïnde betalingen rechtstreeks afdragen aan buitenlandse moederbedrijven (Mellens, 2011; CBS, 2016).

6.2.1 Bestemmingsverdeling van de goederen- en dienstenimport, 2019

	Invoer voor binnenlands verbruik				Invoer direct bestemd voor het buitenland (wederuitvoer)	Totaal
	invoer voor intermediair verbruik		invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen			
	binnenlandse bestedingen	export				
mld euro						
Goedereninvoer	51,8	99,8	64,9	209,2	425,7	
Diensteninvoer	43,2	83,4	27,3	11,1	164,9	
Totaal	95,0	183,2	92,2	220,3	590,7	

Ongeveer 16 procent invoer direct naar Nederlandse klant

De kleinste invoerstroom (lichtoranje pijl) in de infographic bestaat uit ingevoerde goederen en diensten die rechtstreeks bestemd zijn voor binnenlandse bestedingen. Zo is een in Frankrijk geproduceerde en gebottelde fles wijn een voorbeeld van invoer die direct bestemd is voor de Nederlandse consument. Maar ook een door een Nederlands agrarisch bedrijf uit de Verenigde Staten ingevoerde landbouwmachine valt onder invoer die direct bestemd is voor binnenlandse bestedingen (investeringen in vaste activa). Deze goedereninvoer bedroeg 64,9 miljard euro in 2019. De diensteninvoer die direct bestemd was voor binnenlandse bestedingen bedroeg 27,3 miljard euro. Uitgaven van Nederlandse toeristen in het buitenland vallen bijvoorbeeld binnen deze categorie. Tezamen bedroeg de invoer van goederen en diensten die in 2019 rechtstreeks bestemd was voor binnenlandse bestedingen circa 16 procent van de totale invoer.

Twée derde intermediaire invoer bestemd voor verwerking in de uitvoer

Het gros van de invoer van goederen en diensten was bestemd voor verdere verwerking door Nederlandse bedrijven. Deze intermediaire invoer bedroeg 278,2 miljard euro en vertegenwoordigde daarmee 47 procent van de totale Nederlandse invoer. De intermediaire invoer kan weer worden onderverdeeld in intermediaire invoer van goederen en intermediaire invoer van diensten. Deze bedroegen in 2019 respectievelijk 151,6 miljard euro en 126,6 miljard euro. De intermediaire invoer wordt verwerkt in producten of gebruikt in de dienstverlening voor ofwel de binnenlandse markt, ofwel voor de uitvoer. Het Nederlandse bedrijfsleven verwerkte bijna twee derde van deze intermediaire invoer voor het bedienen van buitenlandse klanten. In 2019 werd er namelijk voor 99,8 miljard euro aan goederen en voor 83,4 miljard euro aan diensten verwerkt in de uitvoer. Zo worden er veel uit China geïmporteerde computers, computeronderdelen en telecommunicatieapparatuur verwerkt in de uitvoer. Voor de totstandkoming van de Nederlandse uitvoer worden ook veel financiële diensten, intellectueel eigendom en licenties uit de Verenigde Staten ingezet (Aerts et al., 2020a). In paragraaf 6.5 wordt dieper ingegaan op deze invoerstromen die verwerkt worden in de uitvoer.

De intermediaire invoer van goederen en diensten die door Nederlandse bedrijven werd verwerkt in producten of diensten voor de binnenlandse markt bedroeg 95,0 miljard euro, waarvan 51,8 miljard aan goederen en 43,2 miljard aan diensten. Steenkool uit Rusland is een voorbeeld van ingevoerde intermediaire invoer, (deels) bestemd voor de binnenlandse markt. Deze steenkool kan door Nederlandse energiebedrijven worden gebruikt om elektriciteit op te wekken voor Nederlandse huishoudens of voor de industrie. Een ander voorbeeld zijn Nederlandse bouwbedrijven die ledlampen uit China gebruiken in de bouw van bedrijfspanden. Nederlandse mediabedrijven die vergoedingen betalen aan Amerikaanse bedrijven voor de uitzendrechten van films, series of tv-shows zijn een voorbeeld van geïmporteerde diensten die verwerkt worden in diensten voor de binnenlandse markt (Aerts et al., 2020a).

6.3 Samenstelling en herkomst van de goedereninvoer

Hoogste invoerwaarde bij ruwe aardolie en aardolieproducten

Met een invoerwaarde van 51,0 miljard euro, was ruwe aardolie en aardolieproducten verreweg de belangrijkste importcategorie bij de goederen, zie tabel 6.3.1. Deze ingevoerde producten worden voornamelijk gebruikt voor verdere verwerking voor de export of verlaten het land in onbewerkte staat als wederuitvoer. Ook bij verdere verwerking voor binnenlandse bestedingen is de categorie ruwe aardolie en aardolieproducten degene met de grootste invoerwaarde. De op één na grootste categorie bestaat uit telecommunicatieapparatuur, met een invoerwaarde van 27,1 miljard euro. Meer dan driekwart (78 procent) van deze invoer is bestemd voor wederuitvoer. De invoer van elektrische apparaten, de op twee na grootste importcategorie, bedroeg 26,0 miljard euro en van deze invoer is bijna twee derde (66 procent) bestemd voor wederuitvoer.

6.3.1 Bestemmingsverdeling van de goederenimport naar goederencategorie, top-20, 2019

Goederencategorie (SITC-2)	Invoer voor binnenlands verbruik			Invoer direct bestemd voor het buitenland (wederuitvoer)	Totaal
	invoer voor intermediair verbruik		invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen		
	binnenlandse bestedingen	export			
Goederencategorie (SITC-2)	mld euro				
Totaal (goederen)	51,8	99,8	64,9	209,2	425,7
Ruwe aardolie en aardolieproducten	4,8	24,9	0,9	20,5	51,0
Toestellen voor telecommunicatie en voor opnemen en weergeven van geluid	0,9	3,2	2,0	21,0	27,1
Elektrische apparaten, n.a.g.	3,2	3,5	2,1	17,2	26,0
Voertuigen voor wegvervoer	1,5	4,1	13,6	4,5	23,6
Computers en kantoor machines	1,1	1,3	3,8	16,6	22,8
Diverse fabricaten, n.a.g.	2,4	2,1	2,8	12,0	19,2
Diverse machines, n.a.g.	1,5	3,1	3,1	7,7	15,3

6.3.1 Bestemmingsverdeling van de goederenimport naar goederencategorie, top-20, 2019 (vervolg)

	Invoer voor binnenlands verbruik			Invoer direct bestemd voor het buitenland (wederuitvoer)	Totaal
	invoer voor intermediair verbruik		invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen		
	binnenlandse bestedingen	export			
Instrumenten en apparaten voor beroepsuitoefening, wetenschap, n.a.g.	0,5	1,0	1,3	11,4	14,2
Kleding en toebehoren	0,6	0,2	3,1	9,1	13,0
Medicinale en farmaceutische producten	2,7	1,0	2,9	6,0	12,6
Groenten en fruit	1,1	1,1	2,4	7,9	12,5
Organische chemische producten	0,6	6,9	0,3	4,3	12,1
Gespecialiseerde machines	1,2	2,6	2,6	4,9	11,3
Metaalwaren, n.a.g.	2,9	2,6	1,0	3,5	10,0
Aardgas en industriegas	2,1	2,8	1,6	2,4	8,9
IJzer en staal	1,7	2,9	0,1	3,4	8,1
Andere chemische producten, n.a.g.	0,7	1,7	0,2	5,4	8,0
Generatoren en motoren	0,7	1,1	0,9	4,3	6,9
Koffie, thee, cacao, specerijen en fabricaten daarvan	0,6	2,5	0,7	2,2	6,0
Kunststof in primaire vormen	0,6	2,0	0,0	3,3	6,0

Invoer voor wederuitvoer gedomineerd door ICT-producten

De invoer voor wederuitvoer vormde in 2019, met een omvang van 209,2 miljard euro, de belangrijkste invoerstroom die ons land binnenkwam, zie tabel 6.3.1. Mellens et al. (2007) constateerden dat wederuitvoerstromen wereldwijd worden gedomineerd door ICT-producten – zoals machines, computers en elektronica – die zich in het algemeen bij uitstek lenen voor containervervoer. Dat beeld zien we ook terug in de samenstelling van de Nederlandse invoer voor wederuitvoer in 2019; ruim een kwart bestond uit deze goederen. De invoer voor wederuitvoer van telecommunicatieapparatuur bedroeg 21,0 miljard euro, van elektrische apparaten 17,2 miljard euro en van kantoor- en automatische gegevensverwerkende machines (computers) 16,6 miljard euro. Naast ICT-producten benadrukken Mellens et al. (2007) dat ook chemische producten een voorname rol spelen in wederuitvoerstromen. Dat wordt bevestigd door de cijfers voor 2019 waarin de invoer voor wederuitvoer van chemische producten gelijk was aan 25,8 miljard euro, ofwel een achtste deel van de totale invoer voor wederuitvoer.³⁾ De aanwezigheid van de oliehaven in Rotterdam speelt een cruciale rol in de invoer voor wederuitvoer van ruwe aardolie en aardolieproducten. Deze stroom had in 2019 een waarde van 20,5 miljard euro. Ook de invoer voor wederuitvoer van kleding en toebehoren, met 9,1 miljard euro, en groenten en fruit, met 7,9 miljard euro, was aanzienlijk.

³⁾ Chemische producten bestaan uit de som van de SITC-2 categorieën 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59.

Aardolieproducten en chemicaliën belangrijk bij invoer voor intermediair verbruik

Na de invoer voor wederuitvoer was de invoer voor intermediair verbruik het grootst. In 2019 bedroeg deze invoer ruim 151,6 miljard euro. Deze invoer wordt verwerkt in goederen en diensten die zowel in Nederland als het buitenland worden afgezet. De invoer van ruwe aardolie en aardolieproducten voor intermediair verbruik bedroeg 29,7 miljard euro, waarvan 24,9 miljard euro verder werd verwerkt in geëxporteerde goederen en diensten. Denk daarbij aan geraffineerde aardolieproducten die worden vervaardigd uit ruwe aardolie, maar ook aan kunststoffen met aardolie als grondstof en aan brandstoffen die worden gebruikt in de dienstenuitvoer van de transportsector. De invoer van chemische producten voor intermediair gebruik bedroeg 22,1 miljard euro. Chemische producten worden voornamelijk ingezet in productieprocessen gericht op de export. Elektrische apparaten werden voor 6,7 miljard euro ingevoerd voor intermediair verbruik. Bij intermediair verbruik worden elektronische componenten en onderdelen gebruikt, die ook binnen de brede categorie elektrische apparaten vallen. Andere goederencategorieën met een aanzienlijke invoerwaarde voor intermediair verbruik zijn voertuigen voor wegvervoer (daaronder vallen ook nadrukkelijk onderdelen) met een invoerwaarde van 5,6 miljard euro, metaalwaren met 5,5 miljard euro en ijzer en staal met 4,6 miljard euro. In de paragrafen 6.6–6.8 wordt dieper ingegaan op de herkomstlanden van de goederencategorieën die zijn verwerkt in de export en ook op exportcategorieën die sterk op verwerkte invoer leunen, zoals bijvoorbeeld het geval is bij de uitvoer van aardolie en chemische producten.

Voertuigen voor wegvervoer grootste categorie voor directe binnenlandse bestedingen

De invoer die direct bestemd is voor binnenlandse bestedingen was, met een bedrag van 64,9 miljard euro, aanzienlijk kleiner dan de twee hiervoor genoemde invoerstromen. De grootste goederencategorie in deze invoerstroom was voertuigen voor wegvervoer (inclusief onderdelen) met een invoerwaarde van 13,6 miljard euro. Deze invoerstroom was goed voor 57,6 procent van de totale invoer van voertuigen voor wegvervoer. Daarmee is ruim de helft van de voertuigen voor wegvervoer, zoals personenauto's of motoren, rechtstreeks bestemd voor de Nederlandse consument of ondernemer. Deze categorie omvat ook aftermarketproducten zoals vervangende onderdelen en accessoires. De invoer van computers en kantoormachines voor rechtstreekse binnenlandse bestedingen bedroeg 3,8 miljard euro en van diverse machines 3,1 miljard euro. De invoer voor rechtstreekse binnenlandse bestedingen van typische consumptiegoederen zoals kleding en toebehoren bedroeg 3,1 miljard euro en van medicijnen en farmaceutische producten 2,9 miljard euro. Naast voertuigen voor wegvervoer is ook meer dan de helft van de goedereninvoer van ander vervoermaterieel (waaronder vliegtuigen en schepen en boten) en meubelen en toebehoren bestemd voor directe binnenlandse bestedingen.

Intermediaire invoer en 'Factory Europe'

Tabel 6.3.2 laat zien wat uiteindelijk met de invoer uit specifieke landen gedaan wordt. Duitsland is, met 76,5 miljard euro, de belangrijkste invoerpartner voor goederen, gevolgd door België (42,8 miljard euro) en China (42,3 miljard euro). Als we de Europese Unie (EU) als

geheel beschouwen, dan blijkt deze goed voor 242,3 miljard euro. Daarmee was de interne EU-markt goed voor 57 procent van de totale Nederlandse goederenimport.

De invoer uit EU-landen die bestemd is voor verdere verwerking door Nederlandse bedrijven bedroeg 90,1 miljard euro en is goed voor 59 procent van de totale intermediaire goedereninvoer. Het gegeven dat Nederland veel goederen voor intermediair verbruik uit EU-landen importeert, bevestigt de hypothese van Baldwin en Lopez-Gonzalez (2015), dat internationale productieketens niet over de hele wereld verspreid zijn, maar geconcentreerd zijn in regionale blokken. Daarbij behoort Nederland tot het Europese regionale blok, de 'Factory Europe', waarbij de Europese interne markt waarschijnlijk een belangrijke rol speelt (Fritsch & Matthes, 2017).

6.3.2 Bestemmingsverdeling van de goederenimport naar landen(groep) van herkomst, 2019

Landen en landengroepen	Invoer voor binnenlands verbruik				
	invoer voor intermediair verbruik		invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen	Invoer direct bestemd voor het buitenland (wederuitvoer)	Totaal
	binnenlandse bestedingen	export			
	mld euro				
Duitsland	11,9	17,5	15,4	31,7	76,5
België	6,5	11,5	9,1	15,8	42,8
Frankrijk	2,1	3,6	2,9	8,2	16,8
Verenigd Koninkrijk	2,8	7,0	2,8	11,6	24,2
EU overig	10,5	16,7	12,6	42,3	82,0
Verenigde Staten	2,7	6,6	5,1	20,1	34,5
Amerika overig	1,3	3,7	1,1	8,4	14,5
China	4,0	5,3	6,1	27,0	42,3
Azië overig	4,2	9,7	6,1	37,6	57,7
Elders	5,8	18,2	3,7	6,5	34,4

Relatief veel intermediaire goedereninvoer uit het Verenigd Koninkrijk

Met een invoerwaarde van 24,2 miljard euro staat het Verenigd Koninkrijk voor Nederland op de vijfde plaats van belangrijkste importpartners. Van deze 24,2 miljard euro was iets minder dan de helft (11,6 miljard euro) bestemd voor wederuitvoer. Deze wederuitvoer had volgens Franssen et al. (2020) voornamelijk het Europese achterland als bestemming, waarbij zij aantonen dat Nederland een belangrijk scharnierpunt tussen het Verenigd Koninkrijk en het Europese achterland blijkt te zijn. Vergeleken met de goedereninvoer uit andere EU-landen, importeren Nederlandse bedrijven relatief veel goederen voor verdere verwerking uit het Verenigd Koninkrijk. De invoer uit het Verenigd Koninkrijk is namelijk voor 41 procent bestemd voor verdere verwerking, terwijl dat voor andere EU-landen 37 procent bedraagt. Daarbij moet wel de kanttekening worden gemaakt dat een aanzienlijk deel van de goedereninvoer uit het Verenigd Koninkrijk uit ruwe aardolie en aardolieproducten bestaat (CBS, 2019).

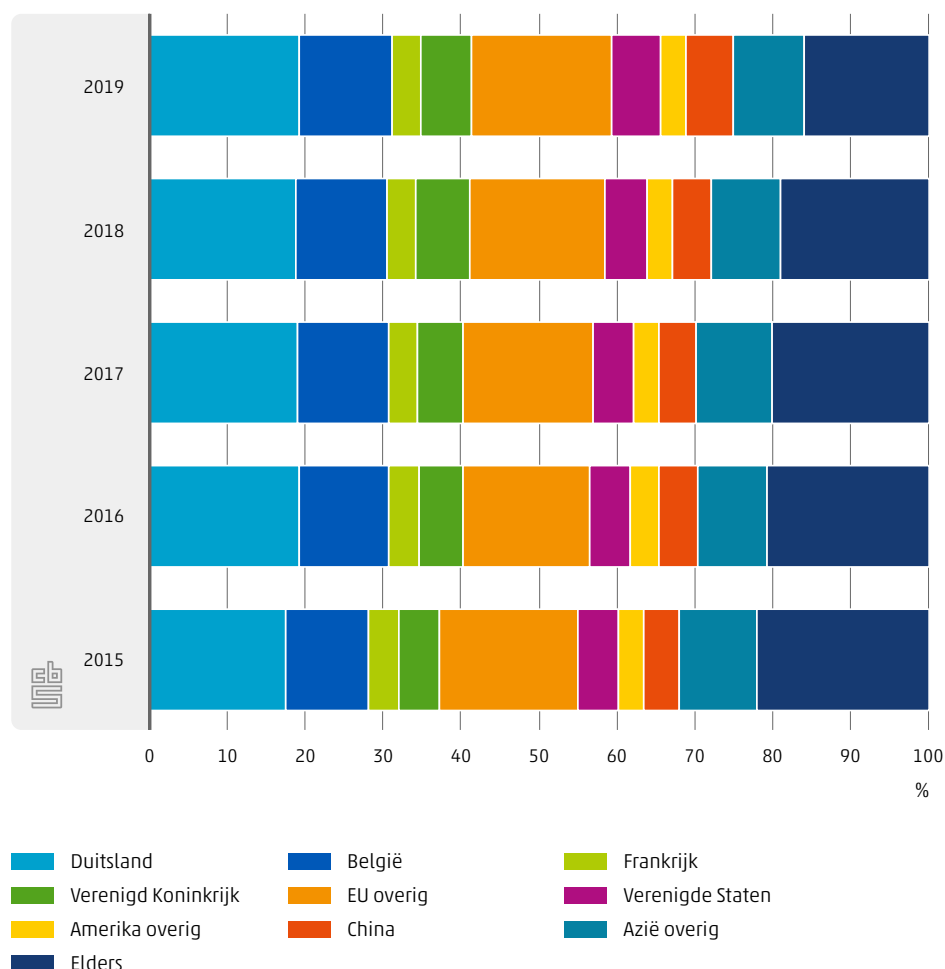
Belang van toeleveringen uit China en de Verenigde Staten gegroeid

Met een invoerwaarde van 42,3 miljard euro en 34,5 miljard euro zijn China en de Verenigde Staten de belangrijkste niet-Europese importpartners. De invoer uit China, de Verenigde Staten en andere overzeese landen(groepen) is grotendeels bestemd voor het buitenland en met name voor wederuitvoer naar het Europese achterland (Franssen et al., 2020). Dit benadrukt de positie van Nederland als handelsknooppunt. Uit zowel China als de Verenigde Staten bedroeg de invoer voor intermediair verbruik 9,3 miljard euro in 2019, waarbij de invoer uit China relatief vaker wordt ingezet om de Nederlandse markt te bedienen (4,0 miljard euro) dan de invoer uit de Verenigde Staten (2,6 miljard euro). Het aandeel van beide landen in de totale invoer voor verdere verwerking is de laatste jaren toegenomen, zie figuur 6.3.3. Het aandeel van China is toegenomen van 5,1 procent in 2015 tot 6,3 procent in 2019, terwijl het aandeel van de Verenigde Staten toenam van 5,8 tot 6,3 procent (Aerts et al., 2020b).

Aandeel van toeleveringen uit de Europese Unie ook toegenomen

Uit figuur 6.3.3 blijkt dat naast China en de Verenigde Staten, ook het aandeel van het Verenigd Koninkrijk in de totale invoer voor intermediair verbruik is toegenomen, van 5,2 procent in 2015 tot 6,2 procent in 2019. Deze toename komt voornamelijk door meer invoer van ruwe aardolie en aardolieproducten (CBS, 2019). Deze groei in invoerwaarde werd zowel veroorzaakt door prijsstijgingen als door hogere invoervolumes. Het aandeel van EU-landen in de goedereninvoer voor intermediair verbruik is ook toegenomen, van 55,3 procent in 2015 tot 59,5 in 2019 (de EU-28 wordt vertegenwoordigd vanaf de verticale as links tot en met de oranje balk). Exclusief het Verenigd Koninkrijk nam het aandeel van EU-landen in de goedereninvoer voor verdere verwerking toe van 50,0 tot 53,0 procent.

6.3.3 Aandelen van landen(groepen) in de goederenimport voor intermediair verbruik

6.4 Samenstelling en herkomst van de dienstenimport

Andere zakelijke diensten dominant in dienstenimport

De grootste categorie bij de import van diensten is 'andere zakelijke diensten', zie tabel 6.4.1. Nederland importeerde in 2019 voor 51,3 miljard euro aan zakelijke diensten, waarvan het overgrote merendeel (91,6 procent) werd ingevoerd door bedrijven. Van deze 47,0 miljard euro aan import van zakelijke diensten bestemd voor intermediair verbruik, werd bijna twee derde gebruikt om de Nederlandse export van goederen en diensten mogelijk te maken. Deze in de export verwerkte zakelijke diensten bestonden voor 15,4 miljard euro uit professionele en managementadviesdiensten en voor 14,9 miljard euro uit technische en aan de handel verbonden diensten.

Intellectueel eigendom belangrijke buitenlandse diensteninput voor de export

Betalingen aan het buitenland voor het gebruik van intellectueel eigendom waren de tweede belangrijkste categorie met een invoerwaarde van 25,0 miljard euro. Deze waren ook grotendeels (97 procent) bestemd voor intermediair verbruik. Ruim driekwart van deze intermediaire invoer was bestemd voor verdere verwerking in de Nederlandse export van goederen en diensten. Onder betalingen voor het gebruik van intellectueel eigendom vallen bijvoorbeeld softwarelicenties en vergoedingen voor het gebruik van patenten.

6.4.1 Bestemmingsverdeling van de dienstenimport naar dienstencategorie, top-10, 2019

Invoer voor binnenlands verbruik				
invoer voor intermediair verbruik			invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen	
binnenlandse bestedingen		export		
Dienstencategorie	mld euro			
Totaal (diensten)	43,2	83,4	27,3	164,9*
Andere zakelijke diensten	16,1	30,9	4,3	51,3
Royalty's	5,9	18,3	0,8	25,0
Reisverkeer	2,1	1,7	15,3	19,2
Vervoersdiensten	4,6	12,5	0,9	18,1
ICT-diensten	4,4	6,7	4,2	15,3
Financiële diensten	4,4	2,8	0,3	7,5
Industriële diensten	0,8	3,3	0,1	4,2
Bouwdiensten	2,0	0,4	0,5	2,8
Pers., cult. en recreatieve diensten	0,9	1,7	0,1	2,6
Onderhoud en reparatie	0,7	1,1	0,0	1,8

* Inclusief invoer voor wederuitvoer van diensten.

De derde grootste categorie is het reisverkeer met een invoerwaarde van 19,2 miljard euro. In tegenstelling tot de twee voorgaande dienstencategorieën is de invoer van reisverkeersdiensten voor 80,1 procent bestemd voor privéverbruik. Hieronder vallen de uitgaven van Nederlandse toeristen tijdens hun verblijf in het buitenland. De overige intermediaire invoer van reisverkeer valt onder zakelijk reisverkeer.

De invoer van vervoersdiensten bedroeg 18,1 miljard euro in 2019, waarvan 94,7 procent bestemd was voor intermediair verbruik. Vrachtvervoer valt onder deze categorie. Nederlandse bedrijven huren bijvoorbeeld buitenlandse expediteurs in om goederen te vervoeren. De overige 5,3 procent bestaat uit invoer van vervoersdiensten voor binnenlandse bestedingen. Daaronder valt het passagiersvervoer.

In 2019 voerde Nederland voor 15,3 miljard euro aan telecommunicatie- en computerdiensten in. Daarvan was 72,8 procent bedoeld voor intermediair verbruik, waarbij opnieuw het merendeel werd verwerkt in de Nederlandse uitvoer van goederen en diensten. Denk daarbij aan ingevoerde ICT-diensten. De overige 27,2 procent was bestemd voor binnenlandse bestedingen, bijvoorbeeld door het gebruik van telecommunicatienetwerken op mobiele telefoons van Nederlandse consumenten op vakantie in het buitenland.

De Verenigde Staten, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk van groot belang voor de Nederlandse dienstenimport

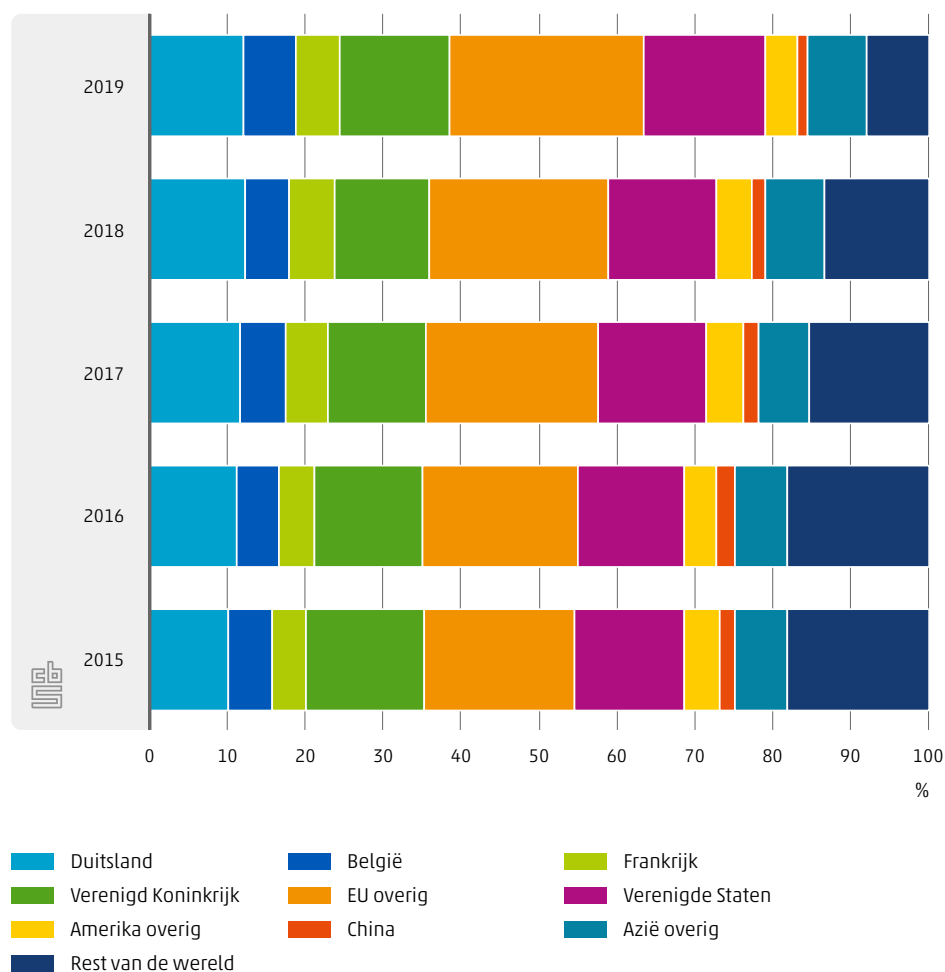
Tabel 6.4.2 toont aan hoe de dienstenimport uit een aantal landen(groepen) in Nederland doorsijpelt. De Verenigde Staten zijn de belangrijkste invoerpartner wat betreft diensten (21,8 miljard euro) gevolgd door Duitsland (19,9 miljard euro) en het Verenigd Koninkrijk (19,6 miljard euro). De interne EU-markt was, met 96,2 miljard euro, goed voor 58 procent van de totale diensteninvoer. De invoer uit EU-landen die bestemd is voor verdere verwerking door Nederlandse bedrijven bedroeg 77,5 miljard euro, goed voor 61 procent van de totale diensteninvoer voor intermediair verbruik. In vergelijking met de goedereninvoer is het aandeel van China en andere Aziatische landen in de intermediaire diensteninvoer bescheiden.

6.4.2 Bestemmingsverdeling van de dienstenimport naar landen(groep) van herkomst, miljard euro, 2019

	Invoer voor binnenlands verbruik			
	invoer voor intermediair verbruik		invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen	Totaal
	binnenlandse bestedingen	export		
Landen en werelddelen	mld euro			
Duitsland	5,1	9,8	5,0	19,9
België	3,0	5,0	2,0	10,0
Frankrijk	2,5	4,5	1,8	8,9
Verenigd Koninkrijk	6,0	11,2	2,4	19,6
EU overig	10,7	19,7	7,4	37,8
Verenigde Staten	6,5	12,6	2,7	21,8
Amerika overig	1,7	3,4	0,8	6,0
China	0,5	1,0	0,4	1,8
Azië overig	3,3	5,9	2,4	11,5
Rest van de wereld	2,9	6,7	2,3	12,0

Figuur 6.4.3 laat zien dat het aandeel van EU-landen in de totale intermediaire diensteninvoer is toegenomen van 54,7 procent in 2015 tot 61,3 procent in 2019 (de EU-28 wordt vertegenwoordigd vanaf de verticale as links tot en met de oranje balk). Deze groei is breed gedragen. Zowel de diensteninvoer uit Duitsland, België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk als overige EU-landen (waarbij voornamelijk Ierland en Polen in het oog springen) droegen bij aan deze groei. Dit is in lijn met Lemmers (2015) en Bohn et al. (2018), die observeren dat het aandeel van de handel van de dienstensector sinds 2000 sterk is gegroeid ten opzichte van de handel van de maakindustrie. Exclusief het Verenigd Koninkrijk nam het aandeel van EU-landen toe van 39,5 procent in 2015 tot 47,4 procent in 2019. Hoewel de intermediaire diensteninvoer uit het Verenigd Koninkrijk nog wel toenam, is het aandeel van het Verenigd Koninkrijk afgenomen van 15,2 procent tot 13,6 procent.

6.4.3 Aandelen van landen(groepen) in de diensteninvoer voor intermediair verbruik

6.5 Het belang van de invoer voor de Nederlandse uitvoer

De bovenstaande paragrafen lieten zien dat minder dan een kwart (23,4 procent) van de goedereninvoer en iets meer dan de helft (50,5 procent) van de diensteninvoer gebruikt wordt in de productie van exportgoederen en/of -diensten. Omgekeerd is de Nederlandse export van goederen en diensten doorgaans ook sterk afhankelijk van buitenlandse inputs. Uit hoofdstuk 2 van deze publicatie blijkt bijvoorbeeld dat er in 2019 voor iedere euro aan export van goederen van Nederlandse makelij ongeveer 46 cent aan geïmporteerde goederen en diensten nodig was. Voor de Nederlandse export van diensten was dit zogenaamde importgehalte 38 procent. In de paragrafen 6.5–6.8 wordt verder ingegaan op de herkomst en samenstelling van de invoerstromen die verwerkt worden in de Nederlandse export. Zo wordt gekeken welke invoer uit welk land verwerkt wordt in de export naar bepaalde grote handelspartners. Ook wordt uitgebreid onderzocht welke buitenlandse inputs uiteindelijk essentieel blijken te zijn om bepaalde exportproducten te kunnen maken, of om bepaalde Nederlandse diensten in het buitenland te kunnen verlenen.

Over het algemeen leunt de dienstenexport meer op de invoer van diensten dan de goederenexport, zie tabel 6.5.1. Meer dan driekwart (77 procent) van de verbruikte invoer betreft diensten. Bij de goederenuitvoer⁴⁾ is een identiek patroon zichtbaar; het merendeel (76 procent) van de totale invoer ten behoeve van de goederenexport bestaat uit goederen.

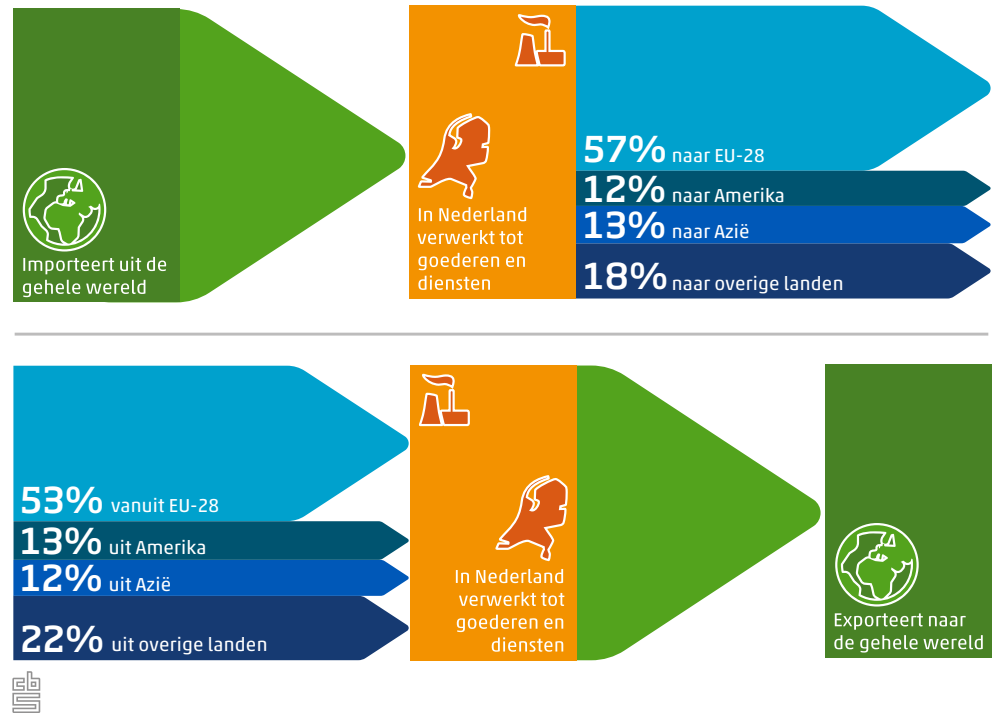
6.5.1 Samenstelling van de export in 2019 (met aandelen van de benodigde invoer)

	Goederenexport		Dienstenexport	
	mln euro	%	mln euro	%
Totale export	232 472		172 634	
Goedereninvoer	82 101	76	14 437	23
Diensteninvoer	25 663	24	48 051	77

6.6 Internationale verwevenheid via Nederlandse in- en uitvoer

Tegenwoordig worden steeds meer goederen en diensten geproduceerd in lange en geografisch gefragmenteerde waardeketens. Tabel 6.6.1 illustreert de onderlinge verwevenheid van de wereldeconomie via de Nederlandse keten. Het toont in hoeverre de invoer van goederen en diensten uit het ene land (of regio) verder verwerkt wordt in de uitvoer naar het andere land in het jaar 2019. Zo werd er in 2019 bijvoorbeeld voor 24,5 miljard euro aan goederen en diensten ingevoerd uit Duitsland die uiteindelijk bestemd was voor het buitenland. Van deze import uit Duitsland werd 16 procent – 3,9 miljard euro – verwerkt in de export naar Azië. Tegelijkertijd werd er door Nederlandse bedrijven voor 19,7 miljard euro aan invoer gebruikt om goederen of diensten naar het continent Amerika te kunnen exporteren. Van deze invoer was 56 procent afkomstig uit de EU (10,9 miljard euro), 16 procent uit het continent Amerika zelf (3,1 miljard euro), en 13 procent uit Azië (2,6 miljard euro).

⁴⁾ Het gaat in deze paragraaf alleen om invoer die door bedrijven gebruikt wordt voor de uitvoer van goederen en diensten van Nederlandse makelij; wederuitvoer is buiten beschouwing gelaten.

Europese productieketens belangrijk voor Nederland

De cijfers laten eens te meer zien dat Nederland een belangrijke rol heeft in de intraregionale handel binnen de interne markt, zoals eerder is benadrukt door Baldwin & Lopez-Gonzalez (2013). Een groot deel van de invoer die verwerkt is in de uitvoer (57,1 miljard euro, goed voor 34 procent van de totale invoer voor intermediair verbruik) kwam uit de EU-28 en gaat naar een ander (of hetzelfde) EU-28 land. Dat is niet verrassend, aangezien veel handel nog steeds binnen Europa plaatsvindt. Het belang van invoer uit de EU-28 die bestemd is voor de Nederlandse uitvoer naar alle landen (zowel binnen als buiten de EU) is met 53 procent (90,3 miljard euro) erg groot. Van de vier onderzochte EU-landen (in 2019) had Nederland daarbij voornamelijk invoer uit Duitsland nodig (24,5 miljard euro), gevolgd door invoer uit het Verenigd Koninkrijk (15,8 miljard), België (15,1 miljard) en Frankrijk (7,2 miljard). De gebruikte invoer uit de andere 24 EU-landen was samen goed voor 27,8 miljard euro. Landen die geografisch nabij Nederland liggen – en met name de buurlanden – blijven dus de belangrijkste leveranciers van intermediaire inputs die nodig zijn voor de Nederlandse uitvoer. De cijfers suggereren echter ook dat invoer uit het Verenigd Koninkrijk belangrijk is (met een aandeel van bijna 10 procent van de totale invoer die verwerkt is in de Nederlandse uitvoer) en dat eventuele handelsbelemmeringen als gevolg van de Brexit de algehele Nederlandse export kunnen gaan bemoeilijken.

**€ 24,5
miljard** was de
invoerwaarde uit Duitsland die door
bedrijven werd verwerkt in de
Nederlandse uitvoer

Invoer uit de Verenigde Staten belangrijker voor Nederlandse producenten dan invoer uit China

Buiten Europa blijken de Verenigde Staten en China belangrijke spelers te zijn voor de Nederlandse invoer die verwerkt wordt door Nederlandse bedrijven (Aerts et al., 2020a). Ondanks de groeiende invloed van China in de afgelopen jaren (Creemers et al., 2020; Draper, 2020) hebben Nederlandse bedrijven nog steeds meer dan drie keer zoveel invoer uit de Verenigde Staten nodig (16,5 miljard euro) als uit China (5,2 miljard euro) om de export te kunnen verwezenlijken. Dit kan onder andere worden verklaard doordat de Verenigde Staten niet alleen een belangrijke toeleverancier zijn op het gebied van goederen, maar ook de belangrijkste toeleverancier van diensten zijn (Notten & Voncken, 2019; Aerts et al., 2020a). De import uit China bestaat daarentegen vrijwel volledig uit goederen. Ten opzichte van andere genoemde handelspartners in tabel 6.6.1 lijkt de import uit China ook minder belangrijk voor de Nederlandse uitvoer. Maar dit is alleen van toepassing op het totale niveau. De invoer van bepaalde producten uit China, vooral computers en onderdelen (bijvoorbeeld chips), is van cruciaal belang voor de Nederlandse export. Deze hightech-invoer uit China wordt vooral verwerkt in de uitvoer van verschillende diensten, wegvoertuigen en gespecialiseerde machines (Aerts et al. 2020a).

6.6.1 Invoer die wordt gebruikt in de uitvoer, miljard euro, 2019

		Bestemming van uitvoer				
		EU-28	Amerika	Azië	Elders ¹⁾	Totaal
Herkomst van invoer						
EU-28						
	België	9,8 (65%) (10%)	1,6 (11%) (8%)	2,1 (14%) (9%)	1,5 (10%) (5%)	15,1 (100%)
	Duitsland	15,4 (63%) (16%)	2,9 (12%) (15%)	3,9 (16%) (17%)	2,4 (10%) (8%)	24,5 (100%)
	Frankrijk	4,7 (65%) (5%)	0,8 (11%) (4%)	1,0 (14%) (5%)	0,7 (10%) (2%)	7,2 (100%)
	Verenigd Koninkrijk	9,6 (61%) (10%)	2,2 (14%) (11%)	2,2 (14%) (10%)	1,8 (11%) (6%)	15,8 (100%)
	Overige EU-28	17,7 (64%) (18%)	3,4 (12%) (18%)	4,0 (15%) (18%)	2,6 (9%) (8%)	27,8 (100%)
Amerika						
	Verenigde Staten	9,9 (60%) (10%)	2,4 (14%) (12%)	2,5 (15%) (11%)	1,7 (11%) (6%)	16,5 (100%)
	Overig Amerika	4,2 (65%) (4%)	0,8 (12%) (4%)	0,8 (13%) (4%)	0,7 (10%) (2%)	6,5 (100%)
Azië						
	China	3,1 (60%) (3%)	0,7 (13%) (3%)	0,9 (17%) (4%)	0,5 (10%) (2%)	5,2 (100%)
	Overig Azië	8,8 (60%) (9%)	1,9 (13%) (10%)	2,2 (15%) (10%)	1,7 (12%) (6%)	14,7 (100%)
	Elders ¹⁾	14,0 (38%) (14%)	3,0 (8%) (15%)	2,9 (8%) (13%)	17,1 (46%) (55%)	37,0 (100%)
	Totaal	97,2 (100%)	19,7 (100%)	22,6 (100%)	30,8 (100%)	170,3 (100%)

¹⁾ De 'elders' landengroep bestaat uit alle overige landen ter wereld inclusief een groep 'onbekend'. Bij de koppeling tussen de gegevens van de Nationale Rekeningen en de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten kan een deel van de in- en/of uitvoerwaarde niet gekoppeld worden aan een land.

NB: In dit hoofdstuk beschouwen we het Verenigd Koninkrijk altijd als onderdeel van de EU-28, omdat het Verenigd Koninkrijk in 2019 nog wel een lidstaat was. Zowel goederen als diensten die verwerkt worden in de uitvoer worden in de figuur weerspiegeld.

6.7 De aan de export verbonden import verder ontrafeld

Goedereninvoer verwerkt in de uitvoer

Figuur 6.7.1 laat zien hoe de goedereninvoer⁵⁾ die in 2019 gebruikt werd in de productie van de Nederlandse export is samengesteld. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar chemische producten; minerale brandstoffen en grondstoffen; industriële producten; machines en vervoermaterieel; en voeding en dranken.⁶⁾ In 2019 was er in totaal 32,5 miljard euro aan import van grondstoffen en minerale brandstoffen nodig om de export te verwezenlijken. In paragraaf 6.3 kwam al eerder naar voren dat het vooral ging om de invoer van aardolie en aardolieproducten. Nederlandse bedrijven gebruikten (d.w.z. importeerden) daarnaast tussen 12,6 en 16,3 miljard euro aan elk van de overige productcategorieën.

⁵⁾ Het gaat in deze paragraaf alleen om invoer die door bedrijven gebruikt wordt voor de uitvoer van goederen en diensten van Nederlandse makelij; wederuitvoer is buiten beschouwing gelaten.

⁶⁾ De verschillende goederencategorieën zijn gebaseerd op de 1-digit SITC-indeling.

De EU als geheel is wederom de belangrijkste importpartner van Nederland. De 28 landen die de EU vormen, worden in figuur 6.7.1 weergegeven tot en met de oranje balk (van links uit gezien). De EU-landen blijken verantwoordelijk voor iets meer dan de helft (51 procent) van de goederenimport die benodigd was voor de Nederlandse export. Deze afhankelijkheid is iets lager dan het aandeel van 53 procent wanneer goederen én diensten samen worden genomen (zie tabel 6.6.1). Voor elke productcategorie is het aandeel uit de EU hoger dan 50 procent, behalve voor grondstoffen en minerale brandstoffen (waarvan 70 procent afkomstig is van landen van buiten de EU).

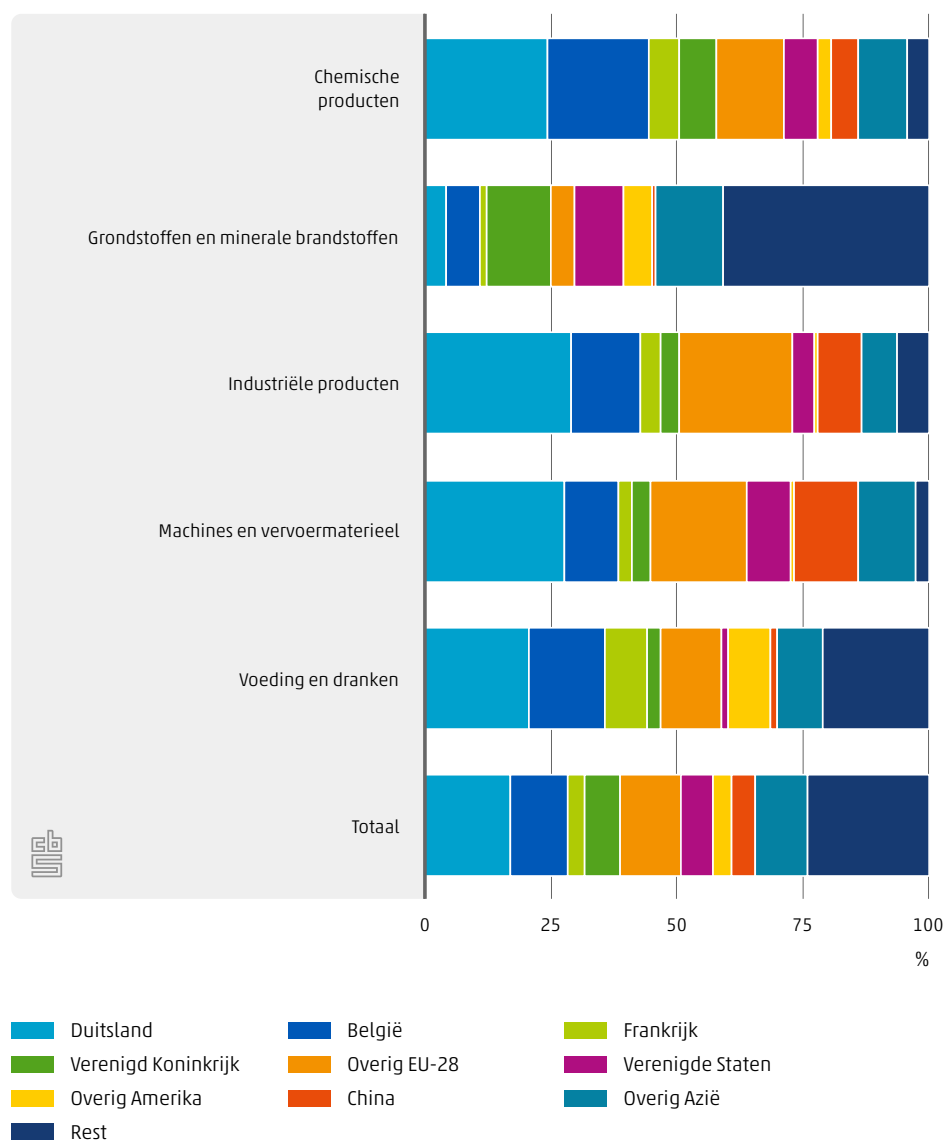
Regionale specialisatie zichtbaar in invoer uit EU-28

De hoge mate van relatieve afhankelijkheid van de invoer uit Europa geldt vooral bij industriële producten (73 procent) en chemische producten (71 procent). Opvallend voor deze twee categorieën is dat de overige EU-28 aanzienlijk belangrijker was wat betreft de import van industriële producten (en ook bij machines en vervoermaterieel) dan voor chemische producten (en andere categorieën). Dit staat mogelijk in verband met de uitbesteding van productie naar Centraal- en Oost-Europa (Fritsch & Matthes, 2017). Verder blijkt België als herkomstland belangrijk te zijn voor de import van chemische producten: 20 procent kwam uit België, bijna het dubbele van het Belgische aandeel in de import van alle goederen (12 procent). Het beperkte importaandeel van grondstoffen en minerale brandstoffen uit Europa is te verklaren door de grote import uit overige landen. Deze import is volgens Aerts et al. (2020a) voornamelijk aan Rusland en Noorwegen toe te schrijven. Frankrijk is – na uittreding van het Verenigd Koninkrijk de op één na grootste economie in de EU⁷⁾ – bij geen enkele invoercategorie dominant in vergelijking met de andere uitgekozen EU-landen. De belangrijkste importcategorie uit Frankrijk was voeding en dranken (met een aandeel van 8 procent).

Buiten de EU-28 spelen China en de Verenigde Staten een belangrijke rol in de invoer van bijna alle categorieën behalve voeding en dranken: 11 procent van de totale invoer gebruikt voor de uitvoer kwam samen uit die twee landen. Het belang van China was vooral groot in de invoer van machines en vervoermaterieel (het Chinese aandeel was 13 procent) en in mindere mate ook voor industriële producten (9 procent). De Verenigde Staten waren ook belangrijk bij de invoer van machines en vervoermaterieel (9 procent) en bij grondstoffen en minerale brandstoffen (9 procent). Verder blijkt bijna een kwart (24 procent) van de invoer van machines en vervoermaterieel uit Azië te komen (inclusief China). De belangrijkste categorieën met betrekking tot Amerika (d.w.z. de Verenigde Staten en overig Amerika) waren grondstoffen en minerale brandstoffen (15 procent). Ook is een groot deel van de ingevoerde voeding en dranken, ingezet in de productie voor de export, afkomstig uit overig Amerika (8 procent).

7) In 2019 bedroeg het bruto binnenlands product tegen marktprijzen van Frankrijk 2 426 miljard euro en dat van het Verenigd Koninkrijk 2 527 miljard euro (EC, 2021).

6.7.1 Samenstelling invoer gebruikt voor de uitvoer, naar herkomst en goederencategorie, 2019

Ruwe aardolie en aardolieproducten belangrijkste invoer benodigd voor uitvoer

Tabel 6.7.2 toont de herkomst van de top-20 belangrijkste goederencategorieën in de invoer die wordt verwerkt in de Nederlandse uitvoer van goederen en diensten. In principe levert deze tabel, die een verdere uitsplitsing van de herkomst van de belangrijkste importproducten geeft, vrijwel dezelfde inzichten op als in figuur 6.7.1. De met afstand belangrijkste geïmporteerde goederencategorie verwerkt in de Nederlandse uitvoer was ruwe aardolie en aardolieproducten ter waarde van 24,6 miljard euro. Meer dan een kwart (25,5 procent) van de totale invoerwaarde van goederen voor verdere bewerking bestond uit ruwe aardolie en aardolieproducten. Bijna de helft van die invoer was afkomstig uit de 'overige landengroep' (Rest), die vooral bestaat uit Rusland (5,4 miljard euro), Noorwegen (2,4 miljard euro), Irak (1,3 miljard euro), Nigeria (1,2 miljard euro), Koeweit (936 miljoen euro) en Saoedi-Arabië (664 miljoen euro). De invoer van aardolie en aardolieproducten

bestemd voor de uitvoer was vooral verwerkt in de uitvoer van dezelfde categorie, ruwe aardolie en aardolieproducten (17,5 miljard euro) met een aandeel van 71 procent in de invoer die werd verwerkt in de uitvoer. Ook was er veel ruwe aardolie en aardolieproducten verwerkt in de uitvoer van organische chemische producten (1,3 miljard euro), kunststof in primaire vormen (1,2 miljard euro), en vervoersdiensten (1,1 miljard euro). Dit is bijvoorbeeld ruwe aardolie die in Nederland via de haven wordt ingevoerd, die in olieraffinaderijen wordt bewerkt tot eindproducten (bijvoorbeeld benzine, kerosine, diesel en lpg) of halffabricaten (bijvoorbeeld als grondstof voor kunststoffen die tot speelgoed en verpakkingsmaterialen verwerkt kunnen worden) om dan verder te worden gedistribueerd naar het buitenland. De ingevoerde ruwe aardolie en aardolieproducten worden verwerkt in de uitvoer waarvan het merendeel bestemd is voor de EU (56 procent), 15 procent van deze uitvoer gaat naar Amerika, 12 procent naar Azië, en 17 procent naar de rest van de wereld.

Invoer verwerkt in export komt vaak in EU terecht

De op één na grootste importcategorie was organische chemische producten met een invoerwaarde van bijna 7 miljard euro. Een kwart van deze invoer werd gebruikt in de uitvoer van dezelfde categorie (1,9 miljard euro), 18 procent in kunststof in primaire vormen (1,2 miljard euro), 13 procent in ruwe aardolie en aardolieproducten (876 miljoen euro), en 9 procent in industriële diensten (620 miljoen euro). Twee derde (67 procent) van de benodigde invoer die wordt verwerkt tot uitvoer, heeft als bestemming de EU en 14 procent Azië. Op de derde en vierde plek volgen voertuigen voor wegvervoer (4 miljard euro) en diverse machines (3 miljard euro). 87 procent van de invoer van voertuigen voor wegvervoer die voor de export was bestemd kwam ook bij dezelfde exportcategorie terecht; de rest vooral in zakelijke en industriële diensten, generatoren en motoren, en gespecialiseerde motoren. Elektrische apparaten (3 miljard euro) completeren de top-5. Uit tabel 6.7.2 blijkt dat er in het algemeen een grote diversiteit aan geïmporteerde goederencategorieën nodig is om te kunnen exporteren, variërend van ruwe aardolie en aardolieproducten (om bijvoorbeeld chemische producten te maken) tot aan graanproducten (om bijvoorbeeld veevoeder te kunnen exporteren). Bijna elk invoerproduct dat wordt verwerkt in de uitvoer heeft vooral de EU als bestemming. De enige uitzonderingen zijn machines (gespecialiseerde machines, machines voor metaalbewerking en diverse machines) en diverse instrumenten en apparaten. In Nederland geproduceerde machines die bestemd zijn voor de uitvoer komen ook vaak in Azië (30 procent) en Amerika (16 procent) terecht, en hetzelfde patroon geldt voor instrumenten en apparaten.

Voor de Nederlandse export was de EU in relatieve zin de belangrijkste leverancier van zuivel en eieren (99 procent van de invoerwaarde van deze categorie), papier, karton en artikelen (90 procent), kunststof in primaire vormen (85 procent), ijzer en staal (83 procent), voertuigen voor wegvervoer (81 procent), en vlees en vleesproducten (74 procent). Amerika was bovengemiddeld belangrijk als herkomstregio in de invoer van oliehoudende zaden en vruchten (52 procent), plantaardige oliën en vetten (17 procent), en gespecialiseerde machines (15 procent). Ten slotte was Azië (inclusief China) belangrijk voor de invoer van toestellen voor telecommunicatie en voor het opnemen en weergeven van geluid (61 procent), plantaardige oliën en vetten (38 procent), en elektrische apparaten (31 procent).

6.7.2 Herkomst van goederen verwerkt voor de uitvoer, naar goederencategorie en herkomstland, top-20, 2019

	EU	Amerika	Azië	Rest	Totaal
Goederencategorie (SITC-2)	mln euro				
Totaal	49 194	9 882	14 393	23 069	96 538
Ruwe aardolie en aardolieproducten	6 655	3 345	4 202	10 387	24 589
Organische chemische producten	4 436	798	1 328	307	6 870
Voertuigen voor wegvervoer	3 198	399	304	50	3 951
Diverse machines, n.a.g.	2 119	184	510	127	2 940
Elektrische apparaten, n.a.g.	1 677	229	905	76	2 886
IJzer en staal	2 311	45	171	265	2 792
Aardgas en industriegas	699	87	2	1 819	2 608
Metaalwaren, n.a.g.	1 826	99	510	59	2 495
Gespecialiseerde machines	1 568	378	470	62	2 478
Koffie, thee, cacao, specerijen en fabricaten daarvan	635	224	112	1 434	2 405
Kunststof in primaire vormen	1 670	111	163	11	1 955
Papier, karton en artikelen	1 746	62	104	30	1 941
Granen en graanproducten	1 376	47	33	437	1 892
Diverse fabricaten, n.a.g.	1 300	120	395	57	1 872
Plantaardige oliën en vetten	511	303	682	316	1 812
Toestellen voor telecommunicatie en voor opnemen en weergeven van geluid	499	150	1 037	12	1 697
Andere chemische producten, n.a.g.	1 134	201	205	106	1 647
Oliehoudende zaden en vruchten	438	791	62	232	1 523
Zuivelproducten en eieren	1 143	4	0	11	1 158
Vlees en vleesproducten	856	136	91	75	1 158

Diensteninvoer verwerkt in de uitvoer

Figuur 6.7.3 toont de top-6 belangrijkste ingevoerde diensten die in 2019 gebruikt werden voor de Nederlandse export. De dienstencategorie 'andere zakelijke diensten' stond op de eerste plek met een invoerwaarde van 25,2 miljard euro, gevolgd door de import van royalty's met 14,2 miljard euro. De invoer van de categorie vervoersdiensten bedroeg 10,2 miljard euro en die van ICT-diensten 5,5 miljard euro. Deze vier categorieën waren goed voor 75 procent van de totale diensteninvoer die in 2019 benodigd was om de uitvoer mogelijk te maken. Ruim 56 procent van de geïmporteerde diensten bleek in 2019 afkomstig uit de EU en dit benadrukt het bovengemiddelde belang van de EU voor de Nederlandse import van diensten. De categorie met het grootste EU-aandeel betrof industriële diensten met 92 procent, hoewel de invoer van deze categorie bescheiden was (2,7 miljard euro, oftewel minder dan 5 procent van de totale diensteninvoer voor de export). Het laagste EU-aandeel komt voor bij de vergoedingen van intellectueel eigendom (40 procent). Dit heeft te maken met de grote rol van de Verenigde Staten in de invoer van royalty's. Denk hierbij aan een softwareproduct dat in de Verenigde Staten wordt ontwikkeld en waarvoor een Nederlands bedrijf een licentie afneemt om deze software te mogen gebruiken. Andere voorbeelden zijn betalingen van royalty's voor films en muziek en franchisevergoedingen in de handel en de horeca.

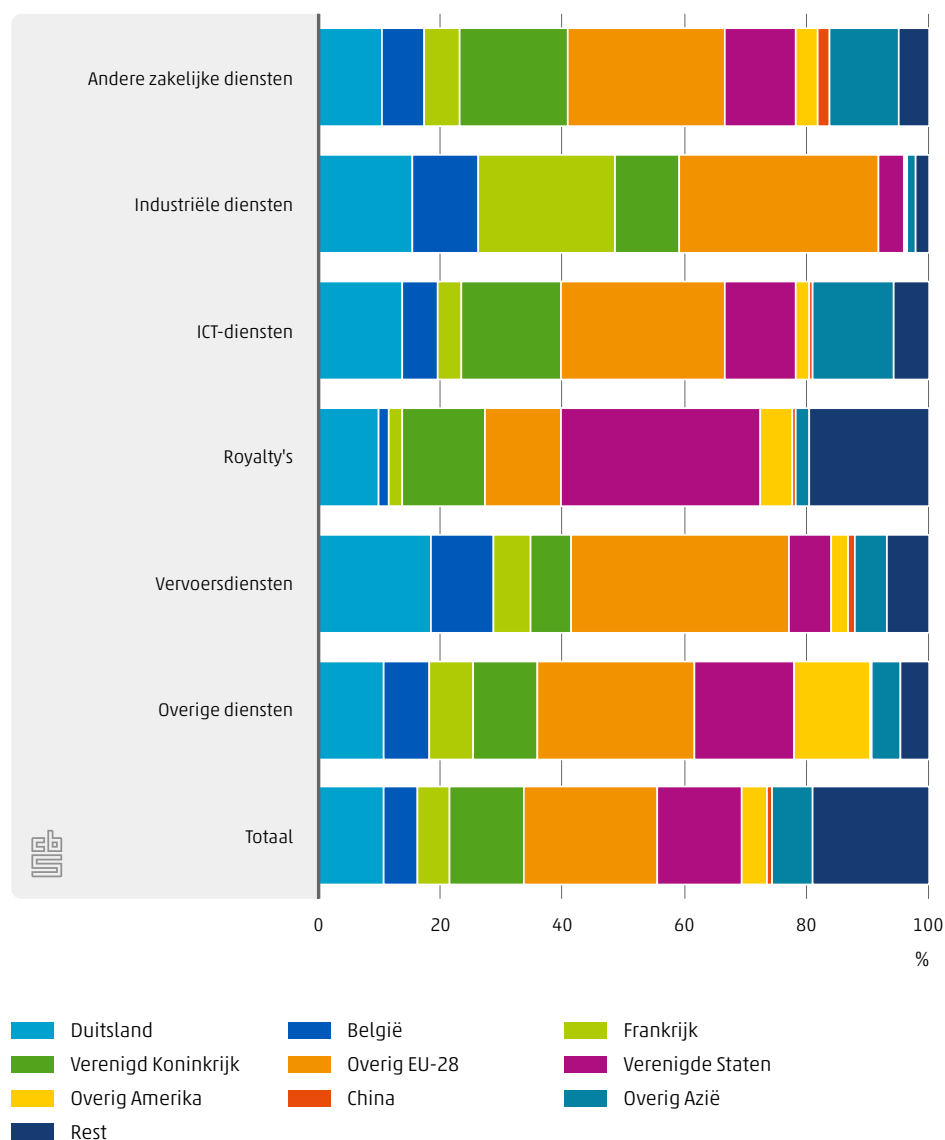
Veel import van diensten uit het Verenigd Koninkrijk verwerkt in de uitvoer

Interessant is dat er binnen de EU-28 sprake was van een bovengemiddelde afhankelijkheid van het Verenigd Koninkrijk voor de invoer van diensten, grotendeels door de invoer van zakelijke diensten. Met 39 procent (25,2 miljard euro) was de categorie zakelijke diensten veruit de grootste dienstencategorie in de totale diensteninvoer verwerkt in de uitvoer. Het Verenigd Koninkrijk vertegenwoordigde 18 procent van de import van zakelijke diensten, maar ook bij alle andere dienstencategorieën was het belang van het Verenigd Koninkrijk omvangrijk. Het land had een aandeel van 12 procent in de totale diensteninvoer gebruikt voor de uitvoer. In relatieve zin was de Nederlandse afhankelijkheid van het Verenigd Koninkrijk voor de invoer van diensten bijna dubbel zo hoog als de Nederlandse afhankelijkheid voor de invoer van goederen (7 procent). Het is niet ondenkbaar dat de Brexit gevolgen zal hebben voor Nederlandse bedrijven die met name diensten uit het Verenigd Koninkrijk importeren, aangezien het nieuwe handelsregime voor de dienstenhandel belemmerend uit lijkt te pakken (Kirkegaard, 2021). Het relatieve belang van het Verenigd Koninkrijk in de in Nederlandse export verwerkte goedereninvoer (7 procent) was beduidend lager dan de aandelen van Duitsland (17 procent) en België (11 procent). Omgekeerd was het belang van het Verenigd Koninkrijk voor de Nederlandse diensteninvoer (12 procent) wel hoger dan de aandelen van Duitsland (11 procent) en België (6 procent). Ook vergeleken met de overige EU-landen waren Duitsland en België minder belangrijk ten opzichte van de diensteninvoer. De overige EU-28 had een aandeel van 12 procent van de invoer van goederen bestemd voor de uitvoer; voor diensten was het aandeel van de overige EU-28 bijna tweemaal groter.

Ingevoerde diensten vaak gebruikt in export naar de EU-28

Naast de EU-28 zien we dat ook de Verenigde Staten erg belangrijk zijn voor de invoer van diensten. Dit geldt vooral voor royalty's, zoals ook in Aerts et al. (2020a) is uiteengezet. Als naar de afzetmarkten wordt gekeken, blijkt dat de meeste invoer van diensten die wordt gebruikt in de uitvoer van goederen en diensten de EU als bestemming heeft. Het aandeel dat naar de EU gaat, lag – afhankelijk van de dienstencategorie – tussen 59 procent (royalty's) en 68 procent (industriële diensten). Bovengemiddelde aandelen van verwerkte royalty's en persoonlijke diensten gingen naar Amerika (ongeveer 16 procent) en een bovengemiddeld aandeel van financiële diensten (18 procent) werd verwerkt in de uitvoer met bestemming Azië.

6.7.3 Samenstelling invoer gebruikt voor de uitvoer, naar herkomst en dienstencategorie, 2019

6.8 Welke exportproducten zijn het sterkst afhankelijk van welke invoer?

In de voorgaande paragrafen zagen we dat het merendeel van de intermediaire invoer van goederen en diensten uiteindelijk verwerkt wordt voor de export. In deze paragraaf wordt deze link tussen de Nederlandse import en export vanuit het perspectief van de export bekeken. Anders geformuleerd, we onderzoeken welke geëxporteerde goederen en diensten sterk afhankelijk zijn van de invoer, en ook welke type goederen en diensten uit welke importlanden ze precies nodig hebben.

Zonder import geen export

Tabel 6.8.1 laat de top-5 goederencategorieën zien die in 2019 per euro export het meest afhankelijk waren van de invoer.⁸⁾ In totaal bestond iedere euro goederenexport van Nederlandse makelij gemiddeld uit 46 cent aan eerder ingevoerde producten en diensten. De goederencategorie ruwe aardolie en aardolieproducten was het sterkst afhankelijk van invoer: ruim 84 procent van de export bestond uit buitenlandse inputs. De uitzonderlijke rol van aardolie, die tegelijkertijd de hoogste exportwaarde heeft van alle goederencategorieën, dient ook hier te worden opgemerkt. Het importaandeel in de Nederlandse export zou aanzienlijk lager uitvallen (en de exportverdiensten aan de export van Nederlandse makelij navenant hoger) als deze categorie niet zou worden meegerekend in de totale uitvoer (d.w.z. 41 procent i.p.v. 46 procent voor de hele Nederlandse economie exclusief ruwe aardolie en aardolieproducten). Van de 20 miljard euro aan ingevoerde producten die nodig waren, bestond 86 procent (oftewel 17,5 miljard euro) ook uit ruwe aardolie en aardolieproducten. Andere ingevoerde producten die nodig waren om ruwe aardolie en aardolieproducten te kunnen exporteren, waren organische chemische producten, met 4 procent van de gebruikte invoer. Dit aandeel lijkt procentueel vrij klein, maar bedroeg toch zo'n 876 miljoen euro. Aardgas en industriegas hadden een aandeel van 2 procent (369 miljoen euro) in de verwerkte invoer.

De tweede plek in tabel 6.8.1 wordt ingenomen door de uitvoercategorie organische chemische producten. De uitvoer van organische chemische producten had 4,5 miljard euro aan invoer nodig. Van deze 4,5 miljard euro aan verwerkte invoer bestond 41 procent, oftewel 1,9 miljard euro, eveneens uit dezelfde productcategorie (chemische producten). Ongeveer 42 procent van deze invoer kwam uit België en Duitsland, 19 procent uit Azië, en 10 procent uit het Verenigd Koninkrijk. Verder bestond 28 procent van de invoer om de export van chemische producten mogelijk te maken uit ruwe aardolie en aardolieproducten (1,3 miljard euro) en 8 procent uit andere zakelijke diensten (351 miljoen euro). Bijna twee derde (63 procent) van de benodigde zakelijke diensten werd uit Europa geïmporteerd.

Op de derde plek op de lijst van uitvoercategorieën met de hoogste relatieve importafhankelijkheid staat veevoeder. Rond 2 miljard euro aan invoer was nodig om 3,4 miljard euro aan veevoeder te kunnen exporteren. Dit kwam neer op 59 procent van de totale exportwaarde van veevoeder. Van de 2 miljard euro aan invoer bestond 22 procent (444 miljoen euro) uit granen en graanproducten, waarvan bijna de helft werd geïmporteerd uit Frankrijk (31 procent) en Duitsland (18 procent). Ongeveer 20 procent (397 miljoen euro) bestond uit plantaardige oliën en vetten, waarvan de helft afkomstig was uit overig Azië en de rest van de wereld. Soja vormde circa 15 procent van de invoer (299 miljoen euro).

De export van kunststof in primaire vormen vereist vooral invoer van organische chemische producten, die rond 30 procent van de benodigde invoer vertegenwoordigde (1,2 miljard euro), en ruwe aardolie en aardolieproducten, met een aandeel van 28 procent in de benodigde invoer (bijna 1,2 miljard euro). De benodigde geïmporteerde organische chemische producten kwamen voor bijna twee derde (65 procent) uit Europa (met name uit België en Duitsland). Ook veel zakelijke diensten en industriële diensten, voornamelijk uit Europa afkomstig, waren vereist in de uitvoer van kunststof in primaire vormen.

⁸⁾ Daarbij wordt een ondergrens van 3 miljard euro aan export gehanteerd.

Op de vijfde plek staat de categorie koffie, thee en cacao. Om goederen in deze categorie te kunnen exporteren was opnieuw veel van dezelfde categorie aan invoer nodig (1,7 miljard euro, een aandeel van 57 procent van de totale invoer ten behoeve van de export van koffie, thee en cacao). Driekwart daarvan kwam van buiten Europa. Andere belangrijke geïmporteerde producten in de uitvoercategorie koffie, thee en cacao waren zakelijke en industriële diensten, suiker en honing, en papier en karton.

Als we de lijst in tabel 6.8.1 verder zouden uitbreiden, dan komen we tot een grote lijst met een breed scala aan Nederlandse exportproducten die sterk afhankelijk zijn van buitenlandse inputs (niet getoond). Zo is bijvoorbeeld het importgehalte van de export van cosmetica en schoonmaakmiddelen, voertuigen voor wegvervoer, andere chemische producten, instrumenten en apparaten voor beroepsuitoefening, en elektrische apparaten substantieel variërend tussen 46 en 51 procent.

6.8.1 Top-5 exportproducten (vanaf 3 miljard euro) die per euro export het meest afhankelijk zijn van invoer, 2019

Goederencategorie (SITC-2)	Benodigde invoer (1)	Exportwaarde (2)	Importgehalte van de export (1)/(2)*100
	mln euro	mln euro	%
Totaal (goederen)	107 764	232 472	46,4
Ruwe aardolie en aardolieproducten	20 305	24 136	84,1
Organische chemische producten	4 547	7 139	63,7
Veevoeder (m.u.v. niet gemalen granen)	2 017	3 422	58,9
Kunststof in primaire vormen	4 118	7 989	51,5
Koffie, thee, cacao, specerijen en fabricaten daarvan	2 934	5 725	51,3

Diensten minder afhankelijk van de invoer

Het beeld is iets anders als het om de dienstenexport gaat, zoals blijkt uit tabel 6.8.2.

De export van diensten is gemiddeld minder afhankelijk van invoer dan de goederenexport. Circa 36 cent van elke euro aan geëxporteerde diensten bestond uit intermediaire invoer. Deze bevinding is in lijn met een studie van De Backer & Miroudot (2014) waarin blijkt dat dienstenketens in het algemeen korter zijn dan goederenketens. Alleen de dienstencategorie 'industriële diensten' was voor een groot deel (50 procent) samengesteld uit de invoer van goederen en diensten. De export van andere dienstencategorieën – ontvangen betalingen voor het gebruik van intellectueel eigendom (42 procent), andere zakelijke diensten (35 procent) en ICT-diensten (34 procent) – bestond ieder voor ten minste een derde deel uit eerder ingevoerde goederen en diensten. Vervoersdiensten, de tweede grootste categorie van de dienstenexport (met 33,4 miljard euro) had een importaandeel van 30 procent. Andere dienstencategorieën, zoals financiële diensten, reisverkeer, verzekeringsdiensten, en overheidsdiensten hadden een invoergehalte van minder dan 20 procent.

De categorieën weergegeven in tabel 6.8.2 worden gekenmerkt door een hoog verbruik van diensteninvoer, (grooten)deels ook uit dezelfde categorie. Bijvoorbeeld: iets meer dan de helft (51 procent) van de invoer die nodig was om de uitvoer van royalty's te realiseren, bestond eveneens uit royalty's (en ook voor 17 procent uit andere zakelijke diensten en 14 procent uit ICT-diensten). Andere zakelijke diensten bestonden voor 56 procent uit dezelfde categorie zakelijke diensten (en 11 procent uit royalty's). Voor de uitvoer van ICT-diensten was de benodigde invoer van diensten iets meer gevarieerd: andere zakelijke

diensten (30 procent), royalty's (28 procent) en ICT-diensten (16 procent) waren het belangrijkste. Industriële diensten hadden de hoogste relatieve importafhankelijkheid. In tegenstelling tot die drie dienstencategorieën was de export van industriële diensten veel minder afhankelijk van de diensteninvoer dan de andere dienstencategorieën. De benodigde invoer van industriële diensten bestond vooral uit ruwe aardolie en aardolieproducten (19 procent), organische chemische producten (19 procent) en een diversiteit aan andere goederen. Het aandeel van de drie grootste dienstencategorieën in de uitvoer van industriële diensten (andere zakelijke diensten, royalty's en industriële diensten) bedroeg tezamen maar 15 procent. Mogelijk hangt dit samen met de trend dat industriële diensten steeds vaker samen met de export van goederen als een pakket in het buitenland afgezet worden door de Nederlandse (verwerkende) industrie. Dit verschijnsel staat bekend als de verdienstelijking van de industrie (Neely, 2008).

6.8.2 De export van diensten (vanaf 3 miljard euro) die per euro export het meest afhankelijk zijn van invoer, 2019

	Benodigde import (1)	Exportwaarde (2)	Importgehalte van de export (1)/(2)*100
Dienstencategorie	mln euro	mln euro	%
Totaal (diensten)	62 488	172 634	36,2
Industriële diensten	3 340	6 660	50,1
Royalty's	9 856	23 195	42,5
Andere zakelijke diensten	17 214	49 227	35,0
ICT-diensten	8 506	24 723	34,4
Vervoersdiensten	10 197	33 434	30,5

6.9 Literatuur

Aerts, N., Bohn, T., Notten, T. & Wong, K. F. (2020a). *De Nederlandse import- en exportafhankelijkheid van China, Rusland en de Verenigde Staten: Analyse van de bilaterale investerings- en handelsrelaties in goederen en diensten*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Aerts, N., Notten, T., Prenen, L., Rooyakkers, J. & Wong, K. F. (2020b). Nederlandse verdiensten aan internationale handel. In: M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), *Nederland Handelsland 2020: Export, investeringen & werkgelegenheid*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Backer, de, K. & Miroudot, S. (2014). *Mapping global value chains*. Working Paper Series 1677, European Central Bank.

Baldwin, R. & Lopez-Gonzalez, J. (2015). Supply-chain Trade: A Portrait of Global Patterns and Several Testable Hypotheses. *The World Economy*, 38(11), 1682–1721.

Bohn, T., Brakman, S. & Dietzenbacher, E. (2018). The role of services in globalisation. *The World Economy*, 41(10), 2732–2749.

CBS (2016). *Export van diensten goed voor 10 procent bbp*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

- CBS (2019). *Bijna helft import uit VK niet voor Nederlands gebruik*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Creemers, S., Jaarsma, M., Notten, T. & Rooyakkers, J. (2020). De handels- en investeringsrelatie tussen Nederland en China. In: S. Creemers, M. Jaarsma & R. Voncken (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2020, tweede kwartaal: China*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Cremers, D., Loog, B., Notten, T., Prenen, L. & Wong, K. F. (2019). *De Nederlandse importafhankelijkheid van China, Rusland en de VS*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Draper, H. (2020). Geografische dimensie van de Nederlandse goederenhandel. In: M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), *Nederland Handelsland 2020: Export, investeringen & werkgelegenheid*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- EC (2021). *GDP and main components (output, expenditure and income)*. Eurostat.
- Franssen, L., Lemmers, O., Prenen, L. & Wong, K. F. (2020). Het Verenigd Koninkrijk afhankelijker van Europese Unie dan eerder gedacht. *Economische Statistische Berichten*, 105(4786), 268–271.
- Fritsch, M. & Matthes, J. (2017). *Factory Europe and its ties in Global Value Chains*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung.
- Hummels, D., Ishi, J. & Yi, K.-M. (2001). The nature and growth of vertical specialization in world trade. *Journal of International Economics*, 54(1), 75–96.
- Jaarsma, M. & Wong, K. F. (2019). Nederland in internationale waardeketens. In: M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), *Nederland Handelsland 2019: export, investeringen en werkgelegenheid*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Jaarsma, M. & Wong, K. F. (2020). Nederland in internationale waardeketens. In: M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), *Nederland Handelsland 2020: Export, investeringen & werkgelegenheid*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Kirkegaard, J. F. (2021, 21 januari). *The Brexit agreement: An economic guide for the perplexed*. *PIIE Peterson Institute for International Economics*.
- Lammertsma, A. & Notten, T. (2019). Nederlandse verdiensten aan internationale handel. In: M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), *Nederland Handelsland 2019: export, investeringen en werkgelegenheid*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Lemmers, O. (2015). Waarom diensten de dienst uitmaken in de export. In: M. Jaarsma (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2015, eerste kwartaal*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Mellens, M. (2011). *Vergelijkingen van de binnenlands geproduceerde uitvoer in SAFFIER II*. Den Haag: CPB.

Mellens, M. C., Noordman, H. G. & Verbruggen, J. P. (2007). *Wederuitvoer: internationale vergelijking en gevolgen voor prestatie-indicatoren*. Den Haag: Centraal Planbureau.

Neely, A. (2008). Exploring the financial consequences of the servitization of manufacturing. *Operations management research*, 1(2), 103–118.

Notten, T. & Voncken, R. (2019). Trends in de Nederlands-Amerikaanse handel. In: M. Jaarsma & S. Vos (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2019, eerste kwartaal: Verenigde Staten*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

OESO (2013). *Interconnected Economies – Benefiting from Global Value Chains*. Parijs: OESO.

Wong, K. F., Jaarsma, M. & Voncken, R. (2019). Wat verdienen de Verenigde Staten en Nederland aan de wederzijdse export? In: M. Jaarsma & S. Vos (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2019, eerste kwartaal: Verenigde Staten*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

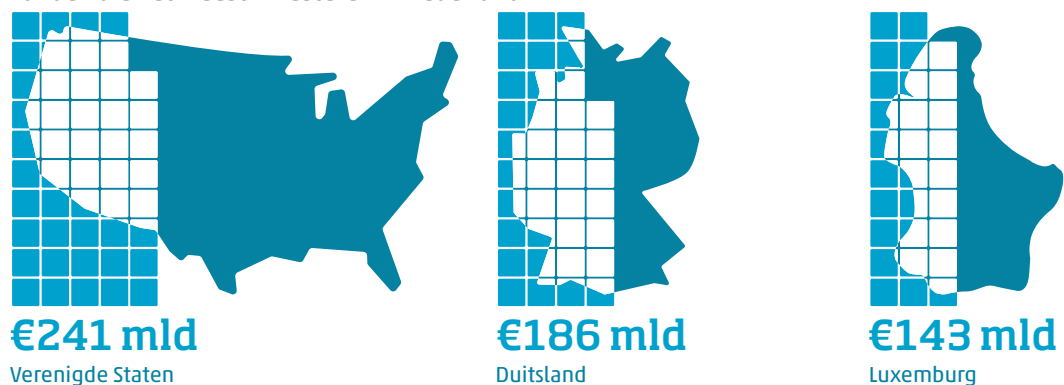
World Bank & WTO (2019). *Global Value Chain Development Report 2019: Technological Innovation, Supply Chain Trade, and Workers in a Globalized World (English)*. Washington, D.C.: World Bank Group.

7 Buitenlandse investeringsen en multinationals

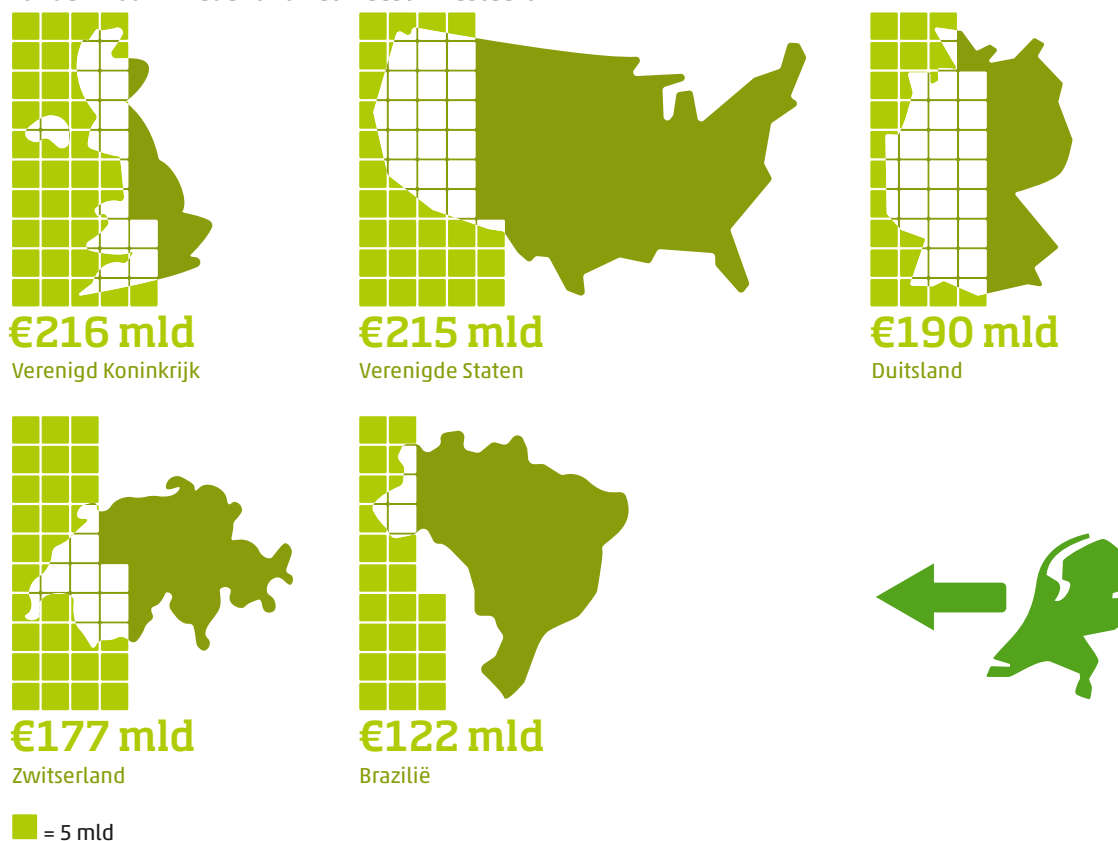
Auteurs: Arjen Berkenbos (DNB), Sarah Creemers (CBS), Eva Hagendoorn (DNB), Marjolijn Jaarsma (CBS)

Inkomende en uitgaande internationale investeringen (exclusief bfi's en holdings), positie 2020

Landen die het meest investeren in Nederland

Landen waarin Nederland het meest investeert

Bron: DNB

Directe buitenlandse investeringen zijn een belangrijk element van globalisering. Internationaal zakendoen gaat immers verder dan alleen internationale handel. Nederland is aantrekkelijk voor buitenlandse investeringen, wat kan zorgen voor economische groei, innovatie en banen. Multinationals zijn belangrijke actoren achter deze directe buitenlandse investeringen en zijn derhalve interessant om in dit hoofdstuk nader te bestuderen. In dit hoofdstuk komen eerst de inkomende en uitgaande directe investeringen in en door Nederland aan bod. Daarna wordt ingezoomd op de multinationals, waarbij onderscheid gemaakt wordt naar multinationals onder buitenlandse of Nederlandse zeggenschap.

7.1 Belangrijkste bevindingen

Naast internationale handelsstromen zijn ook directe investeringen een belangrijke maatstaf voor de verwevenheid van de Nederlandse economie met het buitenland. Bedrijven kunnen via investeringen in buitenlandse dochterbedrijven bijvoorbeeld profiteren van schaalvergroting en van lokale productiefactoren. Maar ook fiscale of juridische motieven kunnen onderdeel zijn van het vestigingsklimaat. Grote bedrijven trachten hun belastingafdracht te verlagen door investeringsactiviteiten via landen met een gunstig belastingklimaat te loodsen. Nederland speelt hierin een belangrijke rol, wat blijkt uit de vestiging van een groot aantal Bijzondere Financiële Instellingen (BFI's) en houdstermaatschappijen (oftewel holdings). Hierdoor gaat een groot deel van de investeringen die Nederland op papier binnenkomen, Nederland ook weer uit zonder substantieel waarde toe te voegen aan de Nederlandse economie. Dit geldt zowel voor Bijzondere Financiële Instellingen als voor holdings.¹⁾ Deze entiteiten hebben namelijk weinig werknemers, zijn vaak niet daadwerkelijk fysiek in Nederland gevestigd en hun (eventuele) handelsactiviteit bestaat namelijk voornamelijk uit financiële intra-concern activiteiten. Om deze reden worden ze hier apart weergegeven in de directe investeringscijfers. Mede als gevolg van de aanwezigheid van dit soort doorsluisentiteiten staat Nederland steevast in de top-5 van landen met de grootste directe investeringen ter wereld. Maar ook zonder BFI's en holdings blijft Nederland in 2020 met 1 851 miljard euro de op twee na grootste speler wat betreft uitgaande directe investeringen, na de Verenigde Staten en China. Inkomend is Nederland met 1 391 miljard euro, na de Verenigde Staten, China en het Verenigd Koninkrijk de nummer vier (DNB en OECD, 2021).²⁾

Wanneer het Nederlandse bedrijfsleven (bijna 1,3 miljoen bedrijven) vanuit investeringsperspectief wordt bekeken, dan blijkt dat in 2018 één op de vijftig bedrijven een multinational was.³⁾ Het Nederlandse bedrijfsleven telde in 2018 ongeveer 26,5 duizend multinationals, waarvan 53 procent onder buitenlandse zeggenschap en 47 procent onder Nederlands bewind. Multinationals, Nederlandse én buitenlandse, boden in 2018 werk aan ruim 2,4 miljoen mensen in Nederland, wat neerkomt op een toename van 92 duizend voltijdbanen ten opzichte van 2017. Daarmee zijn multinationals goed voor 41 procent van de totale werkgelegenheid in het Nederlandse bedrijfsleven. Van alle multinationals is

1) Entiteiten met weinig werknemers die een financiële functie vervullen, met zowel Nederlandse dochtermaatschappijen als buitenlandse dochters. Soms fungeren deze entiteiten ook als het wereldwijde hoofdkantoor, maar zijn de activiteiten primair financieel.

2) In de buitenlandse cijfers zijn alleen de BFI's (SPEs) weggelaten, terwijl in de Nederlandse cijfers ook holdings eruit zijn gehaald. Aangezien naar verwachting het aantal holdings in andere landen kleiner is, zal dit voor de ranglijst niet of nauwelijks uitmaken.

3) Een multinational wordt gedefinieerd als een bedrijf dat onder buitenlandse zeggenschap staat of zelf dochterondernemingen in het buitenland heeft. Dochterondernemingen worden gedefinieerd als bedrijven in het buitenland waarin een in Nederland gevestigd bedrijf, in Nederlandse handen, een meerderheidsbelang heeft. Zie ook begrippenlijst.

35 procent actief in de bedrijfstak groot- en detailhandel. Deze multinationals zorgen, met 694 duizend werkzame personen, voor ruim 44 procent van de werkgelegenheid in de groot- en detailhandel. Multinationals waren in 2019 verantwoordelijk voor 85 procent van de Nederlandse goederenuitvoer en 90 procent van de dienstenuitvoer. Deze cijfers liggen in lijn met die voor het jaar 2018.

Eén op de vijf buitenlandse multinationals in Nederland stond in 2018 onder Amerikaanse zeggenschap (ruim 3 duizend bedrijven). De Verenigde Staten waren in 2018, met circa 218 duizend werknemers, ook de grootste buitenlandse werkgever in het Nederlandse bedrijfsleven. Duitsland en Frankrijk completeren de top-3 grootste buitenlandse werkgevers in het Nederlandse bedrijfsleven. Het aantal multinationals onder Turkse zeggenschap is in de periode 2014–2018 verdubbeld tot een aantal van 150 bedrijven. Daarmee is Turkije opgeklimmen van de 22^e plaats naar de 17^e. Veel Turkse bedrijven kiezen voor een vestiging in Nederland om vanuit daar uit te breiden in de Europese Unie.

De meeste dochterbedrijven van Nederlandse multinationals bevonden zich in 2018 in Duitsland (circa 2 600), gevolgd door de Verenigde Staten (1 865 ondernemingen). Ten opzichte van 2017 is het aantal Nederlandse dochterondernemingen in absolute aantallen het sterkst gegroeid in de Verenigde Staten (+35). Het aantal dochterondernemingen van Nederlandse multinationals in de ASEAN-5 landen is in 2018 opnieuw hard gegroeid (20 procent) naar 805. Ook in de Golfregio was er in 2018 sprake van een stijging van 10 dochterondernemingen naar een totaal van 275 bedrijven. Het aantal Nederlandse dochterondernemingen in Noord-Afrika is in 2018 gelijk gebleven, zowel ten opzichte van 2017 als 2010.

7.2 Macro-overzicht directe buitenlandse investeringen

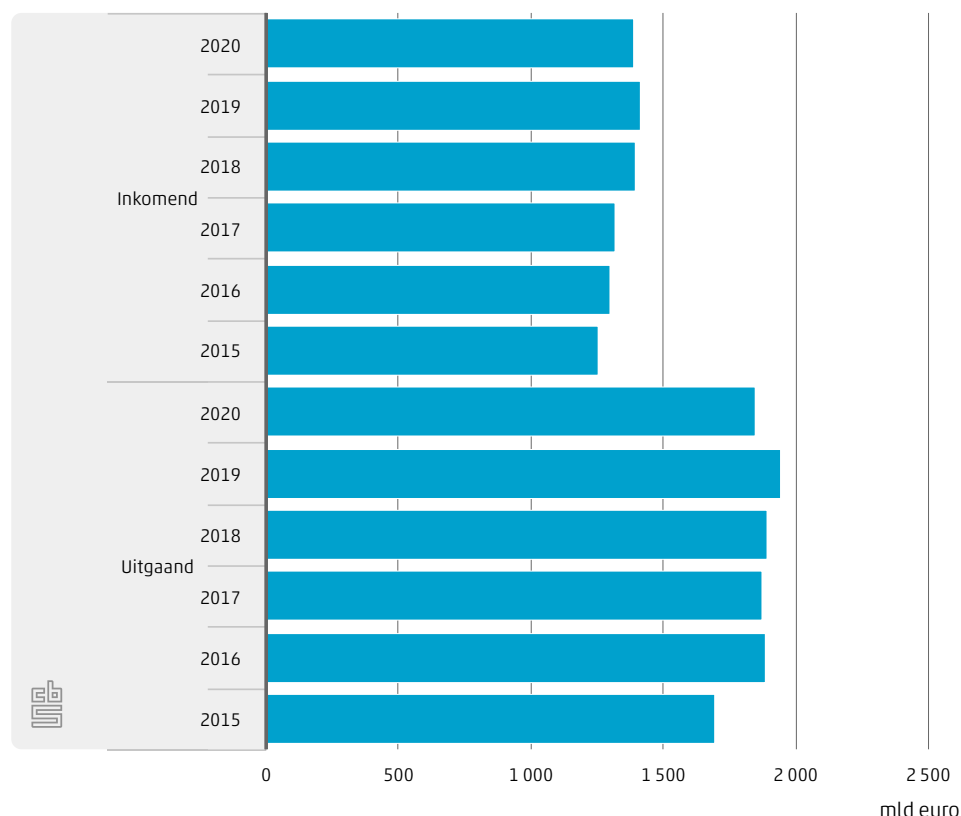
In dit eerste deel van het hoofdstuk wordt ingegaan op de investeringspositie van Nederland, gebaseerd op macro-cijfers van De Nederlandsche Bank (DNB), UNCTAD en OECD. Dit laat ons toe om in te zoomen op de meest recente inzichten die de DNB-data over directe buitenlandse investeringen bieden. In hoeverre worden deze macrocijfers over 2020 beïnvloed door de coronapandemie? Wie zijn de belangrijkste investeringspartners voor Nederland wanneer we de investeringen via BFI's en holdings buiten beschouwing laten?

Wereldwijde daling investeringen raakt ook Nederland

De wereldwijde buitenlandse investeringen stortten in 2020 in, ten gevolge van de coronacrisis. Een dergelijk laag niveau werd voor het laatst gezien in de jaren negentig en ligt zelfs onder het niveau van de investeringen tijdens en na de wereldwijde financiële crisis van 2008–2009 (UNCTAD, 2021). De lockdowns over de gehele wereld als reactie op de coronapandemie vertraagden bestaande investeringsprojecten, en de vooruitzichten op een recessie brachten multinationals ertoe nieuwe projecten opnieuw te beoordelen. De wereldwijde directe buitenlandse investeringen daalden dan ook beduidend sterker dan het mondiale bbp en de wereldwijde handel (UNCTAD, 2021).

Ook in Nederland was sprake van een duidelijke dip in zowel ontvangen als uitgaande buitenlandse investeringen, zie figuur 7.2.1. In 2020 bestonden de Nederlandse investeringen uit 1 391 miljard euro aan inkomende investeringen en 1 851 miljard euro aan uitgaande investeringen, na correctie voor BFI's en holdings. Een jaar eerder was dit respectievelijk 1 419 miljard euro en 1 948 miljard euro, waarmee de daling aan de ontvangstenkant uitkomt op 2 procent en aan de uitgavenkant op 5 procent.

7.2.1 Investeringspositie Nederland, exclusief bfi's en holdings

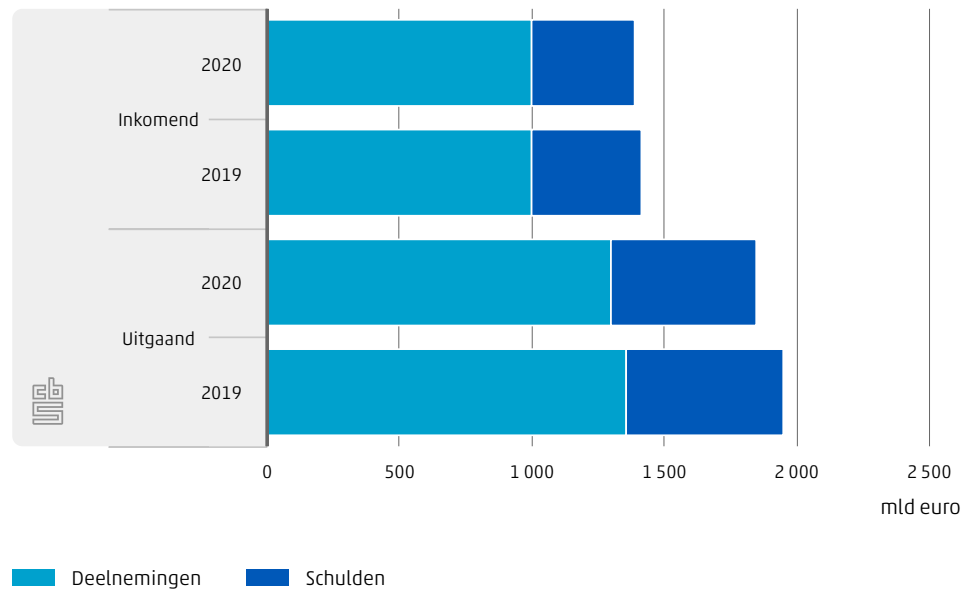

Bron: CBS, DNB

Daling inkomende investeringen door afname schuldstromen

De investeringspositie van Nederland kan verder uitgesplitst worden in twee componenten, zijnde kapitaaldeelnemingen (eigen vermogen) en schulden (vreemd vermogen), zie figuur 7.2.2. Onder kapitaaldeelnemingen vallen bijvoorbeeld oprichting, fusie, overname, kapitaalstorting, etc. Als we kijken naar een uitsplitsing van de instrumenten die bedrijven inzetten om te investeren, dan is het opvallend dat de daling in 2020 aan de ontvangstenkant volledig komt door de schuldstromen. Bij de andere component van de directe investeringen, de kapitaaldeelnemingen, is zelfs sprake van een lichte stijging in de investeringen. De schuldstromen zijn sterk gedreven door de financieringsbehoefte van multinationals waardoor deze over het algemeen volatieler zijn dan de kapitaaldeelnemingen. Dit maakt deze component economisch lastiger te duiden (Hemmerlé, 2021). Aan de uitgavenkant is de daling min of meer gelijk verdeeld over de twee verschillende instrumenten.

7.2.2 Investeringspositie Nederland, exclusief bfi's en holdings naar instrument

Bron: CBS, DNB

Nederland blijft belangrijk tussenstation

Een aanzienlijk gedeelte van de directe buitenlandse investeringen die Nederland binnenkomen, komt niet in de Nederlandse economie terecht maar verlaat ons land zonder waarde toe te voegen aan de Nederlandse economie. Dit geldt zowel voor Bijzondere Financiële Instellingen (BFI's) als voor houdstermaatschappijen (oftewel holdings). De totale directe investeringscijfers (inclusief BFI's en holdings) worden zodoende niet alleen beïnvloed door mondiale economische ontwikkelingen, ook de toenemend kritische houding van de internationale en Nederlandse politiek richting 'brievenbusmaatschappijen' kan op termijn de aantrekkingskracht van Nederland voor BFI-achtige entiteiten verminderen. Onlangs zijn de landen van de G20 het eens geworden over een minimumtarief van 15 procent op de bedrijfswinsten van multinationals. Dat betekent dat multinationals in de toekomst belasting gaan betalen in de landen waar zij hun inkomsten verdienen, en er minder winst doorgesluisd zal worden naar landen met lage tarieven (Giesen & De Waard, 2021).

Nederlandse wetgeving aantrekkelijk voor hoofdkantoren

Nederland is tussen 2018 en 2020 gezakt van plek 9 naar plek 17 in de *International Tax Competitiveness Index*.⁴⁾ Deze index meet in hoeverre een belastingstelsel in een bepaald land zich houdt aan twee cruciale elementen van het belastingbeleid, namelijk concurrentievermogen en neutraliteit. Een belastingwet wordt als concurrerend beschouwd als de marginale belastingtarieven laag zijn, wat wereldwijde bedrijven zou aanmoedigen om in het land te investeren. Een belastingwet wordt als neutraal beschouwd, als deze probeert de meeste inkomsten te genereren met de minste economische verstoringen (Bunn

⁴⁾ Overigens staat Nederland nog wel op plek 4 van de Corporate Tax Haven Index van het Tax Justice Network.

& Asen, 2020). Deze index zegt met name iets over de belastingdruk in Nederland en is relatief ten opzichte van andere landen toegenomen tussen 2018 en 2020. Vooral nog is in Nederland echter weinig te merken van een afnemende activiteit of aanwezigheid van deze overwegend fiscaal gedreven entiteiten (BFI's en holdings). Dit wordt mogelijk deels verklaard door de Nederlandse wetgeving, die het mogelijk maakt dat een in Nederland gevestigd bedrijf (bijvoorbeeld een nv), zich relatief makkelijk kan beschermen tegen een vijandige overname. In recente jaren hebben, om die reden, een aantal grote beursgenoteerde bedrijven hun hoofdkantoor op papier naar Nederland verplaatst, zonder dat daar veel fysieke aanwezigheid en dus economische activiteit mee gepaard gaat. Wel heeft dit een groot effect op de totale Nederlandse investeringscijfers, aangezien deze bedrijven tegen marktwaarde in de directe investeringscijfers komen. Om een zuiverder onderscheid te kunnen maken tussen Nederlandse bedrijven en buitenlandse bedrijven, worden de investeringen van zulke bedrijven hier buiten beschouwing gelaten. Beursgenoteerde bedrijven met weinig fysieke aanwezigheid in Nederland vallen namelijk in de categorie holdings.

Door bovenstaande factoren komt sinds jaar en dag een belangrijk aandeel van de directe investeringen in Nederland voor rekening van de BFI's en holdings. In 2020 was dit aandeel respectievelijk 69 procent van de ontvangen investeringen en 67 procent van de uitgaande investeringen.⁵⁾ Naast de 1 851 miljard euro aan de in het buitenland uitstaande investeringen die niet door BFI's of holdings werden gedaan, stonden er ook nog 3 797 miljard euro aan investeringen uit vanuit Nederland die wel door BFI's en holdings werden gedaan. Dit brengt het totaal aan uitstaande directe investeringen in 2020 op 5 648 miljard euro. Bij de investeringscijfers exclusief BFI's en holdings daalden de uitgaven sterker dan de ontvangsten, terwijl dit voor de investeringen via BFI's en holdings juist andersom was.

Meeste directe investeringen (exclusief BFI's en holdings) uit VS

Wanneer we de investeringsstromen van BFI's en holdings echter buiten beschouwing laten, dan bedroegen de Nederlandse uitgaande investeringen in 2020 circa 1 851 miljard, een daling van 5 procent ten opzichte van 2019. Niettemin stond Nederland wat betreft uitgaande investeringen (exclusief BFI's en holdings) daarmee op de 3^e plaats wereldwijd, na de Verenigde Staten en China. Wat betreft inkomende directe investeringen was Nederland, met 1 391 miljard euro (exclusief BFI's en holdings), de nummer vier na de Verenigde Staten, China en het Verenigd Koninkrijk (DNB en OECD, 2021). Deze inkomende investeringen waren in 2020 2 procent kleiner dan in 2019.

17% van directe investeringen
in Nederland door Amerikaanse bedrijven

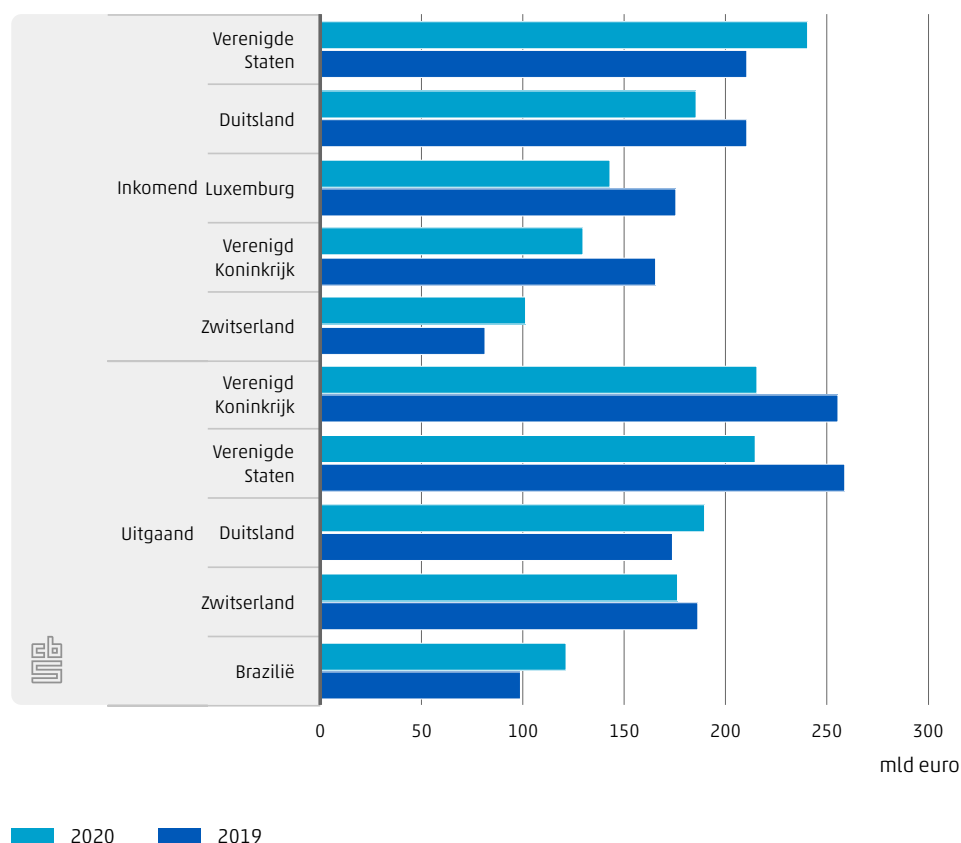

⁵⁾ Het aandeel van de BFI's en holdings tezamen is al jarenlang stabiel, hoewel er vanwege meer strikte statistische richtlijnen rond de definitie van Bijzondere Financiële Instellingen, internationaal aangeduid als Special Purpose Entities (SPEs), in 2020 wel grote verschuivingen zijn opgetreden van de BFI/SPE sector enerzijds naar de holdings of captive financial institutions anderzijds.

Door in het buitenland te investeren kunnen bedrijven de productieschaal vergroten, profiteren van goedkopere lokale productiefactoren alsook besparen op transportkosten naar buitenlandse markten. Voor ontvangende landen leveren directe investeringen kennis en werkgelegenheid op. De belangrijkste investeringspartners voor Nederland zijn de Verenigde Staten, Luxemburg, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Zwitserland (zie figuur 7.2.3). De top-3 van investerende landen in Nederland (exclusief BFI's en holdings) is ongewijzigd ten opzichte van een jaar eerder: koploper zijn de Amerikanen (241 miljard euro), gevolgd door de Duitsers (186 miljard euro) en de Luxemburgers (143 miljard euro).

De cijfers in figuur 7.2.3 hebben betrekking op het land waar de investering direct vandaan komt. Door verschillende constructies (bijvoorbeeld doorsluizen) kan er echter een verschil zijn tussen waar de investering momenteel direct vandaan komt en waar het oorspronkelijk vandaan komt. Nederland blijft voor investeringen ook een grote aantrekkingskracht hebben op Amerikaanse bedrijven. De Amerikaanse investeringen komen niet alleen direct binnen via de Verenigde Staten, maar vaak ook via andere (doorsluis)landen zoals Luxemburg. Als gekeken wordt naar voorlopige directe investeringscijfers naar uiteindelijke eigenaar, zijn de Verenigde Staten nog belangrijker dan blijkt uit de traditionele directe investeringscijfers (Hagendoorn, 2020).

7.2.3 Top-5 investeringspartners, exclusief bfi's en holdings

Bron: CBS, DNB

In de ranglijst van landen waarin Nederland investeert zijn wel wat verschuivingen zichtbaar wanneer 2020 wordt vergeleken met 2019. Het Verenigd Koninkrijk klom van de 2^e plek in 2019 op naar de 1^e plek in 2020, en de Verenigde Staten zakten nipt naar de 2^e plaats. In 2018 stond het Verenigd Koninkrijk zelfs nog op plaats 3. Van het totaal aan inkomende

directe investeringen in Nederland kwam in 2020 zo'n 12 procent (216 miljard euro) uit het Verenigd Koninkrijk, na correctie voor investeringen via BFI's en holdings. Opvallend is ook de 5^e plek voor Brazilië. In 2020 had Nederland in totaal 122 miljard euro aan investeringen uitstaan in Brazilië. Deze toename komt met name op conto van bedrijven in de olie-industrie.

Geen eenduidige invloed Brexit op directe investeringsrelaties met VK

De Nederlandse investeringen uit en naar het Verenigd Koninkrijk daalden in 2020, maar dit had aan de uitgavenkant geen negatieve invloed op de positie van het Verenigd Koninkrijk als investeringspartner. Uit de Britse directe investeringscijfers blijkt juist dat over het algemeen de investeringen uit Europa zijn afgenomen in afgelopen jaren als gevolg van de Brexit (Office for National Statistics, 2020), maar vooralsnog lijken de belemmeringen voor de Brits-Nederlandse directe investeringsrelaties mee te vallen. Naar verwachting komt hier in de loop van 2021 meer informatie over beschikbaar. Wat betreft de inkomende investeringen, zakte het Verenigd Koninkrijk in de top-5 van investeringen (exclusief BFI's en holdings) van plek 2 in 2018 naar plek 4 in 2019 en 2020.

7.3 Multinationals in Nederland

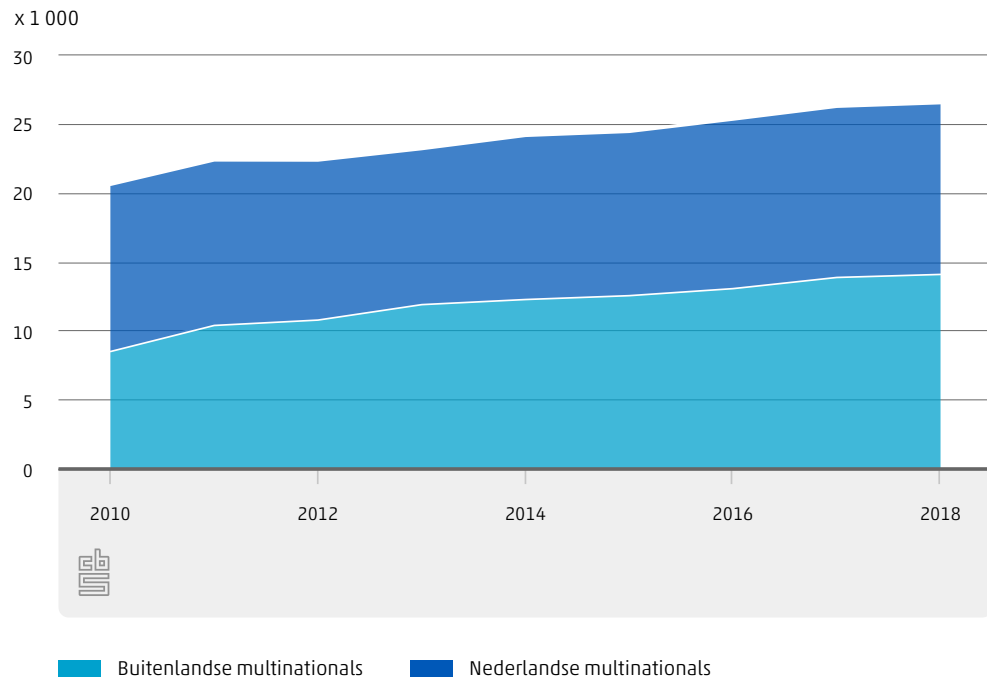
In deze paragraaf wordt er specifiek gekeken naar de bedrijven die investeringen doen, oftewel de multinationals. CBS-cijfers over de *Inward en Outward Foreign Affiliates Statistics* werden gebruikt om de multinationals in Nederland per nationaliteit te onderzoeken, voor de periode 2013–2018. Hoeveel multinationals telt het Nederlandse bedrijfsleven? Welk gedeelte van de werkgelegenheid in het Nederlandse bedrijfsleven is er bij multinationale bedrijven? In welke bedrijfstak zijn ze actief? Onder zeggenschap van welk land vallen de buitenlandse multinationals?

Een multinational is een onderneming die de uiteindelijke zeggenschap heeft over bedrijven in twee of meer landen. Het aantal multinationals neemt toe als nieuwe multinationals zich in Nederland vestigen en als Nederlandse bedrijven door buitenlandse bedrijven worden overgenomen. Daarnaast zetten Nederlandse bedrijven op hun beurt ook steeds vaker de stap over de grens; daarmee kan een bedrijf een Nederlandse multinational worden. Onderzoek van Doyle et al. (2018) toont aan dat binnenlandse en buitenlandse multinationals in OESO-landen gemiddeld genomen goed zijn voor bijna 30 procent van de toegevoegde waarde en handel, én 20 procent van de werkgelegenheid. Onder andere hun buitenlandse netwerk geeft multinationals een goede import- en exportpositie. De multinationals leveren dan ook veel van hun productie direct aan het buitenland (CBS, 2018).

1 op de 50 bedrijven uit Nederlandse bedrijfsleven is een multinational

Nederland telt steeds meer multinationals: in 2018, het laatste jaar met beschikbare gegevens, waren er 26,5 duizend multinationals actief in het Nederlandse bedrijfsleven.⁶⁾ Dit komt neer op 2,2 procent van het totale Nederlandse bedrijfsleven. Figuur 7.3.1 laat zien dat het aantal multinationals in het Nederlandse bedrijfsleven in de periode 2010–2018 is toegenomen. Ondanks dat het aantal multinationals groeit, blijft het aandeel in het bedrijfsleven van jaar tot jaar vrijwel gelijk. Dat komt doordat het aantal niet-multinationals (vooral zelfstandig ondernemers en zzp-ers) sterker groeit.

7.3.1 Multinationals in het Nederlandse bedrijfsleven

Het CBS kan een onderscheid maken tussen Nederlandse en buitenlandse multinationals. Een Nederlandse multinational is een bedrijf onder Nederlandse zeggenschap met dochters (meerderheidsdeelnemingen) in het buitenland. Een buitenlandse multinational is een in Nederland gevestigd dochterbedrijf waarover de uiteindelijke zeggenschap in het buitenland ligt. Binnen de groep multinationals stond 53 procent onder buitenlandse zeggenschap en was 47 procent in Nederlandse handen, zie figuur 7.3.1.

2 op de 5 werkt bij een multinational

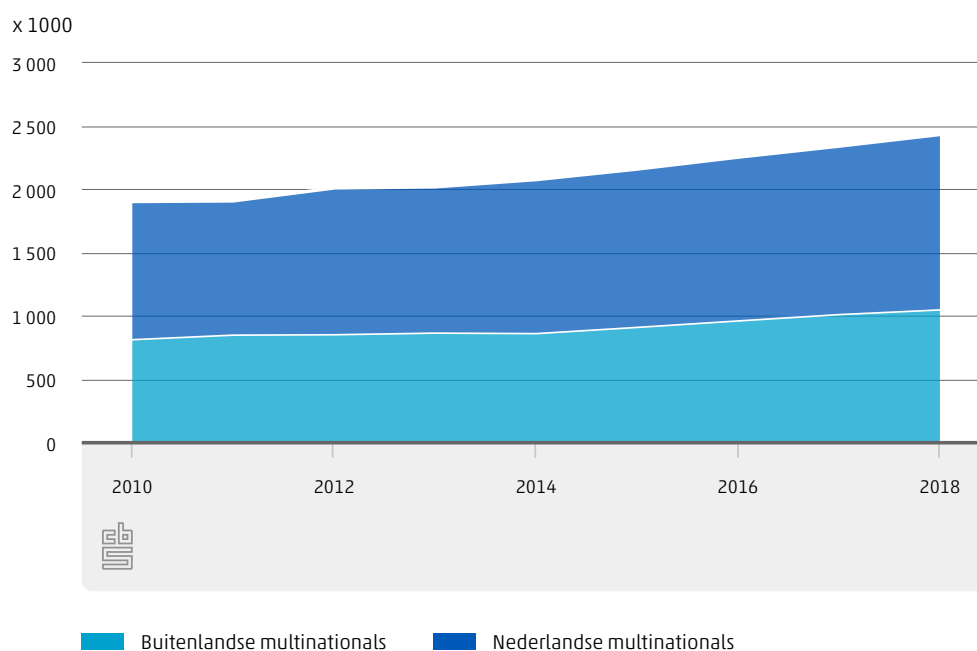

⁶⁾ Tot het Nederlandse bedrijfsleven worden de bedrijven gerekend die in het Algemeen Bedrijven Register (ABR) tot de sectie B tot en met N plus divisie S95 behoren, met uitzondering van die in sectie K. De landbouw, bosbouw en visserij (A), de financiële instellingen (K), openbaar bestuur (O), onderwijs (P), gezondheidszorg (Q), cultuur, sport en recreatie (R), levensbeschouwelijke en politieke organisaties (divisie 94), wellness en uitvaartbranche (divisie 96), huishoudens (T) en extraterritoriale organisaties en lichamen (U) vallen dus buiten de populatie van het Nederlandse bedrijfsleven.

In totaal boden multinationals werk aan ruim 2,4 miljoen mensen in Nederland in 2018, goed voor 41 procent van de totale werkgelegenheid in het Nederlandse bedrijfsleven. In vergelijking met een jaar eerder telden in 2018 multinationals netto 92 duizend voltijdbanen meer (+3,9 procent). Ondanks dat multinationals dus een zeer klein aandeel vormen in de Nederlandse bedrijvenpopulatie (circa 2 procent), zijn ze verantwoordelijk voor een groot deel van de werkgelegenheid in ons land.

Steeds meer mensen in Nederland werken bij een multinational. Multinationals betalen gemiddeld genomen een hoger loon dan Nederlandse bedrijven die enkel gevestigd zijn binnen onze landsgrenzen (Vos et al., 2019). Toch is er ook een potentiële keerzijde aan werken bij een multinational. Werknemers bij multinationals kunnen een hogere werkdruk en meer psychische vermoeidheid ervaren dan werknemers bij niet-multinationals (Vos et al., 2019; Loog & Smits, 2014; Jaarsma, 2013). In aantal zijn er minder Nederlandse multinationals dan buitenlandse multinationals, maar qua werkgelegenheid is de verhouding omgekeerd. Bij alle Nederlandse multinationals samen werkten in 2018 circa 324 duizend personen meer dan bij de groep van buitenlandse multinationals, zie figuur 7.3.2. Dat komt onder andere omdat buitenlandse multinationals juist veel importeren, waardoor het mogelijk is dat een deel van hun productieproces niet in het eigen Nederlandse bedrijf plaatsvindt, maar vooral in het buitenland (CBS, 2018).

7.3.2 Aantal werkzame personen bij multinationals in het Nederlandse bedrijfsleven

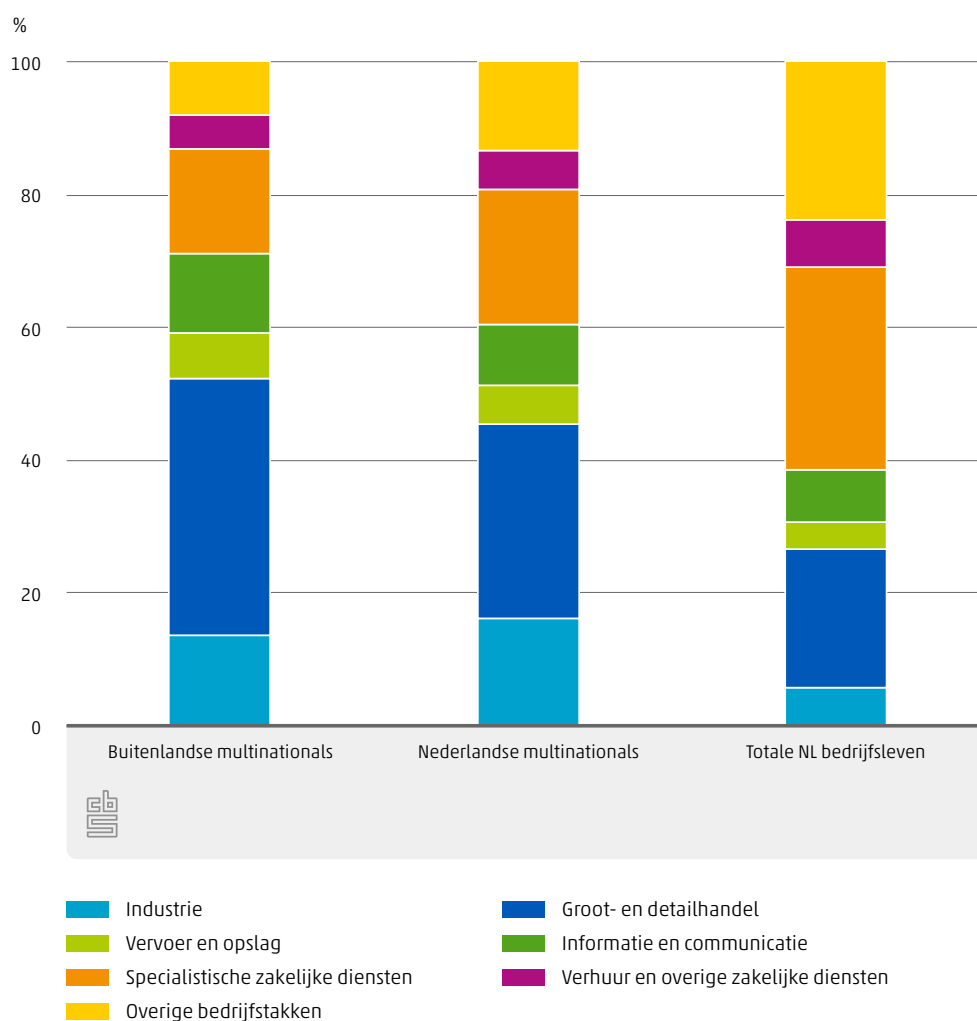
35 procent van multinationals actief in groot- en detailhandel

In figuur 7.3.3 is te zien dat de verdeling van multinationals naar bedrijfstak sterk verschilt van het totale Nederlandse bedrijfsleven. Ongeveer 31 procent van alle bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven is actief in de specialistische zakelijke dienstverlening. Deze bedrijfstak is bij de groep multinationals ook populair, weliswaar in mindere mate. Multinationals in Nederland waren in 2018 vooral vertegenwoordigd in de groot- en

detailhandel: 39 procent van de buitenlandse multinationals en 29 procent van de multinationals in Nederlandse handen. Er zijn in Nederland relatief veel groothandelaren met een buitenlands moederbedrijf. Dit heeft te maken met de aard van de activiteiten die in Nederland worden ontplooid. Zo worden buitenlandse industriële bedrijven, denk bijvoorbeeld aan Japanse autofabrikanten die in Nederland een Europees logistiek centrum hebben, vaak als groothandel aangemerkt (Van den Berg & Mounir, 2019).

Ook al zijn de meeste multinationals – zowel de Nederlandse als de buitenlandse – actief in de groot- en detailhandel en specialistische zakelijke dienstverlening, toch worden deze bedrijfstakken niet gedomineerd door multinationals. Multinationals vormden 3,6 procent van de ruim 254 duizend bedrijven in de groot- en detailhandel in 2018. Voor de bedrijfstak specialistische zakelijke diensten was het aandeel multinationals 1,3 procent. Multinationals bevinden zich bovengemiddeld vaak in de industrie. Binnen de groep Nederlandse multinationals is bijna 1 op de 6 actief in de industrie. Voor de buitenlandse multinationals is dat 1 op de 7, terwijl dat voor het totale Nederlandse bedrijfsleven slechts 1 op de 17 is. Het omgekeerde zien we voor de bouwnijverheid: 15 procent in het Nederlandse bedrijfsleven is actief in deze bedrijfstak, terwijl dat voor buitenlandse en Nederlandse multinationals respectievelijk 2 en 6 procent is.

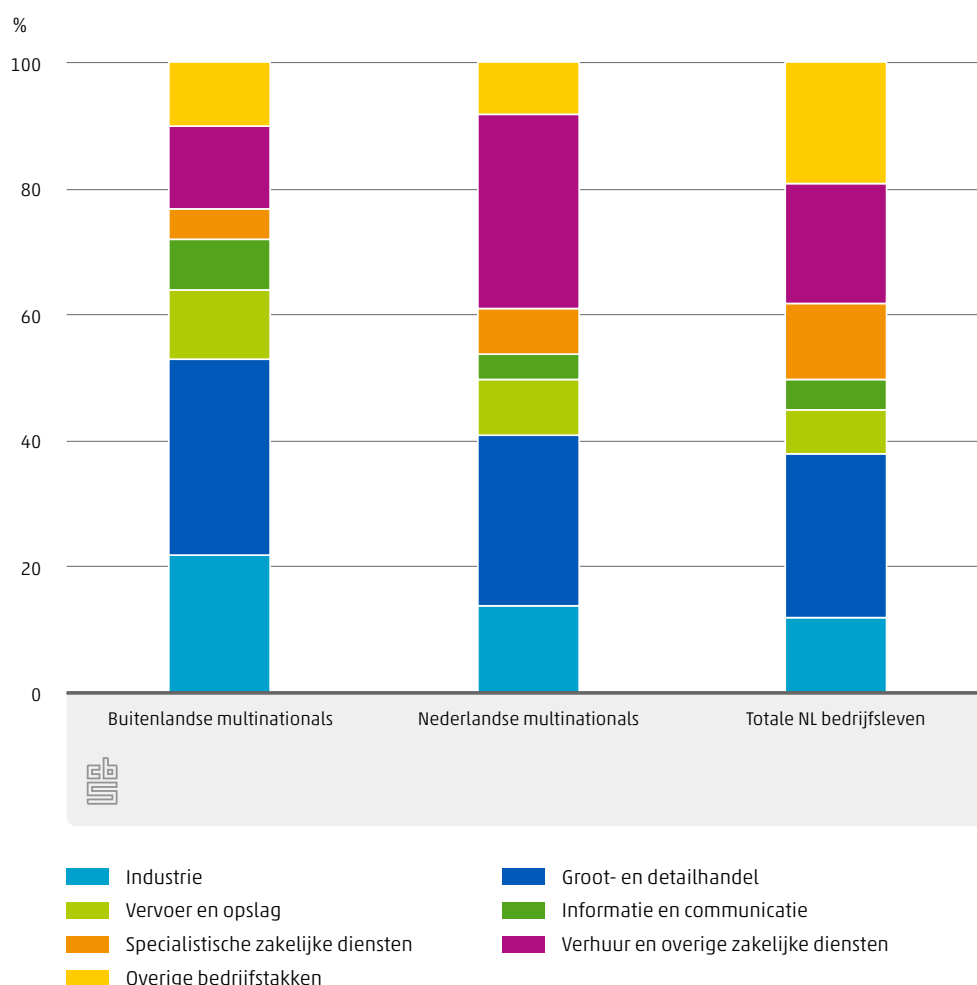
7.3.3 Verdeling bedrijven naar bedrijfstak, 2018

694 duizend werknemers bij multinationals actief in groot- en detailhandel

In het totale bedrijfsleven zien we dat de bedrijfstakken groot- en detailhandel, verhuur en overige zakelijke diensten en industrie de grootste werkgevers zijn, zie figuur 7.3.4. Ook voor multinationals creëren deze drie bedrijfstakken de meeste werkgelegenheid. Al is de rangorde van deze top-3 wel verschillend. Nederlandse multinationals actief in verhuur en overige zakelijke dienstverlening droegen in 2018 voor 31 procent bij aan de werkgelegenheid van Nederlandse multinationals. Bij de buitenlandse multinationals is qua werkgelegenheid de groot- en detailhandel de belangrijkste bedrijfstak, gevolgd door industrie.

7.3.4 Relatieve verdeling werkgelegenheid per type bedrijf, naar bedrijfstak, 2018

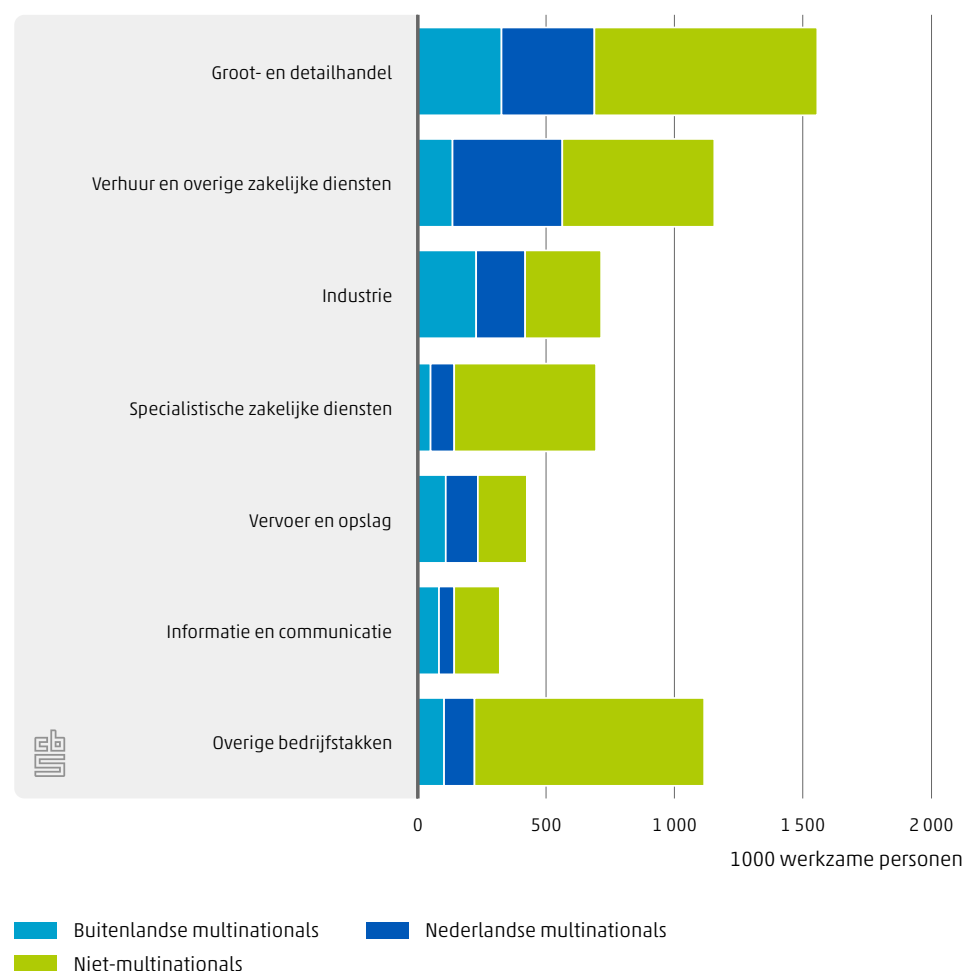
Wat betreft de Nederlandse werkgelegenheid die wordt gecreëerd door multinationals, zijn er verschillen zichtbaar tussen buitenlandse en Nederlandse multinationals, zie figuur 7.3.4. Zo zijn de bedrijfstakken bouwnijverheid, specialistische zakelijke diensten, verhuur en overige zakelijke diensten relatief gezien grotere werkgevers wanneer het gaat om Nederlandse multinationals ten opzichte van buitenlandse multinationals. De grootste procentuele verschillen zien we in de bedrijfstakken verhuur en overige zakelijke diensten en industrie. Bijna 22 procent van alle werkzame personen in loondienst bij buitenlandse multinationals was in 2018 actief in de industrie. Voor Nederlandse multinationals was dit

14 procent. Omgekeerd zien we dat ongeveer 31 procent van alle werkzame personen in loondienst bij Nederlandse multinationals in 2018 actief was in de verhuur en overige zakelijke dienstverlening. Bij buitenlandse multinationals bedroeg dit aandeel 13 procent.

55 procent van werkgelegenheid in vervoer en opslag te danken aan multinationals

De bedrijfstak vervoer en opslag telde in 2018 zo'n 427 duizend werkzame personen, zie figuur 7.3.5. Ongeveer 234 duizend van deze personen werkt bij een multinational. Uitgesplitst naar Nederlandse en buitenlandse multinationals is 29 procent in dienst van een Nederlandse multinational en 26 procent van een buitenlandse multinational. Van de 715 duizend werkzame personen in de industrie staat bijna een derde op de loonlijst van een Nederlandse multinational. Circa 28 procent is werkzaam voor een buitenlandse multinational. Daarmee is 59 procent van de werkgelegenheid in de industrie te danken aan multinationals. De bedrijfstak groot- en detailhandel zorgde voor de meeste werkgelegenheid in 2018 in het Nederlandse bedrijfsleven. Van de 1,6 miljoen werkzame personen in deze bedrijfstak is 44 procent in dienst van een multinational. Bijna 80 procent van de werkgelegenheid in de specialistische zakelijke dienstverlening kwam in 2018 op conto van niet-multinationals.

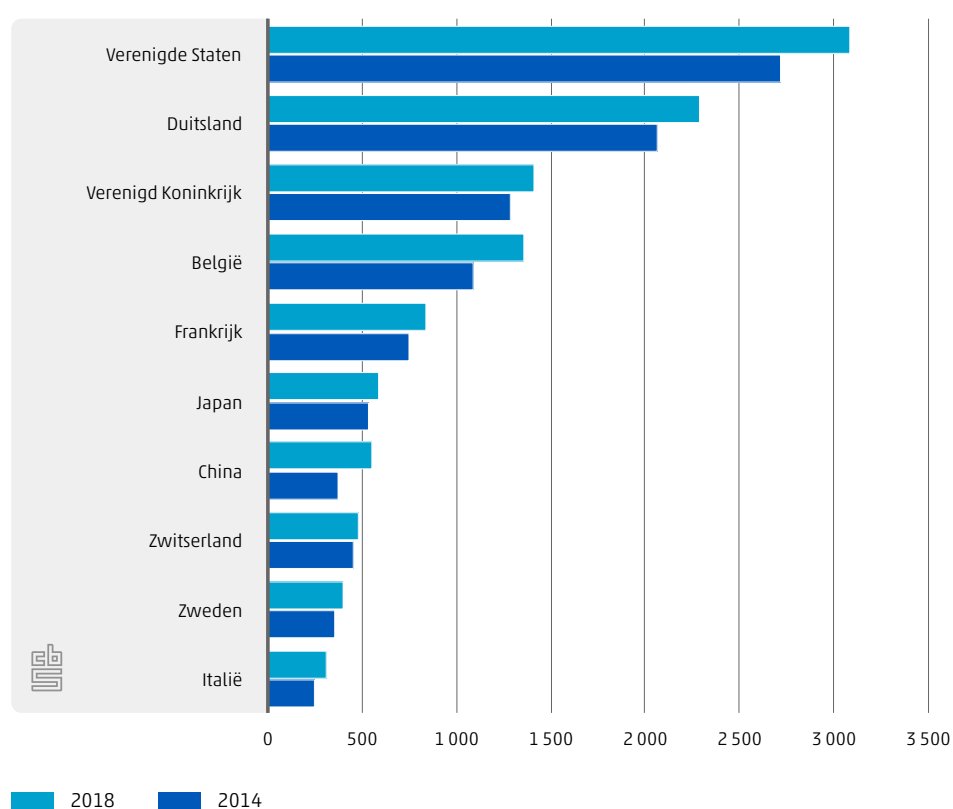
7.3.5 Werkgelegenheid per type bedrijf naar bedrijfstak, 2018

1 op de 5 buitenlandse multinationals in Nederland is Amerikaans

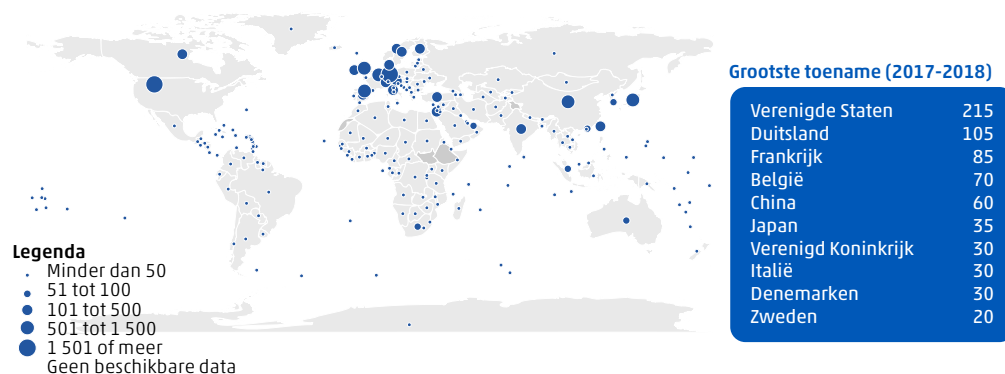
De meeste buitenlandse multinationals in het Nederlandse bedrijfsleven staan nog steeds onder Amerikaanse, Duitse, Britse, Belgische of Franse zeggenschap, zie figuur 7.3.6. Samen vormen deze vijf landen meer dan 62 procent van alle buitenlandse bedrijven in Nederland. De Verenigde Staten zijn nog steeds onze belangrijkste investeringspartner als het gaat om het aantal multinationals dat actief is in Nederland. In 2018 telde Nederland ruim 3 duizend bedrijven onder Amerikaanse zeggenschap. Dat komt neer op meer dan 21 procent van alle bedrijven onder buitenlandse zeggenschap. Duitsland volgt met 2,3 duizend bedrijven op ruime afstand. Er zijn verschillende redenen waarom buitenlandse bedrijven zich in Nederland vestigen. Zo heeft de gunstige ligging in Europa, de sterk ontwikkelde logistieke en data-infrastructuur, de relatief hoog opgeleide Nederlandse bevolking en het gunstige vestigingsklimaat een grote aantrekkingskracht op buitenlandse investeerders.

7.3.6 Top-10 buitenlandse multinationals in Nederland, naar herkomst

Door de tijd heen is er weinig veranderd in deze top-10. Voor alle landen uit de top-10 zien we dat het aantal bedrijven onder hun zeggenschap gestegen is ten opzichte van zowel 2017 als 2014. Opvallend aan de cijfers: het aantal bedrijven onder Chinese zeggenschap groeide in 2018 met 175 ten opzichte van 2014, naar 555 bedrijven. China passeert daarmee Zwitserland als 7^e land van herkomst. Met die toename was China tevens de 3^e sterkste groeier (in absolute aantallen), na de Verenigde Staten en Duitsland.

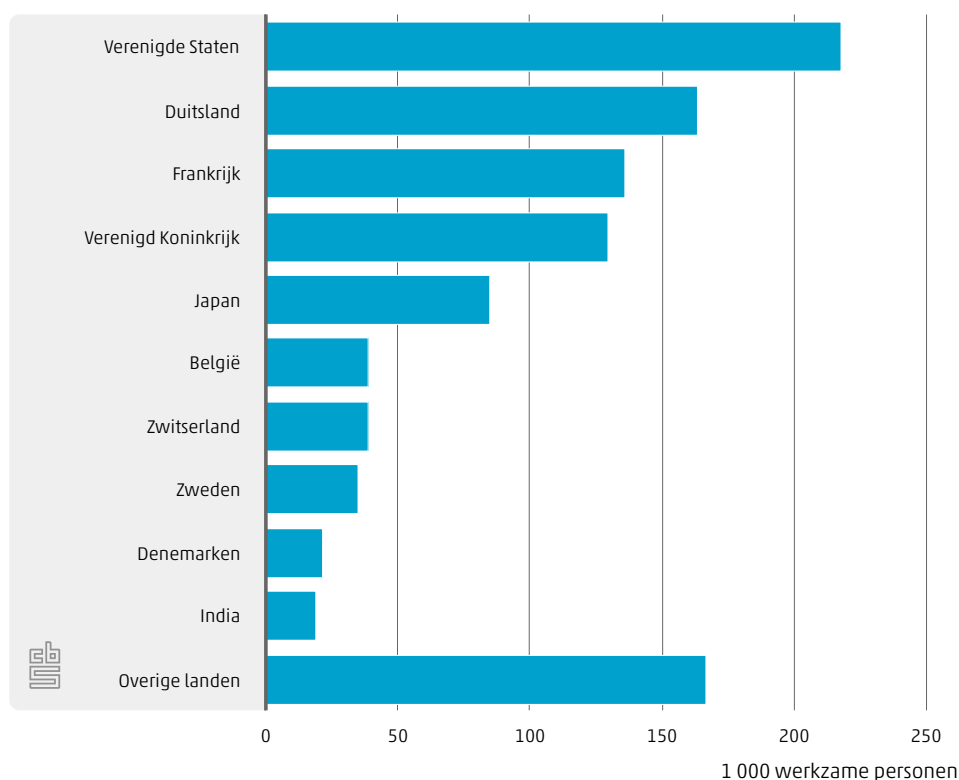
Herkomst buitenlandse multinationals in Nederland, 2018

Buiten de top-10 van meest voorkomende buitenlandse multinationals zien we dat met name Canadese, Spaanse, Turkse en Australische multinationals in opmars zijn sinds 2014. Zo is het aantal multinationals onder Turkse zeggenschap verdubbeld in de afgelopen vijf jaar tot een aantal van 150 bedrijven in 2018. Daarmee kon Turkije opklimmen van de 22e plaats naar de 17e. Deels gedreven door de onzekere economische situatie in eigen land, openden steeds meer Turkse ondernemingen een vestiging in Nederland (RTL nieuws, 2019). Nederland heeft dan ook een goed investeringsklimaat én een relatief grote Turkse gemeenschap (RTL nieuws, 2019). Veel Turkse bedrijven kiezen voor een vestiging in Nederland om vanuit daar uit te breiden in de Europese Unie. Dat is makkelijker vanuit Nederland dan vanuit Turkije omwille van problemen met het verkrijgen van een zakelijk visum en het niet zo soepel lopende bankverkeer (RTL nieuws, 2019; Kroezen, 2019). Deze Turkse bedrijven vinden we terug zowel bij de dienstverleners als de productiebedrijven. Denk hierbij aan grafische bedrijven of productiebedrijven zoals fruitbedrijven of bedrijven in de auto(onderdelen)industrie (RTL nieuws, 2019).

Google, Coca Cola en American Express zijn bekende voorbeelden van Amerikaanse bedrijven in Nederland. In 2018 werkten zo'n 218 duizend mensen voor bedrijven met een Amerikaanse moeder. Dat zijn er ongeveer 4 duizend meer dan in 2014. De Verenigde Staten waren in 2018 dan ook de grootste buitenlandse werkgever in het Nederlandse bedrijfsleven, zie figuur 7.3.7. Duitsland en Frankrijk completeren de top-3 grootste buitenlandse werkgevers in het Nederlandse bedrijfsleven. Duitse en Britse multinationals boden in 2018 respectievelijk 34 duizend (+26 procent) en 25 duizend (+24 procent) extra mensen werk in vergelijking met 2014.

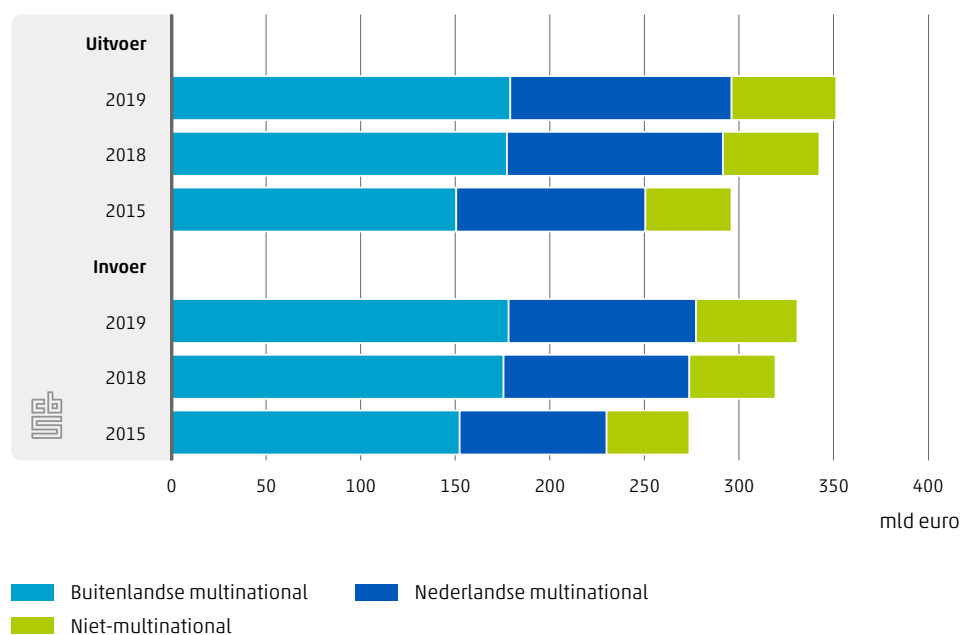
7.3.7 Werkgelegenheid bij buitenlandse multinationals, naar herkomst, 2018

85 procent van uitvoerwaarde goederen op conto van multinationals

Naast de relatief grote rol van multinationals in de Nederlandse werkgelegenheid, nemen zij ook een groot deel van de internationale handel voor hun rekening. Terwijl de multinationals namelijk maar zo'n 2 procent van het totale Nederlandse bedrijfsleven vormen, waren zij in 2019 wel verantwoordelijk voor 83 procent van de goederenimport en 85 procent van de uitvoer van goederen, zie figuur 7.3.8. Daarvan nemen de buitenlandse multinationals het merendeel voor hun rekening, aangezien zij verantwoordelijk zijn voor 54 procent van de totale invoerwaarde van goederen en 51 procent van de totale uitvoerwaarde van goederen tegenover 30 en 33 procent bij de Nederlandse multinationals. Dit patroon is nog sterker aanwezig bij de internationale handel in diensten, aangezien multinationals daar in totaal 91 procent van de invoerwaarde en 90 procent van de uitvoerwaarde van diensten voor hun rekening namen in 2019. Het merendeel komt wederom op rekening van de buitenlandse multinationals, die 75 en 68 procent van de totale invoerwaarde en uitvoerwaarde van diensten verzorgen.

7.3.8 Rol van multinationals in internationale goederenhandel

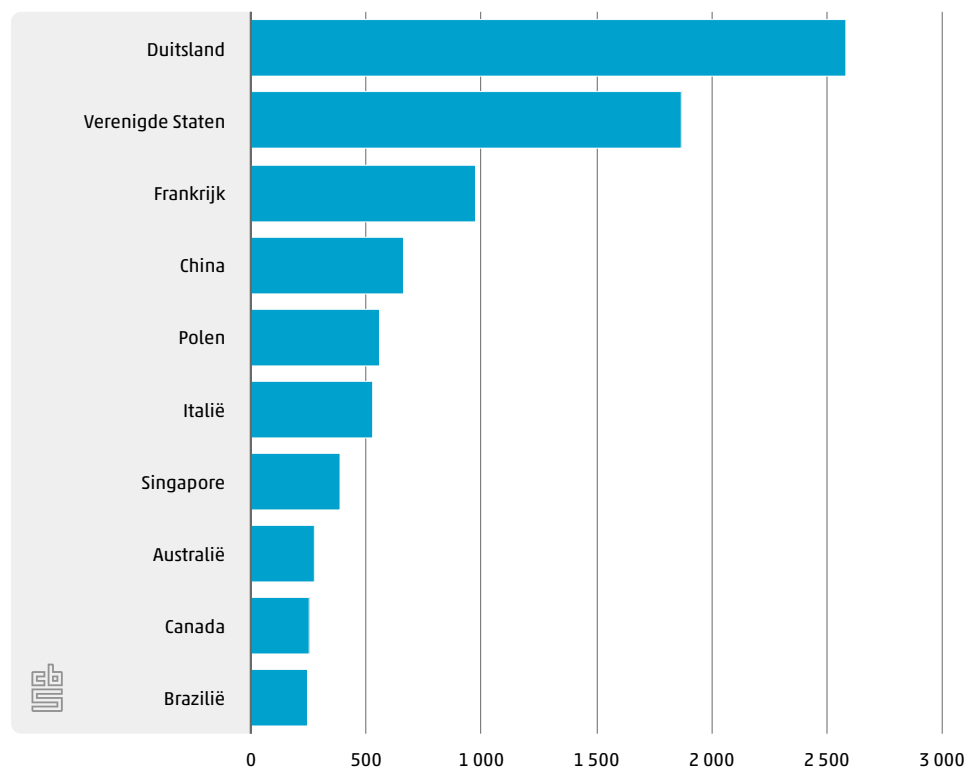
7.4 Activiteiten van Nederlandse multinationals in het buitenland

Deze paragraaf laat zien in welke landen Nederlandse multinationals actief zijn, welke activiteiten ze daar ontplooiën en hoeveel werkgelegenheid zij in het buitenland creëren. Daar waar mogelijk is een trend beschreven. De achtergrondinformatie en cijfers die in dit hoofdstuk zijn beschreven, staan in de tabellenset van hoofdstuk 7, te vinden op de [landingspagina](#) van deze publicatie.

Meeste Nederlandse dochterondernemingen in Duitsland

Nederlandse bedrijven hebben het vaakst dochterondernemingen in Duitsland, zoals blijkt uit figuur 7.4.1. Zo waren er in 2018 bijna 2,6 duizend dochterondernemingen van Nederlandse multinationals actief in Duitsland. Na Duitsland telden de Verenigde Staten, met 1 865 ondernemingen, de meeste Nederlandse multinationals. Cijfers over het aantal Nederlandse ondernemingen in het Verenigd Koninkrijk – het 3^e land van bestemming in 2017 – ontbreken voor 2018 op het moment van schrijven.

7.4.1 Aantal buitenlandse dochterondernemingen onder Nederlandse zeggenschap (2018)¹⁾

Bron: CBS, Eurostat

¹⁾ In de cijfers van Duitsland, Italië en Polen is er vanaf 2018 een trendbreuk in het aantal Nederlandse dochterondernemingen (IFATS). Voor het Verenigd Koninkrijk ontbreken gegevens voor 2018.

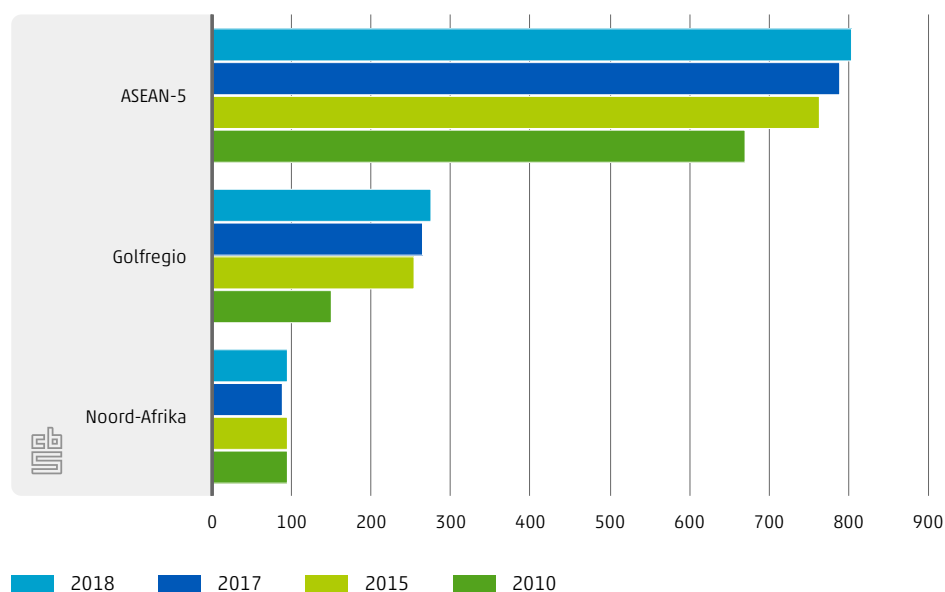
Ten opzichte van 2017 is het aantal Nederlandse dochterondernemingen het sterkst gegroeid in de Verenigde Staten (+35). Ook in China groeide het aantal Nederlandse dochters licht (+10).

Verdere groei in aantal Nederlandse multinationals in ASEAN-5 en Golfregio

Creemers et al. (2020) lieten zien dat het aantal dochterondernemingen van Nederlandse multinationals in de ASEAN-5 landen (Indonesië, Maleisië, Singapore, Thailand en Vietnam) tussen 2010 en 2017 is gegroeid. In 2018 zette deze groei verder door, en kwam het aantal Nederlandse dochterondernemingen in deze regio uit op 805, zie figuur 7.4.2. Dat komt neer op een groei van 20 procent ten opzichte van 2010.

Ook in de Golfregio (Bahrein, Koeweit, Qatar, Oman, Saoedi-Arabië en VAE) is het aantal Nederlandse dochterondernemingen gegroeid. Deze regio telde in 2018 ongeveer 275 Nederlandse dochters, 10 bedrijven meer dan in 2017 en 125 meer dan in 2010. Net als in voorgaande jaren is het aantal Nederlandse dochterondernemingen in Noord-Afrika (Algerije, Marokko, Tunesië en Egypte) gelijk gebleven, zowel ten opzichte van 2017 als 2010.

7.4.2 Buitenlandse dochterondernemingen onder Nederlandse zeggenschap

Bron: CBS, Eurostat

Helft Nederlandse dochterondernemingen in ASEAN-5 in Singapore

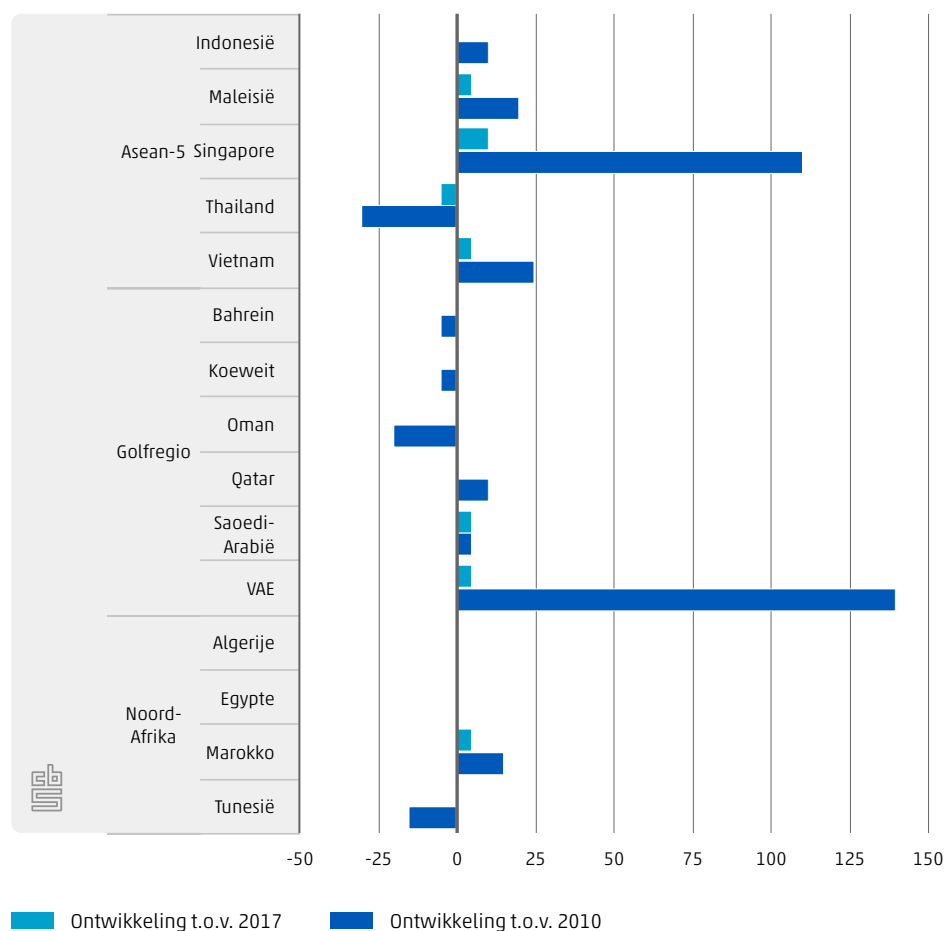
Bedrijven onder Nederlandse zeggenschap in de ASEAN-5 zijn vaak gevestigd in Singapore. In 2018 ging het om ongeveer 385 bedrijven onder Nederlandse zeggenschap; 110 bedrijven meer dan in 2010. Nederlandse bedrijven in Singapore zijn het vaakst actief in de industrie, vervoer en opslag en zakelijke dienstverlening.

Ook in Indonesië, Maleisië en Vietnam groeide het aantal Nederlandse bedrijven. Opvallende daler is en blijft Thailand. In 2018 daalde het aantal Nederlandse bedrijven er opnieuw. In vergelijking met 2010 is het aantal Nederlandse dochterondernemingen met 30 afgenomen. Vooral het aantal industriële bedrijven onder Nederlandse zeggenschap daalde.

Meeste Nederlandse dochterondernemingen in VAE

In de Golfregio blijven vooral de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) een interessante partner voor Nederlandse multinationals om in te investeren. Van de circa 275 bedrijven onder Nederlandse zeggenschap in de Golfregio in 2018 waren er 205 gevestigd in de VAE. Ten opzichte van 2017 is het aantal Nederlandse bedrijven in de VAE slechts licht gegroeid (+5); de meeste groei vond plaats tussen 2010 en 2015. Nederlandse bedrijven in de VAE zijn vooral actief in de groot- en detailhandel, industrie, advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening. In Bahrein, Oman, Qatar en Koeweit daalde het aantal Nederlandse bedrijven in 2018 niet verder. In Saoedi-Arabië groeide het relatief beperkte aantal Nederlandse bedrijven heel licht.

7.4.3 Ontwikkeling aantal buitenlandse ondernemingen onder Nederlandse zeggenschap

Bron: CBS, Eurostat

Aantal Nederlandse dochterondernemingen in Noord-Afrika stabiel

Marokko was in 2018 wederom het land met de meeste Nederlandse dochterondernemingen in Noord-Afrika. Van de 95 Nederlandse bedrijven in deze regio waren er 45 gevestigd in Marokko. In Marokko groeide het aantal Nederlandse ondernemingen in 2018 (+5), in Tunesië daalde dit aantal (-15). Als de vier landen samen bekeken worden, is het aantal Nederlandse ondernemingen tussen 2010 en 2018 gelijk gebleven.

Bijna 330 duizend werkzame personen bij Nederlandse dochterondernemingen in Duitsland

Net als in 2017 waren Nederlandse multinationals in Duitsland in 2018 de grootste werkgevers. In dat jaar waren iets minder dan 330 duizend Duitsers werkzaam voor bedrijven die onder Nederlandse zeggenschap stonden. Dat zijn er ruim 25 duizend minder dan in 2017, wat mogelijk verband houdt met de wijzigingen in de Duitse waarneming van buitenlandse multinationals. Na Duitsers zijn Amerikanen het vaakst werkzaam voor Nederlandse dochterondernemingen, namelijk 293 duizend in 2018. Dat is een fractie meer

dan in 2017, toen er nog 291 duizend mensen in de VS werkzaam waren voor een Nederlands bedrijf. Een grote stijging is te zien in de werkgelegenheid bij Nederlandse ondernemingen in Polen, van circa 38 procent. Ook de Poolse cijfers hebben echter een trendbreuk in 2018, zoals blijkt uit Eurostat gegevens. Hetzelfde geldt voor Italië. In België, Brazilië en Mexico groeide het aantal werkzame personen bij bedrijven onder Nederlandse zeggenschap. In China nam dit aantal met 4 procent af, ondanks een kleine stijging in het aantal Nederlandse bedrijven in China (figuur 7.4.1).

7.4.4 Top-10 werkgelegenheid bij buitenlandse dochters onder Nederlandse zeggenschap

	Aantal werkzame personen 2017	Aantal werkzame personen 2018	Procentuele verandering 2018 t.o.v. 2017
	x 1 000	x 1 000	%
Duitsland	356	327	-8
Verenigde Staten	291	293	1
Polen	140	193	38
Frankrijk	200	193	-4
Verenigd Koninkrijk	163	-	-
Italië	81	101	24
België	84	86	2
China	74	71	-4
Brazilië	45	48	7
Mexico	35	37	6

Bron: CBS, Eurostat

Wat betreft de werkgelegenheid bij Nederlandse bedrijven in de grotere landen buiten de top-10 is vaak een groei in het aantal werkzame personen te zien. Zo groeide de werkgelegenheid in India met 2 duizend banen ten opzichte van 2017, in Australië met 3 duizend en in de VAE eveneens met 3 duizend. Kleine dalingen in de werkgelegenheid bij Nederlandse dochters in het buitenland zijn te zien in Argentinië (-2 duizend), Thailand, Taiwan en Maleisië (elk duizend minder).

7.5 Literatuur

Berg, van den, M. & Mounir, A. (2019). Een schets van de groothandel. In: M. Jaarsma & R. Voncken (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2019, derde kwartaal: Groothandel*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bunn, D. & Asen, E. (2020). *International tax competitiveness index 2020*. Washington D.C.: Tax Foundation.

CBS (2018). *Multinationals goed voor 30 procent economie*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Creemers, S., Franssen, L. & Jaarsma, M. (2020). *Buitenlandse investeringen en multinationals*. In: M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), *Nederland Handelsland: Export, investeringen & werkgelegenheid 2020*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Dialogic (2021). *Het Nederlandse investeringsklimaat*. Utrecht.

Doyle, D., Caliendo, C., Pilgrim, G. & Fortanier, F. (2018). *Measuring MNEs using Big Data: The OECD Analytical Database on Individual Multinationals and their Affiliates (ADIMA)*. Organisation for Economic Co-operation and Development.

Giesen, P. & Waard, de, P. (2021). *G20-landen worden het eens over wereldbelasting voor multinationals: 'Dit gebeurt eens elke eeuw'*. De Volkskrant.

Hagendoorn, E. (2020). VS nog belangrijker dan gedacht voor directe investeringen in Nederland. *Economisch Statistische Berichten*, ESB 105 4786 276–277.

Hemmerlé, Y. (2021). Buitenlandse directe investeringen vallen in Nederland sterk terug. *Economisch Statistische Berichten*.

IMF (2020). [*Coordinated Direct Investment Survey \(CDIS\)*](#).

Jaarsma, M. (2013). Werknemers bij internationaal opererende bedrijven beter betaald. *Sociaaleconomische trends 2013*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Kroezen, T. (2019, 26 juli). [Turkse bedrijven vestigen zich vaker in Nederland: '400 per jaar'](#). *WNL: Stand van Nederland*.

Loog, B. & Smits, W. (2014). Wat verklaart de hogere lonen bij buitenlandse bedrijven? In: M. Jaarsma (Red.), [Internationaliseringsmonitor 2014, vierde kwartaal: Werkgelegenheid](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

OECD (2021). [FDI in figures, April 2021 \(OECD\)](#).

Office for National Statistics (2020). *Foreign direct investment involving UK companies: 2019. Statistical bulletin*.

RTL nieuws (2019). [Aantal Turkse bedrijven in Nederland verdubbeld](#).

Tax Foundation (2020). [International Tax Competitiveness Index 2020](#).

Tax Justice Network (2021). [Corporate Tax haven index 2021](#).

UNCTAD (2021). [World Investment Report 2021](#).

Vos, S., Gielen, W. & Menger, J. (2019). Werken bij Amerikaanse bedrijven in Nederland. In: M. Jaarsma & S. Vos (Red.), [Internationaliseringsmonitor 2019, eerste kwartaal: Verenigde Staten](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

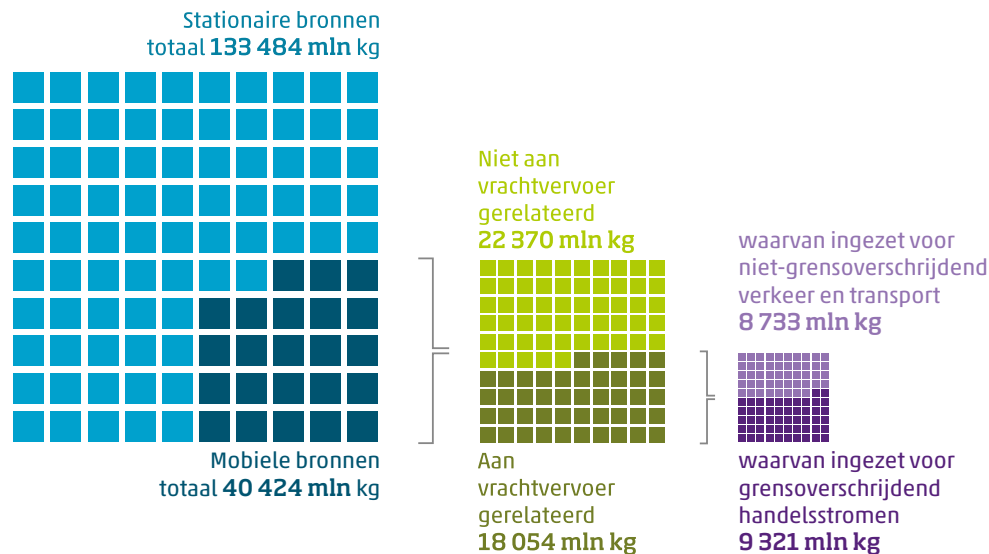
World Economic Forum (2020). *The Global Competitiveness Report, special edition 2020; How countries are performing on the road to recovery*. Génève, Zwitserland.

8 Internationale handels- en doorvoerstromen; emissies naar lucht op Nederlands grondgebied

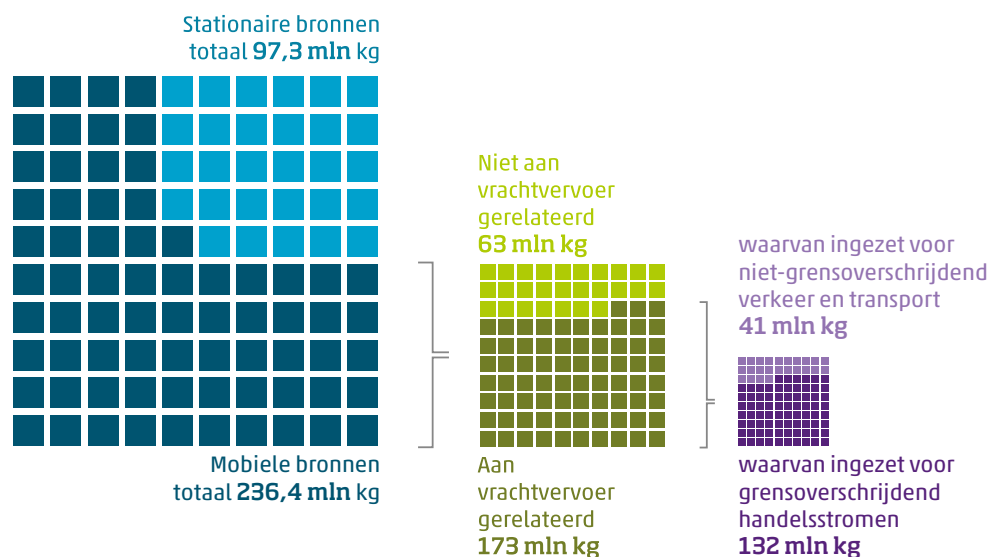
Auteurs: Anne-Peter Alberda, Chris de Blois

Dashboard emissies 2019

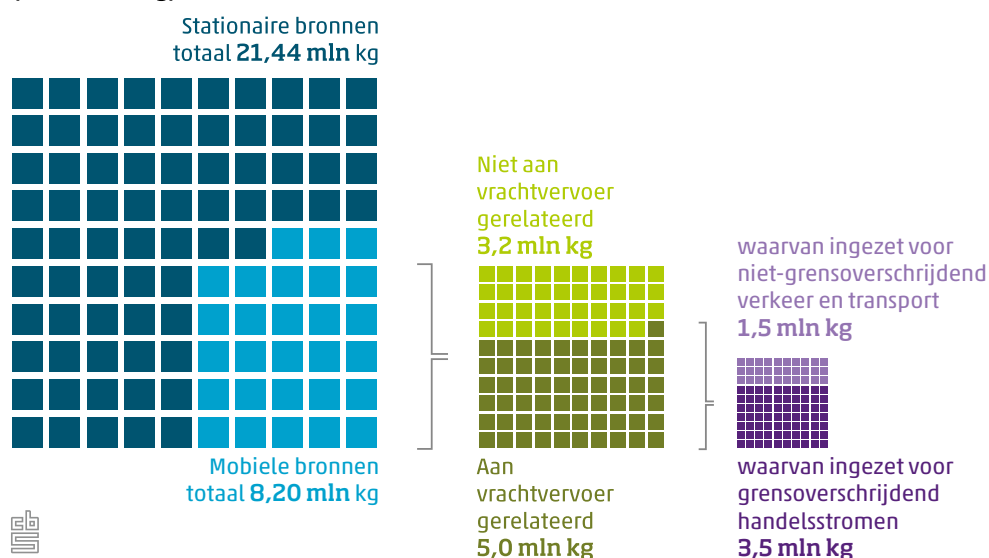
Kooldioxide emissie Nederlands grondgebied 2019
(173 908 mln kg)

Stikstofoxiden emissie Nederlands grondgebied
2019 (333,7 mln kg)

Fijnstof emissie Nederlands grondgebied 2019
(29,64 mln kg)

De groei van de handel en de impact daarvan op het milieu is een punt van toenemende zorg. Mede ingegeven door het steeds verder opknippen van productieketens, komen steeds meer grondstoffen en producten voor Nederlandse consumptie of verwerking uit gebieden ver weg. De groei van de goederenhandel gaat hand in hand met een sterke groei van het goederentransport per schip, vliegtuig, trein en vrachtwagen, wat gepaard gaat met de uitstoot van allerlei schadelijke stoffen. In dit hoofdstuk wordt het verband tussen de uitstoot van kooldioxide, stikstofoxiden, fijnstof en internationale goederenstromen die naar, via, of uit Nederland lopen in beeld gebracht.

8.1 Belangrijkste bevindingen

De feitelijke CO₂-uitstoot die samenhangt met de internationale handels- en doorvoerstromen is tussen 2007 en 2019 toegenomen en vormt nu 23,1 procent van de uitstoot van alle mobiele bronnen (zee- en binnenvaartschepen, vliegtuigen, wegverkeer, spoorvervoer) op Nederlands grondgebied. Dit was 21,7 procent in 2007. Wat betreft de uitstoot van stikstofoxiden en fijnstof was er in deze periode wel sprake van een absolute afname, ook door het grensoverschrijdend vervoer. Niettemin blijft het aandeel van de grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen in de NO_x- en PM₁₀-uitstoot door alle mobiele bronnen, met respectievelijk 56,0 en 42,7 procent, aanzienlijk. Ook is de bijdrage van internationale goederenstromen in de totale uitstoot van stikstofoxiden door mobiele bronnen toegenomen ten opzichte van 2007. Bij fijnstof is dit niet het geval.

De vervoerwijze zeevaart draagt het meest bij aan alle drie de typen emissies, gevolgd door wegvervoer en de binnenvaart. De vervoerwijze wegvervoer heeft relatief mager gepresteerd in het terugdringen van de CO₂-emissies die gerelateerd zijn aan het grensoverschrijdende vervoer. Dit is ook af te leiden uit een afname van de CO₂-emissiefactor¹⁾ voor grensoverschrijdend wegvervoer. Per kilogram CO₂-uitstoot kon er in 2007 bijna 9 procent meer internationale handel over de weg vervoerd worden dan in 2019. Bij stikstofoxiden- en fijnstofuitstoot is de prestatie van het wegvervoer verbeterd in 2019 ten opzichte van 2007.

De emissiefactoren voor de drie onderscheiden handels- en doorvoerstromen, te weten de invoer voor binnenlands gebruik plus de uitvoer van Nederlands product, de wederuitvoer plus de benodigde invoer voor de wederuitvoer en de doorvoer, ontlopen elkaar weinig. Dat wil zeggen dat de feitelijke/totale emissiebelasting door deze drie typen grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen ongeveer van vergelijkbare orde van grootte is. De implicatie daarvan is, dat er een zekere afruil mogelijk is tussen de handelsstromen. Ruimte in de emissiebelasting die zou ontstaan bij het inkrimpen van één stroom, zou ruimte creëren voor groei van een andere vervoerstroom, zonder dat dit tot een toename van de feitelijke uitstoot op Nederlands grondgebied leidt.

¹⁾ Factor die aangeeft hoeveel kilogram goederen grensoverschrijdend kunnen worden vervoerd met 1 kilogram emissie.

8.2 Internationale handels- en doorvoerstromen en hun uitstoot

Terugdringen emissies uitdaging voor de toekomst

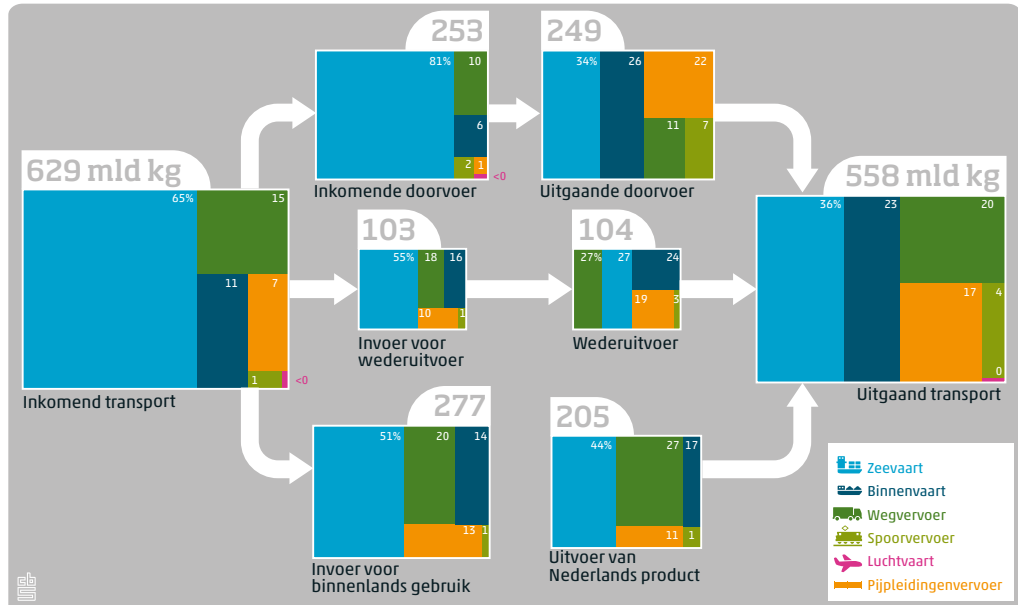
Voor de komende jaren zal de maatschappelijke, economische en politieke discussie voor een groot deel gevoerd en gevoed worden met de noodzaak voor Nederland om grip te krijgen op de verschillende emissies naar de lucht, in samenhang met nationale en internationale verplichtingen tot het jaar 2050 (SER, 2021). Het is de ambitie van de Europese Commissie om in dat jaar een volledig circulaire Europese economie te zijn, zonder uitstoot van broeikasgassen (Peeperkorn, 2021). Een aanzienlijk deel van deze emissies houden verband met internationale goederenstromen die naar, via, of uit Nederland lopen en globalisering. Globalisering en het opknippen van productieketens zijn de aanjagende factoren achter de verschillende handels- en doorvoerstromen die tussen en door landen heen bewegen. De Nederlandse economie benut, als een open en exportgericht stelsel, de economische groei elders in Europa en de wereld.

Welke internationale handels- en doorvoerstromen zijn er?

De internationale goederenstromen naar, vanuit en via Nederland zijn in een drietal hoofdstromen op te delen: (1) de invoer voor binnenlands gebruik plus de uitvoer van Nederlands product, (2) de wederuitvoer plus de benodigde invoer voor de wederuitvoer en (3) de doorvoer. Deze internationale goederenstromen en de verschillende vervoerwijzen waarmee de goederen worden getransporteerd zijn grafisch weergegeven in onderstaande infographic.²⁾ In 2019 werd er 558 miljard kilogram aan goederen vanuit Nederland naar het buitenland vervoerd, 9,5 procent meer dan in 2007. Het grootste gedeelte bestaat uit (transport)doorvoer; goederen die Nederland kortstondig aandeden en bijvoorbeeld werden overgeladen op een voertuig of binnenvaartschip, met een bestemming buiten Nederland. De tweede grootste stroom is de invoer voor binnenlands gebruik plus uitvoer van Nederlands product, met 277 miljard kilogram aan invoer en 205 miljard kilogram die het land verliet. De invoer voor wederuitvoer plus wederuitvoer is de kleinste stroom. Sinds 2007 is met name de invoer voor wederuitvoer plus de wederuitvoer sterk gegroeid; met ongeveer 20,3 procent. Het transport dat samenhangt met binnenlands gebruik plus uitvoer van Nederlandse goederen groeide met circa 6,9 procent. Voor de transportdoorvoer is een toename zichtbaar van 5,2 procent.

²⁾ Dit verslagjaar (2019) werden de handelsstromen nog niet geraakt door de coronapandemie, ook al vonden eind 2019 de eerste besmettingen plaats in de Chinese stad Wuhan. Op 11 maart 2020 stelde de Wereldgezondheidsorganisatie officieel vast dat de uitbraak van het virus tot een pandemie heeft geleid, en zijn er wereldwijde grote economische verstoringen en sociale beperkingen te registreren. Omwille van het ontbreken van 2020 cijfers kunnen we ten tijde van het schrijven van deze publicatie geen uitspraken doen over de invloed van de coronacrisis.

Internationale goederenstromen van en naar Nederland, brutogewicht 2019

Het onderscheiden naar hoofdstromen is van belang omdat er grote verschillen zitten tussen de stromen in de mate van verdiensten gemeten in toegevoegde waarde. Uit de economische literatuur wordt zichtbaar dat vrijhandel leidt tot grote welvaartswinsten, onder meer door lagere prijzen, meer keuze in goederen, en betere werkomstandigheden (Berkhout et al., 2018). Nederland verdient niet evenveel aan elke hoofdstroom. Op basis van hoeveel toegevoegde waarde de stromen genereren voor de Nederlandse economie is de stroom uitvoer van Nederlands product met 125 miljard euro verreweg het belangrijkste. De toegevoegde waarde van de wederuitvoer was circa 35 miljard euro (zie hoofdstuk 2 van deze publicatie). De Nederlandse samenleving verdient dus ongeveer vier keer zoveel aan de uitvoer van Nederlandse producten als aan de wederuitvoerstroom. De kleinste stroom qua toegevoegde waarde is de doorvoer. Een eerste schatting is dat de doorvoer in totaal circa 5 tot 6 miljard euro toegevoegde waarde genereert. Een van de oorzaken van deze geringe bijdrage aan het bbp is dat in vergelijking met de wederuitvoer er nog minder diensten nodig zijn. De activiteiten bestaan voornamelijk uit overslag en eventuele opslag van de goederen (De Blois & Alberda, 2019).

Internationale handels- en doorvoerstromen zorgen voor emissies

Er zijn echter ook kosten verbonden aan vrijhandel. Denk aan de welvaartsverliezen van vrijhandel door de negatieve externe effecten van milieuvervuiling als gevolg van het vervoer van producten tussen landen. Alle drie de hoofdstromen leggen in principe hetzelfde beslag op de schaarse infrastructuur als deze fysiek door en via Nederland worden getransporteerd middels een gekozen vervoerwijze. Het vervoeren van 1 miljoen kilogram Nederlands product is niet anders dan het vervoeren van 1 miljoen kilogram doorvoer of 1 miljoen kilogram wederuitvoer met een zelfde vervoerwijze.

Door het combineren van een aantal statistieken is het mogelijk om de emissies die samenhangen met internationale handels- en doorvoerstromen te beschrijven voor de jaren 2007 en 2019. De statistiek in-, uitvoer en doorvoer is gebaseerd op integratie van de

Internationale Handel in Goederen statistiek en de transportstatistieken voor zes vervoerwijzen (modaliteiten). Door een additionele stap kan het resultaat worden gekoppeld aan de statistieken over feitelijke emissies naar de lucht op Nederlands grondgebied. Deze emissiestatistiek wordt tevens gebruikt in internationale rapporten die elk jaar worden verstrekt om de IPCC-broeikasgassen en NEC-luchtvervuiling van het land te bepalen (NEA, 2020). Het samenbrengen van deze databronnen levert nadere inzichten op voor beleidsanalyses met betrekking tot goederenvervoer, internationale handel en ecologische onderzoeksgebieden. De focus in dit hoofdstuk ligt op de feitelijke emissies uit mobiele bronnen in samenhang met de grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen op Nederlands grondgebied³⁾ (zie leeskader voor meer informatie).

Wat houden feitelijke emissies uit mobiele bronnen in?

Emissie van CO₂, stikstofoxiden of fijnstof kunnen een stationaire bron of een mobiele bron hebben. Voorbeelden van stationaire bronnen zijn vuurhaarden (zoals ovens, kachels en ketels), industriële processen en overige niet-mobiele activiteiten zoals het gebruik van spuitbussen en verf en ontleding van mest (ammoniak). Mobiele bronnen zijn transportmiddelen (personenauto's, vrachtauto's, dieseltreinen, binnenvaartschepen en vliegtuigen) en mobiele werktuigen met een verbrandingsmotor, zoals landbouwtractors, vorkheftrucks en (wegen)bouwmachines. In dit hoofdstuk wordt ingezoomd op de emissies door mobiele bronnen, waarbij speciale aandacht is voor de grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen.

Bij feitelijke emissies is het van belang dat de uitstoot plaatsvindt op Nederlands grondgebied, inclusief het Nederlandse gedeelte van het continentaal plat op de Noordzee. Het maakt bij de feitelijke emissies niet uit of de uitstoot gebeurt door een vervoermiddel dat in Nederland of in het buitenland is geregistreerd. Bijvoorbeeld, de uitstoot van een vrachtvliegtuig dat geregistreerd staat in Qatar, maar landt en opstijgt op Schiphol, wordt meegenomen in de feitelijke emissies op Nederlands grondgebied.

Om de uitstoot door mobiele bronnen, die samenhangt met internationale handels – en doorvoerstromen, te meten, moeten er correcties worden uitgevoerd. Ten eerste worden goederen vervoerd via pijpleidingen buiten beschouwing gelaten. De uitstoot van onder andere compressoren en pomphuizen die met deze vervoerwijze samenhangt, valt namelijk onder de stationaire bronnen, ook al is er sprake van een grensoverschrijdende goederenstroom. Een tweede correctie is nodig voor de aanvoer van goederen die terechtkomen in een entrepot, het zogenaamde entrepotverkeer. De uitstoot die hier mee samenhangt kan nog niet direct worden toegewezen aan één van de hoofdstromen. Dat kan pas als de goederen worden vrijgemaakt door de Douane. Als deze correcties zijn doorgevoerd dan ontstaat er een drieluik: de combinatie van internationale handel, vervoer en emissies.

Welke emissies worden meegenomen?

– CO₂: Kooldioxide (of koolstofdioxide)

Bij verbranding van fossiele brandstoffen zoals diesel of stookolie in de motor van een vervoermiddel komt altijd CO₂ vrij. In elke fossiele brandstof is een bepaalde hoeveelheid koolstof aanwezig, die zich bij verbranding hecht aan zuurstof uit de

³⁾ De uitkomsten van de feitelijke emissies op Nederlands grondgebied zoals die zijn vastgesteld op 4 juni 2021.

lucht. Het is alleen mogelijk een lagere CO₂-uitstoot te bereiken door een voertuig minder te laten verbruiken, door technische innovaties, of door een andere brandstof met minder uitstoot per liter te kiezen.

– NO_x: Stikstofoxiden

Hoewel bij uitstoot het eerst aan CO₂ wordt gedacht, zijn stikstofoxiden een tweede belangrijk type emissie. Bij de verbranding van fossiele brandstoffen in de motor van een vrachtauto, vliegtuig of schip reageert de zuurstof niet alleen met de koolstof uit de brandstof maar, mits de temperatuur hoog genoeg is, ook met stikstof uit de lucht. Dan ontstaan er stikstofoxiden. Stikstofoxiden zijn schadelijk voor de gezondheid van mens en dier en tasten het milieu aan. Samen met fijnstof kan NO_x smog vormen.

De mate van uitstoot van stikstofoxiden hangt af van een efficiënte verbranding: hoe efficiënter de verbranding, hoe minder stikstofuitstoot. De verlaging van de uitstoot van stikstofoxiden is een moeizaam proces en bij de uitstoot van dieselmotoren eisen fijnstof en stikstofoxiden veel aandacht.

– PM₁₀: Fijnstof

Fijnstof is een verzamelnaam voor microscopisch kleine deeltjes van allerlei samenstelling die in onze lucht voorkomen. De vaak gebruikte afkortingen PM₁₀, PM_{2,5} en PM_{0,1} duiden niet de samenstelling van het fijnstof aan, maar de diameter van de deeltjes. Bij PM₁₀ gaat het om deeltjes kleiner dan 10 micrometer (0,01 millimeter). Fijnstofuitstoot bij voertuigen komt voor een deel uit de uitlaat, bijvoorbeeld roetdeeltjes. Daarnaast ontstaat fijnstof ook door slijtage van banden en remmen en de bovenleiding van het spoor netwerk.

8.3 Emissies naar lucht gerelateerd aan internationale handels- en doorvoerstromen

In deze paragraaf wordt beschreven hoeveel en welke uitstoot samenhangt met welke internationale goederenstroom. Verder komt ook aan bod of deze uitstoot over een periode van dertien jaar (2007–2019) is toe- of afgenomen.

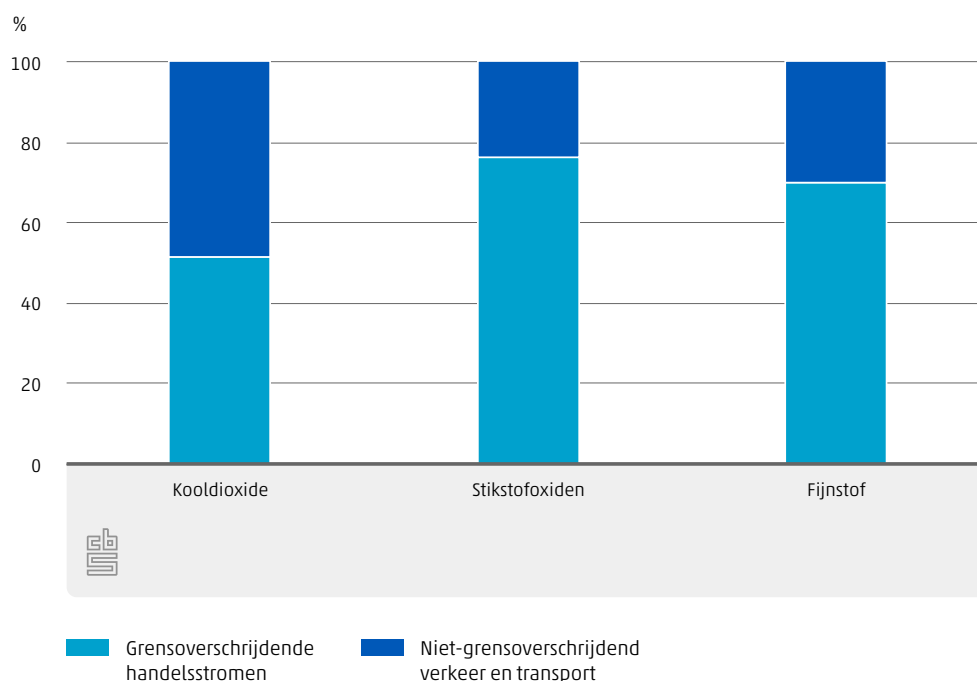
3,4% meer CO₂-uitstoot door grensoverschrijdend vervoer

Internationale handels- en doorvoerstromen verantwoordelijk voor meer dan de helft van uitstoot vrachtvervoer

De aan vrachtvervoer gerelateerde uitstoot veroorzaakt door internationale handels- en doorvoerstromen verschilt per type emissie. Meer dan de helft (51,6 procent) van de aan vrachtvervoer gerelateerde CO₂-uitstoot in Nederland hangt samen met grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen, zie figuur 8.3.1 en tabel 8.3.3. In de totale CO₂-uitstoot op Nederlands grondgebied (inclusief stationaire bronnen) draagt deze component voor 5,4 procent bij. Meer dan driekwart (76,4 procent) van de aan vrachtvervoer gerelateerd NO_x-uitstoot in Nederland hangt samen met grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen. In 2019 hing 70,0 procent van de aan vrachtvervoer gerelateerde fijnstofuitstoot in Nederland samen met grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen. In de totale uitstoot van stikstofoxiden op Nederlands grondgebied draagt deze component voor 39,6 procent; bij de fijnstofemissie is dit 11,8 procent.

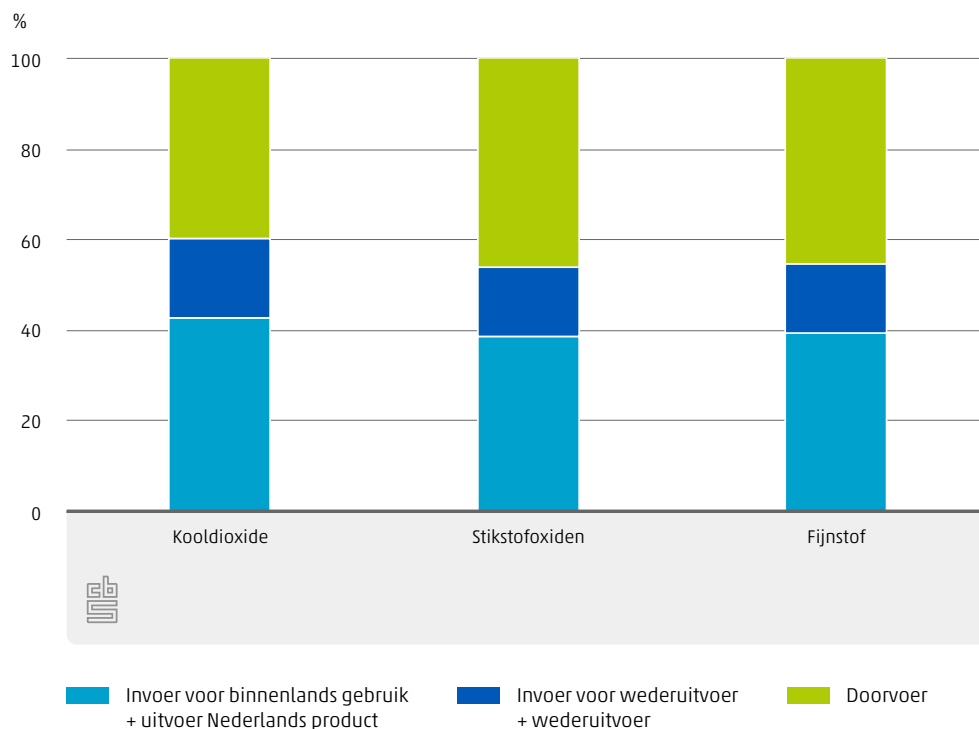
8.3.1 Verdeling aan vrachtvervoer gerelateerde uitstoot, 2019

Wederuitvoer draagt minste bij aan luchtvervuiling

Figuur 8.3.2 toont de uitstoot van vrachtvervoer ingezet voor internationale handels- en doorvoerstromen, onderverdeeld naar type emissie en type hoofdstroom. De invoer voor binnenlands gebruik plus de uitvoer Nederlands product waren in 2019 verantwoordelijk voor 43,2 procent van de aan vrachtvervoer gerelateerde CO₂-uitstoot veroorzaakt door grensoverschrijdende handel. Bij NO_x en fijnstof had doorvoer het grootste aandeel in de aan vrachtvervoer gerelateerde uitstoot veroorzaakt door grensoverschrijdende handel.

8.3.2 Uitstoot vrachtwagen ingezet voor grensoverschrijdende handelsstromen, 2019

Minder CO₂-uitstoot door mobiele bronnen, maar meer CO₂-uitstoot gerelateerd aan vrachtverkeer

Het grote beeld is dat de CO₂-uitstoot door mobiele bronnen in Nederland licht is afgenomen (-2,7 procent) maar dat de emissies gerelateerd aan vrachtwagen met 8,8 procent zijn toegenomen in de periode 2007-2019, zie tabel 8.3.3. De feitelijke CO₂-uitstoot die daarvan samenhangt met de grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen is met 3,4 procent toegenomen. Het aandeel in de totale uitstoot door mobiele bronnen komt daarmee uit op 23,1 procent in 2019, ten opzichte van 21,7 procent in 2007. De toename is het gevolg van groei in CO₂-emissies bij alle drie de internationale handelsstromen. De relatieve toename bij de hoofdstroom invoer voor wederuitvoer plus wederuitvoer is het grootst (15,7 procent), al is de bijdrage van deze stroom aan de extra CO₂-uitstoot het kleinst over deze periode.

8.3.3 Emissies naar lucht op Nederlands grondgebied en goederenvervoer gerelateerd naar hoofdstromen

	Kooldioxide (CO ₂)		Stikstofoxiden (NO _x)		Fijnstof (PM10)	
	2007*	2019*	2007*	2019*	2007*	2019*
	mln kilogram					
Mobiele bronnen: totaal	41 554	40 424	324	236	18,4	8,2
Vrachtvervoer gerelateerde emissies	16 597	18 054	228	173	11,8	5,0
Grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen; totaal	9 015	9 321	162	133	8,3	3,5
Invoer voor binnenlands gebruik + uitvoer Nederlands product ¹⁾	3 737	4 023	62	52	3,2	1,4
Invoer voor wederuitvoer + wederuitvoer ¹⁾	1 411	1 632	23	20	1,1	0,5
Doorvoer ¹⁾	3 460	3 708	65	61	3,4	1,6

1) De sommaties over de hoofdstromen komen niet overeen met de totalen voor grensoverschrijdende stromen als gevolg van entrepotverkeer.

Afname emissie stikstofoxiden door grensoverschrijdende stromen beperkt dan bij totale vrachtvervoer

Het grote beeld is anders bij de uitstoot van stikstofoxiden (NO_x) en fijnstof door mobiele bronnen in Nederland. De feitelijke NO_x-emissie is met 27,0 procent afgenomen in deze periode van dertien jaar, van 324 miljoen kilogram in 2007 naar 236 miljoen kilogram in 2019. De NO_x-uitstoot die samenhangt met de grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen is, met een daling van 18,1 procent, daarbij achtergebleven. Ook is deze daling kleiner dan de daling van de NO_x-uitstoot door het totale vrachtvervoer (-24,1 procent) tussen 2007 en 2019. Het aandeel in de totale uitstoot door mobiele bronnen komt uit op 56,0 procent. Dertien jaar geleden was het nog 49,9 procent.

Daling fijnstofemissie grootst bij grensoverschrijdende stromen

De feitelijke fijnstofemissie door mobiele bronnen is met 55,3 procent het meest afgenomen in deze periode. De PM10-uitstoot die samenhangt met de grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen heeft dit getal met een daling van 57,8 procent overtroffen. De daling in fijnstofemissie was het grootst bij de hoofdstroom invoer voor binnenlands gebruik plus uitvoer van Nederlands product. Het aandeel in de totale uitstoot door mobiele bronnen komt daarmee op 42,7 procent. In 2007 was het nog 45,2 procent.

Meeste emissies naar lucht voor rekening van de zeevaart

Tabel 8.3.4 laat zien welke vervoerwijze verantwoordelijk is voor een bepaalde uitstoot die gerelateerd is aan grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen en of dit over een periode van dertien jaar (2007–2019) is toe- of afgenomen. Er zijn aanzienlijke verschillen in de aandelen van de vervoerwijzen ingezet bij de internationale goederenstromen (zie infographic in paragraaf 8.2). De zeevaart heeft het grootste aandeel en de vrachtluchtvaart

heeft een zeer gering aandeel. Dat patroon is ook terug te vinden in de feitelijke emissies gerelateerd aan de vervoerwijzen. De zeevaart is dominant bij alle emissietypes.

8.3.4 Emissies naar lucht op Nederlands grondgebied en goederenvervoer gerelateerd naar vervoerwijze

	Kooldioxide (CO ₂)		Stikstofoxiden (NO _x)		Fijnstof (PM10)	
	2007*	2019*	2007*	2019*	2007*	2019*
	mln kilogram					
Mobiele bronnen: totaal	41 554	40 424	324	236	18,4	8,2
Vrachtvervoer gerelateerde emissies	16 597	18 054	228	173	11,8	5,0
Grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen; totaal	9 015	9 321	162	133	8,3	3,5
Zeevaart	5 125	5 353	122	107	7,1	2,9
Wegvervoer	2 665	2 836	22	11	1,0	0,4
Binnenvaart	1 081	1 001	16	13	0,2	0,2
Spoorvervoer	63	43	2	1	-	-
Luchtvaart	81	87	0	0	-	-

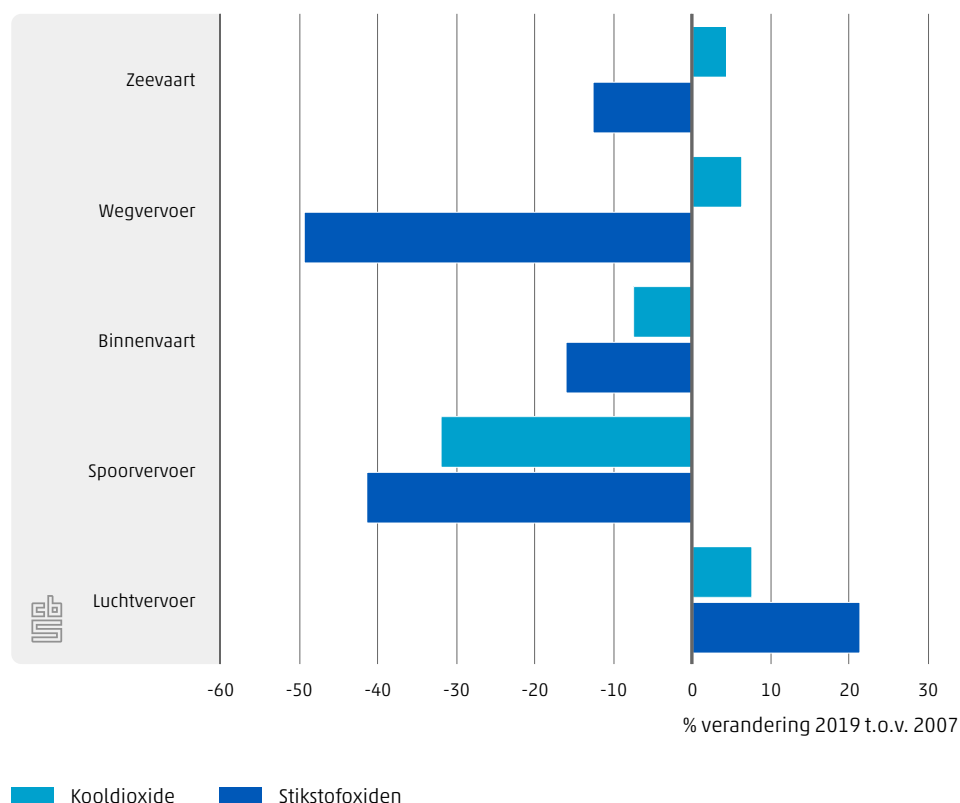
6,4% meer CO₂-uitstoot ten
gevolge van grensoverschrijdende handel
vervoerd over de weg

CO₂-uitstoot door internationaal wegvervoer, luchtvaart en zeevaart gegroeid

Wel zijn er verschillen in de mate van toe- of afname in de feitelijke uitstoot tussen de vervoerwijzen, zie figuur 8.3.5. Bij de vervoerwijze wegvervoer is de CO₂-uitstoot die samenhangt met de grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen met 6,4 procent toegenomen tussen 2007 en 2019. Alleen de CO₂-uitstoot die samenhangt met de luchtvaart groeide in deze periode nog harder (+7,7 procent). Het aandeel van het wegvervoer in de totale uitstoot door mobiele bronnen komt daarmee uit op 7,0 procent, een stijging van 0,6 procentpunt.

8.3.5 Ontwikkeling uitstoot vrachtwagenvervoer ingezet voor grensoverschrijdende handelsstromen naar vervoerwijze

Wegvervoer realiseert grootste afname NOx-emissie

De vervoerwijze zeevaart is, met een aandeel van 45,2 procent in de emissies door mobiele bronnen, verantwoordelijk voor de grootste bijdrage aan de uitstoot van stikstofoxiden, zie tabel 8.3.4. Echter, tussen 2007 en 2019, is de feitelijke NOx-uitstoot door de zeevaart die samenhangt met de grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen met 12,5 procent afgenomen, zie figuur 8.3.5. Bij de vervoerwijze wegvervoer is de afname het grootst met 49,2 procent. Een belangrijke verklaring voor deze afname is het feit dat er steeds meer vrachtwagens met schonere motoren (Euro 6-motoren) worden ingezet (CBS, 2019). Bij de vervoerwijze vrachtluchtvaart is er een toename van 21,4 procent. In absolute zin gaat het hier om een betrekkelijk kleine toename van 66 duizend kilo stikstofoxiden.

Fijnstofemissie door binnenvaart hoger

Tussen 2007 en 2019 is de feitelijke fijnstofuitstoot door de binnenvaart die samenhangt met de grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen toegenomen en wel met 15,5 procent, zie tabel 8.3.4. Met aandeel van 2,8 procent in de emissies door mobiele bronnen, is de vervoerwijze binnenvaart verantwoordelijk voor een beperkte PM10-emissie bijdrage bij het transport van grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen naar, via en uit Nederland. Bij de vervoerwijzen zeevaart en wegvervoer is er een sterke afname, in beide gevallen van ongeveer 60 procent.

8.4 De emissiefactor voor internationale handels- en doorvoerstromen

De feitelijke emissies worden berekend door vermenigvuldiging van activiteitsgegevens, zoals voertuigkilometers en brandstofverbruik, en leeftijd van een vervoermiddel als indicatie voor de stand van de technologie van de gebruikte motoren en uitlaatsystemen. Dat leidt tot een emissiefactor. De emissiefactor geeft de emissie per activiteitseenheid in één getal weer, bijvoorbeeld per afgelegde kilometer of per kilogram verbruikte brandstof. Dezelfde denkwijze kan worden ingezet bij een emissiefactor voor grensoverschrijdend vervoer. Het is een factor die aangeeft hoeveel kilogram goederen (grensoverschrijdend) kunnen worden vervoerd met 1 kilogram emissie.

Gegeven de stand van de technologie van de ingezette vloot aan vervoermiddelen kan er een emissiefactor worden berekend voor grensoverschrijdend transport voor emissies naar lucht op Nederlands grondgebied voor een bepaald jaar, gegeven de hoeveelheid kilogram die wordt vervoerd in dat jaar. De factor doet recht aan het feit dat in de loop van de tijd nieuwere en schonere technologie beschikbaar komt die geleidelijk de oude technologie vervangt. De factor doet ook recht aan het feit dat het vervoerde brutogewicht van jaar tot jaar kan veranderen. Ook logistieke veranderingen, bijvoorbeeld in de keuze van een vervoerwijze, kunnen een rol spelen over een periode van dertien jaar.

Emissiefactor grensoverschrijdend vervoer meest verbeterd bij fijnstofuitstoot

Tabel 8.4.1 geeft de emissiefactor voor grensoverschrijdend vervoer weer voor de drie typen emissies naar lucht op Nederlands grondgebied en naar de hoofdstromen voor de jaren 2007 en 2019. De emissiefactor voor grensoverschrijdend vervoer is het meest verbeterd bij de PM10-uitstoot. Ten opzichte van dertien jaar geleden konden er in 2019 circa 157,3 procent meer internationale goederen worden vervoerd per kilogram fijnstofuitstoot. Anders geformuleerd, daar waar in 2007 bijna 116 duizend kilogram aan goederen vervoerd konden worden met één kilogram fijnstofuitstoot, was dit in 2019 ruim 2,5 keer zoveel. Wat betreft NO_x-emissies konden er in 2019 circa 31,7 procent meer goederen internationaal worden vervoerd per kilogram stikstofoxidenuitstoot dan in 2007. Wat betreft CO₂-emissie is de vooruitgang beperkt, tot krap 4,7 procent. Het was in 2019 mogelijk 112 kilogram goederen in, uit of door te voeren per kilogram kooldioxide-uitstoot, tegen 107 kilogram in 2007. Zoals weergegeven in tabel 8.3.3 was er een toename in de hoeveelheid CO₂-uitstoot door het grensoverschrijdende vervoer van 3,4 procent over de periode van dertien jaar. In combinatie met de emissiefactor kan worden gesteld dat de 8 procent groei van het vervoerde gewicht over de periode 2007–2019 niet heeft geleid tot 8 procent meer CO₂-uitstoot. Een deel van de groei in uitstoot is geabsorbeerd door de inzet van schonere technologie en innovaties in het logistieke proces in vergelijking met dertien jaar eerder.

Emissiebelasting voor Nederland weinig verschillend voor hoofdstromen

De verwachtingen zijn dat de internationale handelsstromen verder zullen groeien en daarmee ook het benodigde transport (ITF, 2021). Keuzes zullen moeten worden gemaakt op welke wijze deze verwachte toename gestalte krijgt. Tabel 8.4.1 geeft ook weer dat de drie hoofdstromen elkaar weinig ontlopen gemeten naar de emissiefactor, per type emissie, en dus in emissiebelasting voor het land. Met andere woorden, per kilogram CO₂-uitstoot kunnen ongeveer evenveel goederen worden doorgevoerd, of ingevoerd voor wederuitvoer, of ingevoerd voor binnenlands gebruik. Ook is een zekere afruil mogelijk. Het afremmen van de groei van het vervoerde gewicht van één stroom zal al leiden tot minder uitstoot, of anders gesteld, het afremmen van één stroom geeft ruimte voor een andere stroom om te groeien zonder dat dit tot een toename van de feitelijke uitstoot leidt op Nederlands grondgebied (Roerink, 2021).

8.4.1 Emissiefactor voor grensoverschrijdend transport, emissies naar lucht op Nederlands grondgebied, naar hoofdstroom

	Kooldioxide (CO ₂)		Stikstofoxiden (NO _x)		Fijnstof (PM ₁₀)	
	2007*	2019*	2007*	2019*	2007*	2019*
Grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen; totaal	kilogram					
Kilogram grensoverschrijdend transport per kilogram emissie	107	112	5 979	7 877	115 772	297 865
<i>Naar hoofdstromen</i>						
Invoer voor binnenlands gebruik + uitvoer Nederlands product	104	106	6 251	8 230	122 259	306 899
Invoer voor wederuitvoer + wederuitvoer	110	108	6 653	8 773	135 723	332 402
Doorvoer	112	120	5 931	7 299	115 586	279 597

CO₂-emissiefactor wegvervoer 8,8 procent lager

Voor de afzonderlijke vervoerwijzen geldt dat de CO₂-emissiefactor voor grensoverschrijdend vervoer het meest is gedaald bij het wegvervoer, zie tabel 8.4.2. Het is in 2019 mogelijk 72 kilogram goederen grensoverschrijdend te vervoeren per kilogram kooldioxide-uitstoot in het wegvervoer. In 2007 was dat nog 79 kilogram. Dat is daling van 8,8 procent. Deze teruggang is een negatieve ontwikkeling. In het geval van de vervoerwijze wegvervoer is de technologie of de innovatie in het logistieke proces onvoldoende geweest om gelijke tred te houden met de groei van het wegvervoer of te zorgen voor een betere verhouding. Het kan mogelijk ook te maken hebben met een teruggang in de beladingsgraad.

De luchtvracht heeft van alle vervoerwijzen de laagste CO₂-emissiefactor. De CO₂-emissiefactor voor grensoverschrijdende goederen vrachtovervoer per vliegtuig is met 20 kilogram per kilogram CO₂-uitstoot licht verslechterd ten opzichte van 2007. Verbetering is wel zichtbaar in de CO₂-emissiefactor voor grensoverschrijdende goederen per zeeschip. De emissiefactor stijgt met 14,6 procent in dertien jaar. Bij de vervoerwijze zeevaart is de technologie (bijvoorbeeld schonere brandstof en uitlaatsystemen) of innovatie in het logistieke proces zeker voldoende geweest om te zorgen voor een betere verhouding. Vanaf 2020 gaan er opnieuw strengere brandstofregels gelden, die zeeschepen minder vervuilen (Nagtzaam, 2019; ITF, 2020). Een andere belangrijke factor is de

toenemende schaalgrootte in het containervervoer per zeeschip. De verdere globalisering van de economie, waarbij productie deels verschuift naar het buitenland, zal de komende jaren nog van grote invloed zijn op de wereldwijde toeleveringsketens. Een ander effect hiervan is de almaar toenemende concurrentie en daarmee prijsdruk. Door de toenemende prijsdruk zoeken containerrederijen verdere schaalvergroting, bijvoorbeeld via strategische allianties en het delen van schepen (Pals, 2019). Omdat rederijen steeds meer focus hebben op de kosten, neemt de omvang van het gemiddelde schip al jaren toe (Pals, 2019; Verberckmoes, 2018).

Ook het vervoer per spoor heeft een duidelijke verbetering doorgemaakt in CO₂-uitstoot per vervoerde kilogram. In 2019 kunnen 1,5 keer meer goederen vervoerd worden per spoor voor 1 kilogram CO₂-uitstoot dan in 2007. Vervoer per spoor komt de laatste jaren veel meer in beeld als aanvulling of zelfs alternatief voor transport tussen Europa en Azië. Het is milieuvriendelijker dan vervoer door de lucht en sneller dan vervoer per zeeschip (ING Economisch Bureau, 2018; DSV, z.d.).

8.4.2 Emissiefactor voor grensoverschrijdend transport, emissies naar lucht op Nederlands grondgebied, naar vervoerwijze

	Kooldioxide (CO ₂)		Stikstofoxiden (NO _x)		Fijnstof (PM10)	
	2007*	2019*	2007*	2019*	2007*	2019*
Grensoverschrijdende handels- en doorvoerstromen; totaal	kilogram					
Kilogram grensoverschrijdend transport per kilogram emissie	107	112	5 979	7 877	115 772	297 865
<i>Naar vervoerwijze</i>						
Zeevaart	99	114	4 166	5 697	71 583	211 189
Wegvervoer	79	72	9 500	18 162	200 746	524 273
Binnenvaart	200	197	13 824	14 993	1 072 635	846 147
Spoorvervoer	476	746	19 115	34 742	-	-
Luchtvaart	21	20	5 466	4 616	-	-

8.5 Literatuur

Berkhout, E., Euwals, R., Kempen, van, M., Meijerink, G. & Ziegler, K. (2018). *The effects of globalisation in the Netherlands: A theoretical and empirical survey*. Den Haag: Centraal Planbureau.

Blois, de, C. & Alberda, A. P. (2019). *Internationale goederenstromen – Ontwikkelingen in de internationale goederenstromen van Nederland 2007–2017*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019). *Vrachtautoritten steeds schoner*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

DSV (z.d.). *Containervervoer per trein van en naar China: Snel en aantrekkelijk in prijs*.

ING Economisch Bureau (2018). *Nieuwe Zijderoute – De gulden middenweg. Sneller dan zeevervoer, goedkoper dan luchtvervoer*.

ITF (2020). [*Navigating Towards Cleaner Maritime Shipping*](#). Parijs, Frankrijk: OECD Publishing.

ITF (2021). [*ITF Transport Outlook 2021*](#). Parijs, Frankrijk: OECD Publishing.

Nagtzaam, P. (2019). [*Containervervoer veel duurder door nieuwe regels zeevaart*](#). RTL Nieuws.

NEA (2020). [*Rapportage Energie voor Vervoer in Nederland 2019*](#). Den Haag.

Pals, B. (2019). [*Vijf belangrijke trends in het wereldwijde containertransport*](#). Nieuwsblad Transport.

Peeperkorn, M. (2021). [*Dit is het groene megapakket waarmee de EU klimaatneutraal moet worden*](#). De Volkskrant.

Roerink, R. (2021). [*De mooie woorden van brede welvaart*](#). Financieel Dagblad.

SER (2021). [*Investeren in brede welvaart, publieke sectoren en toekomstig verdienvermogen*](#). Den Haag.

Verberckmoes, S. (2018). [*MSC: maximale schaalgrootte voor havens bereikt*](#). Flows.

Begrippenlijst

Bedrijf(seenheid)

De feitelijke transactor in het productieproces gekenmerkt door zelfstandigheid ten aanzien van de beslissingen over dat proces en door het aanbieden van zijn producten aan derden. Een bedrijf bestaat uit een of meer juridische eenheden. Kenmerkend is dat er autonomie is over beslissingen met betrekking tot productie binnen deze entiteit. Wanneer deze eenheid zich uitstrekt over verschillende landen wordt omwille van de nationale statistiek het Nederlandse deel als bedrijf beschouwd.

Bijzondere Financiële Instelling (BFI)

Bijzondere Financiële Instellingen zijn in Nederland gevestigde dochtermaatschappijen van buitenlandse ondernemingen die fungeren als financieel intermediair tussen diverse onderdelen van het concern waar ze deel van uitmaken. De vorderingen en verplichtingen van deze instellingen hebben veelal betrekking op directe investeringen vanuit het ene land via Nederland in een ander land, of op het doorsluizen naar de buitenlandse moeder van in het buitenland aangetrokken middelen. Een BFI is in dit verband een speciaal rechtspersoon die zich bezighoudt met securitisaties. Zij neemt in het kader van een securitisatietransactie activa en/of kredietrisico over en geeft effecten, eenheden van securitisatiefondsen, andere schuldbewijzen en/of financiële derivaten uit, dan wel is eigenaar van onderliggende activa. Een BFI is gevrijwaard van het risico van faillissement of en andere vorm van in gebreke blijven van de initiator (ofwel 'originator', d.w.z. de instelling die activa en/of kredietrisico's aan de BFI overdraagt).

Binnenvaart vrachtvervoer

Het verkeer en vervoer met binnenschepen, inclusief buitenlandse vaartuigen, over de Nederlandse vaarwegen.

Born global

Een bedrijf dat in het jaar van oprichting reeds goederen of diensten uitvoert.

Bruto binnenlands product (bbp)

Een maat voor de omvang van de economie. Deze wordt berekend uit de som van de waarde die door ondernemingen, huishoudens en overheden wordt toegevoegd aan de goederen en diensten die zij hebben moeten verbruiken om hun producten te kunnen maken. Deze som staat bekend als de toegevoegde waarde 'in basisprijzen'. Om tot het bbp 'in marktprijzen' te komen, wordt hierbij het saldo van productgebonden belastingen en subsidies én het verschil tussen toegerekende en afgedragen btw opgeteld.

Brutogewicht

Geschat brutogewicht van de vervoerde goederen in duizend kilogram. Het brutogewicht omvat het gewicht van de goederen en de verpakking, maar niet het gewicht van de container waarin de goederen eventueel worden vervoerd.

Buitenlands bedrijf

Een buitenlands bedrijf wordt geclassificeerd aan de hand van het land waar uiteindelijke zeggenschap plaatsvindt. Dit gebeurt op basis van de Ultimate Controlling Institutional Unit (UCI). De UCI is gedefinieerd als het bedrijf, hogerop in de zeggenschapsketen waarvan het Nederlandse bedrijf deel uitmaakt, niet onder zeggenschap van een ander bedrijf of onderneming. Buitenlandse zeggenschap betekent dat het land van vestiging van de UCI een ander land is dan Nederland.

Buitenlandse dochter

Als een Nederlands bedrijf een meerderheidsbelang in een buitenlands bedrijf heeft, dan is dit bedrijf een dochteronderneming van een Nederlands bedrijf, of buitenlands bedrijf onder Nederlandse zeggenschap. Daarbij is geen minimum bedrag aan investeringen of minimum aandeel in het stemrecht in het buitenlandse bedrijf gehanteerd. Zulke investeringen in het buitenland, gedaan door een bedrijf in Nederland én in Nederlandse handen (Nederlandse multinational), heeft als doel een blijvend belang op te bouwen in een buitenlands bedrijf.

Cabotagevervoer en derdelandenvervoer

Het grensoverschrijdende goederenvervoer is exclusief het vervoer door Nederlandse voertuigen dat geheel in het buitenland plaatsvindt.

Continentaal Plat (van Europa)

Het Continentaal Plat is een gebied dat zich bevindt tussen de laagwaterlijn en een waterdiepte van 200 meter, maar maximaal 200 mijl uit de kust. Tussen 1960 en 1975 hebben de Noordzeestaten verdragen gesloten om de landsgrenzen op het Continentaal Plat vast te leggen. Feitelijke emissies van transportmiddelen en mobiele werktuigen met een verbrandingsmotor, inclusief buitenlandse transportmiddelen en scheepvaart op het Nederlands deel van het (Europees) Continentaal Plat (NCP) maken deel uit van de mobiele bronnen.

Directe Buitenlandse Investering (DBI)

Een onderneming met directe investeringen uit het buitenland is een onderneming waarin een investeerder uit een ander land tenminste 10 procent bezit van het gewone aandelenkapitaal of van de stemrechten of het equivalent daarvan. Het gaat hierbij om een blijvend belang en om verkrijging van substantiële invloed in het management van de onderneming. Directe investeringen zijn opgebouwd uit aandelenkapitaal, deelnemingen in groepsmaatschappijen in het buitenland en kredietverlening.

Doorvoer

De som van quasi-doorvoer, transportdoorvoer en entrepotdoorvoer.

Emissies

Feitelijke emissies naar lucht door stationaire en mobiele bronnen op of boven Nederlands grondgebied en het Nederlands deel van het Continentaal Plat (NCP). De emissies zijn berekend door vermenigvuldiging van activiteitsgegevens, zoals voertuigkilometers en brandstofverbruik.

Emissiefactor

Emissie per activiteitseenheid, bijvoorbeeld per afgelegde kilometer of per kilogram verbruikte brandstof.

Emissiefactor voor grensoverschrijdend vervoer

Factor die aangeeft hoeveel kilogram goederen grensoverschrijdend kunnen worden vervoerd met 1 kilogram emissie.

Entrepotverkeer

Douanegoederen die na aankomst in Nederland voor een bepaalde tijd zijn opgeslagen in een entrepot (een opslagplaats voor nog niet ingeklaarde, aan invoerrechten onderhevige goederen). Goederen kunnen na uitslag uit het entrepot direct doorgaan naar het buitenland (entrepotdoorvoer) of worden vrijgemaakt in Nederland. In het laatste geval betreft het invoer, al dan niet gevolgd door wederuitvoer, of quasi-doorvoer. Dat is afhankelijk van de eindbestemming en wie er eigenaar van de goederen is of wordt. Het verschil tussen de opslag in het entrepot en de uitslag ten behoeve van vrijmaking in Nederland wordt het saldo entrepotopslag genoemd.

Exportverdiensten

Waarde van een bruto exportstroom minus het verbruik van geïmporteerde grondstoffen, halffabricaten en ondersteunende diensten.

Grensoverschrijdend goederenvervoer

Goederenvervoer tussen Nederland en het buitenland, waarbij óf de plaats van lading óf de plaats van lossing buiten Nederland ligt. Het betreft goederenvervoer met Nederlandse én buitenlandse vervoermiddelen in relatie tot het Nederlands grondgebied met laad- of losplaats in Nederland. Het grensoverschrijdende goederenvervoer is exclusief het vervoer door Nederlandse voertuigen dat geheel in het buitenland plaatsvindt (zie begrip: cabotagevervoer en derdelandenvervoer). Het grensoverschrijdend goederenvervoer is ook exclusief het vervoer door bestelauto's.

Grootbedrijf

Hiertoe behoren alle bedrijven die gevestigd zijn in Nederland en onderdeel uitmaken van een concern met minstens 250 werkzame personen en/of een onderdeel zijn van een concern dat in buitenlandse handen is.

Inkomend transport; totaal

Het totaal aan goederen dat binnen het grondgebied van Nederland is gebracht. Uitgesloten is de transportdoorvoer zonder overlading op Nederlands grondgebied. Het totale inkomende transport is gelijk aan de som van invoer, inkomende quasi-doorvoer, inkomende transportdoorvoer en saldo entrepotopslag.

Intellectueel eigendom

De verzamelnaam voor rechten op uitgewerkte ideeën en concepten zoals beschermd door bijvoorbeeld patenten, handelsmerken en auteursrechten (copyrights).

Intermediaire goederen

Dit zijn inputs in het productieproces, zoals grondstoffen, halffabricaten of brandstoffen. Een intermediair product wordt gebruikt tijdens het productieproces, vaak getransformeerd, en dan verwerkt in de uiteindelijke output. Het wordt dus gebruikt om weer andere goederen te produceren.

International actief bedrijf

Een bedrijf is internationaal actief wanneer het een multinational is of handelt in goederen dan wel diensten.

Internationaal actieve ondernemer

Een internationaal actieve ondernemer is een ondernemer die internationaal handelt of aan het roer staat van een multinational.

Internationale handel in diensten

Er is sprake van internationale handel in diensten wanneer Nederlandse ingezetenen voor ingezetenen van een andere economie diensten verrichten of omgekeerd. Diensten zijn producten die over het algemeen niet tastbaar zijn, bijvoorbeeld vervoersdiensten, zakelijke diensten en persoonlijke, culturele en recreatieve diensten. Met Nederlandse ingezetenen worden bedrijven en personen bedoeld die in Nederland economische activiteiten ontplooiën en daartoe reeds langer dan één jaar over een locatie in Nederland beschikken.

Internationale handel in goederen

Er is sprake van internationale handel in goederen wanneer ingezetenen goederen leveren aan het buitenland en omgekeerd. Bij invoer uit EU-landen is dit de waarde van de goederen inclusief vracht- en verzekeringskosten tot aan de Nederlandse grens. Bij invoer uit niet-EU-landen is dit de waarde inclusief vracht- en verzekeringskosten tot aan de buitengrens van de Europese Unie. De uitvoerwaarde is inclusief vracht- en verzekeringskosten tot aan de Nederlandse grens. Dit is in overeenstemming met de statistiek Internationale Handel in Goederen (IHG). De IHG bronstatistiek hanteert andere concepten dan Nationale Rekeningen. Zo gaat de bronstatistiek uit van grensoverschrijdend goederenverkeer en is economisch eigendom leidend voor Nationale Rekeningen. Ook de integratie in de Nationale Rekeningen levert additionele verschillen op.

Internationale productieketen (waardeketen)

Een internationale productieketen omvat alle activiteiten – in meer dan één land – die nodig zijn om een product of dienst vanuit de conceptfase via de verschillende productiefases bij eindverbruikers te bezorgen en verwerking na gebruik.

Investerings in materiële vaste activa

Goederen die worden aangeschaft of in eigen beheer worden voortgebracht, met als doel om als kapitaalgoed in het productieproces ingezet te worden. Het gaat daarbij om goederen met een levensduur van meer dan één jaar zoals gebouwen, woningen, machines, vervoermiddelen en dergelijke.

Invoer

De som van invoer voor binnenlands gebruik en invoer voor wederuitvoer.

Invoer voor binnenlands gebruik/bestedingen

De voor ingezetenen bestemde goederen, die vanuit het buitenland in het economisch gebied van Nederland zijn gebracht. Hiertoehoren ook voor verwerking in het productieproces benodigde grondstoffen, halffabricaten, brandstoffen en voor investeringen bestemde vaste activa.

Invoer voor wederuitvoer

Goederen die Nederland binnenkomen, daarbij (tijdelijk) eigendom worden van een ingezetene, en daarna, zonder dat significant industriële bewerking plaatsvindt, Nederland weer verlaten.

Invoerintensiteit

De invoerintensiteit is een indicator die de mate van de internationale concurrerende druk in de lokale markt weergeeft. Het is uitgedrukt in een procentueel aandeel dat weergeeft in hoeverre de Nederlandse vraag naar goederen of diensten afhankelijk is van buitenlandse invoer. Een hogere ratio leidt dan ook tot een groter aandeel van de invoer om in de totale vraag naar goederen en diensten te voorzien.

Kooldioxide (CO₂)

CO₂ ontstaat vooral bij verbranding van de koolstof in brandstoffen. Het is een broeikasgas en leidt tot opwarming van de aarde.

Luchtvaart vrachtvervoer

Het vervoer van goederen met luchtvaartuigen op de luchthavens van Amsterdam en Maastricht. Vracht handelsverkeer omvat alle verkeersvluchten van luchtvaartmaatschappijen met als hoofdactiviteit het commerciële vervoer van vracht of de in combinatie van reizigers, vracht en post tegen betaling. Emissies door het verbranden van vliegtuigbrandstoffen vindt plaats tijdens starts, landingen en taxiën en de verdamping van brandstof. Gegevens over het binnenlands goederenvervoer in de luchtvaart zijn niet bekend. De omvang hiervan is naar verwachting dermate klein dat deze gegevens als nul-vervoer zijn meegeteld in het totaal.

Mainport

Een knooppunt waar belangrijke verbindingen en stromen van activiteiten uit het binnen- en buitenland samenkomen en weer uiteengaan.

Mobiele bronnen; totaal

Mobiele bronnen zijn transportmiddelen en mobiele werktuigen met een verbrandingsmotor, inclusief buitenlandse transportmiddelen en scheepvaart op het Nederlands deel van het (Europees) Continentaal Plat (NCP).

Multinational

Bedrijven met een moeder- of dochterbedrijf in het buitenland. Zie ook: buitenlandse dochter.

Nederlandse bedrijfsleven

Het Algemeen Bedrijvenregister (ABR) maakt gebruik van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI) om bedrijfseenheden in te delen naar hoofdactiviteit. Het Nederlandse bedrijfsleven omvat alle bedrijven uit de SBI-secties B tot en met N, exclusief K plus S95. Deze afbakening wordt internationaal aangeduid als de 'non-financial business economy'.

Deze categorie is een samenstelling van de volgende bedrijfstakken:

B Delfstoffenwinning

C Industrie

D Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht

E Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering

F Bouwnijverheid

G Groot- en detailhandel; reparatie van auto's

H Vervoer en opslag

I Logies-, maaltijd- en drankverstrekking

J Informatie en communicatie

L Verhuur van en handel in onroerend goed

M Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening

N Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening

S95 Reparatie van consumentenartikelen.

Niet-multinational

Bedrijven zonder moeder- of dochterbedrijf in het buitenland.

Ondernemer

Een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico in een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer) of als directeur in loondienst van een eigen bedrijf (directeur-groootaandeelhouder).

Onderneming (ondernemingengroep)

De eenheid die feitelijk optreedt als financiële transactor. Operationeel wordt de ondernemingengroep gedefinieerd als de meest omvattende verzameling van in Nederland gevestigde juridische eenheden waarover zeggenschap kan worden uitgeoefend en die homogeen is naar institutionele sector. Een ondernemingengroep kan uit één of meerdere bedrijfseenheden bestaan. Zie ook bedrijf (bedrijfseenheid).

Outsourcing

Het internationaal uitbesteden van bedrijfsactiviteiten aan buitenlandse aanbieders.

Pijpleidingvervoer

Het vervoer van vloeibare en gasvormige lading via pijpleidingen.

PM10 (fijnstof)

Fijnstof bestaat uit deeltjes met doorsnede kleiner dan 10 micrometer. PM10 ontstaat onder andere bij de verbranding van dieselolie (dieselrook), slijtage van banden en remmen, allerlei industriële processen en op- en overslag. Fijnstof is schadelijk voor de gezondheid. Het dringt diep door in de longen.

Quasi-doorvoer

Quasi-doorvoer betreft invoer van goederen van buitenlandse makelij die na aankomst in Nederland niet of nauwelijks een bewerking ondergaan en daarna weer worden doorgevoerd naar het buitenland. De goederen zijn tijdens het gehele verblijf in Nederland eigendom van een buitenlands bedrijf (in tegenstelling tot de wederuitvoer). Daarnaast moet er nog één van de volgende administratieve handelingen gebeuren in Nederland, wil er sprake zijn van quasi-doorvoer:

- De goederen van buiten de EU worden bij aankomst in Nederland vrijgemaakt;
- De goederen verlaten Nederland en de EU en er wordt door de douane een uitvoerdocument opgemaakt;
- De internationale goederen worden in Nederland voor minimaal één dag opgeslagen. Hierdoor wordt de eigenaar BTW-plichtig en moet hij zich laten registreren voor de BTW.

De quasi-doorvoer is geen onderdeel van de Nederlandse cijfers over de Nederlandse handel, wel bij de Europese cijfers over de Nederlandse handel (Eurostat). Zie ook begrip: doorvoer.

Royalty's

Royalty's zijn vergoedingen voor het gebruik van andermans rechten. Voorbeelden van die rechten zijn auteursrechten, merkrechten en patentrechten.

Spoorvervoer vrachtwagenvervoer

Het verkeer en vervoer met Nederlands en buitenlands spoorwagematerieel over het Nederlandse spoorwegennet. Omvat de emissies door dieseltractie vrachtwagenvervoer, en niet de emissies ten gevolge van de opwekking van elektriciteit. Daarnaast de emissies (fijnstof) door slijtage van bovenleidingen en stroomafnemers bij de elektrische tractie.

Startende exporteur

Een startende exporteur is een bedrijf dat in jaar T goederen of diensten exporteert naar het buitenland, maar dat in zowel jaar T-1 als T-2 (nog) niet deed, ongeacht of het bedrijf in die jaren wel al bestond.

Stationaire bronnen

Stationaire bronnen: vuurhaarden (zoals ovens, kachels en ketels), industriële processen en overige niet-mobiele activiteiten zoals het gebruik van spuitbussen en verf en ontleding van mest (ammoniak).

Stikstofoxiden (NO_x)

Stikstofoxiden ontstaan bij alle vormen van verbranding op hoge temperatuur, bijvoorbeeld in een verbrandingsmotor. Als diesel met benzine vergeleken wordt, kan geconcludeerd worden dat diesels meer NO_x produceren, omdat de verbranding plaatsvindt bij hogere druk en bijgevolg ook hogere temperatuur.

Stoppende exporteur

Een stoppende exporteur is een bedrijf dat in jaar T geen goederen of diensten exporteert naar het buitenland, dat in jaar T-1 ook niet deed, maar in jaar T-2 wel. Het bedrijf dient wel nog te bestaan in jaar T om als stoppende exporteur te worden gezien.

Toegevoegde waarde

Het verschil tussen de productie en het intermediair verbruik (exclusief aftrekbare btw).

Transportdoorvoer

Goederen die op weg van het ene naar het andere land over Nederlands grondgebied worden vervoerd en daar worden overgeladen van het ene op het andere transportmiddel of tijdelijk worden opgeslagen in een douane-entrepot, maar niet door de Nederlandse douane worden in- of uitgeklaard en in buitenlands bezit blijven. Deze goederen kunnen gedurende de gehele tijd dat ze in Nederland zijn onder douanetoezicht staan, of ze waren al voordat ze naar Nederland kwamen in het vrije verkeer gebracht. Uitgesloten is de transportdoorvoer zonder overlading op Nederlands grondgebied.

Two-way trader

Een bedrijf of bedrijfsvestiging met zowel import- als export van goederen of diensten. Dit in tegenstelling tot de zgn. one-way trader, die enkel importeert ofwel enkel exporteert.

Uitgaand transport; totaal

Het totaal aan goederen dat vanuit het grondgebied van Nederland naar het buitenland is gebracht. Uitgesloten is de transportdoorvoer zonder overlading op Nederlands grondgebied. Het totale uitgaande transport is gelijk aan de som van uitvoer en uitgaande doorvoer.

Uitvoer

De som van uitvoer van Nederlandse makelij en wederuitvoer.

Uitvoer van Nederlandse makelij

Uitvoer van Nederlandse makelij (oftewel eigen makelij) betreft uitvoer na productie in Nederland dan wel uitvoer na significante bewerking van buitenlandse makelij (waarbij wordt gekeken in hoeverre de statistische goederencode van het goed al dan niet sterk is veranderd). Wederuitvoer en uitvoer van Nederlandse makelij vormen samen de totale Nederlandse uitvoercijfers.

Vervoerwijze

Het vervoermiddel waarmee de goederen over de Nederlandse grens worden getransporteerd. Mogelijke vervoerwijzen zijn: zeevaart, binnenvaart, wegvervoer, spoorvervoer, luchtvaart en pijpleiding. Als de goederen vervoermiddelen zijn die zich zelf over de grens bewegen is de vervoerwijze gelijk aan het vervoermiddel.

VTE

Een maatstaf voor het arbeidsvolume, die wordt berekend door alle banen (voltijd en deeltijd) om te rekenen naar voltijdbanen, ook wel voltijdequivalenten (vte) genoemd. Zo leveren twee halve banen (elk 0,5 vte) samen een arbeidsvolume van één arbeidsjaar op.

Wederuitvoer

Wederuitvoer betreft invoer van goederen van buitenlandse makelij die na aankomst in Nederland niet of nauwelijks een bewerking ondergaan en daarna weer worden uitgevoerd naar het buitenland. De goederen zijn tijdens het verblijf in Nederland (tijdelijk) eigendom van een Nederlands bedrijf (in tegenstelling tot de quasi-doorvoer). Wederuitvoer en uitvoer van Nederlandse makelij vormen samen de totale Nederlandse uitvoercijfers.

Wegvervoer vracht

Het verkeer en vervoer met voertuigen speciaal ingericht voor het goederenvervoer over de weg. Het betreft goederenvervoer met Nederlandse én buitenlandse vervoermiddelen in relatie tot het Nederlands grondgebied met laad- of losplaats in Nederland. Het betreft vrachtauto's, trekkers met of zonder oplegger en bestelauto's.

Zeevaart vrachtvervoer

Het verkeer en vervoer met zeeschepen van en naar Nederlandse zeehavens en op het Nederlandse deel van het Continentaal Plat. Uitstoot van stilliggende zeeschepen in havens en varende en manoeuvrerende zeeschepen op Nederlands grondgebied dragen bij aan de feitelijke emissie. Gegevens over het binnenlands goederenvervoer in de zeevaart zijn niet bekend. De omvang hiervan is naar verwachting dermate klein dat deze gegevens als nulvervoer zijn meegeteld in het totaal.

Zeggenschap

De zeggenschap van bedrijven wordt bepaald aan de hand van het land waar de strategische besluitvorming plaatsvindt. Deze zeggenschap ligt bij de Ultimate Controlling Institutional Unit (UCI). Buitenlandse zeggenschap betekent dat het land van vestiging van de UCI een ander land is dan Nederland.

Zelfstandig mkb

Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf omvat alle bedrijven in Nederland, die in Nederlandse handen zijn met minder dan 250 werkzame personen bij het gehele concern.

Medewerkers

Auteurs

Anne-Peter Alberda
Arjen Berkenbos (DNB)
Chris de Blois
Timon Bohn
Sarah Creemers
Hans Draper
Eva Hagendoorn (DNB)
Marjolijn Jaarsma
Bart Loog
Tom Notten
Tim Peeters
Leen Prenen
Janneke Rooyakkers
Khee Fung Wong

Redactie

Sarah Creemers
Marjolijn Jaarsma
Janneke Rooyakkers

Eindredactie

Sarah Creemers
Marjolijn Jaarsma

Dankwoord

We danken de volgende collega's voor hun constructieve bijdrage aan deze editie van *Nederland Handelsland*:

Deirdre Bosch
Elijah Cats
Dennis Cremers
Frans Dinnissen
Loe Franssen
Daniël Herbers
Richard Jollie
Irene van Kuijk
Rik van Roekel
Carla Sebo-Ros
Roos Smit
Sandra Vasconcellos
Gaby de Vet
Roger Voncken
Karolien van Wijk
Hendrik Zuidhoek

We danken ook de volgende medewerkers van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor hun feedback op een eerdere versie van *Nederland Handelsland*:

Laurens den Hartog
Harry Oldersma